

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra preprimární a primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Střídavá péče a její vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole

Shared custody and its influence on a child's success in primary school

Kateřina Němcová

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Krčmářová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Rok odevzdání: 2020

Odevzdáním této diplomové práce na téma Střídavá péče a její vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí diplomové práce PhDr. Tereze Krčmářové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za její cenné rady a doporučení, za její ochotu, trpělivost, vstřícnost a laskavý povzbudivý přístup. Také bych chtěla na tomto místě poděkovat své rodině a svému příteli za jejich podporu, trpělivost a poskytnutí zpětné vazby, rodinné přítelkyni za její ochotu a také Mgr. Daniele Práchenské za námět na téma diplomové práce. V neposlední řadě chci také poděkovat všem respondentům za jejich čas, vstřícnost a jejich cenné zkušenosti, které přispěly k realizaci této diplomové práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce pojednává o problematice střídavé péče dětí v primární škole ve vztahu k jejich školní úspěšnosti. Na problematiku je nahlíženo pohledem pedagogů primární školy a pohledem školní psycholožky.

Teoretická část se zabývá dítětem v primární škole, dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále se věnuje rodině, rodičovské odpovědnosti. Pojednává také o rozvodu, střídavé péči jako takové a školní úspěšnosti a neúspěšnosti.

Empirická část si prostřednictvím empirického šetření klade za hlavní cíl přinést odpověď na otázku: „*Jaký má střídavá péče vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole?*“ Zkoumá projevy dětí ve střídavé péči, hledá konkrétní příčiny problémů těchto dětí či konkrétní faktory zajišťující bezproblémový průběh střídavé péče. Shromažďuje doporučení učitelů a školní psycholožky, jak s těmito dětmi pracovat a jak jim pomoci. Přináší také doporučení s kým spolupracovat a jakým způsobem – včetně spolupráce s rodiči. Zobrazuje míru povědomí učitelů o této problematice a jejich osobní názory na tento problém. Výzkum je realizován prostřednictvím dotazníkového šetření a hloubkových rozhovorů s učiteli na prvním stupni základní školy a prostřednictvím rozhovoru se školní psycholožkou.

Výsledky empirického šetření ukazují, že má střídavá péče přímý vliv na školní úspěšnost dětí v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh. Pokud na průběh střídavé péče působí pozitivní faktory, dítě prospívá. Pokud však na průběh střídavé péče působí faktory negativní, střídavá péče se na školní úspěšnosti dítěte projevuje v negativním smyslu. Mezi hlavní faktory přitom patří jednání rodičů a střídání domácností. Podle většiny respondentů má však střídavá péče negativní vliv na školní úspěšnost a projevy dětí, proto se jeví jako vhodná forma péče o dítě jen v případě, že je dítě pro oba rodiče prioritou.

KLÍČOVÁ SLOVA

Střídavá péče, školní úspěšnost, dítě mladšího školního období, primární škola, rodina, rozvod, dítě se speciálními vzdělávacími potřebami.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the problem of shared custody of children at primary school in relation to their school success. The issue is viewed from the perspective of primary school teachers and from the perspective of a school psychologist.

The theoretical part deals with a child at primary school and also with child, who has special educational needs. It also deals with family, parental responsibility, discusses divorce, shared custody, school success and failure.

The empirical part, through empirical research, aims to answer the question: *“How does shared custody affect the school success of a child at primary school?”* It examines the manifestations of children in shared custody, it looks for specific causes of problems of these children or specific factors ensuring smooth course of shared custody. It collects recommendations from teachers and school psychologist on how to work with and help these children. It also provides recommendations on who to work with and how – including cooperation with parents. It shows the level of teachers' awareness of this issue and their personal views on the issue. The research is carried out through a questionnaire survey and in-depth interviews with teachers at primary school and through an interview with a school psychologist.

The results of the empirical research show that shared custody has a direct influence on the school success of children depending on the factors that influence its course. If positive factors influence the course of shared custody, the child benefits. However, if there are negative factors affecting the course of shared custody, it has a negative effect on the child's school success. The main factors are the behavior of parents and the alternating of households. However, according to most respondents, shared custody has a negative impact on school success and manifestations of children, and therefore appears to be a suitable form of childcare only if the child is a priority for both parents.

KEYWORDS

Shared custody, school success, primary school child, primary school, family, divorce, child with special educational needs.

Úvod	7
Teoretická část	10
1 Dítě v primární škole	10
1.1 Vymezení a charakteristika věkového období	10
1.2 Vývojové změny dítěte mladšího školního období	13
1.2.1 Vývoj v oblasti základních schopností a dovedností	13
1.2.2 Kognitivní vývoj	14
1.2.3 Emoční vývoj	15
1.2.4 Socializace	16
1.3 Potřeby dítěte mladšího školního období	16
1.3.1 Základní potřeby dítěte	17
1.3.2 Potřeby specifické pro mladší školní období	18
1.4 Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami	19
1.4.1 Vymezení a charakteristika dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami ..	20
1.4.2 Práva dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich podpora	21
1.4.3 Základní zásady v práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami	25
1.4.4 Poradenské služby	25
2 Rodina	27
2.1 Vymezení pojmu	27
2.2 Charakteristika současné rodiny	28
2.3 Typy rodiny	29
2.4 Funkce rodiny	30
2.5 Práva a povinnosti rodiny	33
2.5.1 Práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi	33
3 Rozvod	37
3.1 Vymezení pojmu	37
3.2 Porozvodová situace	39
3.2.1 Porozvodová péče o dítě	39
3.2.2 Rodičovská odpovědnost po rozvodu	40
3.2.3 Dítě mladšího školního období a rozvod	42
4 Střídavá péče	45
4.1 Vymezení pojmu	46
4.2 Zakotvení střídavé péče v zákonech, podmínky a okolnosti svěřeni dítěte do střídavé péče	50

4.3	Vhodnost střídavé péče	53
4.4	Modely střídavé péče	55
4.4.1	Modely střídání.....	55
4.4.2	Cochemský model	57
4.5	Názory na střídavou péči, její výhody a nevýhody.....	58
4.6	Střídavá péče ve prospěch dítěte.....	67
4.6.1	Působení rodičů	67
4.6.2	Působení učitelů.....	69
5	Školní úspěšnost a neúspěšnost	72
5.1	Vymezení pojmů.....	72
5.2	Faktory ovlivňující školní úspěšnost a školní neúspěšnost dítěte.....	75
5.2.1	Dopady rozvodu na školní úspěšnost	78
6	Shrnutí teoretické části	80
	Empirická část	84
7	Cíle, metody a organizace výzkumu	84
7.1	Cíle výzkumného šetření a předpokládané výsledky výzkumu.....	84
7.2	Metody výzkumu, organizace výzkumu, výzkumný vzorek	86
7.2.1	Hlubkové rozhovory	86
7.2.2	Dotazníkové šetření	88
8	Výsledky výzkumu	93
8.1	Hlubkové rozhovory s učitelkami primárních škol.....	93
8.2	Hlubkový rozhovor se školní psycholožkou.....	112
8.3	Dotazníkové šetření	123
9	Shrnutí, interpretace a diskuze výsledků	145
10	Závěr empirické části.....	161
	Závěr.....	166
	Seznam použitých informačních zdrojů	171
	Seznam příloh.....	177
	Přílohy	178

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou střídavé péče, která se stává čím dál tím častějším fenoménem dnešní doby. O vzrůstu počtu případů hovoří jasně i Český statistický úřad - od roku 1998 do roku 2016 střídavá péče vzrostla o 16 %, zatímco výhradní péče matky klesla z 93 % na 76 %.¹ Vzhledem ke svému budoucímu povolání jsem se však rozhodla nezabývat se pouze střídavou péčí jako takovou, ale zaměřit se na ni především z pohledu pedagogického, z pohledu učitelů na prvním stupni základní školy ve vztahu k žákům, kteří jsou ve střídavé péči. Rozhodla jsem se zkoumat vlivy střídavé péče na školní úspěšnost žáků primární školy.

Na myšlenku zabývat se tímto tématem - tedy střídavou péčí a jejími vlivy na školní úspěšnost dítěte primární školy – mě přivedla má rodinná kamarádka, která má již dlouholetou praxi jako učitelka na prvním stupni základní školy. Vyprávěla mi o svých třídách a o škole a posteskla si, že dětí ve střídavé péči stále přibývá. Vyprávěla mi o svých žácích a o jejich problémech, které jim střídavá péče přinášela – ať už to byl špatný psychický stav či neustálé zapomínání pomůcek. Říkala mi, že bylo s těmito dětmi těžké pracovat a že jí jich bylo líto. Proto mi navrhla, jestli bych se této problematice nechtěla věnovat, že by toto téma mnoho učitelů zajímalo. A opravdu – když jsem o tomto tématu začala mluvit ve svém okolí, setkávala jsem se se samými pozitivními ohlasy jak ze strany veřejnosti, tak především ze strany učitelů – všichni mě utvrzovali v tom, že by je odpověď na tuto problematiku velmi zajímala. A protože jsem chtěla pro svou diplomovou práci téma, které bude zajímat nejen mě, ale i mé okolí a které bude zároveň smysluplné a přínosné, bylo rozhodnuto – uvědomila jsem si, že toto téma je pro mě to pravé, že se jím chci zabývat a chci se pokusit do něj přinést nové světlo, které by mohlo sloužit jako podpora ostatním učitelům a skrze ně dětem v této nelehké situaci.

Hlavním cílem práce je získat odpověď na otázku: „*Jaký má střídavá péče vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole?*“ prostřednictvím dílčích cílů, které zjišťují, jak se dítě ve střídavé péči projevuje ve školním prostředí, jaké jsou konkrétní příčiny problémů dítěte ve střídavé péči či co napomáhá tomu, že dítě problémy ve školním prostředí nemá

¹ Předběžné výsledky výzkumu. *MUNI European Values Study: Projekt Evropský výzkum hodnot* [online]. c2020 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/vyzkum-stridava-pece/predbezne-vysledky>

a v neposlední řadě také to, jak učitel s takovým žákem pracuje, jak mu pomáhá a také jak a s kým spolupracuje – včetně spolupráce s rodiči. Shromažďuje a porovnává též osobní názory učitelů na střídavou péči. Dalším dílčím cílem je zmapovat všeobecné povědomí učitelů na prvním stupni o problematice střídavé péče, získat osobní a odborný názor k tomuto tématu od školní psycholožky, zjistit, jak se učitelé o střídavé péči dětí ve třídě nejčastěji dozvídají, jestli se projevy dětí ve střídavé péči mění v čase a zda existují děti, kterým střídavá péče prospívá nebo naopak neprospívá více než jiným dětem.

Smyslem práce je tedy získání dat o vlivech střídavé péče na školní úspěšnost a projevy dítěte v primární škole a získání doporučení a zkušeností učitelů a školní psycholožky pro práci s dětmi mladšího školního období ve střídavé péči.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část je realizována prostřednictvím rešerše teoretických zdrojů. Zabývá se charakteristikou, potřebami a vývojovými změnami dítěte mladšího školního období a také dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami zatupující dítě ve střídavé péči. Dále vymezuje pojem rodina, charakterizuje rodinu současnosti a také jednotlivé typy rodiny a funkce rodiny, zabývá se rodičovskou odpovědností. Definuje pojem rozvod, charakterizuje porozvodové typy péče, popisuje rodičovskou odpovědnost po rozvodu a důsledky rozvodového procesu na dítě mladšího školního období. Nejzásadnější kapitolou v teoretické části je kapitola „Střídavá péče“. Ta se soustředí na vymezení pojmu „střídavá péče“, zabývá se jejími okolnostmi, podmínkami a jejím zakotvením v právních pramenech. Dále zkoumá vhodnost střídavé péče, charakterizuje modely střídavé péče a zjišťuje názory odborníků na střídavou péči jak u nás, tak v zahraničí. Zajímá se také o doporučení, jak k dítěti ve střídavé péči přistupovat z pohledu rodičů a učitelů, aby prospívalo. Popisuje výsledky vybraných diplomových prací s podobným či stejným tématem. A v neposlední řadě vymezuje také pojmy „školní úspěšnost“ a „školní neúspěšnost“, zabývá se faktory, které školní úspěšnost a neúspěšnost ovlivňují – včetně rozvodu.

Empirická část si prostřednictvím empirického šetření klade za hlavní cíl zjistit odpověď na otázku, jaký má střídavá péče vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole. Zkoumá projevy dětí ve střídavé péči, zabývá se tím, co konkrétně ovlivňuje střídavou péči a v jaké míře. Zjišťuje, jak učitelé s takovými žáky pracují, co se jim osvědčilo a také jak a s kým spolupracují. Ptá se na osobní názor učitelů na střídavou péči, mapuje povědomí učitelů

o této problematice, zjišťuje, od koho se učitelé nejčastěji o střídavé péči dětí ve třídě dozvídají a také zjišťuje, jestli některým dětem střídavá péče prospívá či neprospívá více než jiným dětem. Pohled učitelů je také doplněn odborným pohledem školní psycholožky. Výzkum je realizován prostřednictvím dotazníkového šetření a prostřednictvím hloubkových rozhovorů s učiteli na prvním stupni základní školy. Také je uskutečněn skrze rozhovor se školní psycholožkou.

Teoretická část i výsledky výzkumu mohou dále sloužit jako podpora učitelům, kteří mají dítě ve střídavé péči ve své třídě či učitelům, kteří se o této problematice chtějí dozvědět více. Učitelé v práci naleznou poměrně obsáhlé teoretické zázemí pro úspěšnou orientaci v této problematice a doporučení a zkušenosti jiných učitelů a školní psycholožky, které mohou sami využívat. Na základě této práce mohou učitelé problematice lépe porozumět a vytvořit si na ni vlastní názor. Práce by měla také prostřednictvím učitelů pomoci dětem, které tuto situaci prožívají.

Přestože diplomová práce cílí především na učitele v primární škole, je určena i všem ostatním, kteří se o problematice chtějí dozvědět více. Je vhodná i pro ostatní pedagogické pracovníky, rodiče – kteří v ní najdou vlastní doporučení, ale i pro širokou veřejnost.

Teoretická část

1 Dítě v primární škole

V první kapitole se zabývám dítětem v primární škole. Prvenství této kapitoly v pořadí diplomové práce není náhodné. Abychom totiž porozuměli problematice střídavé péče u dětí mladšího školního období, musíme nejprve porozumět zvláštnostem a potřebám, které jsou pro toto období charakteristické. Proto se v rámci podkapitol nejprve věnuji vymezení a charakteristice dětí v primární škole, následně sleduji vývojové změny těchto dětí a také jejich potřeby. V poslední podkapitole charakterizují děti se speciálními vzdělávacími potřebami a popisují možnosti jejich podpory. Zařazení této podkapitoly má také svůj důvod. Do problematiky dětí se speciálními vzdělávacími potřebami mohou patřit i děti ve střídavé péči, jelikož patří mezi děti sociálně znevýhodněné.

První místo této kapitoly má také svůj symbolický důvod – v případě, že je dítě vychováváno ve střídavé péči, je jejím hlavním aktérem. Dítě by v ní mělo být středobodem, mělo by stát na prvním místě. Rodiče by měli postupovat tak, aby bylo dítě spokojené, aby byly naplňovány jeho potřeby a dítě prospívalo.

1.1 Vymezení a charakteristika věkového období

Období života, kdy dítě chodí do primární školy, lze pojmenovat více způsoby.

Nejprve pojmenování Vágnerové. Vágnerová označuje toto období jako „školní věk“ – konkrétněji „raný školní věk“ a „střední školní věk“. To proto, že raný školní věk trvá zhruba od 6 do 9 let a střední školní věk od 9 do 11-12 let – tudíž tyto dvě období obsáhnou věkové rozmezí žáků v primární škole. Do školního věku také patří „starší školní věk“, ten však zahrnuje děti na 2. stupni základní školy.²

Pro raný školní věk je typická proměna postavení dítěte ve společnosti. Ta ho podporuje v rozvoji schopností a dovedností, rozvíjí dětskou osobnost. Dítě v tomto období přijme novou roli ve společnosti a naučí se základy trivia – číst, psát a počítat. Období středního školního věku je obdobím ne příliš viditelných změn – jedná se o projevy blízkého se

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531. s. 255.

dospívání. Pro dítě v tomto věku je charakteristické, že si buduje postavení ve třídě, které má vliv na jeho budoucí sociální funkci a má vliv na vývoj jeho osobnosti. V období středního školního věku se nesetkáme s žádným důležitým mezníkem jak v oblasti biologické, tak v oblasti sociální. Tento věk můžeme také charakterizovat jako „období relativního klidu“. To však může ohrozit tlak společnosti ze strany školy, vrstevníků nebo rodiny. Dítě se začíná proměňovat v oblasti psychické a všestranně se rozvíjí.³

V pedagogickém slovníku můžeme najít tuto definici školního věku: „*Věk, který se dá vymezit jednak časově (přibližně 6-18 let), jednak povinnou školní docházkou. Zpravidla se rozlišuje mladší školní věk, střední školní věk a starší školní věk.*“⁴ Přičemž i zde se dítěte v primární škole týká střední školní věk, který je zde označený jako pubescence a mladší školní věk. Ten je zde definovaný jako: „*Věk, který se dá vymezit jednak časově (přibližně od 6 do 10 let), jednak školní docházkou (1.-4. ročník ZŠ).*“⁵

Dalším způsobem pro označení životního úseku v primární škole je „mladší školní období“. Toto označení specifikuje Langmeier s Krejčířovou: *Jako mladší školní období označujeme zpravidla dobu od 6-7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11-12 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy.*“⁶

Všechna tato vymezení – Vágnerové, Průchy, Walterové a Mareše z pedagogického slovníku a Langmeiera s Krejčířovou – mají své společné znaky, ale také i své rozdíly. Vágnerová se shoduje s autory pedagogického slovníku na celkovém označení období jako „školní věk“. Liší se však jejich časové určení tohoto období. Zatímco Vágnerová ho vyměřuje po dobu základní školy, Průcha a kolektiv ho v pedagogickém slovníku vymezují věkově i mimo základní školu – až do 18 let. Jak Vágnerová, tak autoři pedagogického slovníku člení školní věk na tři období. Shodují se v rozdělení na „střední školní věk“ a na „starší školní věk“. Liší se však v označení nejmladšího z těchto tří období. Zatímco Vágnerová ho pojmenovává jako „raný školní věk“, autoři pedagogického slovníku se

³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531. s. 255.

⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073676476. s. 303.

⁵ Tamtéž, s. 157.

⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849. s. 117.

přiklání k označení „mladší školní věk“. Vzájemně se liší i ve věkovém vyměření tohoto období o jeden rok. Langmeier s Krejčířovou pojmenovávají období v primární škole jako „mladší školní období“. Svým pojmenováním se tedy téměř shodují s autory pedagogického slovníku. Téměř proto, že v pedagogickém slovníku nalezneme označení jako „mladší školní věk“ a Langmeier ho s Krejčířovou pojmenovávají jako „mladší školní období“. Zatímco ale Průcha, Walterová a Mareš časově vymezují tento věk pouze do 10 let, do 4. třídy základní školy, Langmeier s Krejčířovou ho vymezují jako období, které pojímá celé trvání primární školy – do 11/12 let. Další období pojmenovává jako dospívání. Já osobně se ve své práci budu přiklánět k označení Langmeiera a Krejčířové – „mladší školní období“. Rozhodla jsem se tak pro větší přehlednost a jasnost, jelikož „mladší školní období“ pojmenovává celý čas dítěte v primární škole jedním označením. Nicméně čerpat budu jak z Langmeiera a Krejčířové, tak Vágnerové, protože přestože autoři používají různá označení, všechna tři – „mladší školní období“, „raný školní věk“ i „střední školní věk“ charakterizují dítě v primární škole.

Pro mladší školní období je typické, že ho významně ovlivňuje škola. Přestože nejsou změny v tomto období tak výrazné jako v předškolním období či v období dospívání, i zde k nim dochází.⁷

Psychoanalýza toto období pojmenovává jako období „latence“: „... tedy jako etapu, kdy je ukončena jedna část psychosexuálního vývoje a základní pudová a emoční složka osobnosti dřímá nyní až do začátku pubescence, v níž se opět projeví v plné síle.“⁸ Mnoho výzkumů z oblasti vývojové psychologie ale dokazuje, že to není pravda, protože podle nich vývoj dítěte pokračuje plynule a stále a dítě se všestranně rozvíjí dál. Je u něho vidět všestranný pokrok, který je obvykle důležitý pro jeho budoucnost.⁹

Pro celkovou charakteristiku tohoto období je vhodné pojmenování „věk střízlivého realismu“. Pro tento věk je příznačné, že se dítě zajímá o to, „co je a jak to je“ – chce porozumět vnějšímu světu a věcem, které jsou jeho součástí „doopravdy, skutečně“. Projevy této typické vlastnosti dítěte mladšího školního období lze spatřit v jeho řečovém, písemném

⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849. s. 117.

⁸ Tamtéž, s. 117-118.

⁹ Tamtéž, s. 118.

i výtvarném vyjádření, ve hře či v jeho čtenářských preferencích. Co se týče zájmu o četbu, v tomto období vzrůstá. Dítě chce prostřednictvím knih získat informace o okolním světě. Ve vztahu k ilustracím v knihách si vybírá spíše ty, které jsou zpracovány realisticky – nehledě na dnešní dobu, kdy je mnoho ilustrací v moderním stylu. I ve své hře dítě mladšího školního období usiluje o věrné napodobení reálných situací. Realismus v tomto věku je nejprve „naivní“ – dítě očekává, co mu řekne autorita – tzn. rodiče, učitelé, knihy. Poté se realismus změni na „kriticky realistický“ a to ve chvíli, kdy se mění vztah dítěte k okolnímu světu a dítě se stává kritičtější. V tuto chvíli už se ozývá blížící se dospívání.¹⁰

Dítě má také zájem o to být aktivní ve vazbě k okolnímu světu, přeje si věci poznat opravdovou činností, nechce být jen pasivním konzumentem poznatků a příkazů o způsobech chování. Proto dětem v tomto věku nejvíce vyhovuje výuka kombinací výkladu, ilustrativních pomůcek a pomůcek, se kterými mohou samy aktivně pracovat a dělat s nimi pokusy.¹¹

1.2 Vývojové změny dítěte mladšího školního období

U dítěte mladšího školního období zaznamenáváme vývoj v oblasti smyslového vnímání, v oblasti schopností a dovedností, dále v kognitivní a emoční oblasti a v oblasti socializace. Dochází také k tělesnému rozvoji.

1.2.1 Vývoj v oblasti základních schopností a dovedností

Vývoj schopností, a především schopností pohybových, je značnou měrou spojen s tělesným růstem – ten bývá v tomto věku obvykle plynulý – a dále se zrání centrální nervové soustavy. Současné děti jsou průměrně větší a silnější než děti dříve. V mladším školním období se podstatně a plynule zdokonaluje hrubá a jemná motorika, zdokonaluje se také koordinace těla. U dětí se zvyšuje zájem o pohybové hry a sport, jehož základem je síla, vytrvalost a obratnost. Děti se také zdokonalují v psaní a kreslení. Výsledky v oblasti motoriky ale nezávisí jen na věku dítěte, závisí i na vnějších vlivech – záleží, jestli je okolí v této oblasti podporuje a rozvíjí. Jsou tedy závislé na vnitřní i vnější motivaci. Dítě si v tomto období už uvědomuje své úspěchy i neúspěchy a porovnává se s okolím. Tělesná

¹⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849. s. 118.

¹¹ Tamtéž.

zdatnost má velký vliv na pozici dítěte mezi vrstevníky, rozhoduje o oblíbenosti, o vůdčí roli atd.¹²

Ve všech oblastech se také rozvíjí smyslové vnímání, nejvíce oblast zraková a sluchová. Děti v tomto věku jsou už pozornější, vytrvalejší, zkoumají věci do detailů, dokáží kriticky pozorovat a jsou pečlivější – nejsou již tak závislé na svých okamžitých potřebách a přáních. Rozšiřuje se vnímání prostoru a času. Zdokonaluje se významně také představivost a řeč. Zvětšuje se slovní zásoba, délka a složitost vět a souvětí. Dítě se také zlepšuje v oblasti gramatiky a stavby vět, učí se novým významům známých slov a používá je s větším porozuměním. Zlepšuje se také artikulace. V tomto věkovém období dochází také k rozvoji paměti, který je podpořen právě rozvojem řeči a také větší rozmanitostí získaných znalostí, do kterých se lépe začleňují znalosti nové. Dlouhodobá i krátkodobá paměť jsou již stabilnějšími. Dítě začíná používat paměťové strategie. Co se týká procesu učení, ten v mladším školním období využívá více řeč, je více plánovitý a záměrný. Děti se učí strategiím učení.¹³

1.2.2 Kognitivní vývoj

Při nástupu dětí do školy – mezi šestým a sedmým rokem – se mění jejich uvažování. Opouštějí prelogické myšlení a nastává období „konkrétních logických operací“.¹⁴ Dítě dokáže používat logické myšlenkové operace, které se týkají konkrétních skutečností, jež si dítě umí názorně představit.¹⁵ Důležitými znaky konkrétního logického myšlení jsou schopnost decentrace (dítě posoudí skutečnost z několika pohledů, vnímá souvislosti), konzervace (dítě si uvědomuje trvalost určitých věcí, jejich rysů) a reverzibility (uvědomění si vratnosti, součástí je i reciprocita = oboustrannost, dva odlišné pohledy na skutečnost). Období konkrétních logických operací přetrvává až do jedenácti či dvanácti let dítěte – jedná se tedy o způsob myšlení, který je charakteristický pro děti v primární škole. Poznávání je přesnější, objektivnější a pružnější. Mění se také způsob manipulace se znaky a symboly.

¹² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849. s. 120.

¹³ Tamtéž, s. 120-124.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531. s. 266.

¹⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849. s. 124-125.

Tato vývojová změna je pro zvládnání školní výuky velmi důležitá.¹⁶ Všechny znaky konkrétních logických operací se neprojevují současně, proměna myšlení je postupná. Výsledky dětí vychází nejen z osobnostních předpokladů, ale také z motivace či učení. Rozvoj logického myšlení může významně podpořit jak rodina, tak škola. Až teprve okolo jedenácti let věku dokáže dítě vyvozovat skutečnosti formálně i bez konkrétní představy skutečnosti.¹⁷

Co se týče inteligence, tu nelze přímo pozorovat. Lze ji ale zkoumat z výsledků řešení úkolů či testů. Inteligenční kvocient nemusí být ve školním období stabilní. U některých dětí může stoupat či klesat, u jiných může kolísat. Studie zjistily, že intelektový výkon je spjatý s kladným postojem k práci a výkonovou motivací. Tyto vlastnosti je možné ovlivnit výchovou prostřednictvím rodiny i školy – tudíž je lze rozvíjet. Důležitý je také rozvoj tvořivého myšlení, protože právě ono je obvykle zdrojem úspěšných výsledků v dospělém věku.¹⁸

1.2.3 Emoční vývoj

Vzhledem k tomu, že u dětí mladšího školního období dochází ke zrání organismu, a to zejména centrální nervové soustavy, dochází ke zvýšení emoční stability. Děti díky tomu také lépe snášejí zátěž. Podle Eriksona je školní věk „fází píle a snaživosti“. Děti jsou optimistické a k věcem přistupují pozitivním způsobem. Pozitivně laděné děti pak bývají odolnější k negativním emocím ostatních. Děti v tomto věku tedy bývají obvykle emočně stabilní, pokud se objeví nějaká odchylka, má většinou svou příčinu. Také dokáží své emoce lépe řídit, a dokonce je i předstírat. V tomto období také dochází k rozvoji emoční inteligence, který je podmíněn zráním mozkové kůry a také nabytými zkušenostmi a dokonalejším uvažováním. Také mu napomáhá vývoj kognitivních schopností. Děti se již orientují ve svých pocitech a pocitech ostatních, dokáží jim lépe porozumět a vhodně s nimi nakládat. Také se v tomto věku více propojuje emoční hodnocení s racionálním uvažováním – děti si to, co emočně prožily, vysvětlují logičtější cestou a zároveň tak, aby to odpovídalo

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531. s. 266-270.

¹⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849. s. 125-128.

¹⁸ Tamtéž, s. 129-130.

jejich představám. Přibližně kolem deseti let věku začínají rozumět emoční ambivalenci – chápou, že je možné prožívat smíšené či opačné pocity současně. Děti se také stávají více empatickými. Děti, které umí vhodně nakládat s empatií, bývají v kolektivu velmi oblíbené. Také se rozvíjí schopnost promlouvat o emocích ostatních – díky tomu že je lépe chápou, je dokážou lépe vysvětlit. Děti také emoce rády hodnotí – a to jak cizí, tak své – dochází k sebehodnocení, rozvíjí se sebehodnotící emoce. Ty jsou důležité pro regulování vlastního chování a také jako podpora rozvoje kompetencí ve společnosti. Rozvíjí se také emoční paměť – ta se projevuje stabilizací očekávání k nějaké situaci, osobě či chování. Vztahy s ostatními lidmi dětem slouží jako emoční opora, ale také jako zdroj nejistoty. Umožňují jim také své emoce vzájemně sdílet. Díky tomu se děti lépe orientují v oblasti emocí. V dětském věku bývá takovou oporou rodina nebo vrstevníci. Pobyt ve skupině vrstevníků je pro děti důležitý, přináší jim velké emoční zkušenosti.¹⁹

1.2.4 Socializace

V mladším školním období je pro socializaci dítěte významný nástup do školy. Protože je nositelem změny životního stylu dítěte a klade na něj požadavky, musí být dítě školně zralé a připravené. Školní období je důležitým mezníkem pro přípravu dítěte na život ve společnosti. Škola je totiž pro dítě prostředníkem odchýlení se od hlavního působení rodiny a učí dítě podřídit se instituci. Také to, jak se dítěti ve škole daří, ho předurčuje k budoucímu společenskému uplatnění. Dítě si ve škole osvojuje orientaci v daném prostředí, dále se učí novým dovednostem a slušnému chování. V tomto období dochází k rozvoji vztahů s lidmi vně rodiny – s dospělými (především učiteli), kteří jsou pro děti autoritou a také s vrstevníky (především se spolužáky ve třídě). Dítě dosahuje nových sociálních rolí v nových sociálních skupinách. Pro rozvoj dětské osobnosti je ve školním období důležitá rodina, škola a vrstevnická skupina.²⁰

1.3 Potřeby dítěte mladšího školního období

Každé dítě, nehledě na věkové období, ve kterém se nachází, má své potřeby. Ať už se jedná o potřeby základní, společné všem dětem nebo o potřeby specifické danému věku, všechny

¹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531. s. 305-310.

²⁰ Tamtéž, s. 311-312.

jsou pro uspokojení a naplnění dítěte velmi důležité a zásadní. Při jejich neuspokojení může dojít k narušení dětského vývoje.²¹

1.3.1 Základní potřeby dítěte

Dunovský mluví ve své publikaci o závažnosti nenaplnění základních potřeb dítěte: „*Obecně platí, že míra neuspokojení základních potřeb bývá i mírou narušení celkového stavu a vývoje dítěte. Přitom čím je dítě mladší, tím bývá závažnost tohoto postižení těžší a zahrnuje více struktur a funkcí rychle se vyvíjejícího organismu.*“²²

První základní potřebou dítěte, která stojí vně ostatních, je potřeba „dobře se narodit“ – to znamená, aby dítě přišlo na svět zdravé, aby ho rodiče chtěli a aby mělo všechny předpoklady pro zdravý rozvoj. Další základní potřeby můžeme členit do 4 kategorií. Je však nutné si uvědomit, že jsou vzájemně propojené a podmíněné.²³

Základní biologické potřeby

Mezi tyto potřeby se řadí hlavně potřeby uspokojení metabolismu těla. Nejdůležitější z nich je správná výživa dítěte jak z hlediska množství, tak kvality. Dalšími potřebami jsou nároky na dostatek tepla, čistoty a ochrany před nepříznivými vlivy z životního prostředí. Dále potřeba rozvoje obranyschopnosti, stimulace organismu. Dítě také potřebuje vhodnou péči, která bude prostředníkem rozvoje schopností a sil těla. Důležitá je komplexní preventivní a zdravotní péče prostřednictvím rodiny i společnosti. Tato péče uspokojuje potřebu dítěte, aby se zdravě vyvíjelo a bylo v případě potřeby vyléčeno.²⁴

Základní psychické potřeby

Psychické potřeby mají návaznost na potřeby biologické a mají spojitost s potřebami sociálními. Naplňování psychických potřeb je důležité pro intelektový rozvoj dítěte. Dále se uspokojováním těchto potřeb rozvíjí dětské city, vůle, chování, vzájemné působení s lidmi, dítě se učí chápat sebe a své okolí atd.

²¹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 8071692549. s. 49.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž, s. 49-50.

²⁴ Tamtéž, s. 50.

Psychické potřeby jsou řazeny podle své důležitosti. Nejprve dítě potřebuje získávat příslušné množství podnětů, potřebuje být vhodně stimulováno – v náležitý čas, v náležitě kvalitě a náležitém množství. Jako další je pro dítě důležitá potřeba smysluplného světa. Dítě také potřebuje mít v životě jistotu a potřebuje si být vědomo vlastní identity. A aby bylo aktivní ve svém životě, je pro něj důležité, aby mělo otevřenou budoucnost.

Pokud nedojde k dlouhodobému uspokojení psychických potřeb, dítě se nebude umět přizpůsobit událostem a stavům, které jsou pro společnost normální, bude psychicky deprivované a nespolečenské.²⁵

Základní sociální potřeby

Pro dítě je důležité, aby bylo optimálně socializováno. Aby k tomu došlo, potřebuje naplnit potřeby lásky a bezpečí, které mu věnují jeho nejbližší – nejčastěji rodiče. Dále potřebuje být přijímáno takové, jaké je, potřebuje, aby se s ním jeho nejbližší identifikovali a rozvíjeli jeho schopnosti a síly a dokázali s ním překonávat překážky a problémy. Dítě se také potřebuje naučit zdravému životnímu stylu.²⁶

Základní vývojové potřeby

Vývojové potřeby směřují k aktivitám, díky kterým dochází k seberozvoji dítěte. Také motivují k činnostem, které díky učení vedou k překonání aktuální úrovně. Mezi charakteristické rysy vývojových potřeb patří, že dochází k jejich aktualizování, které je spjaté s optimálním naplňováním základních potřeb. Dále fakt, že uspokojování vývojových potřeb je dlouhodobé, vývojové potřeby se mění s věkem. V čase se také mění motivace k aktivitám vzniklá vývojovými potřebami – v průběhu vývoje stoupá.²⁷

1.3.2 Potřeby specifické pro mladší školní období

Podle Eriksona má každé vývojové období specifický typ konfliktu a krize, které jedinec potřebuje pro svůj zdravý vývoj překonat. Krize se obvykle objevuje při změně vývojového období. Když jedinec krizi a konflikt překoná, jeho ego roste a jedinec získává ctnost.

²⁵ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 8071692549. s. 50-52.

²⁶ Tamtéž, s. 52.

²⁷ Tamtéž, s. 52-53.

Jestliže ale k překonání konfliktu nedojde, člověk se cítí méněcenný. Může také dojít k narušení následného vývoje.²⁸

V mladším školním období prochází dítě psychosociální krizí „zručnost versus méněcennost“. Úkolem dítěte je vytvořit si pozitivní vztah k učení stejně jako ho má ke hře. Učí se přivlastnit si pocit zručnosti, snaživosti ve škole.²⁹ V mladším školním období si dítě potřebuje otestovat svoje schopnosti. Pokud je dítě úspěšné, upevňuje se jeho sebedůvěra a dochází k uspokojení potřeby seberealizace. Dítě tím také naplňuje potřebu bezpečí a jistoty – pokud dítě zažije v nějaké oblasti úspěch, zvětšuje se jeho jistota a pocit bezpečí, protože si otestovalo, že dokáže vyhovět daným požadavkům. V případě, že dítě ale úspěch nezažívá, cítí se ohroženější a nejisté. Pro děti mladšího školního období je potřeba úspěchu velmi důležitá. Je tomu proto, že je dítě často hodnoceno svým okolím – nejen rodiči, ale i ve škole.³⁰ Jestliže se dítěti nedaří, může si připadat méněcenné – druhý protipól psychosociální krize. Tento pocit může zdatnější jedince motivovat, ale na druhé straně méně zdatné jedince otupovat. Kvůli pocitu méněcennosti může být dítě nadměrně soutěživé, nebo může dojít k útlumu, dítě se vrátí k předchozímu způsobu chování. Ctností mladšího školního období je schopnost.³¹

1.4 Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami

Soudobé školství se snaží o vybudování takového školního prostředí a atmosféry, které bude zprostředkovávat rovné podmínky pro vzdělávání všem dětem bez ohledu na barvu pleti, pohlaví, náboženství, sociální postavení, zdravotní stav atd. Také chce dětem zaručit, že budou rozvíjeny jejich osobité, individuální předpoklady a budou respektovány jejich

²⁸ KOHOUTEK, Rudolf. TEORIE VÝVOJE PSYCHIKY A OSOBNOSTI ČLOVĚKA. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 12. února 2010 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/vyvojove-psychologicke-teorie>

²⁹ ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Přeložil Jiří ŠIMEK. Praha: Portál, c2015. ISBN 9788026207863. s. 78.

³⁰ VÝVOJOVÁ STÁDIA DĚTÍ. *Marielinhartova* [online]. 11.4.2013 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://marielinhartova.webnode.cz/news/vyvojova-stadia-deti/>

³¹ ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Přeložil Jiří ŠIMEK. Praha: Portál, c2015. ISBN 9788026207863. s. 79.

vzdělávací potřeby.³² Během posledních let nastaly vzhledem k nárokům evropské společnosti v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami velké změny. Současným cílem je, pokud to zdravotní stav a osobnostní předpoklady dovolují, co nejvíce žáků se speciálními vzdělávacími potřebami začlenit, integrovat do „normálních“ škol, tříd a také školských zařízení.³³

1.4.1 Vymezení a charakteristika dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami

Zákon č. 561/2004 Sb. § 16 odst. 1 definuje dítě se speciálními vzdělávacími potřebami takto: „*Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotní postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.*“³⁴

Za zdravotní postižení je považováno tělesné či mentální postižení, dále postižení zraku, sluchu, poruchy řeči. Patří sem také paralelní postižení více vadami, postižení autismem, poruchy chování a učení spjaté s vývojem dítěte.

Mezi osoby se zdravotním znevýhodněním patří ti, kteří jsou zdravotně oslabeni, trpí dlouhodobou nemocí nebo lehčí formou zdravotních poruch, jejichž důsledkem jsou takové poruchy v oblastech chování a učení, které je potřeba vzít v úvahu ve vzdělávání.

Sociálně znevýhodněné děti jsou ty, jejichž rodina má nízké sociálně-kulturní postavení ve společnosti a které jsou v nebezpečí vlivu sociálně patologických jevů. Patří sem také děti z nařízené ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, děti azylanti, děti, které požívají

³² Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. c2004 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj1uuyvxfHlAhXQZVAKHVgqADcQFjACegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F19741_1_1%2F&usg=AOvVaw1f2JTjPm7M5YqD0ZuUZMfS § 2.

³³ BARTOŇOVÁ, Miroslava a Marie VÍTKOVÁ. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami: texty k distančnímu vzdělávání*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 9788073151584. s. 7.

³⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. c2004 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj1uuyvxfHlAhXQZVAKHVgqADcQFjACegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F19741_1_1%2F&usg=AOvVaw1f2JTjPm7M5YqD0ZuUZMfS § 16, odst. 1.

doplňkové ochrany, děti, které se účastní řízení o udělení mezinárodní ochrany na půdě České republiky.³⁵ Patří sem také děti s jiným mateřským jazykem.³⁶

Speciálními vzdělávacími potřebami dětí se zabývá školské poradenské zařízení.³⁷

1.4.2 Práva dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich podpora

O právech dětí se speciálními vzdělávacími potřebami zákon říká: „*Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám.*“³⁸ V oblasti hodnocení těchto dětí má být zohledněn charakter jejich znevýhodnění či postižení. Škola má dětem se zdravotním postižením zprostředkovat speciální učebnice a pomůcky didaktického a kompenzačního charakteru – ty je mohou zdarma používat ve vyučování. Děti se sluchovým, zrakovým a řečovým postižením mají právo na bezplatné vzdělávání přizpůsobené jejich potřebám – např. výuka ve znakové řeči, výuka prostřednictvím Braillova písma...³⁹

Podle školského zákona mohou děti se speciálními vzdělávacími potřebami zdarma využívat podpůrných a vyrovnávacích opatření.⁴⁰

Mezi vyrovnávací opatření řadíme pedagogické a speciálně pedagogické postupy a metody, které splňují potřeby dětí. Patří sem také individuální podpora ve výuce, příprava

³⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. c2004 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj1uuyvxfHIAhXQZVAKHVgqADcQFjACegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F19741_1_1%2F&usg=AOvVaw1f2JTjPm7M5YqD0ZuUZMfS § 16.

³⁶ KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vzdělávání žáka s SVP*. Praha: Raabe, [2016]. Dobrá škola. ISBN 9788074962134. s. 10.

³⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. c2004 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj1uuyvxfHIAhXQZVAKHVgqADcQFjACegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F19743_1_1%2F&usg=AOvVaw1f2JTjPm7M5YqD0ZuUZMfS § 16.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056. s. 7., KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vzdělávání žáka s SVP*. Praha: Raabe, [2016]. Dobrá škola. ISBN 9788074962134. s. 10.

na vyučování a dále poradenské služby prostřednictvím školy a školského poradenského zařízení. V rámci vyrovnávacích opatření hraje také důležitou roli asistent pedagoga a individuální vzdělávací plán.

Podpůrná opatření zahrnují speciální formy, postupy, metody a prostředky používané ve výuce, speciální pomůcky didaktického, kompenzačního či rehabilitačního rázu a také speciální didakticky zpracované materiály a učebnice. Do podpůrných opatření patří také různá přizpůsobení v rámci organizace výuky vzhledem ke speciálním vzdělávacím potřebám dětí, jako jsou např. předměty v oblasti speciálně pedagogické péče, nižší stavy dětí ve třídách či pedagogicko-psychologické služby.⁴¹

Tato opatření slouží jako podpora pro překlenutí obtíží v oblasti vzdělávání. Jejich zprostředkovateli jsou školy a školská zařízení, která vždy jednají v zájmu dítěte.

Podpůrná opatření rozdělujeme do pěti stupňů. Klíčem k rozdělení jsou finanční, pedagogické a organizační nároky.⁴²

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných definuje podpůrná opatření prvního stupně jako ta, která: „... představují minimální úpravu metod, organizace a hodnocení vzdělávání a jsou poskytována žákovi, u kterého se projevuje potřeba úprav ve vzdělávání nebo školských službách a zapojení v kolektivu. Podpůrná opatření prvního stupně nemají normovanou finanční náročnost.“⁴³

V případě, že pro dítě nejsou podpůrná opatření prvního stupně dostačující, je úkolem školy či školského zařízení poradit dítěti, aby se obrátilo na školské poradenské zařízení, které přezkoumá jeho speciální vzdělávací potřeby. Školské poradenské zařízení doporučuje podpůrná opatření druhého až pátého stupně. Ty jsou pak poskytována se souhlasem zákonného zástupce dítěte.⁴⁴

⁴¹ KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vzdělávání žáka s SVP*. Praha: Raabe, [2016]. Dobrá škola. ISBN 9788074962134. s. 10-11.

⁴² KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056. s. 7.

⁴³ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. 2016. [online]. [cit. 2019-11-14]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Vyhlaska_c._272016_Sb._o_vzdelavani_zaku_se_specialnimi_vzdelavacimi_potrebam_i_a_zaku_nadanych.pdf § 2, s. 1.

⁴⁴ Tamtéž.

Nejběžnější podpůrná opatření

Podle Kendíkové patří mezi častá podpůrná opatření ve školách plán pedagogické podpory, individuální vzdělávací plán, hodnocení výsledků vzdělávání a asistent pedagoga.

Plán pedagogické podpory řadíme mezi podpůrná opatření prvního stupně – není tedy u něj nutné doporučení školského poradenského zařízení.⁴⁵ Obsahuje především popis problémů a speciálních vzdělávacích potřeb dítěte, definuje cíle podpory a možnosti vyhodnocování jeho plnění. Je obnovován paralelně se změnami speciálních vzdělávacích potřeb dítěte.⁴⁶

Individuální vzdělávací plán je vytvářen každý rok školou na základě žádosti zákonného zástupce dítěte. Je sestavován na základě doporučení školského poradenského zařízení, jeho cílem je uspokojování speciálních vzdělávacích potřeb dítěte. Je zařazen k dokumentaci dítěte, čerpá ze školního vzdělávacího programu konkrétní školy. Jedná se o podpůrné opatření druhého až pátého stupně.⁴⁷ V individuálním vzdělávacím plánu nalezneme například úpravy obsahu vzdělávání, jeho rozvržení z pohledu časového a obsahového, úpravy metod a forem vyučování a změny v hodnocení žáka nebo také upravené výstupy ze vzdělávání. Individuální vzdělávací plán by měl být vytvořen nejpozději do měsíce od doporučení školského poradenského zařízení a žádosti zákonného zástupce. Individuální vzdělávací plán je možné upravovat během školního roku dle potřeb dítěte. Za naplňování plánu je zodpovědný ředitel školy. Plán je sestavován v kooperaci se školským poradenským zařízením, dítětem a jeho zákonným zástupcem.⁴⁸

Kendíková říká, že v oblasti hodnocení se zdá vhodným řešením kombinace slovního hodnocení a klasifikace vždy s akcentem na jejich pozitiva. Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami doporučuje ke slovnímu hodnocení používat i alternativní způsoby

⁴⁵ KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056. s. 12.

⁴⁶ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. 2016. [online]. [cit. 2019-11-14]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Vyhlaska_c._272016_Sb._o_vzdelavani_zaku_se_specialnimi_vzdelavacimi_potreby_a_zaku_nadanych.pdf § 10, s. 5.

⁴⁷ KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056. s. 12-13.

⁴⁸ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. 2016. [online]. [cit. 2019-11-14]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Vyhlaska_c._272016_Sb._o_vzdelavani_zaku_se_specialnimi_vzdelavacimi_potreby_a_zaku_nadanych.pdf § 3, s. 2.

hodnocení – klasifikovat například dítě počtem chyb. Tento způsob umožňuje sledovat posun dítěte. Dítě se snaží o snížení počtu chyb, zlepšuje se a můžeme mu dát pozitivní hodnocení. Vhodné je také hodnocení prostřednictvím procent nebo bodů. Dobrým způsobem je také hodnotit jenom ty věci, které žák stihl vytvořit, zodpovědět. Důležité je také hodnotit ústní projev. Učitel by si měl při hodnocení dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami ujistit, zda zná dobře individuální vzdělávací plán či plán pedagogické podpory, zda zná doporučení školského poradenského zařízení. Neměl by takové dítě porovnávat s ostatními ve třídě, měl by ho hodnotit individuálně. Měl by používat motivující formy hodnocení, umět pracovat s chybou, spolupracovat s kolegy, se školními poradenskými pracovníky. Také by měl sledovat odchylky ve výsledcích dítěte.⁴⁹

Vyhláška definuje asistenta pedagoga tímto způsobem: „*Asistent pedagoga poskytuje podporu jinému pedagogickému pracovníkovi při vzdělávání žáka či žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v rozsahu podpůrného opatření nebo podle § 18 odst. 1. Asistent pedagoga pomáhá jinému pedagogickému pracovníkovi při organizaci a realizaci vzdělávání, podporuje samostatnost a aktivní zapojení žáka do všech činností uskutečňovaných ve škole v rámci vzdělávání, včetně poskytování školských služeb.*“⁵⁰ Úkolem asistenta pedagoga je pracovat s dítětem či dětmi ve třídě na základě instrukcí pedagoga, s pedagogem spolupracovat. Jeho hlavní pracovní náplní je podpora učitele ve vzdělávání a výchově dítěte, pomáhá učitelům komunikovat s dětmi, jejich zákonnými zástupci a okolím. Pomáhá dítěti se přizpůsobit prostředí školy, pomáhá mu ve vyučování a při přípravách na vyučování – snaží se ale o co největší samostatnost žáka. Poskytuje pomoc dítěti při obsluze sebe samého, je mu oporou při pohybu ve škole. Asistent může pomáhat nejvíce čtyřem dětem ve třídě současně.⁵¹

⁴⁹ KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056. s. 13-14.

⁵⁰ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. 2016. [online]. [cit. 2019-11-14]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Vyhlaska_c._272016_Sb._o_vzdelavani_zaku_se_specialnimi_vzdelavacimi_potrebam_i_a_zaku_nadanych.pdf § 5, s. 3.

⁵¹ Tamtéž.

1.4.3 Základní zásady v práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami

Kendíková přináší obecné zásady pro práci s dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Důležité je řídit se postupy uvedenými v doporučení od školského poradenského zařízení a postupy v individuálním vzdělávacím plánu nebo plánu pedagogické podpory. Učitel by měl spolupracovat s odborníky, ctít strukturu vyučovacích hodin, využívat ve výuce didaktické pomůcky, přehlednou vizualizaci – především na tabuli. Měl by s žáky pečlivě procvičovat učivo a měnit způsoby procvičování, měl by aplikovat různé metody práce. Je vhodné, aby se zajímal o aktuální dění a používal aktuální informace. Co se týče učitelské osobnosti, měl by být tvořivý, empatický, měl by k věcem přistupovat s nadhledem, měl by se zajímat o vzdělávání a sebevzdělávání. Také je dobré, pokud se naučí používat sebehodnocení a sebekritiku. Důležitá je spolupráce s kolegy a asistenty pedagoga.⁵²

1.4.4 Poradenské služby

Poradenské služby zprostředkovávají školská poradenská zařízení a školy. Tyto služby jsou poskytovány zadarmo. Jsou vykonávány po souhlasu zákonného zástupce dítěte.⁵³

Školská poradenská zařízení

Pod školská poradenská zařízení spadá pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum.

Speciálně pedagogické centrum zprostředkovává své poradenské služby hlavně dětem, které jsou postižené. Každé centrum je zaměřené převážně na jeden druh postižení. Své služby poskytuje jak ve svém zařízení, tak ve školách nebo v rodině dítěte. Úkolem speciálně pedagogického centra je např. zjišťovat školní připravenost dětí se zdravotním postižením, vytvářet podklady pro podpůrná opatření, zprostředkovávat speciálně pedagogickou péči atd.

Pedagogicko-psychologická poradna zaměřuje své poradenské služby hlavně na děti, které nejsou zdravotně postižené. Služby jsou poskytovány jak v poradně, tak ve škole. Tento druh poradenského zaměření nemá specializaci na žádný určitý druh problému.

⁵² KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056. s. 15-16.

⁵³ Tamtéž, s. 8.

Pedagogicko-psychologická poradna např. zkoumá školní připravenost dětí, dává doporučení podpůrných opatření, zkoumá speciální vzdělávací potřeby dětí atd.

Poradenská činnost školy

Poradenskou činnost ve škole obvykle zprostředkovává výchovný poradce, metodik prevence, školní psycholog, školní speciální pedagog a další speciálně orientovaní poradci – např. poradce pro žáky cizince, sociální pedagog či logoped.⁵⁴

⁵⁴ KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056. s. 9-12.

2 Rodina

Druhá kapitola se věnuje rodině. Tato kapitola je pro problematiku střídavé péče také velmi důležitá. V podkapitolách nejprve definuji pojem rodina, který doplňuji charakteristikou rodiny. Tyto podkapitoly jsou nutné pro porozumění tomuto pojmu. Následně se věnuji charakteristice současné rodiny, jejím proměnám. Tato podkapitola odkrývá možná úskalí současného rodinného života, ze kterých se rodí problematika střídavé péče. Třetí podkapitola představuje základní typy rodiny. Dítě ve střídavé péči pochází z určitého typu rodiny a vlivem rozpadu původního rodinného uspořádání přechází do rodinného uspořádání nového. Proto je důležité si základní typy rodiny představit. A v neposlední řadě se v podkapitolách věnuji funkcím rodiny a právům a povinnostem rodiny – především pak rodičovské odpovědnosti. Přestože se rodina po rozvodu rozpadne a dítě je ve střídavé péči, rodiče mají stále rodičovskou odpovědnost vůči svým dětem. Nové rodiny musí nadále naplňovat vůči dítěti své funkce, aby zajistily zdravý vývoj dítěte a naplnily jeho potřeby.

2.1 Vymezení pojmu

Pojem „rodina“ můžeme definovat mnoha způsoby. Autor psychologického slovníku vymezuje rodinu takto: Rodina je „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.*“⁵⁵ V pedagogickém slovníku můžeme najít tuto definici: „*Nejstarší společenská instituce. Současné pojetí tenduje k chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem.*“⁵⁶ Pro Matouška je rodina: „*... základní jednotkou každé lidské společnosti.*“⁵⁷ Podle Krause, Poláčkové a spol. je rodina dnes vnímána jako: „*... společně žijící malá skupina lidí spojená pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami.*“⁵⁸ Současnou rodinu můžeme dnes považovat za: „*... institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské,*

⁵⁵ HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788031. s. 230.

⁵⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073676476. s. 248.

⁵⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249. s. 8.

⁵⁸ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 78.

příbuzenské nebo manželské vazby.“⁵⁹ Z právního hlediska rodina není definována, ale bývá pojmenovávána jako „rodinná kolektiva“. Také je vnímána jako „základní článek společnosti.“ V sociologii se používá pojmenování „sociální instituce“ nebo je rodina chápána jako „malá sociální skupina“. Z ekonomického hlediska je rodina důležitá především jako „výrobní“ a také „spotřební jednotka“.⁶⁰ Komplexně můžeme rodinu definovat podle Krause, Poláčkové a spol. jako: „... *systemový celek, který je schopný reprodukce svých základních podmínek.*“⁶¹

Hartlova definice z psychologického slovníku je velmi podobná definici Krause, Poláčkové a spol. Shodují se, že je rodina vnímána jako skupina lidí spojená pokrevními vztahy. Hartl se také shoduje s další definicí Krause a Poláčkové – v rodině existují manželské vazby. Hartl se dále shoduje s Průchou, Walterovou a Marešem v tom, že rodina je společenská skupina. Kraus, Poláčková a spol. doplňují, že se jedná o společně žijící malou skupinu, kterou tvoří nejméně tři osoby. Průcha, Walterová a Mareš v pedagogickém slovníku navíc uvádí, že se jedná o nejstarší společenskou instituci a naznačují funkce rodiny. Matoušek přidává vymezení, že je rodina základní jednotkou společnosti. V publikaci Krause, Poláčkové a spol. je také nastíněno, jak je na rodinu nahlíženo očima různých vědních oborů. Na konec přidávají komplexní definici rodiny. Přestože každý autor definuje rodinu trochu jiným způsobem, všichni se v jádru shodují a přináší velmi podobné názory. Záleží také, z jakého vědního oboru je na tento pojem nahlíženo.

2.2 Charakteristika současné rodiny

Rodina se v historii měnila. Měnilo se složení jejích členů a také jejich postavení. Měnily se také funkce rodiny.⁶² Přestože tedy prošla vývojem, byla ve všech historických obdobích velmi stabilní a pro společnost velmi důležitá.⁶³

⁵⁹ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 78.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž, s. 78-79.

⁶³ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249. s. 9.

Na podobu současné rodiny mělo vliv mnoho událostí a skutečností.⁶⁴

V současné době ubyly rodině některé její funkce – řady z nich se ujaly další společenské instituce. Zvyšuje se počet rodin vzniklých bez uzavření sňatku. Zvyšuje se rozvodovost. Až 40 % manželství se rozvádí, přičemž většina těchto párů má potomky. Snižuje se množství dětí v rodinách, potlačuje se soužití více generací pod jednou střechou. Zvyšuje se počet lidí, kteří žijí sami. Díky antikoncepci ubývá neplánovaných početí. Také existuje možnost interrupce. Prodlužuje se lidský život, děti žijí s rodiči déle v jedné domácnosti. I rodina přetrvává déle po odchodu dětí. Dospělí si pořízují děti později, než tomu bylo dříve. Jednak se děti rodí rodičům ve vyšším věku, jednak až po určité době vztahu či manželství. Prarodiče jsou tím pádem čím dál starší, přitom však pracují. I nároky v zaměstnání rodičů se zvyšují, lidé jsou dlouho v práci a mají tím pádem méně času na své děti a jiné členy rodiny. Lidé také neumí často čas trávit smysluplně. Velkou roli zde hrají média. Narůstá počet dvoukariérových manželství díky vzdělanosti obyvatel a emancipaci žen. Na rodinu také působí další faktory jako např. demokratizace života, urbanizace atd.⁶⁵

Dle sociologických výzkumů je rodina společensky stále významná. Pro většinu lidí je stále důležitá potřeba bezpečí rodiny. Velmi významný je citový vztah, stále převažují rodiny založené na manželském svazku. Můžeme však předpokládat, že se zvýší množství různých typů rodinného soužití.⁶⁶

2.3 Typy rodiny

V současné době rozlišujeme několik základních typů rodin. Pokud rodinu tvoří rodiče a děti, jedná se o rodinu nukleární. Pokud do rodiny patří i příbuzní (jako např. prarodiče či strýcové, tety), nazýváme tuto rodinu rodinou rozšířenou. Podle toho, zda člověk v rodině vyrůstá jako dítě, nebo sám vytváří svou vlastní, rozlišujeme rodinu orientační a prokreační. Pokud rodina dokáže naplňovat všechny své funkce, jedná se o rodinu funkční. Jestliže nastávají problémy v naplňování některých funkcí, které ale nezasahují významně do chodu rodiny nebo nemají negativní dopad na vývin dítěte, mluvíme o rodině afunkční. Pokud ale

⁶⁴ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 83.

⁶⁵ Tamtéž, s. 83-84.

⁶⁶ Tamtéž, s. 84.

v rodině nastávají závažné problémy, nastává rozklad rodiny či dochází k narušení socializace dítěte, jde o rodinu dysfunkční.⁶⁷ Rozlišujeme také rodinu vlastní, nevlastní, úplnou a neúplnou a také rodinu náhradní.⁶⁸ Rodinu úplnou tvoří rodiče a alespoň jedno dítě. Tato struktura rodiny odpovídá již zmíněné rodině nukleární či rodině manželské. Tato struktura rodiny patří v moderním světě k nejčastější. O rodinu neúplnou se jedná v případě, že v ní schází jeden z rodičů. Rodina nevlastní vzniká v případě rozvodu manželů nebo v případě úmrtí jednoho z manželů novými sňatky partnerů.⁶⁹ Rodina náhradní se pro dítě hledá v případě, že se o něj nestarají jeho rodiče. Společnost pak dítěti zprostředkovává náhradní péči. Nejprve pátrá po vhodné náhradní rodině v okruhu příbuzných a známých dítěte a jeho rodiny. V případě, že se nepodaří dítěti najít náhradní rodinu, je péče dítěti poskytována v kolektivních zařízeních. Mezi formy náhradní rodinné péče řadíme adopci, pěstounskou péči, poručenství a svěření dítěte do péče jiné osoby.⁷⁰

2.4 Funkce rodiny

Rodina se stará o mnoho věcí – zajišťuje finančně své členy, dbá o jejich zdraví, zajišťuje jim stravu a kulturní návyky, vychovává děti, socializuje je. Poskytuje jim také podporu a ochranu. Rodina je také důležitá pro společnost. Zajišťuje biologickou i kulturní reprodukci.⁷¹

Biologicko-reprodukční funkce

Tato funkce je významná jak pro členy rodiny, tak pro celou společnost. Pro společnost je důležité, aby se dále rozvíjela, proto potřebuje, aby se rodily další děti v dostatečném množství. Pro jednotlivce je tato funkce rodiny důležitá kvůli uspokojování sexuálních potřeb a také kvůli uspokojení potřeby pokračování rodinné linie.⁷²

⁶⁷ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 78-79.

⁶⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073676476. s. 248.

⁶⁹ GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, [1993]. ISBN 8085605287. s. 345-346.

⁷⁰ Informace o NRP. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. [cit.2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/informace-o-nrp>

⁷¹ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 79.

⁷² Tamtéž.

Sociálně-ekonomická funkce

Rodina hraje důležitou roli v rozvoji ekonomiky společnosti. Rodiny do ekonomiky přispívají jednak vykonáváním rozličných povolání, jednak tím, že jsou významnými spotřebiteli.⁷³

Ochranná funkce (zaopatřovací, pečovatelská)

Rodina zabezpečuje biologické, zdravotní a hygienické potřeby všech svých členů.⁷⁴

Rekreační, relaxační, zábavní funkce

Rodina by měla také zajišťovat všem svým členům zábavu, relaxaci či rekreaci. Míra naplnění této funkce se ukazuje v rozsahu stráveného společného času, v realizaci volnočasových aktivit a společných dovolených.⁷⁵

Citová funkce rodiny

Rodina poskytuje svým členům, a hlavně dětem, sociálně-psychologickou stabilitu a podporu. Tuto funkci nedokáže nahradit v optimální míře žádná jiná sociální instituce.⁷⁶ Nikdo jiný neumí vytvořit takovouto citovou základnu naplněnou láskou spolu s pocity bezpečí a jistoty. Tato funkce je klíčová a nezaměnitelná. Od devadesátých let však v České republice narůstá počet rodin, které se rozvádí, jsou zaneprázdněné atd., tudíž citovou funkci realizují velmi obtížně. Některé ji skoro vůbec nenaplnují. Zvyšuje se tudíž množství citově deprivovaných a týraných dětí.⁷⁷

Socializačně-výchovná funkce

V neposlední řadě patří mezi funkce rodiny socializačně-výchovná funkce. Rodina je první společenskou skupinou, která dítě učí návykům a způsobům chování ve společnosti. Učí ho také adaptovat se na život ve společnosti. Dochází k socializaci prostřednictvím rodiny.⁷⁸ Podle Kause, Poláčkové a spol. je socializace v rodině: „... *především proces působení*

⁷³ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 80.

⁷⁴ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673833. s. 82.

⁷⁵ Tamtéž, s. 83.

⁷⁶ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 82-83.

⁷⁷ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673833. s. 83.

⁷⁸ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 80.

rodiny na své členy v celém souhrnu jeví a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných.“⁷⁹ Hlavním úkolem socializace v rodině je přichystání dětí a mládeže na budoucí život. V průběhu socializace ale dítě není neaktivním členem. V rámci socializace projevuje svou vůli, dává najevo, co chce, co si přeje, co je pro něj důležité.⁸⁰

V současnosti také stoupá důležitost vlivu mladé generace na generaci starší – zvětšuje se pole socializačního vlivu dětí a mladistvých na jejich prarodiče i rodiče. A to díky tomu, že generace žijí paralelně vedle sebe delší dobu.⁸¹

V dnešní rodině dochází také ke změnám v rovině sociálních rolí rodičů. Vlivem demokratizace už muž není ten, který má hlavní postavení a moc v rodině. Nová práva a povinnosti přibýly ženám. Děti se často zapojují do organizování života rodiny. Otec tráví mnoho času v zaměstnání mimo domov, dítě je většinu času s matkou. Výchovu tedy z větší části přebírá matka. Autorita otce klesá a přechází na matku. Role otce však neztrácí na svém významu. Vlivem toho, že pracuje mimo domov, je pro dítě zprostředkovatelem okolního světa. Představuje dítěti svět dospělých. V dnešní době se ale role začínají překrývat, protože i ženy obvykle pracují a muži se zapojují čím dál více do výchovy dítěte. Narůstá počet dvoukariérových manželství. Co se ale nemění, je fakt, že je pro dítě velmi důležitá přítomnost obou rodičů. Tu nic nenahradí. Děti potřebují být v přítomnosti rodičů obou pohlaví. Pokud dítě žije v úplné harmonické rodině, je to pro něj velkou výhodou. Bude pro něj totiž jednodušší orientovat se v dospělém životě.⁸²

Důležitým úkolem socializace v rodině je také ztotožnění se v oblasti pohlaví. V případě, že v rodině převažují osoby opačného pohlaví, může se stát, že nastane nesprávná identifikace dítěte. To může mít za následek, že bude mít dítě v dospělém životě potíže. Nesprávná identifikace může u dítěte zapříčinit také poruchu.⁸³

⁷⁹ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 80.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673833. s. 82.

⁸² KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042. s. 81-82.

⁸³ Tamtéž, s. 82.

V rodinách také dochází k výchovným chybám, které jsou zapříčiněny výchovnými styly, které jsou zvolené nevhodně. Rozlišujeme liberální přístup, kdy dítě může všechno či přístup hýčkájící, jehož vlivem je dítě rozmazlené. Dále přístup perfekcionista, kdy je dítě velmi detailně řízeno ve všech směrech, přístup hypochondrizující – o dítě se rodina příliš bojí a přístup autoritativní. V něm dítě musí poslouchat příkazy rodičů. V některých případech může jít také o přístup tvrdý, ve kterém je aplikováno tělesné násilí. Vhodným přístupem se jeví přístup demokratický, který je postaven na partnerském vztahu. Je v něm možná diskuze. Rodina někdy očekává od školy a učitelů, že napraví jejich chyby ve výchově. Snaží se tedy svou zodpovědnost přenést na bedra učitelů.⁸⁴

2.5 Práva a povinnosti rodiny

Podle zákona mají v rodině mezi sebou práva a povinnosti manželé, dále jsou v občanském zákoníku stanovena práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi a také mezi dětmi a jedinci, kteří jsou pro ně náhradními rodiči nebo působení rodičů doplňují.⁸⁵

2.5.1 Práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi

Rodiče a děti mají mezi sebou práva a povinnosti, která jsou platná oboustranně. Nelze se jich vzdát. Práva a povinnosti rodičů vznikají narozením dítěte a zanikají dosažením zletilosti dítěte. Cílem těchto práv a povinností ve vztahu k dítěti je zprostředkování mravního a finančního prospěchu. Rodiče mají právo, dokud dítě nenabyde svéprávnosti, dítě regulovat, vychovávat. Dítě má povinnost podřídit se působení rodičů. Má také povinnost rodičů dbát.⁸⁶

Rodičovská odpovědnost

V občanském zákoníku je v § 858 vymezená rodičovská odpovědnost takto: *„Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká,*

⁸⁴ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673833. s. 82-83.

⁸⁵ Obecně o rodinném právu. *Nový občanský zákoník* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/rodinne-pravo/obecne>

⁸⁶ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 855, § 856, § 857.

jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.“⁸⁷

Do rodičovské odpovědnosti nepatří vyživovací povinnost ani právo na výživné, jelikož jejich naplňování není závislé na dosažení zletilosti či svéprávnosti.⁸⁸

Rodičovskou odpovědnost má každý rodič, přičemž oba rodiče mají stejnou rodičovskou odpovědnost. Výjimku tvoří rodiče, kteří jí byli zbaveni. Soud se při rozhodování o rozsahu či způsobu naplňování rodičovské odpovědnosti řídí podle zájmů dítěte – jeho zájmy jsou pro něj hlavní. Pokud rodič nemůže vykonávat rodičovskou odpovědnost kvůli vážné okolnosti, soud může rodičovskou odpovědnost pozastavit. Pokud rodič náležitě nenaplňuje rodičovskou odpovědnost, soud přistoupí k omezení jeho rodičovské odpovědnosti a určí její rozsah. V případě, že rodič svou rodičovskou odpovědnost zneužívá nebo zanedbává, soud mu rodičovskou odpovědnost odejme. Pozastavení, omezení či odejmutí rodičovské odpovědnosti však nemá vliv na realizaci vyživovací povinnosti. V případě omezení rodičovské odpovědnosti soud rozhoduje, zda omezí i styk rodiče s dítětem. V případě zbavení rodičovské odpovědnosti se rodič může s dítětem stýkat pouze v případě, že mu to soud dovolí.⁸⁹

Rodiče mají naplňovat svou rodičovskou odpovědnost ve shodě se zájmy dítěte. Zároveň mají naplňovat rodičovskou odpovědnost ve společné shodě. V případě, že se rodiče neshodnou především v oblasti léčby, stanovení místa bydliště, ve volbě vzdělání nebo zaměstnání dítěte, rozhoduje na žádost rodičů soud. Pokud je nutné učinit rychlé rozhodnutí, může rozhodnout rodič sám, ale musí o tom informovat druhého rodiče. V případě, že jeden z rodičů není známý, není již naživu, je zbaven rodičovské odpovědnosti nebo je mu tato odpovědnost pozastavena, je rodičovská odpovědnost naplňována druhým rodičem. V případě, že mají oba rodiče pozastavenou rodičovskou odpovědnost nebo nemají

⁸⁷ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.* In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2019-12-11], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 858.

⁸⁸ Tamtéž, § 859.

⁸⁹ Tamtéž, § 865, § 866, § 869, § 870, § 871, § 872, § 874.

rodičovskou odpovědnost v plné míře, je dítěti přidělen poručník s právy a povinnostmi rodičů. Pokud je rodičovská odpovědnost omezená, je dítěti přidělen opatrovník.⁹⁰

Mezi rodiči a dětmi je stanovena povinnost si navzájem pomáhat, podporovat se a brát ohled na svou důstojnost. Rodiče mají hlavní slovo a zásadní význam ve výchově dítěte. Měli by být pro dítě vzorem. Také by měli naplňovat rodičovskou odpovědnost vzhledem k vývojovým potřebám dítěte. Při volbě vzdělání a zaměstnání dítěte by měli přihlížet k jeho názorům a schopnostem. Pokud dítě žije v domácnosti pouze s jedním z rodičů, který o něj pečuje, má o dítě pečovat a vychovávat ho i nový partner. V případě, že je o dítě řádně postaráno, je povinností dítěte, dokud je mu poskytována vyživovací povinnost, zapojit se do chodu domácnosti. Pokud je dítě drženo jinou osobou nebo jedním rodičem protiprávně, rodič může žádat o navrácení dítěte. Tato osoba musí dítě předat člověku, který o něj podle práva pečuje.⁹¹

Pokud soud neomezí nebo nezakáže styk mezi rodičem a dítětem, může se dítě, které je v péči jednoho z rodičů, s druhým rodičem stýkat podle vlastních potřeb a opačně. V případě omezení má soud právo nařídit podmínky vzájemného setkávání. Může určit místo setkávání i jedince, kteří se ho mohou účastnit. Rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, musí dítěti setkání s druhým rodičem povolit a připravit jej na něj. Musí také s druhým rodičem spolupracovat. Pokud rodič nechce dítěti poskytnout setkávání s druhým rodičem, může soud změnit své rozhodnutí o svěřením do péče. Rodiče se musí vyvarovat situacím a okolnostem, jejichž příčinou může dojít k narušení vztahu dítěte k rodičům nebo narušení výchovy. Musí si vzájemně předávat informace o dítěti.⁹²

Mezi práva a povinnosti rodičů patří také zastupování nezletilého dítěte v právních jednáních a spravování jmění dítěte.⁹³

Naplňováním rodičovské odpovědnosti po rozvodu se budu zabývat v následující kapitole.

⁹⁰ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2019-12-11], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 875, § 876, § 877, § 878.

⁹¹ Tamtéž, § 880, § 882, § 883, § 884, § 885, § 886.

⁹² Tamtéž, § 888, § 889, § 890.

⁹³ Tamtéž, § 892, § 896.

Vyživovací povinnost

Mezi předky a potomky existuje vyživovací povinnost. Vůči dítěti mají hlavní vyživovací povinnost jeho rodiče. Životní úroveň dítěte má odpovídat životní úrovni rodičů. Na výživné má však nárok nejen nezletilé nesvéprávné dítě, ale také jedinci, kteří nejsou schopni se sami živit. Také dítě má povinnost zajistit výživu vlastním rodičům.⁹⁴

Pokud nedošlo k jinému rozhodnutí, je výživné poskytováno pravidelně na měsíc dopředu. Osoba může po druhé osobě, která je povinna platit jí výživné a zameškává, požadovat úrok.⁹⁵

⁹⁴ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2019-12-11], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 910, § 911, § 912, § 915.

⁹⁵ Tamtéž, § 921.

3 Rozvod

Ve třetí kapitole se věnuji rozvodu, který předchází samotné střídavé péči a úzce s ní souvisí. Jedná se o jedno z nejnepříjemnějších období dotýkající se celé rodiny. Nejvíce však rodičů a dětí. Rozvod přináší chvíle plné stresu a frustrace lidských potřeb.⁹⁶ Jde tedy jednoznačně o zátěžovou situaci, která patří k nejtěžším v životě. Odborníky je pokládána za druhou nejobtížnější vůbec – po smrti blízkého člověka. Přináší ztráty v oblasti psychiky, vztahů či majetku a změny v každodenním životě. Zároveň platí, že čím více změn rozvodem nastane, tím větší přináší pro člověka zátěž.⁹⁷ Bohužel, rozvod není v České republice výjimečným úkazem. Počty rozvedených rodin jsou stále vysoké.⁹⁸

Rozvod partnerů, kteří spolu mají dítě, s sebou přináší také otázku, který rodič bude dítě nadále vychovávat. Jednou z možností porozvodové péče je právě střídavá péče, které se tato práce věnuje. Proto je tato kapitola jakousi pomyslnou vstupní branou poskytující důležité informace k hlavnímu tématu.

V této kapitole nejprve vymezuji pojem „rozvod“ pro ujasnění tohoto termínu a následně se zabývám porozvodovou situací. Uvádím a charakterizuji možnosti porozvodové péče o dítě, dále se zabývám porozvodovou situací jak ze strany rodičů (ve vztahu k dítěti), tak ze strany dítěte. Soustředím se na rodičovskou odpovědnost po rozvodu, která je velmi důležitá nejen pro správný průběh střídavé péče a následně na reakce, projevy a prožitky dětí mladšího školního období, protože i ty se mohou odrazit na průběhu střídavé péče. Také uvádím možné následky této krizové situace a v rámci rodičovské odpovědnosti i doporučení, jak k dítěti přistupovat.

3.1 Vymezení pojmu

Podle řady autorů patří rozvod do oblasti sociální patologie.⁹⁹ Matějček a Dytrych o něm přináší toto tvrzení: „Rozvod má četné rozporné charakteristiky, protože může být

⁹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327. s. 39.

⁹⁷ POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 9788024720463. s. 18.

⁹⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327. s. 39.

⁹⁹ Tamtéž.

považován za určité základní společenské sanační opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má skončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivy. ... Má své aspekty sociální, etické, právní, emoční a pochopitelně velmi důležité aspekty psychologické.“¹⁰⁰ Psychologický slovník ho definuje jako: „Zrušení manželského svazku za života manželů rozhodnutím soudu.“¹⁰¹ Autor dále definici doplňuje informací, že má rozvod obvykle 3 stádia a to: manželský nesoulad, manželský rozvrat a ukončení manželství právní cestou – tzn. rozvodem. Jako nejčastější příčiny rozvodu uvádí např. rozdílné povahy partnerů, neshody v oblasti financí, nezájem o rodinu, nevěru či alkoholismus.¹⁰² Další vymezení z hlediska lingvistického přináší Slovník spisovného jazyka českého, který tento pojem vysvětluje jako: „Zrušení manželství rozsudkem, soudní povolení, aby manželé žili odděleně.“¹⁰³ Občanský zákoník doplňuje vymezení podmínkami uskutečnění rozvodu: „Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“¹⁰⁴

Matějček a Dytrych na rozvod pohlíží z uvedených autorů nejkompexněji, uvádí všechny jeho možné aspekty. Uvádí také účel, za kterým je rozvod realizován. Hartlovo vymezení v psychologickém slovníku je velmi podobné vymezení lingvistickému ve Slovníku spisovného jazyka českého. Definici ovšem doplňuje také stádii a příčinami rozvodu. Občanský zákoník přináší vymezení po stránce právní, soustředí se na podmínky rozvodu. Spojením definic těchto autorů získáme komplexnější vymezení rozvodu jakožto: „Zrušení manželství za života partnerů rozsudkem soudu za účelem ukončení problémového soužití, nesouladu a konfliktů mezi partnery. Manželé mohou být rozvedeni, pokud jejich manželství je rozvrácené a nelze to již zvrátit. Rozvod skýtá mnoho různorodých aspektů, má 3 stádia, kterými si partneři musí projít. Následně mají možnost otevřít se novým životním cestám. Mezi nejčastější příčiny rozvodu patří např. nevěra, nezájem o rodinu apod.“ Spojením

¹⁰⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327. s. 39.

¹⁰¹ HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788031. s. 232.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Internetová jazyková příručka. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2020-01-23]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=rozvod>

¹⁰⁴ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-23], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 755.

těchto vymezení získáváme dle mého názoru poměrně ucelenou definici pro vytvoření si představy o termínu „rozvod“.

3.2 Porozvodová situace

3.2.1 Porozvodová péče o dítě

V rozvodovém řízení soud rozhoduje, jakým způsobem se budou rodiče o dítě dále starat. Soud rozhoduje o porozvodové péči v souladu se zájmy dítěte. Bere v úvahu osobnost dítěte, citový vztah k rodičům, sourozencům či prarodičům a také kvalitu domácího prostředí. Zajímá se o schopnosti rodičů v oblasti výchovy a také o to, kdo se o dítě doposud staral a vychovával ho. Rozhoduje se i na základě toho, který z rodičů může dítěti nabídnout lepší vývoj. Přihlíží ale také k právu dítěte na péči poskytovanou oběma rodiči a na právo pravidelného osobního kontaktu s každým z rodičů. Také bere zřetel na právo rodiče, kterému dítě není svěřeno do péče, na poskytování informací o dítěti. Soud se také rozhoduje na základě schopnosti rodičů domluvit se na následné péči. Soud může rozhodnout o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé či společné péče. Dítě může být také svěřeno do péče i jinému člověku, než je rodič, pokud je to v zájmu dítěte.¹⁰⁵

Při svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů mluvíme o „výhradní péči“ jednoho rodiče. Obvykle je dítě svěřeno do výhradní péče matky – tento druh péče patří mezi konvenční řešení porozvodové problematiky.¹⁰⁶ Co se týče společné péče, právní teorie ji vymezuje takto: „*Společná péče rodičů znamená, že soud nevydá žádné konkrétní rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů. Ze soudního rozhodnutí pouze plyne, že se dítě svěřuje do společné péče rodičů.*“¹⁰⁷ Jedná se tedy o trvání rodičovství a rodičovských povinností, které nemají přesně stanovený řád a pravidla v oblasti kontaktu s dítětem, vyživovacích povinností a péče o dítě. Rodiče vlastně o dítě pečují stejně jako před rozvodem.¹⁰⁸ Při společné péči mohou oba rodiče rozhodovat o podstatných věcech týkajících se jejich dítěte. Těmi jsou léčení dítěte, otázka jeho vzdělávání a náboženství. Někdy si rodiče

¹⁰⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-23], Dostupné z: [https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2 § 906, § 907](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2%20%26%20906,%20907).

¹⁰⁶ WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál). ISBN 8071780898. s. 44.

¹⁰⁷ TOMEŠOVÁ, Jana. Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pecce-o-nezletile-dite>

¹⁰⁸ Tamtéž.

rozhodovací právo rozdělí podle oblastí.¹⁰⁹ V případě, že soud rozhodne o svěřeni dítěte do společné péče, musí s ní souhlasit oba dva rodiče.¹¹⁰ Pokud se tak stane a rodiče se dokáží shodnout, mohou dítěti nabídnout nejlepší možnost porozvodové péče.¹¹¹

Střídavé péči se budu věnovat a budu ji charakterizovat v rámci následující samostatné kapitoly.

3.2.2 Rodičovská odpovědnost po rozvodu

Přestože se manželé rozvedou, zůstávají rodiči svých dětí – mají stále své rodičovské povinnosti, svou rodičovskou odpovědnost, musí si uvědomit, že jsou stále rodiče. Musí dbát na zdravý rozvoj dítěte. Také si musí uvědomit, že i po rozvodu děti obvykle potřebují oba dva rodiče.¹¹²

Po rozvodu mají rodiče mnoho tendencí, které jsou ve vztahu k dítěti nevhodné. Nevhodné je například kupování si dítěte – to může vést až k vydírání rodiče dítětem. Dítěti se nesmí nic zatajovat a nic vnučovat, rodiče musí dítě dostatečně informovat o tom, co se děje. Rodiče by také neměli spěchat s představením nového partnera – náhradní matky či otce a neměli by podceňovat vnímavost a citlivost dítěte ve vztahu k rozvodu. Je důležité, aby se rodiče pokusili zamezit rozvoji rozvodových konfliktů, aby zabránili vzájemné nenávisti. Také je důležité zabránit popuzování dítěte vzájemně proti sobě – nejenomže to může narušit vztah k druhému rodiči, ale může to ovlivnit i charakter dítěte. Rodiče by měli dbát na uchování pozitivního obrazu druhého rodiče a měli by vytvořit co nejlepší podmínky pro setkávání s druhým rodičem. Nejvhodnější podobou je volné trvání rodinných vztahů, kdy jsou si oba partneři vědomi, že jsou i nadále rodiči a že je důležité pokračovat ve vztahu rodičovství k dítěti.¹¹³

Také je důležité nechat dítě ptát se na to, co ho zajímá a vysvětlovat mu věci, kterým nerozumí. Rodiče potom snadněji pochopí, co se dítěti honí hlavou a mohou zabránit

¹⁰⁹ WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál). ISBN 8071780898. s. 148.

¹¹⁰ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-23], Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2_§_907.

¹¹¹ TOMEŠOVÁ, Jana. *Společná péče o nezletilé dítě*. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pece-o-nezletile-dite>

¹¹² MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 8085467534. s. 5-6.

¹¹³ Tamtéž, s. 4-15.

dětským negativním myšlenkám. Dobré je dítě motivovat, vysvětlit mu, proč je důležité vidět se i s druhým rodičem, jaké to má výhody. Dítě se díky tomu může od obou rodičů naučit tomu nejlepšímu, protože každý z rodičů má talent na něco jiného. Rodiče mají také vliv na rozvoj zájmů – každý ho má možnost vést jiným směrem, ke kterému má osobnostně blíž. To znamená, že každý z rodičů, pokud o to má zájem, má důležitou roli ve vývoji i výchově dítěte – a to i po rozvodu.¹¹⁴

Vlivem rozvodu se často na dítě přenáší větší míra zodpovědnosti a více práce v domácnosti – pokud je to v přirozené míře, nemusí to znamenat problém. Pokud je ale dítě najednou pro rodiče vrbou, které může svěřit svůj smutek a starosti, své problémy, stává se z toho problém. Také je pro dítě velmi namáhavé, pokud na něj rodič přenesse zodpovědnost za své sourozence. Dítě pak musí utlumit své vlastní potřeby a emoce. Je pro něj nad jeho síly být oporou dospělému v partnerských problémech. Přináší mu to velkou zátěž, a to i do jeho vztahu k rodiči. Dítě cítí pocity viny – jednak proto, že se mu v jeho nové roli zpovědníka nedaří a jednak proto, že není věrný druhému rodiči. Tato situace se následně může promítnout i do dospělých vztahů dítěte – bude se snažit o ostatní postarat a bude dusit svoje osobní potřeby, což způsobí problém. Proto je potřeba dítě před touto situací ochránit – a to tím, že si rodiče vyberou pro řešení porozvodových problémů někoho ze svých blízkých dospělých, a ne vlastní dítě.¹¹⁵

Po rozvodu může také dojít mezi rodičem a dítětem k odcizení. To se objeví, pokud se k sobě rodiče a děti začnou chovat jako kdyby se neznali a byli cizí. Odcizení je znamením, že došlo k narušení vztahu. Přináší obtíže do porozvodového vyrovnávání se s nastalou situací. Vlivem odcizení může dojít k odmítnutí patření mezi dítětem a rodičem. Rodiče a děti přijdou o vzájemnou blízkost. Odcizení se také projeví na zdraví, financích a energii všech, kterých se tato situace týká. Odcizení se nejčastěji objevuje mezi dítětem a rodičem, který nemá dítě svěřené do péče. Objevit se však může i mezi dítětem a rodičem, který ho má ve své péči. Odcizení může také nastat k oběma rodičům dítěte. Velké nebezpečí vzniku odcizení hrozí, pokud mají rodiče mezi sebou konflikty a odmítají spolu dobře vycházet.

¹¹⁴ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 92-93.

¹¹⁵ POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 9788024720463. s. 157.

Odcizení může nabírat rozličné síly i formy. Obvykle zasáhne osobní styk mezi dítětem a rodičem, který je odcizený. Odcizení však může mít až tak velkou intenzitu, že dítě zavrhne jakýkoliv kontakt s tímto rodičem.¹¹⁶

Co dítěti v porozvodové situaci pomůže ze strany rodičů? Pomůže mu, pokud mu oba rodiče otevřeně a popravdě sdělí, co se děje a co se bude dít dál, když mu rodiče nechají čas, aby se vyrovnalo s nastalou situací a mohlo se na ni adaptovat. Dále je důležité, aby rodič nebránil dítěti v kontaktu s druhým rodičem – jak již bylo zmíněno, dítě potřebuje pro svůj rozvoj oba rodiče. Rodiče by si také měli uvědomit, že vlivem nové situace se může dítě projevat nestandardně a neměli by být proto zaskočení jeho různorodými projevy. Měli by k dítěti přistupovat oba dva stejným způsobem, měli by nastavit dítěti stejná pravidla.¹¹⁷

3.2.3 Dítě mladšího školního období a rozvod

Některé studie zjistily, že děti mladšího školního období bývají zasaženy rozvodem rodičů více než jiné děti. Může tomu tak být proto, že v tomto období je rodina pro dítě na prvním místě a rodiče jsou pro něj ti nejdůležitější. Pokud jeden z nich rodinu opustí, může podlomit dětskou jistotu a přinést mu velkou bolest.¹¹⁸

Dítě mladšího školního období již dokáže vyslechnout důvody rodičů, které je vedly k rozvodu a často už dokáže porozumět tomu, proč se rodiče rozvedli. Dítě v tomto věku již situaci vnímá, má na ni vlastní názor. Proto je důležité, aby se rodiče k dítěti chovali tak, jak bylo zmíněno v předchozí podkapitole. Dítě mladšího školního období již chce slyšet přímé informace. Chce je slyšet od obou rodičů. Informace často srovnává, staví je proti sobě. Chce zjistit, kde je pravda. Je pro něj velmi důležitá a je zklamané a rozčilené, když zjistí, že mu některý z rodičů lhal. Dítě je již také zodpovědné za své chování. Jestliže je hrubé na jednoho z rodičů, mělo by být schopné vysvětlit, proč se tak zachovalo, uvědomit si chybu a omluvit se. Mělo by být schopné se poučit, proč takové chování není ani pro jednoho z nich dobré.¹¹⁹

¹¹⁶ POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 9788024720463. s. 158.

¹¹⁷ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 148-151.

¹¹⁸ SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789062. s. 43-44.

¹¹⁹ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 92-93.

Starší chlapci mladšího školního období se po rozvodu rodičů stávají aktivnějšími, hlasitějšími a vzpurnějšími – ukrývají tím své pocity úzkosti. Mají také často problémy se spaním a soustředěním. To se následně projevuje na školní úspěšnosti. Mohou se také častěji přejídat nebo mají zdravotní problémy. Někteří mladší chlapci se často navrátí na předchozí vývojovou úroveň. Mohou také pozbyť víry ve své schopnosti. Také často pláčou a chybí jim mužský vzor (v případě, že žijí s matkou – častější stav). Děti si také uvědomují stálost situace, mají strach ze samoty. Kolem osmého roku života se u těchto dětí mohou projevit tendence ke krádežím. Starší děti ukrývají své soužení za zlost. Ubližují ostatním, ničí věci. Chtějí tím matce ukázat, že na ně sama nestačí. V jiných případech chlapci sní o tom, že dají rodiče opět dohromady. Další se sávají třídními šašky – nejprve prožívají ve třídě úspěch, následně je spolužáci považují za hloupé. Děti mají potíže získat nové dovednosti. Také mají potíže najít si nové přátele – neví, jak se k nim chovat. Některé děti se po rozvodu rodičů mohou chovat tak, jako by za své chování chtěly dostat trest či chtějí slyšet, že je rodič nemá rád a tím pádem ani ostatní lidé. Mohou mít problémy v oblasti soustředěnosti ve škole, jelikož uvnitř sebe řeší problémy z domova. Jiné děti se naopak cítí ve škole bezpečně a školní povinnosti je osvobozují od starostí, které prožívají. Někdo má potíže mluvit se svými rodiči. Kolem jedenácti let mohou děti mít záchvaty zlosti a mohou trpět depresí či mít vztek na rodiče. Zároveň prožívají smutek stejně jako mladší děti. Některé děti si dělají o své rodiče starosti.¹²⁰

Rozdílné projevy a prožitky se také mohou projevit u dětí, které jsou jedináčky a dětí, které mají sourozence. Ukázalo se, že lépe rozvod snášejí obvykle děti, které mají sourozence (pokud mají spolu dobré vztahy). Je tomu proto, že se vzájemně podpoří, začnou si pomáhat. Řadu věcí si mohou i navzájem vysvětlit. Často spolu také vymýšlí, jak zlepšit vztah svých rodičů. Někdy však děti o to více zlobí.¹²¹

Co se týče emocí dětí, mohou být různé. Mezi hlavní pocity patří především smutek a hněv. Dále děti mohou prožívat rozporuplné pocity, mohou situaci popírat, nechtějí jí věřit. Mohou prožívat pocity samoty a ztráty, mohou být vzteklé či mohou prožívat depresi. Mohou mít pocity viny, úzkosti, strachu, mohou prožívat zmatek. Děti mohou mít strach o sebe, o své

¹²⁰ SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789062. s. 44-45.

¹²¹ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 80.

rodiče, o budoucnost. Mohou prožívat pocity úzkosti ze vztahu rodičů. Děti také mohou být závistivé. Ale jestliže si uvědomí, že není chybou prožívat zlé pocity, mohou prožít úlevu. A v případě, že je o děti nadále dobře rodičovsky postaráno, pokud cítí, že jsou pro oba z rodičů důležité, že je mají rádi a jsou tu pro ně, neprožívají již strach a nejsou ve středu konfliktu rodičů, mohou zažít pocit naděje z nové budoucnosti.¹²²

Rozvod může dětem přinést mnoho komplikací. Stres, který vlivem rozvodu prožívají, může přivodit poruchy vývoje osobnosti dítěte a může přinést antisociální chování – především chlapcům. Také vlivem stresových situací může dojít k vytvoření různorodých psychopatologických obrazů.¹²³

¹²² SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789062. s. 47-58.

¹²³ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327. s. 46.

4 Střídavá péče

Čtvrtá kapitola je pro diplomovou práci naprosto klíčová, jelikož se zabývá přímo problematikou střídavé péče.

Střídavá péče patří ve společnosti mezi kontroverzní témata. Je tomu tak proto, že rozvod sám přináší mnoho těžko řešitelných otázek, na které není jediná správná odpověď. V médiích patří mezi nepopulární typ péče. Jinak na ni obvykle nahlíží ženy, jinak muži.¹²⁴ I mezi odborníky panují rozdílné názory (viz podkapitola Názory na střídavou péči, její výhody a nevýhody). Jedná se tedy o poměrně problematické téma.

Přesto se její výskyt v České republice zvyšuje. Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, v roce 2016 bylo v České republice ve střídavé péči 16 % dětí z rozvedených manželství. Na tuto hodnotu narostla střídavá péče z 0 za 18 let (od roku 1998, kdy byla uzákoněna). Snížila tím počty případů výhradní péče matky. Kolik dětí je nyní ve střídavé péči, není zřejmé.¹²⁵

Střídavá péče patří v současnosti k upřednostňovaným formám porozvodové péče. Na preferenci této péče mají velký vliv názory soudu (o nich později v podkapitole Zakotvení střídavé péče v zákonech, podmínky a okolnosti svěřeni dítěte do střídavé péče). Dále také fakt, že po rozvodu rodičům podle občanského zákoníku zůstává rodičovská odpovědnost i vyživovací odpovědnost ke svým dětem. A právě střídavá péče nabízí oběma rodičům možnost tyto povinnosti v pravidelných intervalech realizovat, rodiče se díky ní podílí na rozvoji dítěte stejným nebo podobným dílem.¹²⁶ Střídavá péče dává také větší šanci otcům starat se o své děti, proto je u nich oblíbenou formou porozvodové péče.¹²⁷

¹²⁴ Předběžné výsledky výzkumu. *MUNI European Values Study: Projekt Evropský výzkum hodnot* [online]. c2020 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/vyzkum-stridava-pece/predbezne-vysledky>

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ NIKLOVÁ, Gabriela. Rozhodování soudu o střídavé péči. *Advokátní kancelář Janíková, Novák a partneři s.r.o.* [online]. [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: <https://janikovanovak.cz/rozhodovani-soudu-o-stridave-peci/>, FRENCOVÁ, Adéla. Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>, SPOUSTOVÁ, Ivana. Střídavá péče - pro, proti a proč? *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí.* [online]. c2011-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/stridava-pece-pro-proti-a-proc-217.html>

¹²⁷ Předběžné výsledky výzkumu. *MUNI European Values Study: Projekt Evropský výzkum hodnot* [online]. c2020 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/vyzkum-stridava-pece/predbezne-vysledky>

Tato kapitola začíná vymezením pojmu „střídavá péče“, které je důležité pro správné porozumění tomuto termínu a následnou úspěšnou orientaci v tématu. Druhá podkapitola hledá zakotvení střídavé péče v zákonech, jelikož se jedná o právní pojem a zabývá se podmínkami a okolnostmi, za kterých je dítě svěřeno do střídavé péče. Tato podkapitola může přinést odpověď na otázku, proč je střídavá péče preferovaným typem péče o dítě, proč její počty narůstají. Také uvádí právní prameny, ve kterých je možné hledat problematiku střídavé péče, ve kterých je možné nalézt právní zastání a dozvědět se o ní více. Třetí podkapitola se zabývá vhodností střídavé péče. Uvádí faktory, které určují, zda je střídavá péče pro dané dítě vhodná, nebo ne a zda do ní dítě bude svěřeno. Dle mého názoru tyto faktory následně ovlivní i průběh střídavé péče, jelikož v případě, že tyto faktory nejsou pozitivně naplňovány hned od začátku a dítě je do střídavé péče přesto svěřeno, projeví se tyto faktory i dále – při jejím naplňování. To může mít na dítě zásadní vliv. Další podkapitola se zabývá podobami střídavé péče, se kterými je možné se v praxi setkat. Uvádí modely střídání a přináší specifický, u nás nově se objevující model – a sice model Cochemský. Následně se kapitola zabývá názory odborníků na střídavou péči, jejichž prostřednictvím uvádí výhody a nevýhody střídavé péče. Díky nim si čtenář může na střídavou péči udělat vlastní názor. Uvádí také výsledky vybraných diplomových prací, které se zabývají stejným nebo podobným tématem. Tato podkapitola přináší důležitý teoretický podklad pro empirické šetření, jehož výsledky ukážou, ke které názorové straně se tato diplomová práce přikloní, které názory se potvrdí. Naznačuje také projevy dítěte ve střídavé péči. Poslední podkapitola přináší doporučení rodičům a učitelům, která mají za cíl úspěšný průběh střídavé péče, kdy je dítě ve středu zájmů. Přináší také doporučení pro jejich spolupráci a komunikaci a podmínky a povinnosti, jejichž naplnění je předpokladem střídavé péče, která dítěti přinese prospěch.

4.1 Vymezení pojmu

Nalézt definice pojmu „střídavá péče“ od různých autorů a odborníků je poměrně obtížné. Tento pojem jsem nenašla v žádném ze slovníků, se kterými pracuji – není v mně dostupném pedagogickém, psychologickém ani sociologickém slovníku. Kniha zabývající se střídavou péčí je také poskromnu, nicméně zde jsem vymezení přeci jen našla. Vallová a Buzalová vymezují střídavou péči takto: „*Střídavá péče umožňuje dítěti mít přiměřený kontakt*

s oběma rodiči a přispívá k jeho zdravému emocionálnímu a psychickému vývoji. ... Svěření dítěte do střídavé péče znamená svěřit dítě do péče střídavě jednomu a druhému rodiči na přesně stanovené časové období. Práva a povinnosti rodičů uplatňované po dobu uvedeného období stanoví soud.“ (překlad Němcová)¹²⁸ Další vymezení střídavé péče přináší Špaňhelová: „Tak jak to vyplývá z jejího názvu, znamená to, že se rodiče střídají – rovnoměrně dle času – ve výchově o dítě.“¹²⁹ Autorka také doplňuje hlavní vymezení informacemi o tom, že se buď mohou střídat rodiče v jednom domě či bytě – jedná se však o méně častý stav, nebo střídá domovy dítě, což je mnohem častější.¹³⁰ Další možná vymezení jsem hledala na internetových portálech zabývajících se problematikou střídavé péče. Definici uvádí portál Šance dětem, který jak má ve sloganu – pomáhá dětem, které neměly v životě štěstí a poskytuje poznatky v oblasti problematiky českých ohrožených dětí¹³¹: „Střídavá péče znamená, že dítě žije po určitý, zpravidla delší časový úsek s každým z rodičů. ... dochází k tomu, že se dítě pravidelně střídá – zpravidla v týdenních či dvoutýdenních intervalech – v domovech svých rodičů (střídání rodičů, nikoliv děti je jen vzácnou výjimkou), někdy střídá i školy a předškolní zařízení, mimoškolní organizované činnosti apod.“¹³² Nalézt právní vymezení střídavé péče jako takové v zákonech se mi nepodařilo. Je tomu tak proto, že zákony definici střídavé péče neposkytují.¹³³ Právní vymezení však uvádí portál s názvem Právní prostor, který říká, že se o střídavou péči jedná v případě kdy: „... o dítě pečují oba rodiče, a to ve střídajících se intervalech.“¹³⁴ Tomešová uvažuje nad nejednotností odborníků v názorech na časové rozvržení střídavé péče. Někteří

¹²⁸ Střídavá osobná starostlivost' v kontexte legislatívy a sociálnej práce. MICHAL, Oláh. *Střídavá péče o dítě: Cochemská prax v EU - šance pro naše děti*. Praha: Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, 2016, s. 59. ISBN 9788090637306.

¹²⁹ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 139.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ O portálu. *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí*. [online]. c2011-2020 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/o-portalu/o-portalu.shtml>

¹³² SPOUSTOVÁ, Ivana. Střídavá péče - pro, proti a proč? *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí*. [online]. c2011-2020 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z:

<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/stridava-pece-pro-proti-a-proc-217.html#stridava-pece-co-to-je>

¹³³ TOMEŠOVÁ, Jana. Úvaha o hranici mezi střídavou a výlučnou péčí o nezletilé dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-uvaha-o-hranici-mezistridavou-a-vylucnou-peci-o-nezletile-dite>

¹³⁴ FRENCLOVÁ, Adéla. Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>

tvrdí, že pokud dítě tráví s každým z rodičů jiné množství času, nejedná se již o péči střídavou, ale o péči výlučnou se širokým stykem. Druzí však, včetně autorky, zastávají stanovisko, že střídavá péče může být i časově nevyvážená, dítě nemusí trávit s každým rodičem přesně polovinu času.¹³⁵ Vymezení střídavé péče včetně názoru na její časové rozvržení poskytuje také internetový portál Střídavka, který se věnuje problematice porozvodové péče o děti a rodinné problematice.¹³⁶ Střídavou péči definuje takto: „*Střídavá péče (či střídavá výchova) znamená, že o dítě pečují střídavě oba rodiče. Čas, který dítě stráví s každým z rodičů, je stejný nebo podobný. Intervaly, v jakých ke střídání dochází, mohou být od několika dnů do několika týdnů, v některých případech i delší.*“¹³⁷ Na závěr uvedu ještě definici Adams a Tyla. Adams říká, že: „... *střídavá péče představuje pouze rozdělení času stráveného s každým rodičem, nikoli vystavení stejně prospěšnému rodičovství. ... Děti nejsou v domácnostech vystaveny rovnocennému rodičovství.*“ (překlad Němcová)¹³⁸ Pro Tyla je střídavá péče: „... *pokračováním rodiny – tedy těch socializačních podmínek, které utvářely jejich současný pocit bezpečí a jistoty – i přes rozvod rodičů.*“¹³⁹ Již ze samotných vymezení autorů a odborníků je znát mnohdy rozdílné vnímání a chápání střídavé péče naznačující kontroverznost názorů na tuto péči. Všechny definice, vyjma posledních dvou, se však shodují v tom, že ve střídavé péči hraje významnou roli střídání – rodiče se střídají o dítě, jeho péči a výchovu a dochází ke střídání domovů ze strany dítěte či výjimečně ze strany rodičů. Všechny se také shodují v tom, že tato péče umožňuje dítěti kontakt s oběma rodiči. Jak již bylo zmíněno, rozdílné jsou však názory na rozdělení času. Vallová s Buzalovou mluví o svěření dítěte rodičům na přesně stanovený čas, Špaňhelová o střídání rodičů rovnoměrně podle času, portál Šance dětem o střídání, kdy dítě žije

¹³⁵ TOMEŠOVÁ, Jana. Úvaha o hranici mezi střídavou a výlučnou péčí o nezletilé dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-uvaha-o-hranici-mezistridavou-a-vylucnou-peci-o-nezletile-dite>

¹³⁶ HODINA, Aleš. Kontakt. *Střídavka* [online]. c2018 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/kontakt/>

¹³⁷ HODINA, Aleš. Informace o střídavé péči. *Střídavka* [online]. c2018 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/informace-o-stridave-peci/>

¹³⁸ ADAMS, Christine B. L. Shared Physical Custody After Divorce: "Fair" to Children?: Divorce. *Psychology Today* [online]. Sussex Publishers, c2020 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-automatic/201908/shared-physical-custody-after-divorce-fair-children>

¹³⁹ TYL, Jiří. Střídavá péče je prokázane pro děti lepší: Výzkumy a statistiky porozvodové péče. *Iustitiam infantibus - Spravedlnost dětem: Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů* [online]. 2006 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://iustin.cz/art.asp?art=284>

po obvykle delší dobu (týden či dva týdny) s každým z rodičů, přičemž dochází k pravidelnému střídání. Portál Právní prostor hovoří o střídajících se intervalech. Tomešová však uvádí rozdílné názory odborníků, kdy někteří považují za střídavou péči pouze to uspořádání, kde je čas spravedlivě rozdělen mezi oba rodiče na polovinu a odborníků, kteří považují za střídavou péči i uspořádání, kde čas není rovnoměrně rozdělený. Portál Střídavka hovoří o tom, že čas, který dítě stráví s každým z rodičů, může být stejný nebo podobný. Intervaly střídání se dle tohoto portálu mohou pohybovat od několika dnů až po několik týdnů (i více). Adams hovoří pouze o rozděleném času mezi rodiče. Špaňhelová i portál Šance dětem se shodují s odborníky zastávajícími rovnoměrné rozdělení času. Portál Střídavka se v této otázce jeví jako neutrální – přiklání se k oběma názorům. Vallová s Buzalovou hovoří pouze o přesně stanoveném čase a Adams o rozdělení času mezi rodiče. Právní prostor hovoří o intervalech střídání, portál Šance dětem je specifikuje obvykle na týden či dva týdny. Portál Střídavka hovoří o intervalech střídání od několika dnů po několik týdnů i více. Vallová s Buzalovou doplňují definici informací, že práva a povinnosti rodičů po dobu péče stanovuje soud a že střídavá péče napomáhá ke správnému vývoji po psychické a emocionální stránce. O vhodnosti střídavé péči hovoří také Tyl, který o ní mluví jako o pokračování rodiny. S tímto názorem nesouhlasí Adams, která přináší názor, že rodiče se sice o dítě střídají, ale neposkytují mu stejně kvalitní rodičovství. Portál Šance dětem navíc k definicím uvádí, že dítě ve střídavé péči často kromě domovů střídá i školy či své mimoškolní aktivity.

Z uvedeného tedy vyplývá, že je pro střídavou péči charakteristické střídání péče o dítě mezi rodiči a střídání domovů dítětem či rodiči. Někdy také střídání škol a zájmových zařízení. Dítě má díky střídavé péči možnost po rozvodu pokračovat v kontaktu s oběma rodiči. Ke střídání dochází ve stanovených intervalech, které se pohybují od několika dnů po několik týdnů a více. Někteří odborníci trvají při střídavé péči na rovnoměrném rozdělení času mezi rodiče, jiní o ní hovoří i v případě, kdy čas není rozdělený přesně na polovinu – rozdělený čas může být podobný. Někteří autoři hovoří o střídavé péči jako o péči přinášející dítěti prospěch, někdo v ní vidí i negativa. Práva a povinnosti rodičů ve střídavé péči jsou stanovena soudně.

4.2 Zakotvení střídavé péče v zákonech, podmínky a okolnosti svěřeni dítěte do střídavé péče

Střídavá péče se stala součástí českého práva 3. 4. 1998 zákonem č. 91/1998 Sb. Tento zákon upravil zákon o rodině č. 94/1963 Sb.¹⁴⁰ V zákonu o rodině bylo stanoveno, že v případě, že jsou oba rodiče schopni své děti vychovávat a jeví o výchovu dětí zájem, soud jim může svěřit děti do společné či střídavé výchovy. Ovšem za podmínky, že je tento způsob výchovy v souladu se zájmy dětí a za podmínky, že jejím prostřednictvím dojde k lepšímu zabezpečení dětských potřeb.¹⁴¹ Touto novelou tak vznikl termín „střídavá výchova“. V roce 2012 vznikl občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb. Ten již pracuje s termínem „střídavá péče“ a hovoří o střídavé péči prostřednictvím vymezení čtyř možností porozvodové péče¹⁴²: „Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.“¹⁴³ (Také viz podkapitola Porozvodová péče o děti).

Občanský zákoník nahradil zákon o rodině a došlo tak ve vztahu ke střídavé péči ke změnám. Občanský zákoník na rozdíl od zákona o rodině trvá na souhlasu obou rodičů, pokud soud zvažuje společnou péči. Pokud však soud zvažuje péči střídavou, podle občanského zákoníku ani zákonu o rodině není souhlas obou rodičů nezbytný (ani jeden ho neuvádí jako podmínku). Potvrzuje to také Ústavní soud. V občanském zákoníku již nenajdeme podmínky pro střídavou péči stanovené zákonem o rodině – tedy že pro střídavou péči musí být oba rodiče schopni dítě vychovávat a jevit o výchovu zájem. Tyto podmínky jsou však součástí nařízení o tom, že soud rozhoduje v souladu se zájmy dítěte. Bylo vypuštěno také nařízení, že střídavá péče musí lépe zabezpečit potřeby dětí. Tím došlo k zrovnoprávnění střídavé péče s výlučnou péčí jednoho rodiče. Co se týče zájmu dítěte, občanský zákoník uvádí

¹⁴⁰ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. XVII.

¹⁴¹ *Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94> § 26.

¹⁴² TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. XVII.

¹⁴³ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 907.

aspekty, které soud zvažuje při rozhodování o porozvodové péči. (viz podkapitola Porozvodová péče o dítě). Ty zůstaly v podstatě nezměněny.¹⁴⁴

Zakotvení problematiky péče o děti – tedy i střídavé péče – nalezneme také v Ústavním zákonu č. 2/1993 Sb., ve článku 32 Listiny základních práv a svobod, který říká, že rodiče mají právo na péči o své děti a na jejich výchovu a naopak – děti mají právo na péči a výchovu od svých rodičů. Může však dojít k omezení těchto práv či dokonce k odebrání dětí rodičům, přestože s tím nesouhlasí. Může se tomu tak stát však pouze na základě usnesení soudu podle zákona.¹⁴⁵ Co se týče zakotvení dětských práv v mezinárodních pramenech, i zde mají zastoupení prostřednictvím Deklarace práv dítěte (Charty práv dítěte), prostřednictvím Úmluvy o právech dítěte, prostřednictvím Evropské úmluvy o výkonu práv dětí či prostřednictvím Úmluvy o styku s dětmi. Významnou roli má také v této problematice Komise pro evropské rodinné právo – CEFL.¹⁴⁶

Soud se rozhoduje při svěřeni dítěte do péče – včetně péče střídavé – v souladu se zájmy dítěte. Bere přitom v úvahu řadu faktorů.¹⁴⁷ (podrobněji viz podkapitola Porozvodová péče o dítě) Tyto faktory bere soud v úvahu i v situaci, kdy se rodiče dohodnou.¹⁴⁸ Dále se soud zabývá přáním dítěte.¹⁴⁹ Toto hledisko uvádí Ústavní soud: „... *za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu.*“¹⁵⁰ Soud také zvažuje názor dítěte – ovšem však vždy vzhledem k jeho věku a vyspělosti v oblasti této problematiky.¹⁵¹ Ústavní soud také

¹⁴⁴ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 3-4., *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 907.

¹⁴⁵ *Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2> Čl. 32.

¹⁴⁶ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. XVII-XVIII.

¹⁴⁷ *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2> § 907.

¹⁴⁸ NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203421. s. 162.

¹⁴⁹ NIKLOVÁ, Gabriela. Rozhodování soudu o střídavé péči. *Advokátní kancelář Janíková, Novák a partneři s.r.o.* [online]. [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: <https://janikovanovak.cz/rozhodovani-soudu-o-stridave-peci/>

¹⁵⁰ *Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014*. In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13

¹⁵¹ NIKLOVÁ, Gabriela. Rozhodování soudu o střídavé péči. *Advokátní kancelář Janíková, Novák a partneři s.r.o.* [online]. [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: <https://janikovanovak.cz/rozhodovani-soudu-o-stridave-peci/>

stanovil, že je třeba při rozhodování vycházet z předpokladu, že mají oba rodiče stejné právo na péči o své dítě. K jeho naplnění dochází právě v případě, že se o dítě starají oba rodiče po stejné množství času. Eventuální odklon od tohoto pravidla je nutné zdůvodnit ochranou jiného a silného zájmu, který je zákonný.¹⁵² Pokud soud považuje střídavou péči za správnou volbu pro dané dítě, nemůže toto rozhodnutí změnit ani vzájemná nesympatie mezi rodiči.¹⁵³ Přispívá k tomu také náleží Ústavního soudu, který říká, že při rozhodování, zda bude dítě svěřeno do střídavé péče, je potřeba vyjít z předpokladu, že je zájmem dítěte být v péči obou rodičů.¹⁵⁴ Pro svěřeni dítěte do střídavé péče však musí oba rodiče o péči o své dítě vyjádřit opravdový zájem (nemusí však projevit zájem o střídavou péči).¹⁵⁵ Pokud nastane situace, že mají rodiče zájem přímo o střídavou péči, mohou podat návrh. Vytvoří ho sami či se mohou obrátit o pomoc na Orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo na advokáta.¹⁵⁶

Ústavní soud stanovil, že v případě, že jsou oba rodiče schopni své dítě vychovávat, jeví o výchovu zájem a každý z nich se dosud staral jak o vhodnou péči, tak o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, měla by se stát volba střídavé péče pravidlem a dítě by do ní mělo být svěřeno. Jiná řešení by měla představovat výjimku, u kterých je třeba dokázat, proč jsou právě ona v souladu se zájmy dítěte.¹⁵⁷ Později však uvedl, že by svěřeni do střídavé péče nemělo být po rozvodu rodičů jasnou volbou a vytvořil čtyři základní body, které jsou závazné pro soudy při rozhodování o vhodnosti péče.¹⁵⁸ Jedná se o tzv. Čtyřstupňový test vhodnosti střídavé péče. Tyto čtyři body soudy zkoumají u obou rodičů. V prvním bodě soudy zkoumají, zda je mezi dítětem a rodičem skutečně příbuzenský vztah, v druhém to, zda dojde k zachování (a v jakém rozsahu) identity dítěte a jeho rodinných vztahů, pokud

¹⁵² *Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.* In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3216-13_1

¹⁵³ NIKLOVÁ, Gabriela. Rozhodování soudu o střídavé péči. *Advokátní kancelář Janíková, Novák a partneři s.r.o.* [online]. [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: <https://janikovanova.cz/rozhodovani-soudu-o-stridave-peci/>

¹⁵⁴ *Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.* In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13

¹⁵⁵ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče.* V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 8.

¹⁵⁶ NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především.* Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203421. s. 162.

¹⁵⁷ *Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.* In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13

¹⁵⁸ *Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014.* In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z:

https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezyl/I_US_1554_14_an.pdf

bude svěřeno rodiči do péče. Třetí bod posuzuje možnosti rodiče zprostředkovat dítěti jeho vývoj a potřeby. Čtvrtým bodem je již zmíněné přání dítěte. Pokud tyto body rodiče v přibližné míře splňují, soud se řídí předpokladem, že je v zájmu dítěte být v péči obou rodičů.¹⁵⁹

4.3 Vhodnost střídavé péče

Existuje také několik faktorů, které mají vliv na vhodnost střídavé péče a následně také na svěřeni dítěte do střídavé péče. Pomáhají při zkoumání, jestli je střídavá péče v souladu se zájmy dítěte, nebo ne.¹⁶⁰

Prvním faktorem je již zmíněný postoj a přání dítěte. Přání dítěte má v praxi velkou váhu, ale není pro soud závazné. Je k němu přihlíženo vzhledem k věku a vyspělosti dítěte. Děti vyjadřují své přání před soudem od 10 let věku. Mladší děti jsou dotazovány Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Případně stačí znalecký posudek. Při dotazování je důležité vzít v potaz snadnou ovlivnitelnost dětí. Čím jsou však děti starší, tím jsou méně ovlivnitelné. Je třeba ale dát pozor na nejstarší děti, které mohou svým názorem manipulovat rodiči. Problémem se také může stát nezasvěcenost soudců v oblasti psychologie – nemusí rozlišit pravdu od manipulací. O průběhu výslechu dítěte je možné se více dočíst v odkazované publikaci, ze které bylo čerpáno.¹⁶¹

Druhým faktorem ovlivňující vhodnost střídavé péče je souhlas rodičů se střídavou péčí. Jak již bylo zmíněno v předchozích podkapitolách, pro střídavou péči není nutný souhlas obou rodičů. Je však nejlepším možným předpokladem pro správnou realizaci péče. Dohodě rodičů pomůže zastavení vzájemných sporů. Pokud jeden rodič střídavou péči odmítá, je nutné zjistit proč a případně se mu snažit vysvětlit, že je v zájmu jeho dítěte, aby s partnerem spolupracoval a na péči přistoupil. To může rodiče motivovat. Ke druhému faktoru se někdy připojí i faktor třetí – a tím je vzdálenost bydlišť rodičů a také otázka školní docházky. Pak se může stát, že se rodiče nejen neshodují v otázce střídavé péče, ale ještě navíc žijí daleko od sebe a je nutné, aby dítě kromě domovů střídalo i školy, kamarády a zájmová zařízení.

¹⁵⁹ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 7-8.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 29.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 29-44.

I přes všechny tyto komplikace je však možné stanovit střídavou péči. Samotná odlehlost domovů rodičů není totiž překážkou k volbě střídavé péče. Je však nutné se zaměřit na konkrétní dítě a možné následky neustálého stěhování. Střídání škol už je však vnímáno jako negativní aspekt při volbě střídavé péče. Opět je ale nutné se rozhodovat na základě konkrétního dítěte, jeho přání a také na základě možností škol. (Viz podkapitola Modely střídavé péče). Někdy tohoto faktoru zneužívají sami rodiče, kteří se střídavou péčí nesouhlasí – schválně se přestěhují. To vyžaduje přezkoumání. V otázce bydliště ale existuje ještě jedno řešení, které se pro dítě jeví jako nejvhodnější možnost. Jedná se o situaci, kdy dítě zůstává v jednom domově a jedné škole a domácnosti střídají rodiče. Aby však tato situace mohla nastat, je nutné, aby rodiče měli k dispozici tři byty či domy, které jsou v blízkosti, aby mezi sebou dokázali bez obtíží komunikovat a spolupracovat a také, aby neměli již žádné další děti. Čtvrtým faktorem jsou intervaly střídání. Těm se věnuji v následující samostatné podkapitole pro konkrétnější stanovení modelů střídavé péče. Pátý faktor ovlivňující vhodnost střídavé péče je věk dítěte. Zde se vychází z přesvědčení, že pro děti mladší tří let není střídavá péče vhodnou volbou. Pro tyto děti se jeví jako lepší možnost nařízení širokého styku s druhým rodičem.¹⁶² Podle Špaňhelové však mají někteří odborníci na tuto problematiku jiný názor. Podle nich by měla být střídavá péče nařízena až dětem od deseti let věku. Ona sama se však přiklání k názoru Trávníčka a mluví ve prospěch střídavé péče dětí již od mladšího věku. U dětí mladších tří let doporučuje spíše než péči střídavou péči společnou. Problematiku shrnuje slovy, že je nutné se vždy rozhodovat vzhledem k danému dítěti a jeho rodině.¹⁶³

Šestý faktor hovoří o zdravotním stavu dítěte, který má na vhodnost zásadní vliv. Pokud by střídavou péčí došlo ke zhoršení zdravotního stavu dítěte, není pro dítě vhodná. Střídavá péče také nemusí vyhovovat dětem s poruchou pozornosti s hyperaktivitou (dále jen ADHD) a dětem s poruchou autistického spektra. Překážkou však není např. cukrovka či logopedické poruchy. Sedmý faktor se zabývá problematikou zaměstnání rodičů. Pracovní povinnosti jako takové nejsou překážkou střídavé péče. Je však důležité zvážit, jestli mají pracovní

¹⁶² TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 45-82.

¹⁶³ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 139.

povinnosti rodiče dopad na péči o dítě. V případě, že by rodič na dítě neměl čas, není střídavá péče vhodnou volbou. Potíže plynoucí z pracovní doby je však možné vyřešit výběrem vhodného modelu střídavé péče. Osmý faktor s sebou nese problém v oblasti kouření tabákových výrobků. Při rozhodování je důležité zjistit, jestli rodiče kouří a zda to má vliv na zdraví dětí. Pokud se kouření rodiče projevuje na zdraví dítěte, je možné nařídít, aby jej rodič neprovozoval před dítětem. V případě, že rodič kouří před dítětem i nadále, není střídavá péče vhodnou volbou. Poslední, devátý faktor se zabývá sexuální orientací rodičů. Ta nemá na stanovení střídavé péče žádný vliv.¹⁶⁴

Existují však také faktory, které mohou svěřeni dítěte do střídavé péče zabránit. Patří mezi ně např. situace, kdy byl jeden z rodičů v nedávné době odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody, kdy se rodič dopustil násilí na svém dítěti či jiných dětech či na svém partnerovi, kdy je rodič závislý na návykových látkách, kdy má rodič těžké psychické potíže či případy, kdy je dítě dosud kojeno.¹⁶⁵

4.4 Modely střídavé péče

4.4.1 Modely střídání

Střídavá péče může mít více podob. Záleží na tom, jaký model střídání je pro dané dítě zvolen. V zákonech není stanovena délka intervalu střídavé péče. O intervalu rozhoduje soud.¹⁶⁶

Mezi nejčastější modely, intervaly střídání patří střídání po týdnu (střídání po lichých a sudých týdnech) či dvou týdnech.¹⁶⁷ Výhodou těchto modelů je, že dítě neztratí s druhým rodičem kontakt. Interval střídání však může být i delší než po dvou týdnech. Podle Trávníčka by ale bylo v těchto případech vhodné, aby soud posoudil, zda by nebylo

¹⁶⁴ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 82-91.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 9.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 75., FRENČLOVÁ, Adéla. Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>

¹⁶⁷ SPOUSTOVÁ, Ivana. Střídavá péče - pro, proti a proč? *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí*. [online]. c2011- 2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/stridava-pece-pro-proti-a-proc-217.html>, ONDŘEJOVÁ, Eva. Možnosti úpravy styku/péče s dětmi v praktické tabulce. *Ondřejová advokátní kancelář* [online]. c2014-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/170401_moznosti-upravy-styku-s-ditetem-v-kalendaru.pdf

dobrým řešením upravit styk dítěte s druhým rodičem tak, aby s ním dítě neztratilo kontakt. V některých případech se ale rodiče dokáží domluvit sami a dítě se i během pobytu u jednoho rodiče vídá s rodičem druhým. Podle zákona je možný také model střídání po měsících. Přináší výhody především rodičům v otázce určování výživného partnera a v oblasti dávek státní sociální podpory. Dětem však více vyhovuje střídání po kratších intervalech.¹⁶⁸

Mezi kratší modely střídání patří model 3-4-3-4, kdy jeden rodič pečuje o dítě první tři dny, druhý rodič zbývající 4 dny. Následující měsíc se pořadí otočí. Střídání ještě po kratším časovém úseku umožňuje model 2-2-3. Jedná se o slovenský model, kdy se dva dny o dítě stará první rodič, dva dny druhý rodič, tři dny opět rodič první, dva dny rodič druhý, dva dny první rodič a tři dny druhý rodič. Přináší výhodu střídavého prodlouženého víkendu u každého z rodičů.¹⁶⁹ Zahraniční článek s názvem „When Joint Physical Custody Works“ nabízí ještě další možnosti střídání. A to model střídání 2-2-5-5, kdy dítě žije s jedním rodičem 2 dny, poté s druhým rodičem 2 dny, následně 5 dní s prvním a 5 dní s druhým. Model střídání 3-4-4-3 přináší alternativu k modelu 3-4-3-4, kdy dítě žije s jedním rodičem 3 dny, s druhým 4 dny, poté 4 dny s prvním a 3 dny s druhým.¹⁷⁰

Soud také může nařídit asymetrickou střídavou péči – podle soudní praxe totiž nemusí být intervaly střídání stejné.¹⁷¹ Existuje mnoho možností asymetrické střídavé péče. Pro příklad uvádím modely 8:6, 9:5, ve kterých se vychází ze střídání po týdnu a jeden z rodičů má dítě u sebe o jeden či dva dny déle. Další z možností je model, kdy jeden rodič má dítě týden, druhý týden dva. Rodiče také mohou mít např. pevně stanovené všední dny.¹⁷²

Problém přináší situace, kdy rodiče bydlí daleko od sebe a je nutné, aby dítě navštěvovalo dvě školy. V této situaci je úkolem soudu získat informace o školách a jejich výuce a zajistit dítěti návaznost učiva. Pokud tato podmínka půjde zajistit, soud rozhoduje o vhodném

¹⁶⁸ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 75-76.

¹⁶⁹ FRENČLOVÁ, Adéla. Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>, TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 78.

¹⁷⁰ When Joint Physical Custody Works. *CustodyXChange: The Trusted Tool for Parenting Schedules* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.custodyxchange.com/articles/joint-physical-custody.php>

¹⁷¹ SPOUSTOVÁ, Ivana. Střídavá péče - pro, proti a proč? *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí*. [online]. c2011-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z:

<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/stridava-pece-pro-proti-a-proc-217.html>

¹⁷² RUSÝ, Pavel. Asymetrické úpravy střídavé péče. *Střídavka* [online]. c2018, 27.2.2017 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/asymetricke-upravy-stridave-pece/>

intervalu střídání. Při střídání škol nejsou krátké intervaly obvykle dobrou volbou. Je zde proto možnost nařídít střídání dítěte u rodičů po školním pololetí, navíc by každý z rodičů s dítětem trávil měsíc prázdnin – celkem tedy 6 měsíců. Hrozí zde však nebezpečí odcizení s druhým rodičem, proto je v tomto případě vhodné nařídít široký styk dítěte s druhým rodičem, aby mohlo být dítě s tímto rodičem v kontaktu.¹⁷³

Vždy je důležité zvolit vhodný model střídání podle potřeb daného dítěte. O intervalech střídání však obecně platí, že pro mladší děti jsou vhodné kratší intervaly střídání. V případech, kdy dítě střídá školy je naopak vhodný dlouhý interval střídání. A v extrémních případech, kdy dítě cestuje mezi zeměmi, je vhodné, aby dítě chodilo do jedné školy celý rok a na prázdniny cestovalo do druhé země.¹⁷⁴

4.4.2 Cochemský model

Jürgen Rudolph, povoláním opatrovnický soudce, založil v 90. letech 20. století v Německu v okrese Cochem-Zell Cochemskou praxi neboli Cochemský model. Z Německa se následně dostala do celé Evropy.¹⁷⁵ Co to vlastně Cochemský model je? „*Cochemský model je funkční a v mnohaleté praxi ověřenou alternativou k rozvodovým bitvám o výchovu dětí.*“¹⁷⁶ Přináší možnost řešit spory o péči o dítě po rozvodu rodičů ve prospěch dětí. Rodiče v tomto modelu upustí od své osobní moci a moci v profesi a tím pádem od manipulování druhého rodiče. Tento model je totiž postavený na myšlence, že každý člověk dokáže ovládat svůj život sám, že každý má uvnitř sebe síly umožňující seberegulaci a sebeuzdravení. Úkolem odborníků je poté být rodičům průvodci a pomoci jim dosáhnout vhodného řešení situace. Dosáhnout takového vhodného řešení situace, které jim bude vyhovovat, jelikož vyvstalo z nich samotných. Kromě rodičů se to samé týká i ostatních členů rodiny.¹⁷⁷

V České republice je u odborné veřejnosti o tento model zájem. Objevují se zde proto první pokusy o jeho realizaci, které ukazují, že české právo umožňuje zavedení tohoto modelu.

¹⁷³ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961. s. 76-77.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 79.

¹⁷⁵ Cochemská praxe. *Cochemská praxe* [online]. c2016-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <http://www.cochem.pro/>

¹⁷⁶ Střídavá starostlivost o děti slovensko-česká společnost, Možnosti Cochemského modelu v českém a slovenském právním prostředí. OLÁH, Michal. *Střídavá péče o dítě: Cochemská prax v EU - šance pro naše děti*. Praha: Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, 2016, s. 46. ISBN 9788090637306.

¹⁷⁷ Tamtéž, Cochemská praxe. *Cochemská praxe* [online]. c2016-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <http://www.cochem.pro/>

Dále přináší zjištění, že se Cochemský model u nás jeví jako vhodný pro vytváření dohod mezi rodiči. Od roku 2016 dochází k realizaci tohoto modelu Okresním soudem v Novém Jičíně a od roku 2017 také Okresním soudem v Mostě.¹⁷⁸

Cochemský model je postaven na čtyřech hlavních bodech. První bod přináší první princip – je důležité, aby rodiče mezi sebou co možná nejrychleji urovnali své konflikty – aby se již dále nerozvíjely a nedocházelo ke zhoršování porozvodové situace. Jednání je proto stanoveno např. do čtrnácti dnů od předložení návrhu. Druhý bod obsahuje základní princip v otázce řešení porozvodové situace. Pro řešení situace je nutné, aby oba rodiče zachovali svou rodičovskou odpovědnost. Aby se nezabývali tím, kdo se o dítě bude starat, ale naopak tím, jakým způsobem si starost o dítě rozdělí. Třetí bod Cochemského modelu říká, že je vždy důležité upřednostnit před soudním úsudkem dohodu rodičů. Čtvrtý bod uvádí podstatný princip Cochemského modelu a to ten, že jsou rodiče dovedeni ke vzájemné dohodě. Pomáhají jim k tomu odborníci. Zpočátku mezi sebou mohou rodiče spolupracovat nedobrovolně, to se ale obvykle změní.¹⁷⁹

Největším přínosem Cochemského modelu je jeho úspěšnost, která dosahuje až sta procent. Téměř vždy se totiž na jeho základě dokážou rodiče dohodnout. A nemusí se dohodnout pouze na střídavé péči, v úvahu přichází všechny možnosti porozvodové péče. Podstatné však je, že k dohodě rodiče přistoupí na základě svého rozhodnutí. To se pak v pozitivním slova smyslu projevuje na jejich spolupráci – tím pádem i na dětech – a v jejich nových životech.¹⁸⁰

4.5 Názory na střídavou péči, její výhody a nevýhody

Před psaním diplomové práce jsem udělala průzkum v odborných člancích, abych zjistila, jaký názor mají na střídavou péči odborníci. Zjistila jsem, že se střídavou péčí zabývají jak

¹⁷⁸ BARVÍKOVÁ, Jana. Cochemská praxe. *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí* [online]. c2011-2020, 21.11.2016 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml#cochemska-praxe-v-ceske-republice>

¹⁷⁹ Cochemská praxe. *Cochemská praxe* [online]. c2016-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <http://www.cochem.pro/>

¹⁸⁰ Tamtéž, *Střídavá starostlivost' o děti slovensko-česká společnost, Možnosti Cochemského modelu v českém a slovenském právním prostředí*. OLÁH, Michal. *Střídavá péče o dítě: Cochemská prax v EU - šance pro naše děti*. Praha: Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, 2016, s. 53. ISBN 9788090637306.

odborníci v České republice, tak v zahraničí. Někteří ji doporučují, jiní jim oponují a poukazují na nevýhody a rizika, která střídavá péče přináší. Názory jsou mnohdy kontroverzní. V této podkapitole se proto chci zaměřit na porovnání názorů vybraných odborníků a uvést tak jejich prostřednictvím možné klady a zápory střídavé péče.

Také jsem se zaměřila na výsledky diplomových prací, které již byly napsány a zabývají se stejným nebo podobným tématem – a to konkrétně na práci se shodným tématem, která byla napsána v roce 2016 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy¹⁸¹ a práci, která hledala odpovědi na velmi podobné otázky – zajímala se o to, jak děti zvládají střídavou péči, jak se chovají v kolektivu třídy, dotazovala se pedagogických pracovníků na to, jak hodnotí střídavou péči z hlediska prospěchu, domácí přípravy, školní docházky dětí, jaký mají na střídavou péči názor a dále také například na to, jak rodiče ovlivňují průběh střídavé péče či zda se dá odhadnout, jak bude střídavá péče u konkrétních dětí probíhat.¹⁸² Diplomová práce byla napsána také na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2019.

První, kdo hovoří ve prospěch střídavé péče, je Tyl. Zabývá se výzkumy týkajícími se péče o dítě po rozvodu. Říká, že je střídavá péče pro děti prokazatelně vhodnější než jiné typy péče, je pokračováním rodiny. Uvádí, že v podstatě všechny výzkumy dokázaly, že děti ve střídavé či společné péči mají lepší podmínky v oblasti socializace a lepší výsledky než děti ve výhradní péči. Dále konstatuje, že mnoho dospělých, kteří zažili rozvod rodičů, upřednostňují střídavou péči. Výzkumy, které uvádí, se také zabývaly otázkou důležitosti otce ve výchově dítěte. Výsledky ukázaly, že otec poskytuje dětem ve výchově mnoho výhod – dokonce více než samotná matka. Zjistilo se totiž, že pokud je hlavní pečující osobou otec, děti se vyvíjejí rychleji, zajímají se o péči o rostliny či zvířata, mají kamarády jak mezi dívkami, tak chlapci a vytváří si k oběma pevný vztah. Podle výzkumů jsou navíc děti bez otce častěji ohroženy např. tím, že spáchají sebevraždu, utečou z domu, vyskytnou se u nich poruchy chování, propadnou drogám, nedokončí školu či budou ve vězení. I zde se tedy ukázalo, že je střídavá péče zprostředkovávaná oběma rodiči po rozvodu vhodným

¹⁸¹ DVOŘÁKOVÁ, Kateřina. *Vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte na prvním stupni základní školy*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Jana Straková.

¹⁸² MÜLLEROVÁ, Žofie. *Jak děti zvládají střídavou péči?*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Sociální práce. Vedoucí práce Oldřich Matoušek.

řešením. Tyl však doplňuje, že všechny výzkumy hovořící pro střídavou péči upozorňují, že se výhodnost střídavé péče týká pouze rodičů, kteří nemají potíže se zákonem, s návykovými látkami či s psychikou.¹⁸³ O střídavé péči Tyl také říká, že: „*V žádném případě nelze tvrdit – nelze z žádných dosavadních výzkumů usoudit – že by střídavá péče byla pro děti zátěží, a to bez ohledu na eventuální těžkosti "technicko-organizačního" charakteru. (Jiné trvalé bydliště rodičů, změna prostředí, dojíždění). Toto jsou pro děti pouze vnější okolnosti, při nichž hlavní záležitost – vztah s rodičem – zůstává zachován a nezměněn. Zátěží by bylo, kdyby tento druh péče ztratily. Škola nemůže pro dítě rodiče převážit!*“¹⁸⁴

Vezzetti říká, že pokud dítě přijde o styk s jedním z rodičů, přináší mu to potíže v oblasti sociální a zdravotní. Může prožívat citovou deprivaci a stres. Nedostatek citů se také může projevit na školní úspěšnosti. Může se také projevit alkoholismem, kuřáctvím, vyšším procentem neplánovaných těhotenství a psychickými potížemi. Sarcadi problematiku jednoho rodiče doplňuje zjištěním, že péče otce přináší pro děti pozitiva v oblasti jejich vývoje. Tedy oba opět hovoří pro střídavou péči. Vezzetti také říká, že existují dva protichůdné přístupy v otázce střídavé péče a srovnává je. První přístup – přístup soudců a advokátů – upřednostňuje city a stálé bydliště před vztahem s druhým rodičem a druhý přístup – přístup vědců – upřednostňující stálost a pokračování vztahů před stálostí bydliště. V jeho článku se také objevují výsledky studie Bausermana. Ukázalo se, že děti ve střídavé či společné péči lépe prospívají bez ohledu na jejich věk a že výchova otce se pozitivně odráží na školní úspěšnosti, chování a v oblasti citů. Bauserman však dodává, že by bylo vhodné se zabývat porovnáním střídavé péče nařízené soudně a střídavé péče vzniklé na základě domluvy rodičů. Nicméně i tak tvrdí, že je střídavá péče pro děti výhodná, neukázalo se, že by děti díky ní byly vystaveny větší míře konfliktů. Dokonce se zjistilo, že střídavá péče dokáže konflikty zmenšit. Vezzetti přináší také výsledky Solintova výzkumu, podle nichž střídavá péče zvětšuje důvěru v oba rodiče, výsledky výzkumu Jacquin-Fabre, podle kterých je tato péče velmi výhodná pro rodiče i děti a také výsledky studie Raschetti, které říkají, že střídavá péče dětem nevadí, přestože existují mezi rodiči spory. Jednoduše se

¹⁸³ TYL, Jiří. Střídavá péče je prokázane pro děti lepší: Výzkumy a statistiky porozvodové péče. *Iustitiam infantibus - Spravedlnost dětem: Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů* [online]. 2006 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://iustin.cz/art.asp?art=284>

¹⁸⁴ Tamtéž.

jí totiž přizpůsobí. Podle výsledků tohoto výzkumu je střídavá péče dokonce vhodná i pro kojence. Ve prospěch střídavé péče také hovoří fakt, že děti ve výhradní péči mívají častěji problémy v oblasti socializace a kognitivního vývoje. Výzkum Poussin-Martin zjistil, že děti, které vychovávají oba rodiče se lépe sebehodnotí a mají větší důvěru v sebe sama. Také byla provedena studie zabývající se spokojeností dětského života. Vzhledem ke střídavé péči se ukázalo, že jsou v ní děti jen o málo méně spokojené než v úplné rodině. Oproti jiným porozvodovým uspořádáním se jevila jako nejlepší. Ukázala však, že je pro děti důležitější mít matku než otce. Další studie zhodnotila, že by měla být střídavá péče upřednostňovanou volbou před výhradní péčí. Závěrem Vezzetti uvádí slova profesora Turchiho, který říká, že nebyly zjištěny žádné negativní důsledky způsobené střídavou péčí a střídáním domovů. Pro dítě je mnohem důležitější mít dva rodiče než mít jeden domov.¹⁸⁵

Portál Iustin dále nabízí shrnutí výzkumů týkajících se střídavé péče podle různých oblastí. První oblastí je problematika rodin bez otce. Zde je zajímavý názor Bakaláře, který se zabývá touto problematikou podle pohlaví. O chlapcích žijících bez otce říká, že jsou častěji hodně prudcí, je pro ně až příliš důležitý sex a také násilí. U dívek se absence otce projevuje problémy ve vztazích k nadřízeným mužům, ale i k mužům jako potencionálním partnerům. Mohou se u nich projevit také problémy v hodnocení sebe sama. Druhá oblast srovnává střídavou péči s péčí výlučnou. Podle Holmese jsou děti ve střídavé péči méně ohroženy zneužíváním. Buchanan, MacCoby a Dornbusch o dětech ve střídavé péči říkají, že se dokážou lépe přizpůsobit, jsou ve škole úspěšnější a méně často trpí depresí. Podle Pojmana a Schillera se u chlapců neprojevují tak velké potíže v emocionální oblasti jako u chlapců ve výlučné péči. Střídavá péče přináší podle uvedených výzkumů také výhody pro rodiče a stát. Luepnitz uvádí, že matky aplikující tuto péči jsou méně často přetížené a mají na dítě větší vliv. O otcích mluví Greif, který říká, že svou otcovskou roli plní díky střídavé péči i v budoucnosti. Otcové také ochotněji své děti financují, pokud jsou s nimi ve styku. Podle Nevrandy mají rodiče větší časové možnosti pro svůj osobní život i pro péči o dítě. Schiller tuto oblast uzavírá zjištěním, že děti ve střídavé péči dokáží lépe vyjádřit, co cítí a méně proto sní o spojení rodiny. Střídavá péče přináší také podle de Mana výhody

¹⁸⁵ VEZZETTI, Vittorio. Společná péče: zájem dítěte v různých rodinných strukturách. *Iustin.cz: Iustitiam infantibus - Spravedlnost dětem* [online]. Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, 2012 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://iustin.cz/files/cvezzetti.pdf>

pro soudy – rodiče jsou obvykle spokojeni, a proto nevyžadují pomoc soudů. Proksch tuto myšlenku doplňuje tím, že tito rodiče nepotřebují tak velkou podporu, jako rodiče, kteří mají dítě ve výhradní péči. Zajímavý názor přináší také Illfeld, který říká, že je střídavá péče výhodná a lepší než péče výlučná, i když je nařízena soudem.¹⁸⁶

Podle Špaňhelové dítě zvyklé na oba rodiče po rozvodu jen těžko porozumí tomu, proč se o něj dále stará jen jeden rodič. Dítě v této situaci tráví s druhým rodičem obvykle jen víkendy. Tento rodič si chce dítě co nejvíce užít, proto mu dovoluje věci, které obvykle nemůže a dopřává mu. Doopravdy ho tedy nevychovává, nemusí řešit problémy všedních dní. A to přináší úskalí. Dítě totiž může ze situace těžit ve svůj prospěch. I proto je střídavá péče vhodnější řešení. Špaňhelová však dodává, že pouze za předpokladu, kdy rodiče plní své povinnosti v oblasti péče a výchovy a dodržují doporučení vhodná pro správný průběh (o nich v následující podkapitole). Podle Špaňhelové se děti ve střídavé péči mohou dále rozvíjet v oblasti emocí, v oblasti důvěry ke svým rodičům. Působí na ně výchovně jak mužský, tak ženský element, což je důležité i pro vytvoření budoucích rolí, pro identifikaci a pro zdravý vztah s těmito oběma autoritami. Dítě se také může svěřovat se svými problémy oběma rodičům. Do budoucna mu to přináší zkušenosti pro vlastní partnerský vztah.¹⁸⁷

Nielsen uvádí mnoho výzkumů a hovoří také ve prospěch střídavé péče. Ukázalo se, že děti ve střídavé péči zažívají větší školní úspěšnost, jsou méně depresivní, méně hyperaktivní a nepřizpůsobivé než děti ve výlučné péči. Mají méně zdravotních problémů. Otcové se o ně zajímají mnohem více, děti s nimi proto mají bližší vztah. To je důležité obzvláště pro dívky, u kterých bývá po rozvodu rodičů jejich vztah k otci narušen více. Dívky ve střídavé péči jsou méně agresivní, méně vystrašené a méně depresivní. Záleží ovšem na míře konfliktu

¹⁸⁶ Vliv střídavé péče na dítě pohled výzkumů: Striedavá starostlivosť o deti slovensko-česká spoločnosť. In: *Iustitiam infantibus - Spravedlnost dětem* [online]. Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: [www.iustin.cz > files > sembratfru](http://www.iustin.cz/files/sembratfru) (ppt)

¹⁸⁷ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *AZ Rodina* [online]. c2007- 2020, 2005 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <http://www.azrodina.cz/1699-stridava-pece-o-deti-po-rozvodu-ocima-psychologa>

mezi rodiči, kterým dívky velmi trpí. Děti ve střídavé péči mají také více blízkých přátel než děti ve výlučné péči, snadněji se seznamují.¹⁸⁸

Spíše ve prospěch střídavé péče hovoří také ve své diplomové práci Dvořáková, shoduje se s názory Tyla. Podle jejího výzkumu se děti ve střídavé péči chovají podobně jako ostatní děti. Někdy jsou více školně úspěšné, někdy méně. Jejich výkonnost je totiž ovlivněna nejen rodinou, ale i rozumovými schopnostmi. Dokonce se objevily i případy, kdy došlo vlivem střídavé péče ke zlepšení školního výkonu. Výzkum zaznamenal zajímavý případ, kdy chlapec střídavá péče způsobila fyzické a psychické potíže. Bylo to zapříčiněno tím, že střídavá péče nebyla realizována v souladu s jeho přáním – chlapec byl závislý na matce, otec byl hodně dominantní. Chlapec proto v jeho péči neprosplval. Střídavá péče se však v tomto případě neodrazila na školní úspěšnosti, protože oba rodiče dbali na domácí přípravu. Výsledky výzkumu Dvořákové hovoří také o důležitosti učitelů v problematice střídavé péče a o dalších projevech dětí. Podle výsledků se učitelé o situaci dítěte ne vždy dozvídali od rodičů, často jim to sdělil kolega. Informace byly přitom pro učitele důležité, protože na jejich základě mohli situaci lépe pochopit, porozumět jí a dětem pomoci. Co se týče dětí, u některých se objevovala odlišná domácí příprava podle toho, u kterého rodiče právě bydlely. Také se u některých z nich objevovalo manipulativní chování.¹⁸⁹

Střídavá péče také ovlivňuje dětský stres. Podle švédské studie jsou děti ve střídavé péči méně vystresované než děti ve výhradní péči jednoho rodiče. Projevuje se to i v případech, kdy mezi rodiči existuje konflikt či v situaci, kdy dítě s jedním z rodičů vychází méně. Je to dáno pravděpodobně tím, že děti ve střídavé péči jsou v kontaktu s oběma rodiči, budují si k oběma silný vztah, což přispívá jejich pohodě. Naopak děti ve výlučné péči druhého rodiče

¹⁸⁸ NIELSEN, Linda. Shared Physical Custody: Does it Benefit Most Children. *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers* [online]. 2015, **2015**(1) [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jaaml28&div=9&start_page=79&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

¹⁸⁹ DVOŘÁKOVÁ, Kateřina. *Vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte na prvním stupni základní školy*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Jana Straková.

téměř nevidí a mají proto o něj strach.¹⁹⁰ Kolektiv švédských autorů zjistil také spojitost mezi střídavou péčí a psychosomatikou. Děti ve střídavé péči trpěly menšími psychosomatickými problémy než ty, které byly ve výhradní péči. Nejlépe však na tom byly děti z úplných rodin.¹⁹¹

Portál Padesát procent shrnuje pozitiva střídavé péče na základě studia vybraných zdrojů (odborný článek, diplomová práce, švédský výzkum, webové stránky mezinárodní organizace zabývající se dětmi). Uvádí, že střídavá péče je pro děti spravedlivý model, protože neprotěžuje žádného rodiče. Děti se cítí méně zodpovědné za rozvod rodičů a cítí, že jsou důležité pro oba rodiče. Nechybí jim mužský element, jsou ve styku s oběma rodiči – snižuje se proto nebezpečí, že dojde v budoucnu k přerušení kontaktů s některým z rodičů. Rodiče mají stejnou zodpovědnost za dítě.¹⁹²

Podle jiných odborníků však střídavá péče přináší negativa. Dle Christine B. L. Adams střídavá péče sice přináší dítěti čas s oběma rodiči, ale nezaručuje mu stejně kvalitní péči od obou rodičů. Adams kritizuje, že se při rozhodování o porozvodové péči nepřihlíží k citovému vztahu dítěte ke každému z rodičů ani ke kvalitě rodičovství. Citový vztah i rodičovské kvality přitom mohou být odlišné. Podle Adams je obvykle jeden z rodičů hlavní pečující osoba a stará se o vývoj dítěte. Druhý rodič dítě spíše využívá pro uspokojování svých emočních potřeb. Po rozvodu se tento rodič pro dítě stává zátěží. Pro dítě je také velmi náročné přizpůsobit se dvěma rozdílným stylům rodičů, které se začaly až vlivem rozvodu více projevovat. Vše se najednou jeví jinak, než když byli rodiče pospolu. U jednoho z rodičů si děti začnou všimnout, že je ve svém životě systematický a dobře

¹⁹⁰ STRANDEN, Anne Lise. Shared physical custody kids less stressed: The children of divorced parents who reside permanently with just one of them are more likely to be stressed than those who take turns living with each parent, according to a Swedish study. *Science Nordic* [online]. 14.9.2017 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://sciencenordic.com/divorce-forskningno-society--culture/shared-physical-custody-kids-less-stressed/1449047>

¹⁹¹ BERGSTRÖM, Malin, Emma FRANSSON, Bitte MODIN, Marie BERLIN, Per A GUSTAFSSON a Anders HJERN. Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? *BMJ Journals* [online]. c2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://jech.bmj.com/content/69/8/769.short>

¹⁹² Střídavá péče - situace v ČR. *Fórum 50 %* [online]. [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/stridava-pece-situace-v-cr>

organizuje čas a druhý má ve všem spíše zmatek.¹⁹³ V dalším článku přináší Adams další zjištění a doplňuje v něm své poznatky o rodičích. Říká, že se děti ve střídavé péči musí podřídít tomu, co dospělí považují za spravedlivé. Učí se nevnímat své potřeby a přenechávají je „spravedlnosti“ určené soudy a rodiči. Dítě zažívá vlivem opakujících se přesunů neustálý zmatek ve svém životě, musí žít samostatně se dvěma odlišnými dospělými na dvou různých místech. Následně zjistí, že jeho potřeby dokáže naplnit jen jeden z rodičů a u něj se cítí šťastné a uvolněné. Pobyt s druhým rodičem mu následně přináší napětí a úzkost. Děti mají strach, aby se o ně tento rodič dokázal postarat a dokázal zařídit vše, co je potřeba. Tento rodič je přítom na nich emočně závislý, je bezmocný. Snaží se ho proto potěšit. Následně pocítují napětí, emocionální vyčerpání. Mají úzkosti, deprese, jsou ve škole neúspěšné. Mohou mít sklony k sebepoškozování, závislosti na návykových látkách a pokusům o sebevraždu. Tyto potíže se také projevují vlivem neustálého střídání domovů. Neprojevuje se to však u všech dětí. Některé se se střídavou péčí dokáží lépe vyrovnat, jiným však způsobuje značné potíže. Děti se často cítí vykořeněné, neví, kde je doma. Mají pocit dezorganizace, zmatku. Začnou se měnit. To se následně projeví i na jejich vztazích v dospělosti. Adams také upozorňuje na některé názory, které říkají, že dětem více vyhovuje výlučná péče s častými návštěvami rodiče druhého. Doporučuje proto dětem, aby žily s rodičem, který jim poskytuje tu nejlepší péči a aby druhého rodiče často navštěvovaly.¹⁹⁴

Také portál Padesát procent uvádí negativa střídavé péče. Nevýhody střídavé péče spatřuje ve vyšších nárocích na dítě i na rodiče, na jejich komunikaci a spolupráci a v náročnosti v oblasti financí a času.¹⁹⁵

Negativa ve střídavé péči nachází i Špaňhelová. Mluví o obtížnosti nástupu do režimu střídavé péče, o zahájení střídavé péče. Je to obtížné hlavně pro matky, které střídavou péči

¹⁹³ ADAMS, Christine B. L. Shared Physical Custody After Divorce: "Fair" to Children?: Divorce. *Psychology Today* [online]. Sussex Publishers, c2020 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-automatic/201908/shared-physical-custody-after-divorce-fair-children>

¹⁹⁴ ADAMS, Christine B. L. Shared Physical Custody—What Children Discover and Suffer: A new perspective on 50/50 arrangements reveals eye-opening effects on children. *Psychology Today* [online]. c2020, 19.9.2019 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-automatic/201909/shared-physical-custody-what-children-discover-and-suffer>

¹⁹⁵ Střídavá péče - situace v ČR. *Fórum 50 %* [online]. [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/stridava-pece-situace-v-cr>

zprvu nesou těžce. Bojí se, aby se jejich partner dokázal sám o dítě postarat. Obtížné to někdy bývá také pro prarodiče – obzvláště pro babičky, které na ni často nahlíží negativně. Vyčítají svým dcerám, že se o dítě nestarají v plném rozsahu. Špaňhelová také poukazuje na negativa pro dítě. Dítě může být méně přizpůsobivé a více unavené během střídání míst. Nevýhody ze střídavé péče však podle ní plynou i pro učitele, kteří z ní mohou být zmatení. Učitel např. sdělí dítěti či rodiči, že má určitý den něco donést. Rodič či dítě si však nevzpomene, že daný den bude dítě v druhém domově a informaci druhému rodiči nepředají. Učitel pak neví, s kým má kdy komunikovat.¹⁹⁶

Spíše k negativnímu názoru na střídavou péči se také kloní diplomová práce Žofie Müllerové. Její výzkum ukázal, že: „... *prospěch ve škole byl střídavou péčí do určité míry ovlivněn ...*“¹⁹⁷ Bylo to způsobeno vlivem několika faktorů – a to především nesourodou domácí přípravou, častým zapomínáním domácích úkolů a pomůcek. Zjistil však také, že se zhoršený prospěch neobjevil u všech dětí. Velký vliv na to měli rodiče a jejich přístup k dětem a jejich vzdělávání. Müllerová také zjistila, že má na průběh střídavé péče velký vliv spolupráce a komunikace mezi rodiči. Výzkum dále zachytil projevy dětí ve střídavé péči ve školním prostředí – podle některých pedagogů byly děti častěji úzkostnější a nejisté, často chtěly být středem pozornosti za každou cenu a podle většiny respondentů měly více pozdních příchodů. Bylo pro ně také těžké udržovat přátelství mimo školu vlivem pravidelného stěhování. Jiní však zastávali názor, že na chování dětí mají vliv pouze osobnostní předpoklady, nikoliv střídavá péče jako taková. Podle výzkumu také vyšlo najevo, že jsou děti, které nezvládají průběh střídavé péče i děti, kterým střídavá péče nečiní velké problémy. Na toto rozpětí měli velký vliv rodiče, rodinná situace a také osobnostní dispozice dítěte. Průběh střídavé péče ovlivňovala také řada dalších proměnných. Podle výsledků Müllerové pedagogičtí pracovníci nenahlíželi na střídavou péči příliš pozitivně. Vnímali totiž, že dítě prožívá vlivem střídavé péče velké problémy, které byly viditelné i ve třídě. Přikláněli by se proto ke střídavé péči jen v momentě, kdy si to dítě přeje a je již dostatečně zralé na důkladné zvážení všech okolností. Velké množství z nich

¹⁹⁶ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 141-142.

¹⁹⁷ MÜLLEROVÁ, Žofie. *Jak děti zvládají střídavou péči?*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Sociální práce. Vedoucí práce Oldřich Matoušek.

preferovalo střídavou péči, při níž se rodiče střídají v jednom domově. Jako jediné pozitivum pedagogičtí pracovníci uváděli fakt, že se dítě může díky střídavé péči vídat s oběma rodiči. Müllerová také zjistila, že u některých dětí došlo v průběhu času ke zlepšení projevů, děti si zvykly.¹⁹⁸

4.6 Střídavá péče ve prospěch dítěte

V této podkapitole se zabývám takovými doporučeními pro rodiče, učitele a jejich vhodnou spolupráci, aby bylo dítě ve střídavé péči ve středu zájmů a prospívalo. Uvádím také podmínky a povinnosti, jejichž plnění vede k úspěšnému průběhu střídavé péče.

4.6.1 Působení rodičů

Průběh střídavé péče mohou nejvíce ovlivnit rodiče. Špaňhelová proto přináší podmínky zajišťující úspěšný průběh střídavé péče. Rodiče by se měli na střídavé péči dohodnout a dále jednat vždy ve prospěch svého dítěte. Měli by před nástupem do střídavé péče ukončit vzájemné spory a domluvit se na způsobech výchovy, které by měly být shodné či podobné, aby dítě nebylo zmatené a nezneužívalo jich. Dále uvádí pravidla podobná porozvodovým pravidlům. Rodiče by před dítětem o sobě měli mluvit v dobrém světle, měli by dítěti říkat pravdu a neměli by o něj soupeřit. Měli by se snažit spolu vycházet dobře, být k sobě tolerantní, komunikovat spolu. Měli by si vždy předávat informace o dítěti, sdělovat si, co se událo v době pobytu. Měli by si říkat pravdu. Důležitá je také spolupráce ve výchovných problémech. Díky střídavé péči mají rodiče možnost uspořádat si lépe čas, proto je vhodné, aby si naplánovali své povinnosti na období bez dítěte a ve chvíli, kdy mají dítě u sebe, se věnovali především jemu. Rodiče by také měli situaci vysvětlit zbytku rodiny, která by ji měla respektovat. Pokud má rodič nového partnera, neměl by dítě nutit, aby se mu přizpůsobilo. Dítě si na něj nejprve musí zvyknout.¹⁹⁹

Aby dítě ve střídavé péči prospívalo, je důležité s ním mluvit, ptát se ho na jeho přání a sdělit mu také přání svá. Rodiče by měli přání dítěte respektovat. Rodiče by měli s dítětem také mluvit o střídavé péči, o jejích pozitivích a negativích a také o prožitcích dítěte. Je důležité,

¹⁹⁸ MÜLLEROVÁ, Žofie. *Jak děti zvládají střídavou péči?*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Sociální práce. Vedoucí práce Oldřich Matoušek.

¹⁹⁹ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *AZ Rodina* [online]. c2007- 2020, 2005 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <http://www.azrodina.cz/1699-stridava-pece-o-deti-po-rozvodu-ocima-psychologa>

aby dali rodiče dítěti čas. Měli by se také ujistit, jestli má dítě k oběma z nich pozitivní vztah a pokud ne, měli by se to snažit zlepšit. Pro dítě je dále vhodné, když nemusí střídat školy a kamarády, rodiče bydlí blízko od sebe. Prospívá mu, když má stejné podmínky u obou rodičů. Je pro něj důležité naučit se žít s oběma rodiči a nebýt závislé na jednom z nich. Dítě by také mělo vědět, kdy a kde bude docházet ke střídání. Je vhodné mu pro přehlednost vytvořit kalendář.²⁰⁰

Psycholožka Voláková zdůrazňuje, že je ve střídavé péči nejdůležitější uspokojovat potřeby dítěte, myslet především na jeho prospěch, ne na prospěch rodičů. I ona říká, že za nejlepší možnost střídavé péče považují psychologové tu, kdy se střídají rodiče v jedné domácnosti. Dítě zůstává pořád doma, cítí se v něm bezpečně, chodí do stejné školy a je neustále v blízkosti svých kamarádů. Voláková říká, že pokud rodiče na tuto střídavou péči přistoupí, myslí především na dítě, jde jim o to, aby bylo dítě co možná nejspokojenější. Snaží se spolu vycházet, komunikovat a spolupracovat. V těchto situacích podle Volákové střídavá péče probíhá úspěšně, bohužel však tento model není příliš rozšířený.²⁰¹

Francouzský portál Découvrir Montessori kritizuje přístup rodičů, kteří se při rozvodu zaměřují sami na sebe a potřebami dítěte se začnou zabývat až po vyřešení vlastních problémů. Zdůrazňuje, že by dítě a jeho přání mělo být vždy prioritou. Hovoří proto o možnosti vzdělávání dítěte ve střídavé péči, které pomůže rodičům jednat v zájmu jejich dítěte pomocí pozitivního a laskavého přístupu se zaměřením na prospěch dítěte. Jedná se o Montessori pedagogiku, která dbá na úctu k dítěti, a o metodu pozitivního vzdělávání – ta se týká jak rodičů, tak dětí. Rodiče by se v ní měli zapojit do života dítěte. Měli by dítěti pomáhat s domácí přípravou i s poznáváním života. Měli by dítěti poskytnout bezpečné vývojové rámce a stabilitu prostředí. Měli by být přizpůsobiví a dát možnost dítěti vyjádřit

²⁰⁰ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *AZ Rodina* [online]. c2007- 2020, 2005 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <http://www.azrodina.cz/1699-stridava-pece-o-deti-po-rozvodu-ocima-psychologa>, ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 140-143.

²⁰¹ VAICENBACHEROVÁ, Soňa. Ideální střídavá péče? Dítě stále bydlí doma a střídají se u něj rodiče. *Český rozhlas Plzeň* [online]. c1997-2020 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/idealni-stridava-pece-dite-stale-bydli-doma-a-stridaji-se-u-nej-rodice-8077287>

k situaci svůj názor. Montessori pedagogika pomůže rodičům vytvořit praktický model života, který dítě učí respektu k ostatním.²⁰²

4.6.2 Působení učitelů

Na prvním stupni základní školy přichází dítě do kontaktu nejčastěji se svým třídním učitelem, jehož hlavní povinností je, že: „... řídí výchovu a výuku ve své třídě a odpovídá za celkové plnění výchovně vzdělávacích úkolů, zejména za úroveň dosahovaných výsledků.“²⁰³ Tento učitel dítě vyučuje všem nebo většině předmětů. Je proto také první, kdo si může ve škole všimnout změn v chování, morálce a školním výkonu dítěte. K těmto změnám často dochází vlivem problémů v rodině, vlivem boje rodičů o péči o dítě.²⁰⁴

Jaké má učitel ve vztahu k problémovému dítěti stanovené povinnosti? V případě potíží některého z žáků v oblasti výchovy a kázně mají učitelé za povinnost například předložit návrh na vyšetření dítěte v pedagogicko-psychologické poradně či speciálně pedagogickém centru. Musí potíže žáků konzultovat s kolegy, sdělovat jim výsledky z pedagogicko-psychologické poradny, od lékaře, poskytnout jim informace o rodinné situaci, která se může odrážet na projevech žáka a jeho školním výkonu, musí poskytovat zprávu o třídě a sdělovat výchovná opatření pedagogické radě. Povinností učitelů je také monitorovat náznaky šikany, rasismu či xenofobie, předcházet požívání a rozšiřování návykových látek a poskytovat individuální péči dětem, které pochází z méně podnětného prostředí.²⁰⁵

Portál Custody War přináší konkrétní doporučení učitelům, kteří mají ve své třídě dítě ve střídavé či jiné soudně upravené péči. Uvádí, že boje o péči přináší dlouhodobé dopady jak na dítě a rodiče, tak učitele a školu, proto učitelům radí mít akční plán. Nejprve je důležité, aby byl učitel aktivní a ověřil si, zda zná zásady školy a okresu v otázce řešení sporů týkajících se péče o dítě – kdy je může řešit sám a kdy je nutný zásah vedení.

²⁰² Parentalité positive et bienveillante en garde alternée. *Découvrir Montessori* [online]. c2017-2018 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://decouvrir-montessori.com/parentalite-positive-et-bienveillante-en-garde-alternee/>

²⁰³ BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 9788073877033. s. 46.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 41, Child Custody and School Teachers. *Custody war* [online]. c1992 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: https://www.custodywar.com/child_custody_custody_and_school_teachers.html

²⁰⁵ BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 9788073877033. s. 45.

V případě, že má učitel podezření, že je některé z dětí v péči, kde probíhá spor, měl by o tom informovat ředitele nebo jiného nadřízeného či školního poradce.²⁰⁶

Děti jsou v těchto případech často uprostřed sporů rodičů, prožívají silné emoce a neví, jak s tím naložit. Učitel by si měl uvědomit, že svým chováním a vhodnými postupy může dítěti opravdu pomoci. Jeho úkolem je proto pozorovat projevy dítěte, mezi něž patří změny v chování, změny emocí, zhoršený prospěch, problémy v třídním kolektivu, osamocení. Dále také náznaky deprese, problémy se zlostí, projevy velkého stresu či letargie, změny ve stravování. Pokud takovéto projevy dítěte zpozoruje, měl by ihned reagovat. Učitel by také neměl dítě soudit, měl by mu umět naslouchat, být k němu citlivý a snažit se o jeho prospěch. Dobré je dítě motivovat k sebevyjádření prostřednictvím různých druhů umění. Touto motivací může učitel dítěti zvednout sebevědomí a vést ho k seberealizaci. V případě potřeby by měl také učitel dítěti zprostředkovat kontakt na poradenské služby. Učitel by si měl být vědom, že se může stát jednou z mála jistot v životě těchto dětí.²⁰⁷

Učitel také může dítěti pomoci tím, že k němu bude přistupovat jako k žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytne mu podpůrná či vyrovnávací opatření (viz podkapitola Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami).

Důležitá je také komunikace a spolupráce s rodiči. Učitel by měl vědět, který z rodičů má dítě v zákonné péči a měl by předávat dítě pouze jemu či osobě, která má od tohoto rodiče souhlas. Pokud nastane situace, že se snaží dítě vyzvednout ze školy rodič, který jej nemá svěřené do péče, je potřeba zažádat o podporu správy. Co se týče komunikace, je povinností učitele či školy, poskytovat rodičům o dítěti informace. Pokud je však dítě svěřené do některé z porozvodových péčí, je třeba si dát pozor na to, kterému rodiči učitel může informace poskytovat. V případě péče, ve které má jeden z rodičů práva na návštěvu, je vhodné i jemu posílat duplikáty sdělení. Je však nutné o tom informovat zákonného rodiče. Učitel by měl zákonného rodiče informovat i o tom, jak se dítě projevuje. Také je důležité zvát pověřené rodiče na třídní schůzky apod. (V případě střídavé péče z toho tedy vyplývá, že by měl učitel zasílat oznámení oběma rodičům a zvát oba rodiče, jelikož mají v zákonné péči

²⁰⁶ Child Custody and School Teachers. *Custody war* [online]. c1992 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: https://www.custodywar.com/child_custody_custody_and_school_teachers.html

²⁰⁷ Tamtéž.

dítě oba dva). Během konzultací a třídních schůzek může nastat situace, kdy rodiče odmítnou být ve třídě spolu. Je vhodné se vyhnout zbytečným sporům a nabídnout jim, že mohou sedět dál od sebe nebo jim dát možnost, že se vystřídají. Učitel tím může zamezit konfliktům mezi rodiči na území školy nebo tím může tyto spory alespoň omezit. Ze strany rodičů může nastat situace, kdy jeden z nich bude prosit učitele o pomoc v soudním sporu. Nejlepší je však do této problematiky nezasahovat, zůstat vně sporu a nepřiklánět se na ničí stranu. Někdy může být učitel v této problematice předvolán i k soudu. Pokud to nastane, je důležité hovořit pravdu na základě vlastního pozorování a na základě komunikace s rodiči.²⁰⁸

Tip pro učitele, kteří mají dítě ve střídavé péči ve třídě, přináší také Špaňhelová. Pro snazší orientaci je vhodné, pokud rodiče vytvoří učiteli (nebo si učitel vyrobí sám) kalendář, kde bude mít vyznačené, jak se dítě střídá u rodičů. Díky tomu bude vědět, koho kdy kontaktovat a oslovit.²⁰⁹

²⁰⁸ Child Custody and School Teachers. *Custody war* [online]. c1992 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: https://www.custodywar.com/child_custody_custody_and_school_teachers.html, RABUŠICOVÁ, Milada. *Škola a (versus) rodina*. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 8021035986. s. 35.

²⁰⁹ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0. s. 142.

5 Školní úspěšnost a neúspěšnost

Pátá a zároveň poslední kapitola teoretické části pojednává o školní úspěšnosti a neúspěšnosti dítěte. Tato kapitola je pro úplnost diplomové práce nezbytná – aby bylo možné zkoumat vlivy střídavé péče na školní úspěšnost dítěte v primární škole, je nutné nejprve školní úspěšnost (a také její protipól – školní neúspěšnost) podložit teoretickými poznatky.

V rámci podkapitol se proto nejprve věnuji vymezení termínů „školní úspěšnost“ a „školní neúspěšnost“, které je důležité pro úspěšné porozumění těmto termínům a pro správnou orientaci v problematice. Následně uvádím faktory, které mohou mít na školní úspěšnost či školní neúspěšnost dítěte vliv. Jelikož však v diplomové práci hledám *vliv střídavé péče* na školní úspěšnost, který jako takový není v literatuře popsán, zaměřuji se především na faktory, které mají ke střídavé péči nejbližší. Nejvíce se proto zabývám vnějšími faktory – z nich pak konkrétně rodinou, z níž střídavá péče pramení. Nejdetailněji se přitom věnuji rozpadu rodiny a rozvodu, protože rozvod sám předchází střídavé péči a je s ní spjatý. Je proto pravděpodobné, že se rozvodová situace může na střídavé péči jako takové projevat, obě situace mohou mít podobné znaky. I ostatní faktory jsou však důležité – je nutné je vzít při výzkumu v úvahu.

5.1 Vymezení pojmů

Podle pedagogického slovníku je školní úspěšnost termín, o kterém se hodně debatuje a není přitom dosud zcela vyjasněný. Má více významů.²¹⁰

Školní úspěšnost může označovat:

1. „Zvládnutí požadavků kladených školou na jednotlivce, které se projevuje v pozitivním hodnocení žákova prospěchu.“²¹¹

²¹⁰ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073676476. s. 303.

²¹¹ Tamtéž.

2. „*Produkt kooperací učitelů a žáků vedoucí k dosažení určitých vzdělávacích cílů. To znamená, že škol. úspěšnost není pouze dílem žáka, jeho schopností, píle aj., ale i dílem učitele, výsledkem součinnosti obou aktérů.*“²¹²
3. Podle moderní pedagogiky má na školní úspěšnost dítěte také vliv prostředí sociokulturní a prostředí rodiny. Dále také klima školy a klima konkrétní třídy.²¹³

Definici přináší i Helus. Ten vymezuje školní úspěšnost jako: „... *soulad vytvářený v průběhu výchovně vzdělávacích kooperací a řešící rozpory mezi požadavky školy na straně jedné a výkony, činnostmi a vývojem žákovy osobnosti na straně druhé. ... školní úspěšnost je zejména definována tím, jak vyjadřuje uskutečnění nároků společnosti na osobnost, uplatňovaných prostřednictvím školy.*“²¹⁴

Školní úspěšnost má přitom dvě složky, které na ni mají vliv. Patří mezi ně školní zdatnost, která je souhrnem předpokladů, díky nimž může dítě naplnit nároky školy, a školní výkonnost. Tu lze vyjádřit pomocí výsledků ve škole. Jak moc je dítě ve škole úspěšné, vyjadřuje prospěch.²¹⁵

Jak už naznačoval Průcha, Walterová a Mareš v pedagogickém slovníku – definice školní úspěšnosti není úplně jasná. Definic školní úspěšnosti totiž existuje hned několik a každá na ni nahlíží z trochu jiného úhlu. První z nich nahlíží na školní úspěšnost jako na pozitivní výsledek čistě žákova snažení. S ní se shoduje druhá část Helusovy definice. I on staví do centra školní úspěšnosti dítě a jeho snahu o naplnění nároků společnosti a školy. Druhá definice již zahrnuje do školní úspěšnosti i vliv pedagogů, kteří s žáky spolupracují a společně dosahují naplnění cílů. K ní je v opozici první část definice, kterou uvádí Helus. Ten staví proti sobě nároky školy a samotného žáka. Dodává však, že je školní úspěšnost soulad, který vzniká během výchovně-vzdělávací spolupráce. Třetí definice namítá, že

²¹² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073676476. s. 303.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ HELUS, Zdeněk, Vladimír HRABAL, Václav KULIČ a Jiří MAREŠ. *Psychologie školní úspěšnosti žáků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. s. 39.

²¹⁵ KUBÍKOVÁ, Kateřina. Příčiny neúspěšnosti: Konference: Dobrá praxe. In: *Vzdělávání bez bariér* [online]. 17.-18.10.2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://bezbarier.zcu.cz/images/Dobra-praxe/20181018/Priciny-neuspesnosti-pri-adaptaci-na-nove-prostredi.pdf>

na školní úspěšnost má vliv mnohem více faktorů. Jedná se o definici nejnovější, stanovila ji moderní pedagogika.

Na jednotlivých vymezeních je dle mého názoru patrný časový rozestup a vývoj od nejstaršího vnímání po vnímání nejnovější. Osobně se nejvíce ztotožňuji s definicí moderní pedagogiky, jelikož na problematiku nahlíží nejkompexněji, nehledá příčiny pouze u žáků. Hledá je mimo jiné i v rodině, kde hledám příčiny i já.

Školní neúspěšnost má podle pedagogického slovníku také více významů.²¹⁶

1. Tradiční pedagogika a neodborná veřejnost vnímá školní neúspěšnost jako: „... *podprůměrné až nevyhovující výsledky při škol. hodnocení vzdělávacích výsledků žáků („špatné známky“).*²¹⁷ Na jejím základě musí některé děti opakovat ročník nebo ukončit studium.²¹⁸
2. „*Z pedagogicko-psychologického a sociopedagogického hlediska je škol. neúspěšnost chápána šířeji: jako selhávání dítěte či adolescenta v podmínkách škol. edukačního prostředí nejen špatným prospěchem, ale také vytvářením negativních psychických postojů k vlastnímu učení, k učitelům, ke vzdělávání vůbec.*“²¹⁹
Mezi příznaky školní neúspěšnosti patří strach ze školy či záškoláctví. Školní neúspěšnost může mít vliv na výběr vzdělávání dítěte a tím pádem i na jeho budoucnost.²²⁰
3. Školní neúspěšnost může být absolutní a relativní.²²¹ Absolutní školní neúspěšnost je způsobená nedostatečným rozvojem rozumových schopností. Relativní školní neúspěšnost bývá naopak zapříčiněna faktory, které se netýkají intelektu a je možné je tedy obvykle odstranit. Hovoříme o tzv. podvýkonnosti.²²²

²¹⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073676476. s. 300.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž, s. 300-301.

²²² KOHOUTEK, Rudolf. Školní neúspěšnost a její příčiny. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 4.11.2009 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/psychologie-skolni-uspesnosti-a-neuspesnosti>

Kohoutek o školní neúspěšnosti dále říká, že je: „... *obrazem i důsledkem individuálních rozdílů, které nacházíme nejenom v osobnosti žáků (např. v úrovni a struktuře nadání, charakteru, zájmu o učení, v emotivitě, motivaci, harmoničnosti či disharmoničnosti osobnosti), ale i v oblasti jejich výkonnosti ve škole a v jejich rodinné výchově.*“²²³

U školní neúspěšnosti je patrné rozdílné vnímání tohoto pojmu očima veřejnosti a tradiční pedagogiky a očima odborníků. Zatímco veřejnost si spolu s tradiční pedagogikou pod školní neúspěšností představí špatné známky způsobující opakování školy apod., odborníci na ni nahlížejí komplexněji. Z pedagogicko-psychologického a sociopedagogického pohledu se školní neúspěšnost projevuje nejen zhoršenou klasifikací, ale také negativním přístupem žáka ke škole a vzdělávání obecně. Kohoutek definice doplňuje rozdělením školní neúspěšnosti na neúspěšnost absolutní a relativní. Charakterizuje jejich rozdíly. Také dodává, že je školní neúspěšnost podmíněna individuálními rozdíly v oblasti osobnosti dětí, jejich výkonu ve škole. Příčiny je možné podle něj hledat i ve výchově v rodině. Školní neúspěšnost se podle Průchy, Walterové a Mareše projevuje především strachem ze školy nebo záškoláctvím a může mít vliv na budoucnost dítěte.

I na školní neúspěšnost dětí je nahlíženo více pohledy. Zde je však patrný kromě časového vývoje a posunu i rozdílný pohled laiků a odborníků. Zatímco laické a zastaralá pedagogika cílí pouze na dobré známky, odborníci vidí do problému hlouběji. Rozlišují příčiny školní neúspěšnosti, její projevy a následky. Příčiny hledají také v rodině, o což se zajímám i já. Pro toto všechno se proto ztotožňuji s názory odborníků.

5.2 Faktory ovlivňující školní úspěšnost a školní neúspěšnost dítěte

Faktory, které mají vliv na školní úspěšnost či na školní neúspěšnost dítěte, lze rozdělit na dvě skupiny – na faktory vnitřní a faktory vnější.²²⁴ Na školní úspěšnost či naopak školní

²²³ KOHOUTEK, Rudolf. Školní neúspěšnost a její příčiny. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 4.11.2009 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/psychologie-skolni-uspesnosti-a-neuspesnosti>

²²⁴ KUBÍKOVÁ, Kateřina. Příčiny neúspěšnosti: Konference: Dobrá praxe. In: *Vzdělávání bez bariér* [online]. 17.-18.10.2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://bezbarier.zcu.cz/images/Dobra-praxe/20181018/Priciny-neuspesnosti-pri-adaptaci-na-nove-prostredi.pdf>

neúspěšnost dítěte přitom obvykle působí více faktorů současně. Ty spolu vzájemně interagují.²²⁵

Mezi vnitřní faktory, které ovlivňují školní úspěšnost či neúspěšnost dětí, patří osobnost dítěte a s ní spojený temperament dítěte, vlastnosti dítěte, jeho zdravotní stav, vývojové problémy, poruchy a nadání. Dále mají v rámci osobnosti dítěte na školní úspěšnost či neúspěšnost vliv např. dispozice v oblasti výkonu dítěte, snaha, pečlivost a přizpůsobivost dítěte, motivace a autoregulace dítěte, jeho tempo, paměť, pozornost, řeč, učební strategie a přístup ke vzdělávání. Objevují se také rozdíly v rámci pohlaví a v rámci věkových skupin.²²⁶ Co se týče právě věkových zvláštností, děti mladšího školního období mají k úspěchu specifický vztah. Snaží se ho dosáhnout – je pro ně velmi důležitý, je to jedna z jejich potřeb. Pokud se jim úspěchu nedaří dosáhnout, mohou se cítit méněcenné. Proto je také toto období označováno jako fáze píle a snaživosti.²²⁷ (Viz kapitola Potřeby specifické pro mladší školní období a kapitola Emoční vývoj)

Mezi vnější faktory ovlivňující školní úspěšnost či neúspěšnost dětí se řadí škola jako celek, osobnost učitele a rodina. Z prostředí školy může mít na školní úspěšnost nebo neúspěšnost dítěte vliv počet žáků ve třídě, složení třídního kolektivu a také to, jak je třída vybavená (nábytek, pomůcky, okolí školy, jehož je třída součástí, světlo, teplo, hluk...). Školní úspěšnost nebo neúspěšnost také ovlivňuje neustálé zvyšování nároků na děti. I osobnost učitele – včetně jeho chování a vztahu k žákům – má vliv na školní úspěšnost nebo neúspěšnost dětí. Učitel by měl dbát na vhodné podávání učiva, na volbu vhodných

²²⁵ URBANOVSKÁ, Eva a Pavel ŠKOBRTAL. *Sociální a pedagogická psychologie pro speciální pedagogii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 9788024430669. s. 121.

²²⁶ KUCHARSKÁ, Anna. Školní neúspěšnost: Vzdělávací seminář pořádaný jako součást projektu ESF VIP-kariéra. In: *Institut pedagogicko-psychologického poradenství v ČR, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://www.ippp.cz/spp/download/studijni-materialy/skolni-ne-uspesnost.pdf>, KUBÍKOVÁ, Kateřina. Příčiny neúspěšnosti: Konference: Dobrá praxe. In: *Vzdělávání bez bariér* [online]. 17.-18.10.2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://bezbarier.zcu.cz/images/Dobra-praxe/20181018/Priciny-neuspesnosti-pri-adaptaci-na-nove-prostredi.pdf>, VAŘEJKOVÁ, Zuzana a Tereza VYCHOPŇOVÁ. Faktory ovlivňující školní úspěšnost. In: *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/podzim2016/XS150/um/skolni_uspesnost.pdf

²²⁷ VÝVOJOVÁ STÁDIA DĚTÍ. *Marielinhartova* [online]. 11.4.2013 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://marielinhartova.webnode.cz/news/vyvojova-stadia-deti/>, ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Přeložil Jiří ŠIMEK. Praha: Portál, c2015. ISBN 9788026207863. s. 79., VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531. s. 305-310.

didaktických metod, postupů atd. Měl by se vyvarovat chyb při výuce a opomínání slabších žáků. Kromě vzdělávání by učitel neměl zapomínat také na výchovu žáků a měl by brát ohled na rodinnou situaci žáků.²²⁸ Učitel by měl pamatovat, že má na školní úspěšnost svých žáků velký vliv. Nejvíce by pak na to měli myslet především učitelé primární školy, u kterých je vliv na děti a jejich školní úspěšnost ještě větší než u jiných učitelů. Učitelé mohou svým přístupem také výrazně podpořit žáky, kteří si ve třídě nebo ve svém učení nejsou jistí. Pokud žáci cítí, že je tu učitel pro ně, chce jim pomoci a věří jim, mohou podávat lepší výkony.²²⁹

Poslední oblastí, která má vliv na školní úspěšnost či neúspěšnost dětí, je rodina. Výzkumy ukázaly, že školní úspěšnost ovlivňuje socioekonomický status rodiny. To znamená, že vzdělání rodičů a profese rodičů ovlivňuje budoucí vzdělání a profesi dětí. Čím vyššího vzdělání rodiče dosáhnou, tím vyššího vzdělání dosáhnou i jejich děti. To samé platí v zaměstnání – čím výše postoupí rodiče v kariéře, tím výše pravděpodobně postoupí i jejich děti.²³⁰ Školní úspěšnost mohou ovlivňovat také sami rodiče – a to svým přístupem k dětem a jejich vzdělávání. Důležitá je podpora dítěte rodiči, plánování vzdělávání a poskytnutí vhodných podmínek ke vzdělávání. Na školní úspěšnost má také vliv rodinná výchova. Rodiče by dále měli spolupracovat se školou a udržovat dobré vztahy s učiteli. Měli by klást přiměřené požadavky na své děti vzhledem k jejich možnostem a organizovat dětem vhodným způsobem volný čas, aby si děti mohly odpočinout, věnovat se svým zájmům a také aby měly čas na své povinnosti do školy. Pomoc s domácí přípravou je pro dítě a jeho úspěšnost ve škole také důležitá. Školní úspěšnost a neúspěšnost může dokonce ovlivňovat

²²⁸ KUCHARSKÁ, Anna. Školní ne/úspěšnost: Vzdělávací seminář pořádaný jako součást projektu ESF VIP-kariéra. In: *Institut pedagogicko-psychologického poradenství v ČR, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://www.ippp.cz/spp/download/studijni-materialy/skolni-ne-uspesnost.pdf>, KUBÍKOVÁ, Kateřina. Příčiny neúspěšnosti: Konference: Dobrá praxe. In: *Vzdělávání bez bariér* [online]. 17.-18.10.2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://bezbarier.zcu.cz/images/Dobra-praxe/20181018/Priciny-neuspesnosti-pri-adaptaci-na-nove-prostredi.pdf>, VAŘEJKOVÁ, Zuzana a Tereza VYCHOPŇOVÁ. Faktory ovlivňující školní úspěšnost. In: *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/podzim2016/XS150/um/skolni_uspesnost.pdf

²²⁹ KUBÍČKA, Luděk. *Psychologie školního dítěte a jeho výchova v rodině*. 2., přeprac.vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963. s. 62., KUBÍKOVÁ, Kateřina. Příčiny neúspěšnosti: Konference: Dobrá praxe. In: *Vzdělávání bez bariér* [online]. 17.-18.10.2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://bezbarier.zcu.cz/images/Dobra-praxe/20181018/Priciny-neuspesnosti-pri-adaptaci-na-nove-prostredi.pdf>

²³⁰ RABUŠICOVÁ, Milada. *Škola a (versus) rodina*. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 8021035986. s. 23.

i pořadí, ve kterém byly děti narozeny, a velikost rodiny (a to jak v případech, kdy je rodina velmi početná, tak i v případech, kdy je rodina neúplná). Dále se na ní odráží možnosti bydlení a rodinné problémy.²³¹ V oblasti rodinných problémů Langer uvádí případy dětí z rozvedených rodin nebo rodin těsně před rozvodem. U dětí z těchto rodin se prokázalo výchovné zanedbání ze strany rodičů a také nedostatek citů. To se následně projevilo na školní úspěšnosti dětí – děti neprospívaly.²³² Rozvodem a jeho vlivy na školní úspěšnost a neúspěšnost se proto věnuji v následující samostatné podkapitole.

5.2.1 Dopady rozvodu na školní úspěšnost

Ačkoliv dítě ve škole dosud prospívalo, rozvod to může změnit. Nastalá situace může mít vliv na zhoršení školního prospěchu dítěte. Příčinou je stálý stres dítěte, který vytváří čím dál větší úzkost a napětí. Vlivem toho dochází k horší soustředěnosti dítěte a tím pádem k horšímu výkonu ve škole. Rodiče pak dítě za jeho neúspěšnost potrestají a vzájemně se obviňují, že za špatné známky dítěte může ten druhý. Škola dítěti přináší trápení, proto se o ni přestává zajímat a opět dochází ke zhoršení jeho školního výkonu. Jedná se o začarovaný kruh. V této situaci jsou však značné rozdíly mezi dívkami a chlapci. U chlapců dochází ke zhoršení školní úspěšnosti také na základě jejich nepřizpůsobivého a obvykle agresivního chování, které se objevuje vlivem dlouho trvající frustrace. Toto chování je následně učiteli potrestáno špatnými známkami. U dívek je průběh zhoršení školní úspěšnosti méně znatelný. Jsou více uzavřeny do sebe, nechovají se tak nepřizpůsobivě. Objevují se však u nich také

²³¹ KUCHARSKÁ, Anna. Školní neúspěšnost: Vzdělávací seminář pořádaný jako součást projektu ESF VIP-kariéra. In: *Institut pedagogicko-psychologického poradenství v ČR, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://www.ippp.cz/spp/download/studijni-materialy/skolni-ne-uspesnost.pdf>, KUBÍKOVÁ, Kateřina. Příčiny neúspěšnosti: Konference: Dobrá praxe. In: *Vzdělávání bez bariér* [online]. 17.-18.10.2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://bezbarier.zcu.cz/images/Dobra-praxe/20181018/Priciny-neuspesnosti-pri-adaptaci-na-nove-prostredi.pdf>, VAŘEJKOVÁ, Zuzana a Tereza VYCHOPŇOVÁ. Faktory ovlivňující školní úspěšnost. In: *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/podzim2016/XS150/um/skolni_uspesnost.pdf, RABUŠICOVÁ, Milada. *Škola a (versus) rodina*. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 8021035986. s. 26-29., KUBIČKA, Luděk. *Psychologie školního dítěte a jeho výchova v rodině*. 2., přeprac.vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963. s. 62-65.

²³² LANGER, Stanislav. *Problémový žák na prvním stupni základní školy (školy obecné) s úvodem do problematiky školní zralosti dítěte*. Hradec Králové: Kotva, 1999. ISBN 8090025455. s. 126-128.

úzkosti a problémy se soustředěním. V případě, že se u dětí objevily některé psychické problémy již před rozvodem, je situace značně složitější.²³³

²³³ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327. s. 43-44.

6 Shrnutí teoretické části

Cílem teoretické části diplomové práce bylo zpracovat odborné poznatky, které jsou nezbytné pro orientaci v tématu práce a pro úspěšnou realizaci výzkumu. Teoretická část byla zpracována prostřednictvím řešerše teoretických zdrojů. Při mapování problematiky střídavé péče, kterou se tato diplomová práce zabývá, se ukázalo, že se jedná o velmi komplexní téma, které do sebe zahrnuje mnoho aspektů a oblastí. Jednotlivé oblasti jsou spolu často provázané, vzájemně se doplňují či podmiňují. Aby bylo téma úplné, nebylo možné je tedy opominout.

Teoretická část byla rozdělena na pět kapitol, z nichž každá obsahovala vlastní úvod a vymezení klíčového pojmu. Postupovala v logické posloupnosti a začala proto hlavním aktérem střídavé péče – tedy dítětem v primární škole, dítětem mladšího školního období. Zabývala se jeho věkovými zvláštnostmi a změnami, které se mohou ve střídavé péči a školní úspěšnosti těchto dětí přirozeně projevit – pro mladší školní období je typické, že je označováno jako fáze pílě a snaživosti, jedná se o věk střízlivého realismu – děti se snaží dosáhnout úspěchu a chtějí poznat věci doopravdy. Ke změnám dochází jak v oblasti tělesného rozvoje, smyslového vnímání, tak v oblasti základních dovedností a schopností, v oblasti kognice, emocí a socializace. Teoretická část se dále zajímala o potřeby dítěte – o potřeby biologické, psychické, sociální a vývojové a o potřeby typické pro mladší školní období – jejichž nenaplnění může mít za následek, že dítě neprospívá. Tento fakt se může následně pravděpodobně projevit i na průběhu střídavé péče. Charakterizovala také děti se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi něž je možné podle zákona zařadit i děti ve střídavé péči, jelikož se jedná o děti se sociálním znevýhodněním. Zabývala se také právy těchto dětí a podporou, kterou jim učitelé mohou poskytnout buď sami prostřednictvím podpůrných a vyrovnávacích opatření, nebo ji dětem mohou zprostředkovat prostřednictvím poradenských zařízení. Teoretická část diplomové práce se také zabývala rodinou, jejíž je dítě ve střídavé péči součástí. Charakterizovala rodinu současnosti, ze které pramení velká rozvodovost a s ní spojená problematika střídavé péče. Charakterizovala také typy rodiny – dítě ve střídavé péči přechází obvykle z rodiny úplné, nukleární do rodiny neúplné. Taktéž bylo důležité uvést funkce rodiny (biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, ochrannou, rekreační, relaxační, zábavní, citovou a socializačně-výchovnou) – i jejich

nenaplňování může mít totiž vliv na dítě a pravděpodobně i na průběh střídavé péče. Uvedla také práva a povinnosti rodiny – především pak rodičovskou odpovědnost, která musí být naplňována i po rozvodu s partnerem až do nabytí zletilosti dítěte. Podle zákona mají rodiče v rámci své rodičovské odpovědnosti povinnost dítěti poskytnout péči, ochranu, výchovu, vzdělání, musí s ním udržovat kontakt apod. Pokud tomu tak není, opět se to může projevit na dítěti a pravděpodobně i na střídavé péči dítěte. Teoretická část se také věnovala problematice rozpadu rodiny – tedy rozvodu. Tu nelze opomenout, jelikož samotné střídavé péči předchází a je s ní spjata. Pro pochopení rozdílů a vzájemné porovnávání bylo důležité vymezit typy porozvodové péče – péči výhradní, společnou a střídavou a také péči zprostředkovanou jinou osobou než rodičem. Dále bylo nezbytné charakterizovat rodičovskou odpovědnost po rozvodu, která má vliv na průběh střídavé péče a uvést doporučení, jak k dětem přistupovat, aby dítě prospívalo – rodiče by si např. neměli dítě kupovat, měli by zamezit vzájemným konfliktům, měli by dítěti říkat pravdu a umožnit dítěti styk s druhým rodičem. Důležité bylo také upozornit na rizika, která se po rozvodu mohou projevit – patří mezi ně např. odcizení rodičů a dětí či vývojové poruchy osobnosti dětí. Pro úplnost práce bylo dále nutné charakterizovat projevy dětí po rozvodu – děti mohou mít problémy ve škole, mohou mít záchvaty vzteku, zdravotní problémy, mohou trpět depresemi, být smutné, prožívat neúspěch ve škole atd. Toto chování se může pravděpodobně objevit i u dětí ve střídavé péči (střídavá péče je typem porozvodové péče).

Tím teoretická část diplomové práce uzavřela oblasti, které jsou se střídavou péčí přímo spjaty a dále se věnovala samotné problematice střídavé péče. Protože je střídavá péče právním pojmem, bylo nutné popsat její zakotvení v právních pramenech – v současnosti je pro tuto problematiku nejaktuálnější především občanský zákoník. Odpověď na otázku, proč je střídavá péče upřednostňovaná před jinými typy péče a proč její výskyt tolik narůstá, přinesla kapitola zabývající se podmínkami a okolnostmi svěřením dítěte do střídavé péče. Uvádí názory soudů a popisuje čtyřstupňový test vhodnosti střídavé péče. Jelikož diplomová práce hledá příčiny problémů dětí ve střídavé péči či příčiny zasazující se o to, že dítě problémy nemá, bylo důležité uvést faktory ovlivňující vhodnost střídavé péče, které by mohly mít s příčinami přímou souvislost. Jedná se o postoj a přání dítěte, souhlas rodičů, vzdálenost bydlišť a otázku školní docházky, intervaly střídání, věk dítěte a jeho zdravotní stav, zaměstnání rodičů, kouření tabákových výrobků, sexuální orientaci rodičů atd. Důležité

bylo také uvést modely střídavé péče – střídání dítěte po týdnu, dvou týdnech, model 2-2-3, asymetrické modely apod., jelikož se učitelé setkávají s jejich různými podobami u různých dětí. Přitom každý model může vyhovovat jinému dítěti a tím ovlivnit jeho spokojenost ve střídavé péči. Mezi modely je zařazen též Cochemský model, který by mohl zlepšit prospěch dětí ve střídavé péči a mohl by se pozitivně projevit na realizaci střídavé péče, jelikož vede rodiče k dohodě. Teoretická část se také zabývala názory odborníků na otázku střídavé péče, přinesla názory, které střídavou péči podporují a chválí (názory Tyla, Vezzettiho a spol., Špaňhelové, Nielsen atd.) – podle nich mohou děti ve střídavé péči prospívat, mají kontakt s oběma rodiči, jsou méně depresivní, méně vystresované než děti z jiných typů péče apod. – i názory, které upozorňují na výrazná rizika (např. názory Adams, Špaňhelové) – tato strana uvádí, že se děti cítí vykořeněné, neví, kde je doma, pociťují zmatek, mohou mít úzkosti, deprese, jsou ve škole neúspěšné... Prostřednictvím názorů odborníků byly nastíněny výhody i nevýhody střídavé péče, které se mohou projevovat v praxi. Tato kapitola také přináší možnost vytvořit si na problematiku střídavé péče vlastní názor. Kromě názorů odborníků přinesla také výsledky dvou vybraných diplomových prací, které se zabývají stejným nebo podobným tématem. Jelikož by mělo být v problematice střídavé péče cílem všech zúčastněných dospělých – ať už učitelů či rodičů – aby dítě prospívalo, teoretická část uvádí doporučení a podmínky, které pomohou tento cíl naplnit. Rodiče by měli spolu komunikovat, spolupracovat, předávat si informace o dítěti, mluvit pravdu. Měli by hovořit o střídavé péči i s dítětem, zajímat se o jeho přání a prožitky, poskytovat dítěti shodné podmínky... Jako nejlepší možnost se pro dítě ve střídavé péči jeví model, kdy se rodiče střídají v jednom domě a dítě zůstává. Co se týče učitelů, ti by měli pozorovat projevy dětí a případné obtíže řešit např. s vedením školy, měli by k dítěti přistupovat citlivě, naslouchat mu. Měli by ho motivovat a případně mu poskytnout kontakt na poradenské služby. Učitelé by také měli dbát na vhodnou komunikaci a spolupráci s rodiči.

Jelikož diplomová práce zkoumá vliv střídavé péče na školní úspěšnost, bylo také nezbytné školní úspěšnost (a její protipól školní neúspěšnost) charakterizovat a uvést faktory, které na školní úspěšnost či neúspěšnost dítěte mají vliv (osobnost dítěte, škola, osobnost učitele a rodina). Teoretická část se přitom nejvíce zaměřila na ty faktory, které mají nejbližší ke střídavé péči – tzn. na rodinu a následně na problémy rodiny – rozvod. Charakterizovala

však i faktory ostatní, které je také třeba brát v úvahu, jelikož na školní úspěšnost obvykle působí více faktorů současně.

Jelikož se zmíněné oblasti mohou pravděpodobně projevit na průběhu střídavé péče a na dítěti samotném, je možné, že se projeví i na školní úspěšnosti dítěte. Je proto nutné brát všechny tyto oblasti při výzkumu v úvahu.

Empirická část

7 Cíle, metody a organizace výzkumu

Při plánování, realizaci i zpracování empirického šetření jsem pracovala s odbornou literaturou. Používala jsem knihy Hendla, Švaříčka, Šed'ové a kol. a knihu Chrásky.²³⁴ Dbala jsem také na provázanost empirické části s teoretickou částí a vycházela jsem z prostudovaných odborných zdrojů teoretické části diplomové práce.

7.1 Cíle výzkumného šetření a předpokládané výsledky výzkumu

Hlavním cílem šetření je získat odpověď na otázku: „*Jaký má střídavá péče vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole?*” prostřednictvím následujících dílčích cílů:

1. Zjistit, jakým způsobem se děti ve střídavé péči projevují ve školním prostředí.
2. Zjistit, zda se projevy dětí ve střídavé péči ve školním prostředí mění v průběhu času.
3. Popsat konkrétní příčiny problémů dětí ve střídavé péči.
4. Popsat konkrétní příčiny zasazující se o to, že dítě ve střídavé péči problémy nemá.
5. Zjistit, zda existuje typ dětí, který je více ohrožený dopady střídavé péče, či zda existuje typ dětí, kterému střídavá péče přináší větší prospěch než ostatním dětem.
6. Zjistit, jakou cestou se učitelé nejčastěji dozvídají, že je dítě ve střídavé péči.
7. Nashromáždít doporučení pro učitele primárních škol, jak pracovat s žáky ve střídavé péči, s kým spolupracovat a jakým způsobem – včetně spolupráce s rodiči.
8. Získat a porovnat osobní názory učitelů na střídavou péči.
9. Získat osobní a odborný názor školní psycholožky na střídavou péči.
10. Zmapovat všeobecné povědomí učitelů o problematice střídavé péče.
 - a) Zmapovat povědomí o střídavé péči u učitelů, kteří se se střídavou péčí již setkali ve své praxi.
 - b) Zmapovat povědomí o střídavé péči u učitelů, kteří se střídavou péčí ve školním prostředí nemají žádné zkušenosti.

²³⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402., ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673130., CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024753263.

Výzkumné šetření navazuje na šetření Dvořákové²³⁵ a Müllerové²³⁶ (viz teoretická část kapitola Názory na střídavou péči, její výhody a nevýhody), která hledala odpovědi na velmi podobné otázky.

Vzhledem ke stanoveným cílům empirického šetření předpokládám na základě poznatků shrnutých v teoretické části tyto výsledky výzkumu:

- Střídavá péče bude mít přímý vliv na školní úspěšnost dítěte v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh.
- Ve většině případů dojde vlivem střídavé péče ke zhoršení školní úspěšnosti dětí.
- V případě působení negativních faktorů budou děti častěji plačtivé, smutné, budou mít psychické či fyzické potíže, budou častěji zapomínat pomůcky, zhorší se jejich domácí příprava a budou mít více pozdních příchodů. Budou mít také potíže ve třídním kolektivu.
- V případě, že budou na průběh střídavé péče působit faktory pozitivní, budou se děti častěji projevovat jako děti v jiném typu péče.
- Projevy dětí ve střídavé péči se budou v průběhu času měnit v závislosti na faktorech, které budou aktuálně ovlivňovat průběh péče. Nejvýrazněji se však děti budou projevovat v průběhu prvního roku střídavé péče.
- Mezi negativní faktory (příčiny) ovlivňující průběh střídavé péče budou nejčastěji patřit neshody mezi rodiči, konflikty a odmítání vzájemné spolupráce jak mezi sebou, tak mezi nimi a školou, vzdálenost bydliště, odlišný přístup k dítěti a nevhodně nastavený režim střídavé péče.
- Mezi faktory (příčiny) zasazující se o bezproblémový průběh péče bude patřit dobrá spolupráce a komunikace mezi rodiči a mezi rodiči a školou, zájem obou rodičů o dítě a režim umožňující střídání rodičů v jednom bytě.
- Na střídavou péči budou intenzivněji reagovat dívky a obecně menší děti. Největší vliv však budou mít na intenzitu prožívání střídavé péče osobnostní předpoklady dítěte.

²³⁵ DVOŘÁKOVÁ, Kateřina. *Vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte na prvním stupni základní školy*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Jana Straková.

²³⁶ MÜLLEROVÁ, Žofie. *Jak děti zvládají střídavou péči?*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Sociální práce. Vedoucí práce Oldřich Matoušek.

- Učitelé se nejčastěji dozvědí o situaci dítěte ve střídavé péči od rodičů dítěte a také vlastním pozorováním.
- Mezi doporučení pro práci učitelů primárních škol s dětmi ve střídavé péči bude patřit citlivý a individuální přístup k dítěti. Ve vztahu k rodičům bude doporučována důsledně stejná komunikace s oběma z nich a také okamžitá spolupráce v případě, že se dítě bude potýkat s potížemi. Dále bude doporučována spolupráce s vedením školy, s pedagogicko-psychologickou poradnou a Orgánem sociálně-právní ochrany dětí.
- Většina dotazovaných učitelů bude mít na střídavou péči spíše negativní názor.
- Školní psycholožka bude na střídavou péči nahlížet více komplexně, bude mít se střídavou péčí zkušenost jak z odborné literatury, tak z praxe. Její názor bude proto spíše nevyhraněný. Osobní názor bude podobný názoru odbornému.
- Učitelé, kteří se s dětmi ve střídavé péči ve třídě nesetkali, budou mít o problematice základní přehled. Učitelé, kteří se s takovými dětmi ve své praxi setkali, budou mít se střídavou péčí bohaté zkušenosti.

7.2 Metody výzkumu, organizace výzkumu, výzkumný vzorek

Výzkum byl realizován metodou hloubkových rozhovorů a metodou dotazníkového šetření.

Hloubkový rozhovor (neboli in-depth interview)²³⁷ lze vymezit jako: „... *nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“²³⁸ Dotazníkové šetření definuje Gavora jako: „... *způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“²³⁹

7.2.1 Hloubkové rozhovory

Cíle metody, výzkumný vzorek

Hloubkové rozhovory byly pro výzkum zvoleny s cílem získat od dotazovaných detailní odpovědi týkající se zkoumané problematiky. Byly přitom vytvořeny dva typy hloubkových rozhovorů – každý určený jiné skupině dotazovaných.

²³⁷ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673130. s. 159.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024753263. s. 158.

První skupinou dotazovaných byli učitelé primárních škol, kteří se setkali ve své praxi s dítětem ve střídavé péči. Tuto skupinu pro výzkum zastupovaly tři paní učitelky ze dvou pražských škol. Pro zachování anonymity nebudu uvádět ani jejich jména, ani názvy škol. Paní učitelky budou označeny pouze písmeny.

Druhou skupinu dotazovaných zastupuje školní psycholožka z nejmenované pražské školy. Pro zachování anonymity nebudu uvádět ani její jméno.

Hlubkové rozhovory určené učitelům primárních škol byly pro výzkum zvoleny s cílem nashromáždit konkrétnější a detailnější zkušenosti učitelů s problematikou střídavé péče a také s cílem získat detailní pohled učitelů na střídavou péči. Hlubkový rozhovor se školní psycholožkou byl pro výzkum zvolen s cílem doplnit zkušenosti a pohled učitelů primárních škol zkušenostmi, odborným názorem a doporučeními z oboru psychologie.

Organizace výzkumu

Rozhovory se dvěma učitelkami a školní psycholožkou byly provedeny v rámci souvislé praxe na jedné pražské základní škole. Byly realizovány v jeden den v ranních hodinách v prostorách školy – rozhovory s učitelkami vznikly před vyučováním v jedné třídě (paní učitelky se vystřídalaly), rozhovor se školní psycholožkou během první vyučovací hodiny v pracovně školního psychologa. Učitelky i psycholožka měly otázky k dispozici předem, rozhovory byly nahrávány. Při rozhovorech panovala příjemná a důvěrná atmosféra.

Třetí rozhovor s učitelkou byl realizován na jiné pražské základní škole. Byl realizován v odpoledních hodinách v prostorách třídy. Tato paní učitelka neznala otázky předem, měla je však před sebou k dispozici. Rozhovor byl rovněž nahráván. I zde panovala přátelská atmosféra.

Rozhovor tvořilo jedenáct otázek (viz příloha 1). Rozhovor se školní psycholožkou tvořilo deset otázek (viz příloha 2).

Metody zpracování dat

Získaná data z hlubkových rozhovorů s učitelkami a z hlubkového rozhovoru se školní psycholožkou byla pro přehlednost zpracována zvlášť. Hlubkové rozhovory byly následně zpracovávány po otázkách. Ke každé otázce byla uvedena hlavní myšlenka, která z rozhovorů vyplynula a dále vlastní odpovědi respondentů. Odpovědi byly v některých

případech pro srozumitelnost upraveny po gramatické a syntaktické stránce či byly pro rozsáhlost a opakování informací zkráceny či opsány vlastními slovy.

Tato metoda zpracování dat byla zvolena z důvodu zachování jednotného přístupu napříč metodami – i dotazníkové šetření je zpracováno po jednotlivých položkách a u každé z nich je uvedeno, co z odpovědí respondentů vyplývá a následně jsou uvedeny samotné odpovědi respondentů (viz Metody zpracování dat dotazníkového šetření) – a pro možnost okamžitého srovnávání odpovědí respondentů. Čtenáři umožňuje přečíst si nejprve hlavní myšlenku, která z odpovědí respondentů na otázku vyplynula a následně si přečíst vlastní odpovědi respondentů přinášející hlavní informace v souvislostech a další zajímavé poznatky, které mu pomohou dotvořit si o jednotlivých situacích a případech úplný obraz. Tato metoda také umožňuje snazší orientaci v jednotlivých tématech.

7.2.2 Dotazníkové šetření

Cíl metody, výzkumný vzorek, organizace a realizace výzkumu

Dotazníkové šetření bylo pro realizaci výzkumu vybráno s cílem nashromáždit v kratším časovém úseku co nejvíce responzí²⁴⁰ učitelů primárních škol. Bylo přitom zaměřeno především na zkušenosti učitelů se střídavou péčí ve školním prostředí a na jejich osobní názory na tuto problematiku. Umožňovalo tak zmapovat problematiku střídavé péče v plošnějším rozsahu. Bylo realizováno on-line prostřednictvím internetového portálu Vyplňto.cz.²⁴¹

Dotazník se skládal z celkem 17 položek. Byl však větvený – respondenti nevyplňovali všechny položky. Podle zvolené odpovědi byli přesměrováni na základě předem nastavených kroků na konkrétní položku, která logicky navazovala. Prostřednictvím dotazníku tak vznikly dvě skupiny respondentů – jedna z nich byla tvořena učiteli, kteří měli se střídavou péčí ve školním prostředí zkušenosti a druhá učiteli, kteří se se střídavou péčí ve školním prostředí neseekali. První skupina zodpovídala jedenáct položek, druhá osm či devět, záleželo na konkrétních odpovědích.

²⁴⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402. s. 164.

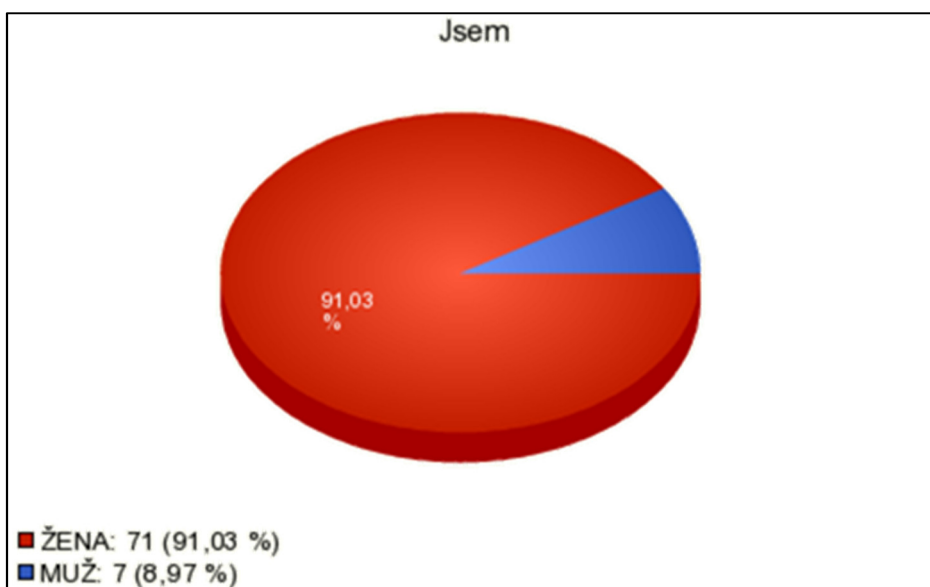
²⁴¹ *Vyplňto.cz* [online]. c2008-2020 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.vyplnto.cz/>

Co se týče druhů položek, dotazník obsahoval položky otevřené, uzavřené – a to jak dichotomické, tak polytomické a škálové – i polouzavřené.²⁴²

Před samotným spuštěním dotazníkového šetření byl dotazník testován na zkušebních respondentech. Dotazníkové šetření následně probíhalo na portálu Vyplňto.cz od 19.1. 2020 - 9.2. 2020 a bylo anonymní a neveřejné.²⁴³

Aby měl dotazník co největší návratnost, obrátila jsem se s prosbou o zprostředkování dotazníku učitelům prvního stupně na ředitelky a ředitele všech fakultních základních škol a také na ředitele škol v okolí mého bydliště. Komunikace probíhala prostřednictvím e-mailů, ve kterých byl přiložený odkaz na webovou stránku, kde probíhalo dotazníkové šetření. Pro zajištění co největšího věkového a zkušenostního rozpětí jsem se následně obrátila i na o rok starší spolužáky stejného oboru. Učinila jsem tak prostřednictvím sociální sítě Facebook.

Dotazník za dobu šetření vyplnilo celkem 78 respondentů, z toho bylo 71 žen a 7 mužů.

Graf 1 - Pohlaví respondentů

²⁴² CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024753263. s. 160-161.

²⁴³ NĚMCOVÁ, Kateřina. Střídavá péče a její vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole. *Vyplňto.cz* [online]. c2008-2020 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://stridava-pece-a-jeji-vliv-na.vyplnto.cz>

Co se týče délky praxe, 29 respondentů odpovědělo, že učí 20 a více let, 21 respondentů 0-5 let, 15 respondentů 5-10 let a 13 respondentů 10-20 let.

Graf 2 - Délka praxe respondentů

Ze 78 respondentů 74 uvedlo, že se setkalo za dobu své praxe s dítětem ve střídavé péči a jen 4 z nich, že se s takovým dítětem ve své praxi nikdy nesečkali.

Graf 3 - Zkušenost respondentů se střídavou péčí ve třídě

Dotazník měl celkovou návratnost 58,5 %. Průměrná doba vyplňování se pohybovala kolem 12 minut. Dotazník je součástí příloh diplomové práce.

Metody zpracování dat

Získaná data z dotazníkového šetření byla pro přehlednost zpracována po jednotlivých položkách do grafů a tabulek. Grafy zastupují uzavřené a polouzavřené položky, které zodpovědělo větší množství respondentů, tabulky zastupují položky otevřené.

Otevřené položky byly do tabulek zpracovány pomocí kategorizace. V tabulce jsou uvedené jednotlivé kategorie a subkategorie, absolutní četnost, průměr, typický či zástupný výrok a také zvláštní výrok. Některé grafy jsou vygenerovány prostřednictvím webové stránky Vyplňto.cz., na které probíhalo dotazníkové šetření.²⁴⁴ Tyto grafy jsou však následně upravené. Některé grafy byly nově vytvořeny autorkou diplomové práce.

Všechny položky jsou okomentované a je u nich uvedeno, co ze získaných výsledků k dané položce vyplývá. Pokud se jedná o položku, kterou zodpovědělo větší množství respondentů, následuje graf či tabulka. Čtenář se tak může nejprve zorientovat, o jaký typ položky se jedná, získat k ní základní informace, přečíst si shrnutí hlavních výsledků a následně si prostřednictvím tabulek a grafů zasadit výsledky do kontextu ostatních výsledků a získat podrobnější informace.

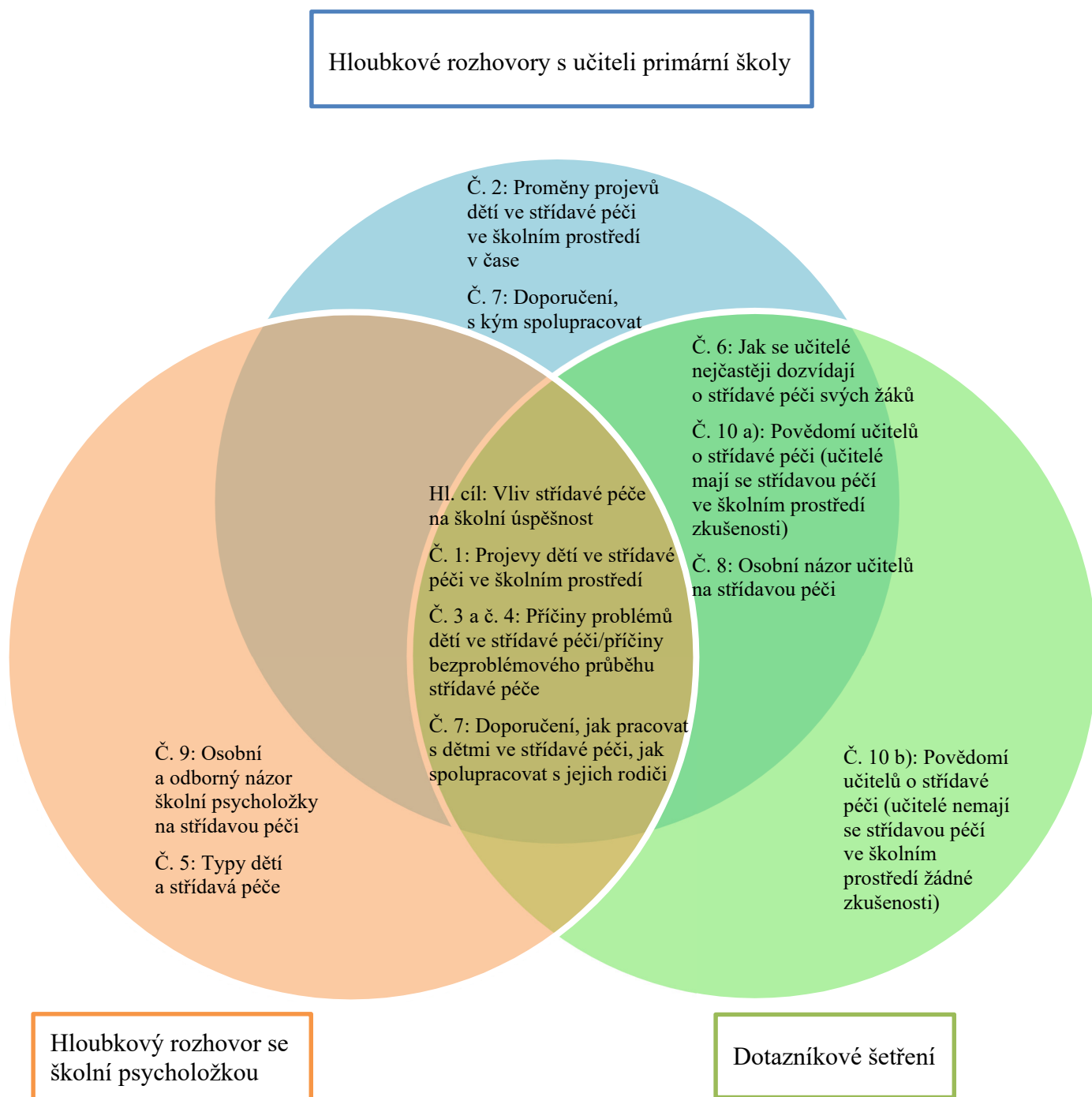
Provázanost výzkumných metod s cíli výzkumu

Z jakých důvodů a za jakým cílem byly konkrétní výzkumné metody zvoleny, již bylo naznačeno v předchozích podkapitolách. Tato podkapitola se těmto důvodům však věnuje detailněji a přináší grafické znázornění vzájemné propojenosti výzkumných metod s cíli výzkumu. Díky němu je zřejmé, jaká výzkumná metoda byla použita pro dosažení jakého výzkumného cíle.

Pro znázornění provázanosti výzkumných metod s cíli výzkumu byl zvolen Vennův diagram. Každý kruh přitom symbolizuje jednu výzkumnou metodu. Uvnitř kruhů jsou vypsány cíle. Ty jsou umístěny podle metody či metod, které vedou k jejich dosažení.

²⁴⁴ NĚMCOVÁ, Kateřina. Střídavá péče a její vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole. *Vyplňto.cz* [online]. c2008-2020 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://stridava-pece-a-jeji-vliv-na.vyplnto.cz>

Cíle nejsou psány v plném znění, jsou zkráceny, aby je bylo možné vložit do grafu. Pro snazší orientaci a dohledání plného znění jsou však očíslovány v pořadí, v jakém jsou uvedeny v kapitole Cíle výzkumného šetření a předpokládané výsledky výzkumu.

Graf 4 - Provázanost výzkumných metod s cíli výzkumu

8 Výsledky výzkumu

8.1 Hlubkové rozhovory s učitelkami primárních škol

V případech, kdy to bylo možné, byly paní učitelky vyzvány, aby se zaměřily na akutní fázi střídavé péče – do 1 roku od zahájení střídavé péče, kdy by měl být vliv střídavé péče na děti nejprokazatelnější.

Otázka č. 1: Setkáváte se s dítětem ve střídavé péči ve své třídě poprvé?

Všechny tři paní učitelky měly s dětmi ve střídavé péči bohaté zkušenosti – každá z nich se za dobu své praxe setkala s více takovými dětmi.

Paní učitelka R. má aktuálně ve své třídě 2 děti ve střídavé péči. Dále proto hovoří o těchto dvou dětech a srovnává je s jedním dalším dítětem, se kterým se v průběhu let setkala. Paní učitelka A. má aktuálně také jedno dítě ve střídavé péči ve třídě, ale v rámci rozhovoru hovořila o dětech z minulých tříd, protože s aktuálním dítětem nemá ještě mnoho zkušeností, jelikož má třídu krátce. Paní učitelka D. aktuálně žádné takové dítě ve třídě nemá, proto hovoří o dětech z předchozích let.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: „*Ne, určitě za 30 let praxe možná 15 dětí.*“

Paní učitelka A.: „*Měla jsem asi 3 nebo 4 děti ve střídavé péči.*“

Paní učitelka D.: „*Ne, určitě jsem jich zažila víc. V téměř každé třídě je jedno nebo dvě děti, které jsou ve střídavé péči. Ted' konkrétně žádné takové dítě ve třídě nemám. Ale z rozvedených manželství tady děti jsou.*“

Otázka č. 2: Jak jste se dozvěděla, že je dítě vychovááno ve střídavé péči?

Ve většině případů se paní učitelky dozvěděly o tom, že jsou děti ve střídavé péči přímo od rodičů. Vzhledem k tomu, že většina dětí byla ve střídavé péči již při vstupu do první třídy, informace se k paním učitelkám dostala obvykle před zahájením školy či během prvních školních týdnů. Paní učitelka A. však jmenovala i jinou situaci – a sice, že jí informaci sdělila kolegyně. Paní učitelka R. také upozornila na to, že informace obdržela i od odboru sociální péče.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: „U obou dvou dětí byla informace od rodičů. V druhé vlně pak přišla informace od odboru sociální péče, protože se vyjadřujeme ke stavu dítěte ve škole a ke školní docházce ve chvíli, kdy dochází k rozvodu.“ (Pozn. Paní učitelka hovoří o dětech ve střídavé péči, které má aktuálně ve třídě – pro jejich označení budu používat pojmenování *chlapec J.* a *chlapec M.*)

Paní učitelka R. dále hovořila o tom, kdy se tyto informace dozvěděla: „U *chlapce M.* to bylo při vstupu do první třídy, kdy nás oba dva rodiče informovali 1. září. Potřebovali jsme kvůli tomu upravit systém informací, upozornili nás, že žádají oba dva informace. Pak jsme jim vyhověli a podáváme informace oběma rodičům. U *chlapce J.* to bylo také vlastně při vstupu do první třídy, protože v té době už k rozvodu došlo. Tím, že je maminka *chlapce* zaměstnankyní naší školy, tak jsme na to byli připraveni ještě před vstupem do první třídy během prázdnin. Takže už jsme s tou informací pracovali.“

Paní učitelka R. také hovoří o třetím dítěti, se kterým se v průběhu praxe setkala – označím ho pojmenováním *chlapec X.*: „*Chlapec X.* také vstupoval do školy už v době, kdy byla střídavá péče. ... Informace šla už od zápisu, kdy nás rodiče informovali, že jde o střídavou péči.“

Paní učitelka A.: „Protože jsem ty děti učila od 3. třídy, tak jsem to věděla u jednoho *chlapečka* od kolegyně, která mi třídu předávala, u toho druhého vyšlo soudní rozhodnutí. Takže tatínek, kterému bylo nově umožněno mít hocha ve střídavé péči, přinesl soudní rozsudek, že mu bylo dítě svěřeno do střídavé péče.“

Paní učitelka D.: „Většinou na první schůzce v září sami rodiče řeknou, že jsou děti ve střídavé péči. Většinou je to proto, že se dostaví jenom jeden rodič a vysvětluje, proč tam není ten druhý rodič. Nebo když jsou tam oba dva a každý sedí jinde, tak vysvětlují důvod z jejich pozice. Většinou se to tedy dozvím dříve, než se setkám s nějakým náznakem nebo špatnou péčí, citlivostí dítěte nebo výsledky ve škole. Takže většinou to rodiče sami řeknou, protože to sami cítí jako závažnou věc.“

Otázka č. 3: Jaké podle vás dítě je?

Paní učitelky hovořily jak o povahách dětí, tak již i o konkrétních projevech a problémech dětí ve školním prostředí. Děti byly obvykle povahově rozdílné – paní učitelky jmenovaly děti introvertní, extrovertní, impulzivní. Jeden chlapec měl také diagnostikované ADHD a vlivem rozvodu i přidružené potíže. Přestože však byly jiné, ve školním prostředí se projevovaly velmi podobně. Paní učitelka D. mluvila také o tom, jak se jí děti ve střídavé péči jevily na první pohled. Působily na ni zprvu jako ostatní děti, až později si začala všimnat rozdílů. Jen v jednom případě měla podezření na rodinné problémy od první chvíle. Konkrétním projevům se věnuje samostatná otázka.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: *„Všichni tři chlapci byli svým způsobem rozdílní. Chlapec M. byl v první třídě velice přecitlivělé dítě. Je to dítě extrovertní, neuzavírá se do sebe, ale naopak umí své emoce velice rychle uvolnit, což byl jeden z problémů, který jsme řešili v první třídě. Chlapec J. je naopak dítě introvertního typu, u kterého hrozně dlouho trvá vlastně to poznání, zda se něčím trápí nebo ne. Chlapec X. bylo klidné dítě, u kterého jsme postupem času zjistili ve spolupráci s poradnou, že trpí impulzivitou. Takže u něj byly náhlé návaly emocí ve chvíli, kdy jsme to nečekali. Ve školce tyto problémy neměl, ale pravděpodobně po tom rozvodu se přidružily tyto problémy i k ADHD, které mu bylo později diagnostikováno.“*

Paní učitelka A. o chlapcích říkala, že byli: *„Vyplašení, nejistí, úplně rozhození, nesoustředění, pořád něco někam nosili, neměli věci v pořádku a časem se naučili nemít tolik nervy z toho, že ty věci prostě v pořádku nemají. Ten jeden toho začal i zneužívat. Začal se vymlouvat, když něco neměl, že to zanechal vedle. Oba dva ale patřili mezi nadané žáky a tam jistá míra roztržitosti je téměř vždycky.“*

Paní učitelka A. také porovnávala povahy těchto dětí: *„Jeden byl spíš tišší, druhý se hůř ovládal.“* Podle paní učitelky byly děti sice rozdílné, ale měly velmi podobné projevy.

Paní učitelka D. vzpomínala na pět dětí ve střídavé péči, se kterými se setkala. Mluvila o tom, jak obvykle působily na první pohled: *„Většinou jsou to na první pohled úplně normální děti, které přijdou do školy většinou aniž si toho hned na první pohled všimnu. Jen jedno jediné dítě bylo takové, že jsem si hned říkala, že tam není něco v pořádku. Dívka byla totiž*

od začátku plačtivá, velmi citlivá, na jakýkoliv problém reagovala pláčem nebo tím, že nic nedělala.“ Paní učitelka D. dále říkala, že dívka nebyla neúspěšná, jen občas se stalo, že zapomínala pomůcky či přišla později do školy. Paní učitelka proto následně hledala příčiny těchto projevů a zjistila, že je dívka ve střídavé péči a má domácí problémy.

Dále hovořila o všeobecných projevech těchto dětí: *„Většinou jsou tyto děti citlivé, často něco zapomínají, mají nepořádek ve svých věcech, často mají zmatek i v tom, jaké úkoly v ten den mají. Tím, že střídají dvě domácnosti, tak se to hodně odráží na tom školním životě. Nejen po stránce citové a psychické, ale většinou i po praktické stránce z hlediska vyučování. Častěji než u jiných dětí řešíme, že něco nemá, něco zapomene, je problém s tím mít to do druhého dne znovu, jsou problémy s úkoly, podpisy, s pomůckami, protože se večer doma řeší jiné problémy než jenom škola.“*

Otázka č. 4: Jak dlouho je ve střídavé péči a jakou konkrétní podobu péče má?

Z rozhovorů vyplynulo, že děti bývají do střídavé péče svěřovány poměrně velmi brzo. Dvě paní učitelky mluvily o dětech, které byly ve střídavé péči ještě dříve, než nastoupily do první třídy. Paní učitelka D. hovořila o tom, že se jí zdá svěřování takhle malých dětí do střídavé péče jako velmi zvláštní trend, který s sebou přináší potíže. Přemýšlela také nad tím, že by bylo možná pro děti vhodnější, kdyby nastoupily do střídavé péče až kolem věku 10 let, kdy už jsou zvyklé na školní povinnosti. Takové dítě zažila paní učitelka A. U druhého nevěděla konkrétní čas nástupu do střídavé péče.

Paní učitelky také mluvily o podobách střídavé péče. Jako nejčastější typ uváděly střídání po týdnu před víkendem nebo po víkendu. Paní učitelka D. se však setkala i s modelem 2-2-3, paní učitelka R. s intervalem střídání po 14 či dokonce 15 dnech či v rámci týdne. Paní učitelka A. popisovala, že změnu bydliště poznala vždy podle toho, že dítě mělo s sebou mnoho věcí. Paní učitelka R. narážela na fakt, který se sice netýkal otázky, ale je pro výzkum velmi důležitý – a sice, že na dítě měl velký vliv průběh rozvodu.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R: *„Chlapec X. byl už rok ve střídavé péči, když šel do první třídy. Chlapec M. byl čerstvě ve střídavé péči, protože nastupoval v září a k rozvodu došlo někdy během letních prázdnin, ale problémy v rodině samozřejmě byly už zhruba ten rok před rozvodem. Rozvod*

byl velmi komplikovaný, takže u chlapce M. to bylo asi nejvíce znát. Chlapec J. byl už zhruba rok ve střídavé péči, protože k tomu rozchodu rodičů došlo někdy během předcházejícího školního roku.“ (Pozn. Paní učitelka ve druhé otázce odpověděla, že všichni tři chlapci byli ve střídavé péči již při nástupu do první třídy.)

Paní učitelka dále uvedla, že chlapec M. měl nastavenou střídavou péči po 15 dnech, což chlapci nevyhovovalo. Ke střídání docházelo uprostřed týdne a bylo to pro chlapce velmi komplikované. Chlapec J. má také velmi komplikovaný interval střídání – a sice v rámci týdne (část týdne ho má maminka, část týdne tatínek). Chlapci to přináší potíže. Chlapec X. měl interval střídání nastavený po 14 dnech.

Paní učitelka A.: *„Tak ten jeden chlapec nastoupil do střídavé péče někdy v průběhu té třetí třídy, možná spíš čtvrté, takže byl ve střídavé péči kolem dvou let maximálně, co jsem s ním byla v kontaktu. Ten druhý nevím, já jsem ho měla tři roky, takže já vím o těch třech letech. Kdy začal být ve střídavé péči, nevím.“*

Paní učitelka dále hovořila o podobách střídavé péče, chlapci se střídali vždy po týdnů: *„Jeden chlapec se střídá v úterý. To bylo vždycky poznat, že přišel jak vánoční stromeček do školy. A ten druhý – původně začali nějak po víkendů, ale pak to posunuli na pondělí, aby to ten víkend úplně nenarušilo.“*

Paní učitelka D. se pozastavovala nad trendem brzkého nařizování střídavé péče a mluvila o střídavé péči s velmi krátkým intervalem: *„Překvapuje mě, že se často setkávám se šestiletými, sedmiletými dětmi, které jsou ve střídavé péči už delší dobu. To mi přijde jako takový velmi zvláštní trend, že se ve dvou, ve třech letech dítěte rodiče rozvedli a soudy nařídily střídavou péči. ... Většinou mě překvapuje, jak brzo ty děti v tomto systému vlastně žijí. Kdyby to možná nastalo až v nějakém věku kolem 10 let, třeba už by to taky bylo trochu jiné, kdyby děti byly zaseté ve škole. Často narážím na problémy proto, že ta střídavá péče je stanovena velmi brzo a ty malé děti, které vlastně ještě ani nechodí do školy si za tou střídavou péčí ještě zvykají na ty nové věci ve škole a mají těch problémů najednou hodně.“*

„Jednou jsem se setkala s tím, že byli dva sourozenci – dvě děvčata – jednu jsem měla ve třídě, druhá byla mladší. To znamená asi šestileté a čtyřleté dítě a už měly střídavou péči 2 dny, 2 dny, 3 dny. 2 dny u maminky, 2 dny u tatínka, 3 dny u maminky, 2 dny u tatínka.

Bylo to z toho důvodu, co mi řekla maminka, že nechtěla samozřejmě, když bylo to mladší dítě tak malé, aby od něj byla tak dlouho odtržená a ono od ní. Což teda s sebou neslo za následek, že to střídání bylo takhle velmi často.“

Dále mluvila také o nejčastějších podobách střídavé péče: „*Nejčastěji se setkávám s tím, že jsou děti týden u mámy, týden u táty. I to se mi zdá teda jako velmi rychlá frekvence, dítě je často u rodiče od pátku do dalšího pátku.“*

Otázka č. 5: Projevuje se na něm nějakým způsobem střídavá péče?

Až na výjimečné případy se na dětech střídavá péče projevila. Děti často zapomínaly pomůcky, nedokázaly věci přinést do druhého dne, měly psychické potíže, byly rozmazlené, chodily pozdě do školy a měly potíže ve třídním kolektivu. U jednoho chlapce se, pokud nebyl v dobrém vnitřním rozpoložení, projevovala zvýšená míra konfliktů se spolužáky, další chlapec dokonce začal ostatní děti šikanovat přes počítače. U jednoho z chlapců se také objevilo agresivní chování. Na některých dětech se také projevovala odlišná domácí příprava podle toho, u kterého byly zrovna rodiče. Jiný chlapec odmítal pracovat či úmyslně pracoval pomalu, manipuloval tím rodiči, kteří následně dělali úkoly za něj. U dalšího chlapce se projevily problémy s pozorností. Střídavá péče se také projevila na vnitřním prožívání dětí – jeden z chlapců ztratil pocit bezpečí, pocit stability a první rok byl pro něj velmi těžký. Vlivem nevhodného střídání prožíval v době změny psychický rozkol. Střídavá péče se podle paních učitelek také projevovala na školní úspěšnosti – a sice obvykle negativně. Projevilo se to na zhoršených známkách. Děti také nechtěly plnit úkoly, které jim nešly hned. Jeden chlapec se v případě úzkostí potřeboval ve třídě schovat. U některých dětí se však střídavá péče projevovala na školní úspěšnosti v pozitivním slova smyslu, děti byly bez problémů a prospívaly jako ostatní děti.

Rozhovory ukázaly, že na projevy dítěte ve střídavé péči mají velký vliv rodiče, jejich vzájemná spolupráce, komunikace. Pokud se rodiče hádali, zápolili o dítě, přistupovali k němu a jeho vzdělání a výchově odlišným způsobem, odrazilo se to negativně na projevech dítěte ve školním prostředí, a dokonce i na jeho školní úspěšnosti. Pokud si však rodiče dokázali vyjít vstříc, domluvili se, dokázali zamezit vzájemným konfliktům, respektovali se, měli o dítě a jeho vzdělání zájem, spolupracovali a bydleli v jednom místě, střídavá péče probíhala bez problémů, na dětech to nebylo znát. Na jedno z dětí měla také velký vliv

rozvodová situace a interval střídání, na další nepravidelnost. Paní učitelka D. problematiku shrnula slovy, že podle ní je hlavní problém v tom, že soudy nařizují střídavou péči i v případech, kdy rodiče o dítě zápolí. Podle ní se v 99 % případů rodiče nedokážou dohodnout, mají konfliktní vztahy. Úspěšná spolupráce rodičů při střídavé péči je podle ní jen výjimkou.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: „*Určitě. U chlapce M. byla hodně vidět nestabilita, ztráta pocitu bezpečí, a byl tam velice znát rozdílný postoj rodičů k výchově. Byly to opravdu dva extrémy v té 1. třídě. Navíc ten rozvod byl velice komplikovaný a rodiče téměř nebyli schopni spolu komunikovat, takže jednání jsme prováděli odděleně, samostatně, bez toho, aniž by byl přítomen chlapec M. – třeba při hodnocení čtvrtletí, při tripartitách. Tripartity jsme vlastně dělali pro každého rodiče zvlášť. Při jedné společné tripartitě byla nálada velice těžká a rodiče se byli ještě před dítětem schopni pohádat o věcech, které se vůbec netýkaly školy. Bylo pro nás velmi těžké tripartitu uřídit tak, aby se to vrátilo na rovinu hodnocení dítěte, a ne řešení rodičovských problémů. Tam ten první rok byl pro chlapce M. velmi těžký.*“

Paní učitelka dále mluvila o nevhodně nastaveném intervalu střídání, který měl vliv na chlapce M.: „*Byl vidět vždycky přestup chlapce M., když byl 15 dní u tatínka a 15 dní u maminky. Přesně v době té změny byl vidět na chlapci M. psychický rozkol a těch 15 dní určených soudem byla v podstatě krátká doba, aby se zklidnil na úroveň péče toho svého rodiče a pak už vlastně nastala zase další změna. Rozhodně mu v 1. třídě nevyhovovalo, že soud určil střídání péče po 15 dnech, což bylo vždy někde uprostřed týdne a bylo to komplikované při předávání dítěte i předávání úkolů, učebnic a podobně.*“

Ptala jsem se také paní učitelky, jestli se střídavá péče nějak projevila na chlapcově školní úspěšnosti. Paní učitelka odpověděla: „*Byl velice svéhlavý, ve chvíli, kdy měl špatnou náladu, odmítal pracovat nad úkoly, které pro něj byly těžké, které nešly hned. Měl i takové částečně úzkostné stavy, kdy si potřeboval zalézt někam do rohu nebo pod lavici.*“ Paní učitelka později doplnila, že chlapec M. se projevoval ve třídě také velmi agresivně vůči ostatním dětem.

Paní učitelka R. dále vyprávěla o chlapci J.: „*Na chlapci J. ani tak není vidět neúspěch ve škole, na chlapci J. je to spíš vidět v té organizaci do té školy – to znamená zapominání věcí, pozdní příchody do školy. On sám o sobě je dítě hloubavé, zamyšlené. Uvažujeme o tom, jestli tam není ADD. Jemu spíš komplikuje střídavá péče tu pozornost. Tím, že je introvert, tak ta nepravidelnost v rodinách vlastně vede k rozkolu jeho pravidelných denních činností. Protože u tatínka to funguje jinak, u maminky to funguje jinak. Navíc má ještě 3 sourozence ve škole a při nástupu do školy už všichni sourozenci do školy chodili. Chodí společně, ale ty pozdní příchody, a i ten problém s tím, jak jsou připraveni do školy, mají téměř všichni.*“ (Pozn. ADD je zkratka pro poruchu pozornosti bez hyperaktivity.)

A následně o chlapci X., u kterého střídavá péče probíhala úspěšně: „*U chlapce X. fungovala střídavá péče velice dobře, tam rodiče zprvu měli rozhodně zájem. Byla vidět maximální spolupráce rodičů. Chlapec X. cítil, že i oba dva rodiče spolu vycházejí dobře a vycházeli si vždycky vstříc. Takže u chlapce X. musím říct, že jsem vlastně při nástupu do školy žádný problém neviděla. Ani chlapec X. se neprojevoval, že by byl nepřípravený, že by řešil citově nějaké přechody mezi tatínkem a mezi maminkou. Tam to od té první třídy vůbec nebylo znát.*“

Paní učitelka se také zamyslela nad tím, proč podle ní střídavá péče probíhala bez problémů: „*Věřím tomu, že to bylo tím, že ti rodiče se domluvili a respektovali jeden druhého. Rozhodně se před dítětem neuráželi, oba dva měli stejný cíl – aby chlapec X. měl dobré vzdělání. Dokonce během školní docházky, během těch prvních 5 let se i shodli na tom, že chlapci X. začalo komplikovat život dojíždění – tím, že tatínek bydlel kousek za Prahou. Takže pořídili společný byt nedaleko školy a vlastně se u něj střídali. Takže chlapec X. bydlel na jednom místě a oni vždy na těch 14 dní, co měli chlapce v péči, s ním bydleli v Praze a pak každý ve svém bydlišti. Tak tam musím říct, že to zafungovalo velice dobře. Celých těch 5 let jsme myslím nezaznamenali nějaký problém spojený se střídavou péčí.*“

Paní učitelka A.: „*Ano. U toho chlapečka, který nově vstoupil do střídavé péče, jsem viděla výrazně odlišný přístup maminky a tatínka. Takže kluk jeden týden domácí úkoly měl a druhý týden ne. Když se připravoval na gymnázium, připravoval se jenom, když byl u tatínka. Jeho maminka dělala vlastně trochu naschvály, protože si asi neuměla poradit s tím, že je týden*

bez kluka. A z mého pohledu, kdy je pro mě nejdůležitější, aby bylo dítě v péči spokojené – dělala chyby, které šly proti ní i proti tomu dítěti.“

Paní učitelka také mluvila o druhém chlapci: *„Tam se projevovala tím, že inklinoval čím dál tím víc k tomu, že ani ty věci nedělal. To byl chlapeček, který ještě navíc zavedl systém úmyslné pomalosti a „neumění“, takže ti rodiče udělali radši všechno za něj. On se ze všeho vykroutil. Myslím si, že neměl pevné hranice ani u jednoho rodiče.“*

Zeptala jsem se paní učitelky také na to, jestli se střídavá péče podle ní projevovala na školní úspěšnosti dětí. Paní učitelka A. odpověděla: *„No tak když neměli domácí přípravu, tak prostě dělení dvojciferných čísel se nenaučí, bez toho, aniž by doma počítali. Oba byli velmi chytrí, ale obtížně překonávali, když jim něco nešlo hned. A to bývalo tak, že u jednoho rodiče jim to procházelo. Ale domácí příprava každý druhý týden prostě nestačí. Měli horší známky, než byl jejich potenciál.“*

Paní učitelka hovořila také o problému častého zapomínání pomůcek a o chování dětí v kolektivu třídy: *„Já s tím počítám, takže já mám ve třídě všechno náhradní. Zlobím se, ale mám na půjčení. ... U jednoho z chlapečků jsme řešili počínající kyberšikanu. Byl hrdina na síti, ale jinak byl spíš plašší. Nikdo by to do něj neřekl. Trávil na počítači nehorázné množství času. Dokonce až tak, že když jsme měli preventivní program ve škole, tak ta lektorka zjistila, že už jeví známky závislosti. Takže podle mě ho ti rodiče nechávali hodiny a hodiny dívat se na kdo ví co. ... Ten druhý chlapeček byl hodně bezprostřední a hlídal si to, když byl v pohodě. Když byl ale rozhozený, tak měl i častější konflikty se spolužáky. Záleželo na jeho konkrétním vnitřním rozpoložení.“*

Paní učitelka D. zrekapitulovala, že se podle ní střídavá péče projevuje na dětech v častém zapomínání, v neschopnosti donést věci do druhého dne. Děti mají také často psychické potíže, jsou často rozmazlené. Podle paní učitelky má střídavá péče zcela určitě vliv na školní úspěšnost.

Paní učitelka D. však vzpomínala i na případ dítěte, kdy střídavá péče probíhala bez problémů: *„Zažila jsem však také jeden případ střídavé péče – jednu dívku, u které bych to téměř nepoznala. To bylo podle mě z toho důvodu, že rodiče bydleli nad sebou a že spolu – tak jak to má při střídavé péči být – vycházeli a vycházeli si navzájem vstříc.“*

Paní učitelka také přemýšlela o tom, v čem vidí základní problém střídavé péče: „V ostatních 99 % případů je to tak, že ti rodiče mají úplně protichůdné názory a antagonistický vztah. Zápolí o dítě, a proto chtějí nařídít střídavou péči. Ač to soudy nemají v tomto případě přisoudit, tak to přisoudí. V tom vidím základní problém.“

Otázka č. 6: Změnily se projevy dítěte v průběhu péče?

Projevy dětí ve střídavé péči se v některých případech nezměnily, v některých případech došlo k jejich zhoršení a v některých případech se projevy dokonce zlepšily. Měla na to vliv řada faktorů. Největší vliv na to měli rodiče a jejich spolupráce a přístup k dítěti. U chlapce M. se spolupráce mezi rodiči výrazně zlepšila a došlo i ke zlepšení projevů tohoto dítěte ve školním prostředí. Na případ druhého zlepšení měli také vliv rodiče, i když paradoxním způsobem. Chlapec byl svěřen na určitý čas do výhradní péče otce, což mu podle slov paní učitelky velmi prospělo, přestože býval raději s maminkou. Podle paní učitelky D. dochází ve většině případů k prohlubování problémů a ke zhoršování projevů dětí, sama takový případ zažila. To potvrdil chlapec ze třídy paní učitelky A., který se ve střídavé péči zhoršoval a zneužíval výhod, které z ní plynuly. Přestože se jednalo o nadané dítě, nedostalo se na gymnázium (stejně tak druhý chlapec ve střídavé péči). Stabilní projevy se týkaly chlapce, který ve střídavé péči prospíval vlivem výborné spolupráce rodičů a vhodného režimu střídavé péče, kdy chlapec zůstával bydlet na jednom místě. Druhý případ se týká chlapečka, který je teprve ve druhé třídě, takže paní učitelka očekává, že nastanou změny – a to bohužel k horšímu. Podle ní na to bude mít vliv ADD, nevhodně nastavený režim střídání a nový sourozenec.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: „U chlapce M. je to hodně vidět, protože v letošním roce rodiče po opakované intervenci ze školy a pohovoru s naší speciální psycholožkou ve škole pravděpodobně pochopili, že ty problémy s chováním má chlapec M. právě kvůli neshodám, které spolu mají. Povedlo se nám ustálit nějaká pravidla mezi nimi. Oni sami se dohodli na tom, že budou ve svých domácnostech dodržovat základní sadu pravidel, která bude stejná i u tatínka i u maminky. Co se týče školní přípravy, chlapec M. se rozhodně během letních prázdnin před 2. třídou srovnal, přišel v klidu, cítí, že rodiče už proti sobě tolik nebrojí a že mají společný cíl. Myslím si, že už si není tak nejistý bezpečím, že už vidí, že se

srovnaly ty vztahy a že rodiče začali v části názorů jeden druhého respektovat. Hodně mu to pomohlo na zklidnění. Je to na něm velice vidět v letošním roce.“

Dále paní učitelka mluvila o chlapci J.: „U chlapce J. je to pořád stejné. Tam to ani tak není v tom chování, chlapec J. bývá někdy přecitlivělý, ale my vlastně nevíme, jestli je to těmi potížemi s ADD nebo jestli je to způsobené citovou stránkou, že si není jistý anebo že mu nevyhovuje styl denního režimu, když je u maminky a styl denního režimu, když je u tatínka. U něj je to ještě navíc komplikované, že se vlastně střídání děje v rámci týdne. Tam si myslím, že to střídání je nejkomplikovanější, protože část týdne ho má v péči maminka, část týdne tatínek a pro chlapce J. je to velice krátká doba na to střídání. On sám si ten rytmus neumí usadit a tím, že mu to komplikuje střídavá péče, tak může mít někdy pocit, že to nezvládá a že ho to mrzí, že si s tím neumí poradit. Ale je to všechno myslím si i na straně rodičů, kteří by mu v tomhle měli pomoci.“

Paní učitelka však vyjádřila i obavy: „U chlapce J. předpokládám, že se to rozjede, protože chlapce J. máme ve třídě teprve rok a kousek. ... Obávám se, že pokud se nám tam potvrdí to ADD, tak tenhle způsob střídavé péče ho dotáhne k větším problémům časem. Takže to musíme ohlídat. Navíc ještě u chlapce J. tatínek založil novou rodinu a je tam nový sourozenec hodně malý. Věřím tomu, že časem zjistíme, že to tam hraje velkou roli. Protože fungování té mladé nové rodiny s tím miminkem má samozřejmě nějaký svůj řád a do toho ještě přijdou čtyři nevlastní sourozenci. Myslím si, že pro něj jako pro introverta, který má problém seřadit si ty činnosti v tom dni, jsou to velké změny. Pokud se tím trápí, což si myslím, že určitě se tím trápí, tak to nedá na sobě znát. On není ten, který by si ulevil komukoliv tím, že se vypovídá.“

Následně mluvila i o chlapci X.: „Chlapec X. byl celou dobu těch 5 let úplně beze změny. Tím, že to fungovalo mezi rodiči, tak tam jsme žádnou změnu nezaregistrovali.“

Paní učitelka A.: „No, paradoxně se změnilo. Maminka chlapečka, který nově nastoupil do střídavé péče, získala práci v Německu a domnívala se, že projde to, že se místo ní bude starat buď její sestra nebo dědeček. Tatínek to napadl a na půl roku byl chlapeček svěřen do péče výhradně jemu.“

Zeptala jsem se paní učitelky, jestli se změna péče na chlapci nějak projevila. Paní učitelka odpověděla: „*Ano. Najednou měl věci v pořádku, zklidnil se, to byl tak výrazný rozdíl v tom, že ten kluk byl sice u táty, i když byl radši s mámou, ale z mého pohledu byl výrazně klidnější. Jestli se nějak stáhl do sebe a řešil stres, který nijak nekompenzoval nebo nedával znát, to já nevím. Ale mně se zdálo, že je víc v pohodě, že pracuje a že by mu prospěla péče tatínka, ne přejíždění sem, tam. ... Druhému chlapci se narodila v průběhu 5. třídy sestřička a pracoval čím dál tím méně. Čím dál tím více toho zneužíval. Zhoršovalo se to. A je to škoda, protože je to nesmírně chytrý chlapeček. Na gymnázium se nedostal ani jeden z nich, přestože chodili do skupiny mimořádně nadaných žáků.*“

Paní učitelka D.: „*Dost často se stává – a už se mi to stalo i u jednoho kluka – že ač se snažím k té situaci přistupovat citlivě, stejně se ty problémy prohlubují. Málokdy se to urovná, že by se setřely. Spíš se prohlubují a zvětšují. Jednou se mi právě u jednoho chlapce stalo, že se i kvůli tomu, že byl celkově neúspěšný a měl problémy, zatvrdil, a i já jsem s ním vycházela velmi špatně.*“

Otázka č. 7: Jaké jsou konkrétní příčiny případných problémů tohoto dítěte ve střídavé péči? Co napomáhá tomu, že dítě problémy ve školním prostředí nemá?

Z rozhovorů vyplynulo, že hlavní příčinou problémů dětí ve střídavé péči, jsou jejich rodiče. Problémy způsobuje jejich vzájemný nesoulad, neshoda, nespolupráce, odlišný přístup k dítěti, odlišná pravidla, konflikty a domácí násilí před dítětem, vzájemné nerespektování, nedostatečná domácí příprava s dítětem do školy. Paní učitelka D. také uvažovala, že v případě, kdy funguje alespoň jeden z rodičů – především matka – není to tak zlé, jako když se nesnaží ani jeden z rodičů, to se pak velmi odrazí na dítěti. Jako další příčina problémů byla jmenována změna životního stylu, ztráta pravidelnosti, jistoty a bezpečí.

Podle paních učitelek mají rodiče zásadní vliv i na bezproblémový průběh střídavé péče. Bezproblémovému průběhu pomáhá jejich vzájemná komunikace, spolupráce, dohoda, situace, kdy se rodiče dítěti přizpůsobí a snaží se mu vyjít vstříc, dítě cítí, že je pro oba rodiče důležité. Velmi vhodné je také střídání rodičů v jednom bydlíšti u dítěte. Paní učitelka D. také mluvila o školní úspěšnosti. Podle ní většina dětí v první třídě chce být úspěšných. Velký vliv však na to mají rodiče, ti jsou obzvlášť v první třídě pro školní úspěšnost dítěte důležití.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R. nejprve mluvila o příčinách problémů u chlapce M. a u chlapce J.: *„U chlapce M. si myslím, že je to ten nesoulad názorů rodičů, ten nerespekt, to ventilování svých emocí před dítětem. Máme informace, že zažil i fyzické útoky proti matce, že toho byl svědkem, když byl malý. Takže tam ta prvotní příčina si myslíme, že je v téhle fázi. On se vlastně choval velice agresivně v první třídě vůči dětem a je to následek toho, že viděl tohle agresivní chování. A že ani jiný způsob řešení problémů se mu nepředkládal v rodině. U chlapce J. si myslím, že je to ztráta pravidelnosti a té jistoty, bezpečí. A také změna životního stylu, který do té doby měl.“*

Paní učitelka R. následně mluvila o příčinách bezproblémového průběhu střídavé péče u chlapce X. Zrekapitulovala, že chlapec X. neměl problémy ve střídavé péči proto, že se mu rodiče přizpůsobili. *„Když byl malý, tak už od začátku ten rozvod šel v klidu, oni se domluvili, ujistili ho, že ho mají oba dva rádi, že udělají všechno pro to, aby byl v pohodě. Kdykoliv byly společné schůzky, rodiče se k sobě chovali slušně, vycházeli si vstříc, dávali mu najevo, že oba mají radost, oba mají zájem o to, aby mu to ve škole šlo. Také jsem velice chválila to řešení, když zjistili, že mu dělá potíže dojíždění, že se cítí nekomfortně - tím že začal mít absence z důvodu delšího dojíždění z tatínkova bydliště. Takže se domluvili na společném řešení. Chlapec X. byl dál v pohodě.“* (Pozn. Paní učitelka myslí již zmíněné střídání rodičů u dítěte v jednom bydlišti.)

Paní učitelka A. mluvila o tom, co bylo příčinou problémů chlapců: *„To, že se nesladila pravidla u maminky a u tatínka, neshoda mezi rodiči.“*

Paní učitelka D. nejprve zrekapitulovala, že se problémy ve střídavé péči vyskytují v případě konfliktů mezi rodiči a o bezproblémový průběh se zasazuje komunikace mezi rodiči. Dále hovořila o příčinách problémů dětí ve střídavé péči: *„Myslím si, že často je to taky věc žen v rodině, protože ty často mají na starosti vzdělávání a dost často je to tak, že když ta maminka funguje, aspoň týden to jde, u tatínka to potom týden třeba trošku hapruje. Jakmile je to tak, že u tatínka to hapruje a maminka také není úplně stoprocentní, tak se to s tím dítětem veze. Jakmile má maminka problémy, že má těch dětí víc nebo v jiné rodině ještě jiné děti nebo jí nevyhovuje tenhle rytmus, je z toho také vykořeněná, hádají se s bývalým*

partnerem, tak to přispívá jenom k tomu, že ty problémy se prohlubují a dítě jich má hodně. ... Hlavní příčina je podle mě proto rozhodně v rodičích.“

I na úspěšný průběh střídavé péče mají podle paní učitelky D. největší vliv právě rodiče. „*To dítě ve většině případů chce. Všechny ty děti chtějí být dobré. Všechny. Bez rozdílů téměř. Člověk se jednou za čas setká s někým, kdo by jen blbnul a nechce, ale jinak je 90 % dětí, které přijdou do 1. třídy a chtějí být úspěšné, chtějí mít všechno v pořádku. První třída je vždycky o tom, že rodiče jsou základem úspěchu. Jakmile tam není tohle podhoubí, tak to dítě má špatný start do školy.“*

Otázka č. 8: Jak probíhá spolupráce s rodiči? Co se Vám osvědčilo/neosvědčilo?

Paní učitelky se až na výjimky setkaly s obtížnou a náročnou komunikací s rodiči dětí ve střídavé péči. V některých případech bylo nutné jednat s každým z rodičů zvlášť, protože jinak mezi nimi docházelo ke konfliktům a bylo těžké jednání uřídit. Paní učitelka A. se setkala s manipulací ze strany rodičů – rodiče chtěli, aby se učitelé přidali na stranu jednoho z nich. Paní učitelka R. uvedla, že bylo obtížné rodičům vysvětlit, že škola nechce řešit jejich problémy, ale potřebuje jejich spolupráci. V některých případech se projevila odlišná snaha o komunikaci a spolupráci ze strany maminky a ze strany tatínka.

V případě chlapce X. probíhala spolupráce bez problémů, rodiče si předávali informace, byli schopni reagovat rychle a domluvit se, kdo bude situaci řešit.

Paním učitelkám se nejvíce osvědčil individuální přístup k rodičům, v případě konfliktů oddělené jednání s každým z nich, rozesílání a sdělování informací oběma rodičům – paní učitelka R. dokonce uvedla, že je její povinnost informovat obě strany. Také se osvědčilo všechno připomínat dvojitě, nejednat s jedním rodičem za zády druhého, stát vně problémů rodičů a nenechat sebou manipulovat. Osvědčily se také konzultace, nutná účast na třídních schůzkách, okamžité telefonické řešení problémů, dojednání nápravy, netrestání dítěte. Paní učitelky také s rodiči komunikovaly přes e-mail. Důležitá byla také spolupráce učitele s rodiči, snaha ze strany učitele o změnu ze strany rodičů. V jednom případě došlo následně ke zlepšení spolupráce mezi rodiči i mezi rodiči a školou.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R. nejprve vyprávěla o spolupráci s rodiči chlapce M.: „*V úvodní fázi střídavé péče byl okamžitě problém. Hned od prvního dne školní docházky. Zvali jsme si rodiče opakovaně samostatně. Zjišťovali jsme tu situaci, jaká asi byla. Bylo vidět podle vyprávění rodičů, že každý má svoji verzi a ty verze jsou přesně opačné. Snažili jsme se jim vysvětlit, že nechceme řešit jejich rodinné problémy, že potřebujeme jejich spolupráci na chování chlapce M. A myslím, že během toho roku se to částečně povedlo. Vycházeli jsme jim vstříc tím, že jsme všechny informace posílali oběma. Nikdy jsme nejednali za zády toho druhého. Ale jednali jsme samostatně. Pokud totiž byli rodiče spolu, vždycky to skončilo nepříjemnou hádkou, která komplikovala jednání. A i pro nás jako pro učitele bylo velice těžké vrátit je zpátky v rámci hádky k problému, který jsme chtěli řešit.*“

Paní učitelka R. následně jmenovala, co pomohlo: „*...konzultace, okamžité telefonické řešení, pokud tam byl nějaký problém, netrestání dítěte. V podstatě jsme se snažili vždycky informovat okamžitě ten den rodiče, dojednat nápravu. Chtěli jsme, aby rodiče mluvili s chlapcem M. o tom problému, protože jsme viděli, že ten problém samozřejmě zavinili rodiče, a ne to dítě. Ale během roku se to povedlo lehce ustálit a v současné době mi přijde, že už si rodiče nehází klacky pod nohy, že ta nejtěžší válka už je za nimi a teď už se trošičku opravdu zajímají o to dítě. A hlavně byli ochotni sjednotit některá ta základní pravidla.*“

Paní učitelka také mluvila o spolupráci s rodiči chlapce J.: „*U chlapce J. se tatínek chodí do školy informovat, ale spíš spolupracuje maminka než tatínek. Informace posíláme oběma, pokud se něco děje. Tam posíláme informace o tom, že něco nenosí a chodí pozdě do školy, v ničem jiném problém není. Ale cítím, že větší spolupráce je ze strany maminky.*“

A následně o spolupráci s rodiči chlapce X.: „*U chlapce X. byla spolupráce úplně v pohodě s oběma rodiči. Tam jsme informace podávali, a i oni během dne byli schopni se domluvit, kdo to půjde do školy řešit a ty informace si předávali i mimo školu, pokud byl ve škole jen jeden z rodičů. Takže tam to opravdu fungovalo. Oba dva byli právníci, oni oba dva moc dobře věděli, co by mohli zkomplikovat svému synovi v životě. Takže si myslím, že bylo fajn, že se takhle v klidu domluvili.*“

Paní učitelka na závěr shrnula, že se jí osvědčilo informovat obě strany rodičů, komunikovat s oběma z nich. *„My máme i povinnost, pokud se něco děje s dítětem, informovat obě dvě strany. Pokud nemáme rozhodnutí soudu, že informace máme podávat jenom jednomu z rodičů, tak máme povinnost informovat oba dva.“*

Paní učitelka A.: *„Každý z nich se snažil, abychom se dostali na jejich stranu. Do toho nás hodně tlačili. Snažili se nás přetáhnout. ... U jednoho chlapce jsem s tatínkem téměř nebyla v kontaktu, příliš se neangažoval. V druhém případě se snažili být v kontaktu oba. Ze začátku se tvářili, že ne, že jim jde hlavně o kluka, ale čím víc jsme komunikovali a řešili věci, tím víc chtěli, abychom se přidali na stranu jednoho z nich.“*

Paní učitelce se nejvíce osvědčilo ve spolupráci s rodiči: *„Co nejvíce stát stranou, nenechat se manipulovat do jejich požadavků.“*

Paní učitelka D.: *„Většinou oslovuji rodiče jednotlivě, oni to tak i většinou vyžadují, protože se spolu dost často nebaví. Anebo když se baví, tak spolu moc často nejsou, protože právě jednou má dítě jeden, potom druhý, takže se musí věnovat dítěti a spolu jsou málokdy, když jsou rozvedení. V několika případech to muselo být dokonce striktně oddělené. V jednom případě maminka pila a tatínek si bral dítě do střídavé péče, a to jednání muselo být oddělené. Protože kdybych je tam měla společně, tak by se zabili, byli na nože.“*

Paní učitelka následně uvedla, co se jí nejvíce osvědčilo: *„Individuální přístup, všechno říkat a rozesílat dvojité, všechno připomínat dvojité. Musí na to ten učitel myslet.“*

„Často také komunikuji s rodiči e-mailem nebo telefonicky. Na třídních schůzkách chci, aby vždycky byli všichni. Pokud nechodí, tak je musím vyzvat, aby přišli.“

Paní učitelka si také všimla toho, že většina rodičů dětí ve střídavé péči odsouvá problémy na toho druhého, takže se často stává, že se nakonec neřeší vůbec.

Otázka č. 9: S kým dalším spolupracujete?

Pokud mají paní učitelky ve třídě dítě ve střídavé péči, spolupracují se speciálním pedagogickým centrem, školní psycholožkou, pedagogicko-psychologickou poradnou, s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Také spolupracují s vychovatelkou, výchovnou poradkyní pro 1. stupeň základní školy či pro celou základní školu a výjimečně také s vedením školy.

Z rozhovorů vyplynuly další zajímavé informace. Paní učitelka R. uvedla, že má povinnost informovat Orgán sociálně-právní ochrany dětí každý rok. Paní učitelka A. vyprávěla o případu, kdy jí spolupráce velmi pomohla. Paní učitelka D. hovořila o tom, že děti ve střídavé péči mívají často poruchy či problémy. Často mají problémy s pozorností.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: „*Spolupracujeme s naším speciálním pedagogickým centrem, které máme ve škole. Máme školní psycholožku. Když je potřeba, pracujeme i s pedagogicko-psychologickou poradnou pro naši školu. Informujeme v případě žádosti sociální odbor. Zatím jsem nebyla v situaci, že bych já musela vyhledávat sociální odbor, který by mi měl pomoci v řešení těchto problémů. Vždycky se to vyřešilo s rodiči. My jinak OSPOD informujeme každý rok – jestli to dítě je v pořádku, jestli nosí pomůcky, jak fungují rodiče. Taková ta základní zpráva, která k dětem chodí.*“ (Pozn. OSPOD je zkratka pro Orgán sociálně-právní ochrany dětí.)

Paní učitelka A.: „*Hlavně pomáhá školní psycholožka. Protože u toho chlapce, který nově vstoupil do střídavé péče, se projevovalo, že byl na mě drzý – až se to tak vyhrotilo, že jsem řekla, že to takhle dál nejde. Šla jsem za psycholožkou, ta si s ním popovídala a domluvily jsme se na tom, co on potřebuje jinak. On potřeboval uklidnit, že ve škole není nikdo na straně jednoho z rodičů. A když tohle pochopil, tak se uklidnily vztahy mezi námi dvěma. ... Hodně do toho také intervenovaly sociální pracovnice k velké nelibosti rodičů.*“

Paní učitelka D.: „*Neustále to musíme probírat s vychovatelkou, to je základní věc, protože ta zná po mně ty děti nejlíp. A dále spolupracuji s výchovnou poradkyní pro první stupeň nebo pro celou školu. A v neposlední řadě spolupracuji s pedagogicko-psychologickou poradnou. Tyto děti mají často nějaké poruchy nebo problémy – třeba i s pozorností, nemusí mít ani dyslexii nebo dysgrafii. Výjimečně je to ředitel. To už jsem také asi se dvěma nebo třemi dětmi takhle řešila, protože často se tam přidávají pozdní příchody a když je jich hodně a rodiče na to nereagují a pořádek to přetrvává, tak je to nutné řešit v ředitelně.*“

Otázka č. 10: Jaké způsoby podpory tohoto žáka se Vám osvědčily/ neosvědčily?

Paní učitelky nejčastěji k dětem přistupovaly individuálně, citlivě a v klidu. Snažily se upozadovat či v rámci mezí tolerovat zapomínání, snažily se hledat řešení. Paní učitelka A.

má ve třídě pro děti náhradní pomůcky, materiály dětem také v případě potřeby kopíruje. Paní učitelka D. volí klidný osobní přístup, děti často chválí. Upozornila ale, že ne vždy to jde, pokud chce být spravedlivá ke všem dětem. Také upozornila na to, že se dítě musí naučit vypořádávat se se situací i samo, že není v silách učitele být neustálou podporou těchto dětí, protože se musí věnovat i dalším dětem. Paní učitelka R. uvedla, že je důležité děti netrestat, nejprve je důležité si zjistit od rodičů, co děti právě prožívají, jestli není v rodině nějaký problém. Důležité je vše projednávat s rodiči, snažit se najít řešení. Někteří rodiče dokonce učitele o situaci doma informují sami.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: *„Určitě individuální přístup, netrestání kázeňského přestupku hned v daném okamžiku, zjištění velkého množství informací k tomu přestupku, zjištění stavu, jak se dítě cítí, jestli zrovna v té době není v rodině nějaký problém. Někteří rodiče jsou i ochotní vždy, když se doma něco děje, školu informovat, abychom věděli, že dítě může být přecitlivělé nebo že může reagovat extrémně jinak, než jsme zvyklí. Takže rozhodně informování rodičů, projednávání přímo s rodiči, jednat v klidu, netrestat dítě, snažit se najít řešení.“*

Paní učitelka A.: *„Toleruji to, že něco nemají. Dělam to tak ale pro všechny děti. Pořádila jsem si svoji tiskárnu, abych když něco nemají, to mohla hned ofotit. Zlobím se, když to nemají, ale hledám řešení. I jsem dětem nabízela, jestli nechtějí dvoje učebnice. K dětem jinak přistupuji individuálně.“* Paní učitelka již také dříve uvedla, že má ve třídě mnoho náhradních pomůcek, má věci na půjčení.

Paní učitelka D.: *„Neustále chválit a zapominání upozadovat. Ale zase na druhou stranu, když se člověk snaží, aby byl důsledný a spravedlivý ke všem, tak ne vždycky to takhle jde. Ale rozhodně je důležité přistupovat k těmto dětem citlivěji. Když jsem viděla, že holčička pořád pláče, tak jsem si ji ze začátku neustále brala k sobě, klidně jsem jí všechno vysvětlila, říkala jsem jí, že se nic neděje. Dobrý je takový klidný osobní přístup. Ale musím říct, že postupem času, když to u toho dítěte přetrvává, tak to pořád nejde ospravedlňovat. Musí se s tím naučit i samo nějak žít, nemůžu donekonečna pořád mu dávat podporu na úkor dětí, které mají také problémy. Je to někdy složité.“*

Otázka č. 11: Jaký je Váš osobní názor na střídavou péči?

Všechny tři paní učitelky se shodly na tom, že ve většině případů střídavá péče dětem neprospívá, pro děti není vhodná. Děti ztratí svou jistotu, strádají a velmi často se na nich střídavá péče celkově podepíše. Paní učitelka R. si však uvědomuje, že je důležité dbát i na práva rodičů, proto se jedná o velmi těžko řešitelnou situaci. Paní učitelka D. uvažovala o tom, že se jí nelíbí, že je střídavá péče nadužívána. Vyřeší problémy všech kromě dítěte, přitom zájem dítěte by měl být na prvním místě. Nestaví se proto úplně proti střídavé péči, ale mnoho věcí se jí v ní nelíbí a nesouhlasí s nimi.

Všechny paní učitelky se také shodly na tom, že v případě, kdy rodiče vyjdou dítěti vstříc, dítě bydlí doma a rodiče se u něj střídají, střídavá péče může fungovat. Je to podle nich nejlepší varianta. Uvědomují si ale, že jen málokterí rodiče ji dokážou naplnit.

Vlastní odpovědi respondentů na otázku:

Paní učitelka R.: *„Z pozice dítěte je ta střídavá péče podle mě špatná, protože to dítě ztrácí tu jistotu. Ale je mi jasné, že je potřeba myslet i na práva rodičů a ve střídavé péči dát možnost oběma rodičům se podílet na výchově svého dítěte. Je to takový ten neřešitelný kolotoč, ale pokud je střídavá péče formou jako byla u chlapce X., kdy rodiče i opravdu zajistili bydlení každý sám pro sebe a u toho dítěte se v tom bezpečném prostředí, kde to dítě vyrůstalo, střídali, tak proč ne. To je pro mě nejlepší varianta řešení těchto problémů.“*

Paní učitelka A.: *„Mně to přijde trestuhodné zavést dětem střídavou péči. Dětem to neprospívá. Ale před pěti lety jsem měla ve třídě holčičku, kde se rodiče střídali v bytě, kde ona bydlela. Rodiče se nehádali, zkoušeli se k sobě opakovaně vrátit a usoudili, že to prostě nejde. Kvůli holce se hodně snažili, ale zjistili, že spolu být nemůžou. Takže to docela hezky vyřešili. Ale ti byli velmi obdivuhodní, že to zvládali.“* Paní učitelka nakonec myšlenku shrnula tím, že pokud je střídavá péče ve prospěch dítěte, rodiče si dokážou vyjít vstříc, může fungovat, pokud ale ne, je proti střídavé péči.

Paní učitelka D.: *„Rozhodně bych ji mnohem míň přisuzovala. Neříkám, že je to špatná věc, u jedné dívky to fungovalo, tak proč ne, ale myslím si, že by ji soudy měly nařizovat mnohem míň. Je nadužívána. Je pro to, aby všechny strany byly v pohodě jenom to dítě ne. Soudci uleví, protože to má jednoduché, rodiče to mají jednodušší, protože ani jeden neplatí*

alimenty, dítě se k nim pěkně stěhuje, dítě je poslouchá. Všechno se vyřeší, všem se to usnadní mimo toho dítěte. A mělo by to být právě naopak. Protože všichni říkají, že je zájem dítěte na prvním místě, a přitom vlastně tímhle rozsudkem je až na posledním místě. A všechny ty děti většinou až na jeden případ, co znám, tím velmi strádaly a podepsalo se to na nich.“

8.2 Hlubkový rozhovor se školní psycholožkou

Hlubkový rozhovor se školní psycholožkou byl celkově zaměřený na akutní fázi střídavé péče – paní psycholožka byla vyzvána, aby se zaměřila na děti, které právě vstoupily do střídavé péče či jsou v ní vychovávány v rozmezí jednoho roku od zahájení střídavé péče. V této fázi by mělo být nejprokazatelnější, že jsou projevy dítěte způsobené nástupem do střídavé péče a jejím průběhem.

Otázka č. 1: Setkáváte se ve své praxi často s dětmi ve střídavé péči?

Paní psycholožka mluvila o tom, že střídavé péče přibývá. Je tomu tak na základě zákonů. Soud by ji měl preferovat. Setkává se však pouze s dětmi ve střídavé péči, u kterých je nějaký problém.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„No, vzhledem k tomu, že existuje nějaký judikát, že soudci mají předepisovat střídavou péči, pokud to je možné, měli by ji preferovat, tak té střídavé péče je samozřejmě nepoměrně víc, než bývalo. Takže setkávám. U některých dětí to upřímně ani nevím, protože to funguje a ve chvíli, kdy to funguje, tak není důvod se ptát v jaké jsou péči. Když to nefunguje, tak se to dozvíme.“

Otázka č. 2: Máte informace, kolik dětí ve škole je právě ve střídavé péči?

Paní psycholožka uvedla, že se ve škole zabývají konkrétními dětmi, které mají problémy, takže nemají přehled, kolik dětí ve střídavé péči ve škole právě je. Řeší pouze děti, které neprospívají. Říkala také, že si myslí, že stejně to vnímají i učitelé. O konkrétní podobě péče se dozví až ve chvíli, kdy má dítě nějaký problém.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„Přiznám se, že ne. Protože my tohle zas tolik nezkoumáme. My opravdu jdeme po tom, když to dítě prosperuje, tak je to v pořádku a když neprosperuje, tak řešíme proč. Řešíme konkrétní děti, které mají problémy. ... I si myslím, že ti učitelé to ne vždy vědí, v jaké péči to dítě je nebo není. Vědí, že rodiče jsou rozvedení a že musí symetricky komunikovat s oběma, ale nevědí, jak se dítě střídá. Většinou se to dozvedí ve chvíli, kdy je nějaký problém.“

Otázka č. 3: Jak se takové děti obvykle projevují?

Podle paní psycholožky neexistují typické projevy pro děti ve střídavé péči. Záleží na individuální situaci, jak ti rodiče fungují. Pak je úplně jedno, o kterou péči se jedná. Nejvíce záleží na rodičích. Paní psycholožka také hovořila o společné péči, která je podle ní pro děti vhodnější, protože se rodiče na ní musí shodnout a jednat v zájmu dítěte. Uvažovala také nad tím, že střídavá péče je nařizována spíše v zájmu rodičů a soudců, aby obě strany byly spokojené. Střídavá péče má podle paní psycholožky však více podob, mezi kterými je velký rozdíl. Pokud je střídavá péče realizována tak, že se rodiče střídají u dítěte v jednom domově, jedná se podle paní psycholožky o nejšetrnější variantu této péče, přestože i tak dítě emočně strádá. Paní psycholožka však zažila i extrémní případy, kdy rodiče nesnesli ani oblečení a hračky koupené druhým rodičem a dítě je muselo před změnou odevzdávat. V tomto případě hovoří až o týrání dítěte a o nedodržování rodičovských práv.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„Víte co, nejde vlastně říct obvykle, protože za mě ve chvíli, kdy ti rodiče jsou schopni se domluvit, tak ta péče funguje a je úplně jedno, jak se to jmenuje. Ve chvíli, kdy ti rodiče jsou schopni nepokračovat v rozvodovém konfliktu a zůstanou rodiči, podaří se jim koukat na to skrz zájem dětí, tak je úplně jedno, jak se ta péče jmenuje. A pokud se na tom shodnou a dokáží se domlouvat, dokáží spolu komunikovat s ohledem na prospěch dětí, tak to funguje. Tam nejsou typické projevy. Můžu Vám říct, jak se projevuje dítě typicky ve chvíli, kdy rodiče nejsou schopni se dohodnout a válčí skrz to dítě. Tam Vám ty typické projevy říct můžu. Ale u střídavé péče jako takové ne.“

Paní psychologka také hovořila o společné péči: „*Mně přijde, že kdyby se víc předepisovala než střídavá péče společná péče, kdy ti lidé se musí shodnout na tom zájmu dětí a musí se o ně starat tak, aby na tom děti nebyly škodné, bylo by to lepší. Místo tohoto judikátu, že rozsekneme dítě na půl, protože každý tam má polovinu genetické informace, takže má nárok na to mít půlku dítěte, by bylo lepší nařízení společné péče. U střídavé péče si myslím, že ty soudy jdou po zájmu rodičů, a ne po zájmu dětí. Ti soudci to mají dost často tak, že – aby mi to neshodila ta vyšší instance a nemusel jsem řešit odvolání a vysvětlovat, proč jsem to rozhodl takhle. Mnohdy, když vidí schopné právníky na straně tatínka a maminky, tak dají radši tu střídavou péči.*“

Dále mluvila o podobách střídavé péče a jejich velkých rozdílech: „*Střídavá péče je víceméně právníký pojem. Ale může mít různé formy. Je velký rozdíl mezi střídavou péčí, kdy ti rodiče jsou schopni zůstat v jednom bytě a střídat se v tom bytě a v tu chvíli, je to pro to dítě asi nejšetrnější. Neznamena to, že dítě nemá rozsekaný život emočně, ale je to pořád nejšetrnější. Než ve chvíli kdy – a zažila jsem takové rodiny mimo kontext školy – že ten otec svléknul dítě, když ho předával mamince a dítě se muselo převléknout a odevzdat tatínkova medvídko a vzít si maminčina medvídko. Přijde mi, že těmhle lidem by asi měli sebrat rodičovská práva. Protože to je prostě z mého pohledu týrání dítěte.*“

Otázka č. 4: Myslíte si, že střídavá péče ovlivňuje školní úspěšnost žáků? Jak?

Podle paní psychologky střídavá péče – a obecně situace, kdy dítě mění domácnosti – ovlivňuje školní úspěšnost – a sice negativně. Je to zapříčiněno střídáním prostředí. Dítě pak často neuhlídá své věci a zapomíná. Záleží však také na komunikaci a spolupráci mezi rodiči. Střídavá péče je podle paní psychologky pro dítě velmi náročná na logistiku, organizaci, samostatnost a srovnanost sebe sama. Děti jsou často s kufříkem na cestách. I v případech, kde nejsou žádné konflikty mezi rodiči, je stěhování pro děti velmi náročné. Děti ve střídavé péči jsou také často vedeny k tomu, aby se naučily přizpůsobovat konkrétním situacím, ve kterých právě žijí. Z toho mohou mít v budoucnu problémy. Paní psychologka v rámci otázky dále srovnávala střídavou péči s výhradní péčí, která je podle ní pro děti snadnější, protože bydlí na jednom místě a druhého rodiče pouze navštěvují. Hovořila také o tom, že se dětem ve střídavé péči často stýská, což způsobuje další komplikace. Paní psychologka

spatřuje nespravedlnost střídavé péče v tom, že si rodiče urovnají svůj život, ale rozsekají ho dítěti.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„Ovlivňuje. Pokud ty děti bydlí na různých místech, tak ovlivňuje. Neřekla bych tedy zase střídavá péče, ale ve chvíli, kdy se domov rozpadne na ty dva domovy, tak to jednoznačně ovlivňuje školní úspěšnost v tom, že to dítě přebíhá mezi dvěma prostředími. U tatínka něco zapomene... A teď záleží na tom, jaká je komunikace mezi rodiči. Jestli maminka hned vytkne tatínkovi, že to dítě ty věci zapomnělo u něj. Jestli ten tatínek je ochoten tomu dítěti ty věci dovézt... To je zase případ od případu. Ale samozřejmě je častější, že to dítě ty pomůcky nemá v pořádku, že si ty rodiče informace nepředají, prostě proto, že se večer u té večere nepotkají. Ale to se na druhou stranu stane i v rodinách, kde se potkávají. Ale ve střídavé péči je samozřejmě větší pravděpodobnost, že ty informace někde zapadnou.“

Paní psycholožka rozvedla problematiku střídání domácností: *„Dítě to zapomínání prostě často neuhlídá. Ty děti jsou často s kufříkem na cestách. Znáám rodinu, kde střídavá péče funguje výborně, kde se ti rodiče domlouvají, nejsou tam žádné vzájemné výpady, nic, a přesto ti kluci říkají – my si vždycky musíme vzít všechny věci a přejet k mámě. A pak si musíme vzít všechny věci a přejet k tátovi. Jezdí tam, zpátky, tam, zpátky. Přestože tam žádné výpady nejsou, tak to dítě lítá. Je to taková nespravedlnost v tom, že se ti rodiče rozhodnou, že chtějí změnit svůj život, ale rozsekají ten život dítěti, ne sobě. Ten svůj si porovnají, jak jim to vyhovuje, ale rozsekají život dítěti.“*

Dále mluvila o náročnosti střídavé péče pro děti: *„Přestože to funguje, je to pro děti obtížné v té organizaci. Jsou na ně kladené mnohem vyšší nároky na srovnanost, logistiku, samostatnost. I to neustálé měnění prostředí je pro ně velmi těžké. Pro ty děti je snazší, když mají domov a odchází k tátovi nebo k mámě a je jedno, u koho je dítě v péči. Je to snadnější. Co také vidíme, je, že se ty děti naučí bruslit mezi rodiči ve chvíli, kdy se ty domácnosti rozpadnou. Začnou pak u nich fungovat také různé systémy hodnot, a to dítě se učí, že se má přizpůsobovat, ať si myslí, co si myslí, tomu, v čem zrovna žije. Možná, že jsou adaptabilní, ale možná taky trochu moc a možná potom tu páteř v budoucnu budou ohýbat víc.“*

Své myšlenky k této otázce uzavřela problematikou stýskání: „*Také pak tyto děti začnou zjišťovat, že jim ten týden druhý rodič chybí. I když mají toho jednoho rodiče stejnou dobu jako toho druhého, tak to dítě třeba uprostřed týdne zjistí, že se mu stýská. Pak mají tendenci, že na ten jeden den budu chodit k tomu tatínkovi. To už je pak úplné peklo. I tam, kde by ti rodiče k tomu byli svolní, tak se tomu dítěti ten život zase o trochu víc rozpadne.*“

Otázka č. 5: Co si myslíte, že ovlivňuje průběh střídavé péče?

Podle paní psycholožky průběh střídavé péče ovlivňují rodiče, jejich vzájemná schopnost se dohodnout. Projevy dětí ve střídavé péči jsou podmíněny jednáním rodičů. Paní psycholožka si také velmi chválila Cochemský model, který vede rodiče k dohodě.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„*No, to, jak jsou ti rodiče schopni se dohodnout. Všechno je to o těch rodičích. Ty děti se v tom jenom snaží přežít. To je všechno. Jestli dělají čurbes, nedělají čurbes – všechno dělají v reakci na to, co dělají ty rodiče.*“

Paní psycholožka si také velmi chválila Cochemský model.

Otázka č. 6: Myslíte si, že je nějaký typ dětí, který je ohrožený dopady střídavé péče více? Nebo naopak že je nějaký typ dětí, kterým střídavá péče přináší větší prospěch než ostatním dětem?

Paní psycholožka mluvila o tom, že podle ní neexistuje žádný typ dětí, kterému by prospěl jakýkoliv rozpad rodiny. Mluvila o dětech v pubertě, u kterých se může objevit přání, aby se rodiče rozvedli, ale to je způsobeno separací od rodiny. Podle paní psycholožky však žádné dítě do cca 10-11 let nevyřkne přání, aby se rodiče rozvedli. Rodiče jsou v tomto věku pro děti velmi důležití. Co se týče konkrétně střídavé péče – paní psycholožka uvedla, že je vlastně jedno, o jaký typ péče se jedná. Záleží pouze na dohodě mezi rodiči. Podle paní psycholožky střídavá péče neprospívá dětem s ADHD, které jsou sociálně slabší ve vztazích s vrstevníky, jsou emočně nezralé a nestabilní. Je pro ně velmi těžké udržet věci pohromadě v rámci dvou domácností. Paní psycholožka také mluvila o těchto dětech ve třídě. Říkala, že by učitel měl k dětem přistupovat individuálně, ale vzhledem k vysokému počtu dětí, které má na starost, to není reálné.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

Paní psychologka nejprve mluvila o tom, zda existuje nějaký typ dětí, kterému prospívá střídavá péče: *„Nemyslím si, že je jakýkoliv typ dětí, kterému jakýkoliv rozpad rodiny prospívá. Takové dítě jsem ještě nepotkala. Jsou děti, které vám v těch 13, 14 letech řeknou: Ať jdou ty rodiče od sebe, to je strašný! Jenže to už je v rámci separace od té rodiny. Puberta je těžké období a oškubané musí být obě strany papírů, aby to všichni přežili, aby se ty děti oddělily a mohly vůbec žít normální život a nebyly z nich mamánci a do 30 nesešly doma. Takže za mě to je v pořádku, ale je to v rámci spíš toho, že už mají našlápnuto z domu. Ale dítě do 10, 11 let vám nikdy neřekne: Ať už se ti rodiče rozvedou! Protože ti dva rodiče jsou ty dvě nohy, po kterých jim ten svět chodí. Ve chvíli, kdy každá ta noha se rozejde na jinou stranu, tak je to těžké. Takže nemyslím si, že jsou nějaké děti, kterým by jakýkoliv rozvod prospěl. A střídavá péče – to je vlastně jedno. To je opravdu o tom, jak se ti rodiče dohodnou nebo nedohodnou.“*

Následně mluvila o dětech, kterým střídavá péče neprospívá: *„Pokud se ptáme, komu neprospěje, tak jednoznačně neprospívá a je to peklo pro děti s poruchou pozornosti. Pro ADHD, kteří jsou sociálně na tom trochu hůř – sociálně myšleno ve vztazích mezi vrstevníky. Emočně nezralí, nestabilní... Do toho musí řešit to, že neudrží ty věci pohromadě. A oni je neudrží ani v rámci jedné domácnosti a najednou to musí udržet v rámci dvou domácností. Takže je to opravdu pro ně náročné. A když to vezmeme ve škole – ten učitel má 30 dětí ve třídě a nemůže u každého postupovat individuálně. To je pěkná představa, ale nejde to.“*

Otázka č. 7: Existuje nějaký vhodný způsob, jak komunikovat s rodiči dítěte ve střídavé péči?

Paní psychologka uvedla, že je důležité s rodiči komunikovat symetricky, podávat jim stejné informace, vysvětlit jim, že škola jedná v zájmu dítěte, je tu pro něj, a ne pro rodiče a jejich spory. Dále je důležité, aby se škola snažila dovést rodiče k lepší komunikaci, aby tím zlepšila podmínky dítěti. Ukázalo se totiž, že to ovlivňuje projevy dítěte ve střídavé péči.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„Rozhodně symetricky. Jednoznačně musí dostat úplně stejné informace, aby neměli pocit, že někomu nadřuzujeme, nenadržujeme. Protože ti rodiče pořád žijí v napětí, co ten druhý partner, aby neměl něco za lubem. Velmi často ty rozchody neproběhnou „košer“. Takže to je jedna věc. A druhá věc, co těm rodičům občas musíme říct je, že ta škola je tady pro to dítě, a ne pro ně a že si přes nás nebudou vyřizovat účty. Že tohle je bezpečné prostředí pro dítě a my jdeme po zájmu dítěte a ten zbytek nás nezajímá. Ať si mezi sebou dělají, co chtějí.“

Paní psycholožka vyprávěla o dítěti ze 2. třídy, které se po tom, co se zlepšila komunikace mezi rodiči, zlepšilo: *„Teď jsme vyjednávali ve 2. třídě změny ve střídavé péči tak, aby to dítě nepřebíhalo po 15 dnech, to nám přišlo šílené. Po 15 dnech se to dítě muselo zvednout, ať je úterý, středa, sobota a muselo jít k druhému rodiči. Upřímně, asi by zasloužila důtku ta soudkyně, která to schválila. Ale od té doby, co ti rodiče začali být schopni spolu aspoň trochu lépe komunikovat, se to dítě zklidnilo. To dítě je v hrozném napětí, ve chvíli, kdy ti rodiče mezi sebou bojují. To jsou vlastně dva lidé, kteří ho existenčně zajišťují a najednou ono vidí, že se snaží vzájemně zničit. Co to pro něj znamená? Nikdo se o mě nepostará. Ať zničí jeden druhého, nebo druhý prvního, bude to špatně. A jak říká jeden můj kolega moc hezky: Nejhorší je, když člověk, kterého mám hrozně rád, říká strašné věci o člověku, kterého mám hrozně rád. Takže se snažíme ty rodiče dovést k tomu, aby kvůli tomu dítěti spolu komunikovali líp.“*

Otázka č. 8: Existuje nějaký vhodný způsob, který byste poradila učitelům na prvním stupni ZŠ, jak pracovat s dětmi ve střídavé péči? Jak jim poskytnou podporu, jak jim pomoci?

Paní psycholožka mluvila o tom, že asi neexistuje jeden jediný vhodný způsob, jak by učitelé měli pracovat ve třídě s dětmi ve střídavé péči. Nicméně mluvila o tom, že by měl být učitel k dítěti tolerantní, protože dítě může být obzvlášť zkraje střídavé péče unavenější. Může se zhoršit jeho školní výkon, protože veškerou svou energii věnuje tomu, aby zvládlo překonat problémy v rodině. Učitel by také k dítěti měl přistupovat individuálně, i když jak už bylo zmíněno dříve – vzhledem k počtu dětí ve třídě je to velmi náročné a někdy až nemožné. Měl by zohledňovat rozpoložení dítěte, v jakém přijde do školy. Dobré je také, pokud si

učitel vezme dítě stranou, vysvětlí mu, že vnímá, že to pro něj není jednoduché, a když bude potřebovat, rád si ho vyslechne. Pokud má učitel s dítětem dobrý vztah, všechno lépe funguje a dítě prospívá.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„Tam asi není vhodný způsob. Co se týče toho učitele, v té učební části ty děti můžou být unavenější obzvlášť na tom začátku, než se zaběhne ten režim. A ty emoce je unaví. Ty děti jdou často s tím školním výkonem dolů, ve chvíli, kdy se něco děje v rodině. Veškerou svou energii investují do toho, aby přežily tu emocionální bouři, ve které se nachází a nemají kapacitu na to řešit ještě třeba vyjmenovaná slova ve škole. Takže asi v tu chvíli nepotřebují vědět, že jsou úplně pitomé. Učitel by si měl uvědomovat, že to dítě v tu chvíli věnuje všechnu energii na to, aby přežilo. A nějak to odtoleroval. To je tak všechno. Jinak co se týče přístupu, já si myslím, že mnoho učitelů zohledňuje to, jak to dítě přijde do školy naladěné a už jenom to stačí. Vzít si ho stranou. Aby to dítě vědělo, že má vztah s tím učitelem. Že ten učitel to vidí, že to nemá jednoduché, že ho bude poslouchat, když to bude potřeba. Dobrý je tedy tolerantní a individuální přístup. ... Dítě se stejně učí kvůli vztahu s učitelem. Pokud ten učitel s ním naváže vztah, tak to má jednodušší.“

Otázka č. 9: Jaký je Váš odborný názor na tento druh péče z psychologického hlediska?

Z rozhovoru vyplynulo, že se paní psycholožka přiklání k typům péče, kde má dítě jeden domov, rodiče si nevytvorí novou rodinu nebo při jejím zakládání volí partnera vzhledem k dítěti. Nové rodiny dítěti přináší velké obtíže.

Co se týče názoru na střídavou péči – podle paní psycholožky je nejvhodnější taková střídavá péče, kde se střídají rodiče, kteří nemají žádné nové rodiny – tento model podle ní nenadělá takovou škodu jako model, ve kterém mají rodiče nové partnery a nové rodiny. Takový model je podle ní pro děti velmi náročný – děti v něm nemají žádný domov, protože zůstávají plonkové na neustálé cestě mezi dvěma novými rodinami. Paní psycholožka si však uvědomuje, že není možné zakázat rodičům žít nový život. V rámci odpovědi dále srovnávala střídavou péči s výhradní péčí s rozšířeným stykem. Ta je podle ní pro dítě vhodnější, protože dítě ví, kde je doma, vnímá, že je součástí života jednoho z rodičů. Rodič si v tomto modelu také musí hledat nového partnera s ohledem na dítě, protože je dítě součástí domácnosti. Zatímco ve střídavé péči podle ní buď dítě přebíhá mezi novými

rodinami (a mezi dítětem a novým partnerem nepanují dobré vztahy), nebo přebíhá rodič mezi dítětem a novým partnerem. Paní psycholožka zdůraznila, že pokud rodič nepostaví dítě na první místo před své potřeby, není rodičem.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

„No, když to zůstane jako střídavá péče a ti rodiče se tam jenom střídají a nevzniknou další rodiny, tak to vlastně nenadělá takovou škodu, jako když tam vzniknou další rodiny a ty děti tam zůstanou takové plonkové. Ty děti už pak vlastně ten domov pořádně nemají, protože vidí, že jeden ten rodič žije ve spokojeném životě někde, druhý žije ve spokojeném životě někde a ty děti pak visí někde na půl cesty. Pro ty děti je tohle těžké, ale těžko zakázat těm partnerům, aby si pořizovali nové životy. Je to takový trend, že ty věci, které nejsou funkční, se odhazují. Místo toho, aby se na nich pracovalo. Já si nemyslím, že je to v tomhle šťastné, že to dítě tam zůstane viset. Ve chvíli, kdy je dítě v péči u jednoho rodiče a u toho druhého má třeba rozšířený styk – to není o tom, že se vidí jednou za 14 dní na dva dny – ale pokud tam má nějaké doma a ten jeden rodič má ty děti tím způsobem, že si musí najít partnera, který odtoleruje ty děti, tak je to pro ty děti zdravější model. Než když – tak teda jeden týden to vydržím, budu se svými dětmi a pak se vrátím k té své partnerce, se kterou mám nový život. To je ten případ, kdy se rodiče střídají v tom jednom bytě. Anebo ty děti přebíhají mezi dvěma šťastnými rodinami, kde vlastně trčí. Mnohdy to s tím novým partnerem buď vůbec nefunguje, nebo to tak trochu skřípe, protože to nejsou jeho děti. Zůstávají trošku viset v meziprostoru.“

Paní psycholožka shrnula svou myšlenku: *„Pokud je dítě ve výhradní péči, tak je u jednoho z rodičů doma a pak odchází k druhému rodiči. Ale ví, že pro tu mámu nebo toho tátu – to už je jedno, jak je to nastavené – bude vždycky součástí jeho života. Rodič si pak bude hledat nového partnera tak, aby respektoval to, že to dítě tam je. V této situaci to může fungovat. Pokud ale to dítě přebíhá a ten partner je na prvním místě... Upřímně řečeno, ve chvíli, kdy ten rodič neposune to dítě na první místo před svoje potřeby, tak se nestává rodičem. Tak jenom odevzdal biologický materiál – je mi líto.“*

Otázka č. 10: Jaký máte osobní názor na tento druh péče?

Protože paní psycholožka sama zažila rozvod, má děti svěřené do výhradní péče s rozšířeným stykem a žije s partnerem, který má syny ve střídavé péči, má v oblasti

porozvodové péče bohaté zkušenosti. Spíše než střídavou péči preferuje výhradní péči dítěte s rozšířeným stykem, protože tento typ péče umožňuje dítěti mít místo, kam se může vrátet s vědomím, že ho má někdo rád a že o něj bude postaráno. Sama se chce střídavé péči vyhnout, protože si myslí, že by dětem neprospívala. Pokud by však nastala situace, že bude do střídavé péče donucena právníky, pokusí se udělat vše pro to, aby dětem ulehčila průběh této péče. Podle ní je střídavá péče náročná jak pro děti, tak pro rodiče. Děti ve střídavé péči pouze přežívají, péče jim nepřináší žádnou radost. Střídavá péče je velmi těžká také pro matky, které mají s dítětem přirozeně užší vztah než otcové a děti je do určitého věku potřebují více než otce. To je podle paní psychologičky přehlíženo jak soudci, tak společností. Děti jsou pak v rámci genetické spravedlnosti deprivovány. Paní psychologička také hovořila o tom, že jsou rodiče velmi často pohodlní a nesnaží se pro záchranu vztahu nic udělat. Raději zvolí střídavou péči, která jim vyhovuje, jelikož mají týden čas pro sebe a týden se věnují dítěti. Jenže si podle paní psychologičky neuvědomují, že dítě následně přichází do „umělého“ prostředí. Nevidí, jak funguje domácnost, neví, že je třeba překonávat překážky. Není na to zvyklé, což se promítne i do jeho následného chování.

Vlastní odpověď respondenta na otázku:

Paní psychologička mluvila o své rodině: „*U nás doma nemáme střídavou péči, my máme právě tu rozšířenou péči. K té střídavé péči... Pokud budu moct, tak se jí vyhnu. Ale je možné, že jednoho dne přijdou dost šikovní právníci na to, abych do ní byla nucena. Pak musím potlačit svoje emoce a usnadnit dětem, aby se jim v tom dobře fungovalo. Ale nemyslím si, že by to bylo v jejich prospěch. I z toho důvodu, že tam některé věci skřípou a že právě vidím to, že u mě si dovolí brečet a dovolí si se vztekat, ale tam to nejde, protože tam musí být ty hodné děti a moc nevyčuhovat, aby nedostaly za uši. Takže já ten svůj případ mám zkreslený tím, že ta slečna od exmanžela jako maminka – v uvozovkách – úplně nefunguje. Teď má svoje dítě, tak mají moje děti trošku klid, protože má co dělat.*“

Dále mluvila o tom, jak je střídavá péče složitá především pro děti a maminky: „*Když se rozhlédnu okolo sebe, kdo má střídavou péči – ty děti se v tom naučí přežívat. Nemyslím si, že si to užívají, ale myslím si, že to přežívají. A těžší je to asi i pro ty rodiče. Taky bych z toho nebyla nějak zvlášť nadšená. To je něco, co se nedaří asi vysvětlit ani soudcům ani těm tatínkům, protože to tak prostě nemají. Ty maminky mají s těmi dětmi přece jenom užší vztah.*“

Pro ně je to svým způsobem těžší to dítě – obzvlášť v malém věku – opustit. Nechat ho jít a najednou mít prázdný byt. Nejtěžší je asi to, že si člověk říká, že je tam s ním nějaká cizí ženská, která ho možná nemá ráda a dozvídá se od ní ty pravdy o sobě a nemůžete s tím nic udělat. Ta matka je přesně ta lvice, která se snaží bránit ty svoje potomky. To ti muži často nemají a jdou za svým pohodlím. Nemůžeme jim to vyčítat – myslím si, že je to trošku dané socio-biologicky. Akorát že ta společnost na to trochu zapoměla. A pak jsou ti tatínkové, kteří se bijí o ta práva: Já mám taky 50 %!“

Paní psycholožka preferuje spíše než střídavou péči – péči výhradní s rozšířeným stykem: „Myslím si to proto, že ty děti opravdu potřebují mít se kam vracet a potřebují vědět, že tam jsou pro ně vždycky otevřené dveře a že tam bude někdo, ať se bude dít cokoliv, kdo je bude mít rád. Netvrdím, že tohle nedokáže vytvořit tatínek, protože mám přítele, který má kluky ve střídavé péči a určitě tam funguje to, že ti kluci k němu chodí rádi. Ale vidím, jak je pro něj těžké, že ti kluci se s ním baví, ale pak přijdou a pověsí se na mě, protože oni tu mámu ještě prostě potřebují. Za dva, za tři roky budou zase víc potřebovat toho tátu. Ale tohle je něco, co ani ty soudy, ani ta společnost nerespektuje – ten přirozený vývoj dětí, že ty děti do určitého věku tu mámu potřebují. To není něco, co bychom mohli přenastavit. Žádná střídavá péče na tom nic nezmění. Takže si myslím, že ty děti ve jménu genetické spravedlnosti deprivujeme.“

Podle paní psycholožky je ideální úplná rodina, a pokud to nejde, tak je důležité se maximálně přizpůsobit dítěti a tomu, co to dítě potřebuje.

Paní psycholožka závěrem hovořila o problematice pohodlnosti rodičů a o potížích, které z tohoto nastavení rodičů plynou v rámci střídavé péče: „Já věřím, že jsou lidé, kteří to zkouší a že se jim ty cesty rozjedou, ale co tak často vidím je to, že ti rodiče jdou spíš za tím svým pohodlím než za tím, že by pro ten vztah měli něco udělat. A to není jenom moje zkušenost. To třeba vidím v případech, které řeším mimo školu. Že ti rodiče třeba řeknou: Mně to vyhovuje, ta střídavá péče, já si uklidím ten týden, všechno udělám a pak se týden můžu věnovat své holčičce. To je sice skvělé, ale holčička neví, že se pere, že se myje nádobí, že se také občas musí řešit problémy v domácnosti, protože všechno je připravené a nablýskané a ona tam týden je a on se věnuje jenom jí. Takže není zvyklá se nudit, překonávat nějaké překážky a kupodivu se jí nechce chodit do školky, kde ty překážky

překonávat musí. Ti rodiče s nejlepšími úmysly těm dětem strašně škodí. Navíc říkám: Vy jí ale neukážete, že se problémy dají řešit! Vy jí ukážete, že ve chvíli, kdy nastane problém, tak jdu někam jinam. Takhle je ale asi nastavená celá společnost.“

8.3 Dotazníkové šetření

První tři položky v dotazníkovém šetření měly za cíl zmapovat výzkumný vzorek – zjišťovaly pohlaví respondentů, délku praxe respondentů na 1. stupni základní školy a zkušenost respondentů s dětmi ve střídavé péči ve třídě. Odpovědi respondentů na tyto položky již byly uvedeny v rámci kapitoly Metody výzkumu, organizace výzkumu, výzkumný vzorek. V rámci této kapitoly uvádím odpovědi na položky č. 4-17.

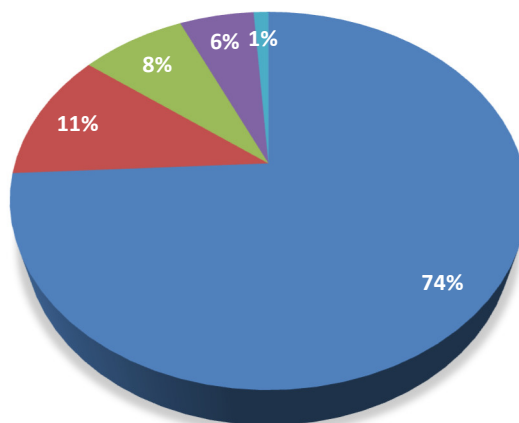
Na položky č. 4-11 odpovídali ti respondenti, kteří se setkali ve třídě s dítětem ve střídavé péči. Na položky č. 12-17 odpovídali ti respondenti, kteří s takovými dětmi ve třídě neměli žádné zkušenosti.

Položka č. 1: Jak jste se dozvěděl/a, že je dítě vychovááno ve střídavé péči? (*Pokud jste se setkal/a s více dětmi ve střídavé péči, vyberte si prosím jedno zajímavé dítě a odpovídejte nadále na základě zkušeností s tímto dítětem)

Jednalo se polouzavřenou položku. Respondent musel zvolit alespoň jednu z odpovědí nebo dopsat vlastní. Někteří respondenti zvolili více odpovědí, protože na položku odpovídalo 74 respondentů a vzniklo 89 responzí. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

Z výsledků vyplynulo, že se respondenti většinou dozvěděli informace o tom, že je dítě ve střídavé péči, od rodičů (66). Menšina z nich se informace dozvěděla od vedení školy (10), vlastním pozorováním (7) či od samotného dítěte (5). Jeden respondent se informace dozvěděl od kolegů.

Jak jste se dozvěděl/a, že je dítě vychovááno ve střídavé péči?

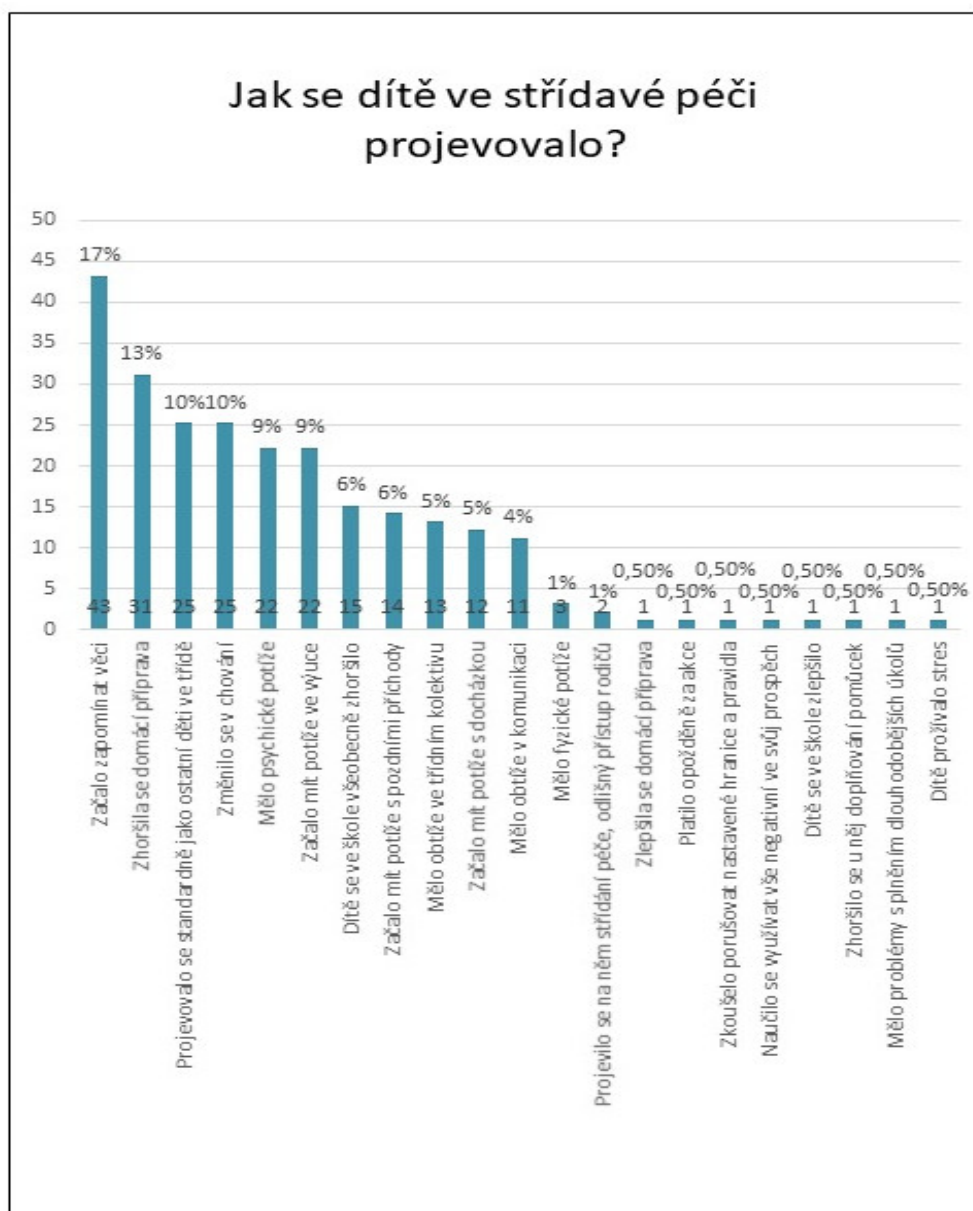
Graf 5 - Jak jste se dozvěděl/a, že je dítě vychovááno ve střídavé péči?

Položka č. 2: Jak se dítě ve střídavé péči projevovalo? (*Pokud je to možné, zaměřte se prosím na projevy do 1 roku od zahájení střídavé péče)

Jednalo se o polouzavřenou položku. Respondent musel zvolit alespoň jednu z odpovědí nebo dopsat vlastní. Někteří respondenti zvolili více odpovědí, protože na tuto položku odpovídalo 74 respondentů a vzniklo 246 responzí. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

Podle většiny respondentů začaly děti ve střídavé péči zapomínat věci (43) a zhoršila se jejich domácí příprava (31). Mnoho respondentů také uvedlo, že se změnilo chování těchto dětí (25), děti měly potíže ve výuce (22) a měly psychické potíže (22). Mnoho respondentů ale zároveň uvedlo, že se děti projevovaly standardně jako ostatní děti (25). O trochu méně respondentů zaznamenalo u dětí pozdní příchody (14), potíže se školní docházkou (12), obtíže ve třídním kolektivu (13) a v komunikaci (11). Podle 15 respondentů se děti ve škole zhoršily všeobecně. Jen několik respondentů si u těchto dětí všimlo fyzických potíží (3) a projevů způsobených střídáním a odlišným přístupem rodičů (2). Zlepšení ve škole, zlepšení domácí přípravy, opožděného placení za akce, porušování nastavených pravidel,

zneužívání negativ ve svůj prospěch, zhoršeného doplňování pomůcek, problémů s plněním dlouhodobějších úkolů a silného stresu si u dětí ve střídavé péči všiml vždy jen jeden respondent.

Graf 6 - Jak se dítě ve střídavé péči projevovalo?

Položka č. 3: Prosím uveďte projevy dítěte konkrétněji.

Jednalo se o otevřenou položku. Respondent uvedl vlastní odpověď. Někteří respondenti v rámci své odpovědi uvedli více samostatných projevů dětí ve střídavé péči. Tyto projevy proto byly rozděleny na jednotlivé možnosti. Ty byly následně vloženy do jednotlivých

kategorií v tabulce. Z toho důvodu je u položky uvedeno více responzí, než bylo respondentů. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

Z výsledků vyplynulo, že většina respondentů (58) zaznamenala u dětí ve střídavé péči změny v chování, které byly různé – od zhoršeného chování (hrubost, vztek, zlost, agresivita, vznětlivost), přes smutek a pláč, přecitlivělost, hysterii, lhaní, zneužívání postavení, předvádění se, provokování ostatních, neklid, až např. po apatii, únavu, zamlklost, neaktivitu, zmatenost a podrážděnost. Mnoho respondentů (36) u těchto dětí zaznamenalo také časté zapomínání pomůcek, úkolů a věcí. Hodně respondentů si také všimlo nesoustředěnosti a nepozornosti těchto dětí (11), odlišného přístupu rodičů, který se projevoval na dítěti (9) a zhoršené domácí přípravy (7). Podle některých respondentů děti také ztratily stálý domov, byly neustále na cestách (7), měly problémy ve škole (6), prožívaly strach a úzkost (4), nejistotu (4), byly u nich časté změny nálad (3), pozdní příchody (3) a problémy v kolektivu třídy (3). Z výsledků vyplynulo ještě několik dalších projevů, ty jsou však zastoupeny dvěma či jedním respondentem. Většina zmíněných projevů byla negativních, dítě se zhoršilo. Našli se ale i respondenti, podle nichž se děti ve střídavé péči projevovaly standardně jako ostatní děti, byly bez problémů (13), měly dobrý prospěch ve škole (2), či jim střídavá péče prospěla (1). Tito respondenti byli však v menšině.

Kategorie - Subkategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Zapomínání	36	20 %		
- pomůcek	14	8 %	Neustále něco zapomínají.	Zapomínání přenášení školních potřeb k druhému rodiči.
- domácích úkolů	7	4 %		
- věcí	12	7 %		
- nespecifikováno	3	2 %		
Ztráta stálého domova	7	4 %	Dítě má dvě bydliště.	Jsou to děti v tašce.
- Neustále na cestách	6	3 %		
- Ztráta pocitu domova	1	0,5 %		
Nesoustředěnost, nepozornost	11	6 %	Dítě bylo nesoustředěné.	Dítě bylo roztěkané.
Standardní projevy dítěte bez problémů	13	7 %	Dítě se projevuje standardně.	Po vstupu do střídavé péče nenastaly žádné změny.
Pozdní příchody	3	2 %	Mělo pozdní příchody.	Chodilo do školy pozdě.
Projevil se odlišný přístup rodičů	9	5 %	Horší projevy vždy u jednoho z rodičů, většinou u otce.	Dítě chtělo tatínka.

Přízpůsobení dítěte rodičům	2	1 %	Dítě začalo rozlišovat, co může říct mámě a co tátovi.	Dítě je z obou stran konfrontováno s větší či menší averzí k té druhé straně.
Zhoršení domácí přípravy	7	4 %	Zhoršila se domácí příprava.	Celková nepřipravenost do školy.
Potřeba pozornosti od učitele	2	1 %	Vyžaduje víc podpory a pozornosti od učitele.	Některé děti byly mazlivější, chtěly více komunikovat se mnou.
Dobrý prospěch ve škole	2	1 %	S prospěchem nebyl problém.	Ve škole bylo vždy připraveno, prospívalo.
Stres	2	1 %	Stres ze zapomínání pomůcek a úkolů.	Děti prožívaly stresové situace kvůli rodičům.
Problémy v kolektivu třídy	3	2 %	Dítě mělo problémy v kolektivu.	Dítě bylo zlé na ostatní spolužáky.
Změny v chování	58	32 %	Chování dětí se změnilo.	Dítě se začalo předvádět, upoutávat na sebe pozornost, rušit ostatní v práci bavením se a provokováním... Psychomotorický neklid, labilní chování, prudké nepřiměřené reakce i na malé podněty. Nepohoda, rozladěnost, nejistota, zmatek, omluvy...
- Zmatenost	4	2 %		
- Pláč, smutek	11	6 %		
- Únava	2	1 %		
- Pomočování v noci	1	0,5 %		
- Zhoršené chování (hrubost, vztek, zlost, agresivita, vznětlivost)	7	4 %		
- Zamlklost, vážnost, zamyšlenost, stydlivost	6	3 %		
- Výmluvy, lži	4	2 %		
- Zneužívání postavení	2	1 %		
- Podrážděnost, špatné naladění	2	1 %		
- Neklid	2	1 %		
- Ztráta zájmu o koníčky	1	0,5 %		
- Labilní chování	1	0,5 %		
- Nepřiměřené reakce, přecitlivělost	2	1 %		
- Apatie	1	0,5 %		
- Živost	3	2 %		
- Nevyzrálost	1	0,5 %		
- Dítě neposlouchá	1	0,5 %		
- Dítě je hysterické	1	0,5 %		
- Dítě na sebe upoutává pozornost, předvádí se	2	1 %		
- Ruší ostatní, provokuje	1	0,5 %		
- Předčasná vyspělost	1	0,5 %		
- Neaktivita, bez nadšení	1	0,5 %		
- Svěhlavost	1	0,5 %		
Strach, úzkost	4	2 %	Dítě prožívalo strach, zvýšenou míru úzkosti.	Obava o to, jak rozhod rodičů přijme kolektiv třídy i učitel. Dítě mělo sklony k úzkosti.
- strach	2	1 %		
- úzkost	2	1 %		

Nejistota	4	2 %	Dítě si nebylo jisto, kdo ho vyzvedne.	Dítě se často ujišťovalo.
Změny nálad	3	2 %	Dítě mělo výkyvy nálad.	Dítě mělo své nálady.
Problémy ve škole	6	3 %	Dítě mělo ve škole různé potíže.	Dítě ztratilo zájem o školní výsledky a poznámky za chování mu nevadí.
- Chybovost	1	0,5 %		
- Problém naladit se na povinnosti, aktivity třídy	1	0,5 %		
- Ztráta zájmu o školní výsledky	1	0,5 %		
- Nebere ohled na poznámky za chování	1	0,5 %		
- Chyběl všeobecný přehled	1	0,5 %		
- Problémy v matematice	1	0,5 %		
Potřeba stability a řádu	1	0,5 %	Dítě má větší potřebu stability a řádu.	Dítě má větší potřebu stability a řádu.
Problémy spjaté se střídáním 2 škol	2	1 %	Dítě má dvě školy.	Dítě navštěvovalo 2 různé školy – my jsme byli vedeni jako spádová. Řešili jsme neustálé problémy s učebnicemi i sešity (druhá škola chtěla mít vlastní).
Opožděné platby a omluvenky	2	1 %	Zpožděné omlouvání, zpožděné platby za akce.	Rodiče s jakoukoliv platbou čekali, až u koho bude dítě ten týden, kdy je školní akce.
Náročná organizace času	2	1 %	Pro toto dítě bylo náročnější organizovat si čas.	Myslím si, že je to pro ně organizačně náročné.
Škola jako bezpečné místo	1	0,5 %	Školu vnímá jako bezpečné místo a chodí do ní rádo.	Školu vnímá jako bezpečné místo a chodí do ní rádo.
Nikdo mi nerozumí, všichni jsou proti mně	1	0,5 %	Má pocit, že celý svět je proti němu, nikdo ho nechápe.	Má pocit, že celý svět je proti němu, nikdo ho nechápe.
Dítě nedostatečně oblečené	1	0,5 %	Během zimy se stává, že není dostatečně oblečená.	Během zimy se stává, že není dostatečně oblečená.
Střídavá péče dítěti prospěla	1	0,5 %	Chlapci to hodně pomohlo.	Chlapci to hodně pomohlo.
Různé projevy	1	0,5 %	Velmi široké spektrum různých projevů, někdy ale projevy neznatelné, protože hlavní traumatizující zážitek byl rozvod – ten se na dítěti pozná okamžitě.	Velmi široké spektrum různých projevů, někdy ale projevy neznatelné, protože hlavní traumatizující zážitek byl rozvod – ten se na dítěti pozná okamžitě.

Tabulka 1 - Konkrétní projevy dětí ve střídavé péči

Položka č. 4: Odpovězte na výrok: Střídavá péče má přímý vliv na školní úspěšnost.

Jednalo se o uzavřenou škálovou položku. Respondenti museli zvolit jednu odpověď.

Z výsledků vyplynulo, že většina respondentů (52) souhlasí či spíše souhlasí s tím, že má střídavá péče přímý vliv na školní úspěšnost. Jen 10 z nich s tímto tvrzením spíše nesouhlasí či nesouhlasí. 12 respondentů se nepřiklonilo ani na jednu stranu.

Graf 7 - Vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte

Položka č. 5: Jaké byly konkrétní příčiny problémů tohoto dítěte ve střídavé péči? / Co napomáhalo tomu, že dítě problémy ve školním prostředí nemělo?

Jednalo se o otevřenou položku. Respondent uvedl vlastní odpověď. Někteří respondenti v rámci své odpovědi uvedli více samostatných příčin problémů dětí ve střídavé péči či příčin bezproblémového průběhu střídavé péče. Tyto příčiny proto byly rozděleny na jednotlivé možnosti. Ty byly následně vloženy do jednotlivých kategorií v tabulkách (jedna tabulka zastupuje příčiny problémů, jedna příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče). Z toho důvodu je u položky uvedeno více responzí, než bylo respondentů. Respondenti měli v zadání drobnou nápovědu pro snazší zorientování v otázce. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

První tabulka zobrazuje příčiny problémů dětí ve střídavé péči, které uvedli respondenti. Z výsledků vyplynulo, že většina respondentů nachází příčiny problémů dětí ve střídavé péči ve střídání domácností (43). Děti trpí přesuny mezi domovy (35), nevědí, kam patří (5), ztrácí stabilitu prostředí (3). Mnoho respondentů vidí také příčiny v nevhodné komunikaci rodičů (21) a ve sporech a konfliktech mezi rodiči (12) (v některých případech jim bylo dokonce přítomno dítě). Někteří respondenti našli příčiny problémů v tom, že se rodiče dítěti dostatečně nevěnují (6), vzájemně nespolupracují (5), nedokáží se dohodnout (4) a mají k dítěti odlišný přístup (4). Podle 5 respondentů jsou příčinou osobnostní předpoklady dítěte a podle 3 za problémy může rozvodová situace. Respondenti jmenovali ještě další příčiny problémů dětí ve střídavé péči – ty jsou však zastoupeny vždy jedním či dvěma respondenty. Většina respondentů vidí příčinu v rodičích a ve střídání domácností.

Druhá tabulka zobrazuje příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče. Z výsledků vyplynulo, že většina respondentů vidí příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče ve snaze o bezproblémový průběh střídavé péče (13). 4 přitom mají na mysli všeobecnou snahu o celkový bezproblémový průběh, 4 poukazují na vhodný přístup rodičů k dítěti, 3 na vhodný přístup učitele k dítěti a 2 na nastavení pravidel střídavé péče. Hodně respondentů nachází příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče ve vhodné komunikaci rodičů (7), ve spolupráci rodičů se školou (5) a v poskytování informací oběma rodičům učitelem (5). Podle některých respondentů byla příčinou schopnost rodičů se dohodnout (3). Respondenti uvedli ještě další příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče, ty jsou však zastoupeny jedním či dvěma respondenty.

Kategorie - Subkategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Střídání domácností	43	37 %		
- Přesuny dítěte mezi domovy	35	30 %	Problémem byly přesuny dítěte mezi domovy.	Problém byl v „rozvojení“ dítěte a neustálém procesu adaptace na jiné prostředí.
- Dítě neví, kam patří	5	4 %		
- Nestabilita prostředí	3	3 %		
Nevhodná komunikace mezi rodiči	21	18 %	Špatná komunikace mezi rodiči.	Úplně přerušená komunikace mezi rodiči.
Rodiče se nedokáží dohodnout	4	3 %	Rodiče se nedokázali domluvit.	Ne zcela konkrétní domluva rodičů.
Spory a konflikty mezi rodiči	12	10 %		
- Před dítětem	6	5 %	Dohady a konflikty mezi rodiči před dítětem.	Největší problémy mají děti hádajících se rodičů.
- Nespecifikováno	6	5 %		

Rodiče nespolupracují	5	4 %	Rodiče nespolupracují.	Přesouvali povinnosti jeden na druhého.
Rodiče se předhánají, kdo z nich je lepší	2	2 %	Jeden rodič chce ukázat, že je lepším rodičem než ten druhý.	Snaha obou rodičů vypadat v očích dítěte jako ten lepší.
Rodiče se dítěti nevěnují	6	5 %	Čas na dítě neměl ani jeden z rodičů.	Nedůsledná výchova rodičů.
Rodiče dítě zatahují do problémů dospělých	1	1 %	Zatahování dítěte do problémů dospělých.	Zatahování dítěte do problémů dospělých.
Rodiče si dítě kupují	1	1 %	Získávají si ho spíše materiálními hodnotami.	Získávají si ho spíše materiálními hodnotami.
Povaha rodičů	2	2 %	Povaha rodičů.	Rodiče byli dost sobečtí.
Odlíšný přístup rodičů k dítěti	4	3 %	Jiný režim u každého z rodičů.	Větší starostlivost matky, lhostejnost otce.
Nespolupráce se školou	1	1 %	Rodiče řeší své problémy a školu staví tak trochu mimo.	Rodiče řeší své problémy a školu staví tak trochu mimo.
Finanční problémy	1	1 %	Zhoršená finanční situace matky, u které zůstal v péči.	Zhoršená finanční situace matky, u které zůstal v péči.
Osobnostní předpoklady dítěte	5	4 %	Dítě bylo roztěkané.	Nezralost pro vstup do školy.
Věk dítěte	1	1 %	Věk dítěte (moje zkušenosti jsou s dětmi 9- 11).	Věk dítěte (moje zkušenosti jsou s dětmi 9-11).
Dítě má zakázáno přenášet věci	1	1 %	Dítě si nesmělo přenášet hračky, dokonce se muselo při předání převléci z oblečení, které koupil druhý rodič.	Dítě si nesmělo přenášet hračky, dokonce se muselo při předání převléci z oblečení, které koupil druhý rodič.
Vysoké nároky na samostatnost a disciplínu dítěte	1	1 %	Zvýšené nároky na samostatnost a disciplínu.	Zvýšené nároky na samostatnost a disciplínu.
Nedostatek času na školu	1	1 %	Méně času na školu.	Méně času na školu.
Rozvod	3	3 %	Problémy způsobil především rozvod.	Zklamání z rozpadu rodiny.
- Samotná rozvodová situace	2	2 %		
- Zklamání z rozpadu rodiny	1	1 %		

Tabulka 2 - Jaké byly konkrétní příčiny problémů tohoto dítěte ve střídavé péči?

Kategorie - Subkategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Snaha o bezproblémový průběh střídavé péče	13	31 %	Snaha všech zúčastněných o bezproblémový průběh.	Rodiče spolu vycházejí i po rozvodu, důležité je pro ně dítě.
- Všeobecně	4	10 %		
- Vhodný přístup rodičů k dítěti, zájem o dítě	4	10 %		
- Vhodný přístup učitele k dítěti	3	7 %		
- Nastavení pravidel střídavé péče	2	5 %		
Vhodná komunikace mezi rodiči	7	17 %	Dítěti pomáhalo, že rodiče mezi sebou komunikovali.	Rodiče komunikovali výborně.
Rodiče se dokázali dohodnout	3	7 %	Rodiče se byli schopni dohodnout.	Dostatečná dohoda mezi rodiči.
Úprava modelu střídání	1	2 %	Zlepšilo se po úpravě na 14 dní u jednoho rodiče.	Zlepšilo se po úpravě na 14 dní u jednoho rodiče.
Spolupráce rodičů se školou	5	12 %	Spolupráce rodičů s učitelem, vychovatelem.	Na třídní schůzky chodili oba.
Poskytování informací oběma rodičům učitelem	5	12 %	Paralelní informování obou rodičů e-mailem.	Zprávy v Deníku dítěte.
Poskytnutí náhradních pomůcek	2	5 %	Poskytla jsem dvojce učebnice.	Poskytli jsme mu jednu sadu učebnic navíc, aby nemuselo knihy převážet od jednoho rodiče k druhému.
Spolupráce školy s odborníky	2	5 %	Často pomáhal rozhovor se školní psycholožkou nebo výchovnou poradkyní, kde mohlo dítě dle svých slov říct vše.	Dítě vyšetřeno v PPP, diagnostikováno na poruchy pozornosti.
Osobnost dítěte	2	5 %	Pomáhalo osobnostní založení dítěte.	V dalších ročnících už se dítě díky své inteligenci a samostatnosti dokázalo samo postarat o své pomůcky, D.Ú. ...
Příčiny jsou individuální	1	2 %	Je to individuální.	Je to individuální.
Nevím	1	2 %	Nedokáži říct.	Nedokáži říct.

Tabulka 3 - Co napomáhalo tomu, že dítě problémy ve školním prostředí nemělo?

**Položka č. 6: Jak probíhala spolupráce s rodiči? Co se Vám osvědčilo, neosvědčilo?
Jaká jsou Vaše doporučení?**

Jednalo se o otevřenou položku. Respondent uvedl vlastní odpověď. Někteří respondenti v rámci své odpovědi uvedli více samostatných doporučení či zkušeností v oblasti spolupráce s rodiči dětí ve střídavé péči. Tato doporučení či tyto zkušenosti byly rozděleny na jednotlivé možnosti. Ty byly následně vloženy do jednotlivých kategorií v tabulkách (jedna tabulka zastupuje zkušenosti učitelů v oblasti spolupráce s rodiči dětí ve střídavé péči, druhá zobrazuje doporučení, jak s rodiči těchto dětí spolupracovat). Z toho důvodu je u položky uvedeno více responzí, než bylo respondentů. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

První tabulka zobrazuje zkušenosti respondentů v oblasti spolupráce s rodiči dětí ve střídavé péči. Z výsledků vyplynulo, že více respondentů zažilo dobrou spolupráci s rodiči (21). Špatnou spolupráci zažilo jen 12 respondentů. 10 respondentů zažilo spolupráci pouze s jedním rodičem, kdy většinou tímto spolupracujícím rodičem byla matka (7). Respondenti měli zkušenosti jak s rodiči, kteří na konzultace, třídní schůzky a setkání chodili dohromady (9), tak s rodiči, kteří do školy chodili zvlášť (7). 1 respondent zažil spolupráci, která probíhala velmi rozpačitě. Rodiče spolupracovali se školou, s učitelem se domluvili na řešení, ale následně jej nenaplňovali.

Druhá tabulka zobrazuje doporučení respondentů, jak spolupracovat s rodiči dětí ve střídavé péči. Z výsledků vyplynulo, že se většině respondentů (25) osvědčilo komunikovat s oběma rodiči stejně – ať už e-mailem, telefonicky či osobně. Několika respondentům se osvědčilo informovat rodiče pravidelně a pořádat pravidelná setkání (5), poskytovat rodičům doporučení v zájmu dítěte (4). 4 respondenti doporučují vést setkání s oběma rodiči současně, 5 s každým z rodičů zvlášť. 5 respondentů doporučuje být k rodičům vstřícný, citlivý, upřímný, tolerantní a uctivý, dále doporučují mít k situaci pochopení, být diskrétní. 5 respondentů doporučuje být nestranný. Respondenti uvedli ještě další doporučení, jak spolupracovat s rodiči. Ta jsou však zastoupena pouze jedním nebo dvěma respondenty.

Kategorie - Subkategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Dobrá spolupráce s rodiči	21	35 %	Spolupráce s oběma rodiči je dobrá.	Ve všech případech se mnou naprosto v pořádku.
Špatná spolupráce s rodiči	12	20 %	Rodiče spolupracovali špatně.	Komunikace s rodiči byla skoro nulová.
Spolupracoval jen jeden rodič - Matka - Otec - Nespecifikováno	10 7 1 2	17 % 12 % 2 % 3 %	Většinou se mnou komunikoval pouze jeden z rodičů.	Matka spolupracovala, připravovala děti do školy, pečlivá, snažila se o řádnou výchovu – neoblíbena. Otec přetahoval děti na svoji stranu, podbízel se.
Rozpačitá spolupráce	1	2 %	Při schůzce dojdeme společných závěrů, ale pak se úplně neplní dohodnuté závěry.	Při schůzce dojdeme společných závěrů, ale pak se úplně neplní dohodnuté závěry.
Rodiče chodí na konzultace, třídní schůzky, setkání dohromady	9	15 %	Na schůzky chodili oba.	Společné dva pohovory.
Rodiče chodí na konzultace, třídní schůzky, setkání zvlášť	7	12 %	Pohovor s každým rodičem samostatně.	Jak s maminkou, tak s tatínkem jsem mluvila zvlášť.

Tabulka 4 - Jak probíhala spolupráce s rodiči?

Kategorie - Subkategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Komunikovat s oběma rodiči stejně (osobně/telefonicky/e- mailem)	25	37 %	Posílat stejné informace oběma rodičům.	Každému říkat to samé. Dávat si pozor na formulace.
Informovat rodiče pravidelně, pořádat pravidelná setkání	5	7 %	Osvědčilo se pravidelné informování rodičů o práci a chování dítěte ve škole.	Stále komunikovat.
Vstřícnost, diskrétnost, citlivost, pochopení, upřímnost, tolerance, úcta k rodičům	5	7 %	Osvědčila se diskrétnost, citlivost, pochopení, vstřícnost – doporučuji.	Já osobně jsem se snažila rodičům vycházet vstříc, tolerovat určité nesrovnalosti, aby žák nebyl poškozen ve škole.
Vést konzultace současně s oběma rodiči, oba rodiče na třídních schůzkách	4	6 %	Tripartitní konzultace s oběma rodiči současně.	Vyžadovala jsem přítomnost obou rodičů na konzultacích, na třídních schůzkách.
Vést konzultace s každým rodičem zvlášť	5	7 %	Jednat s každým zvlášť.	Konzultace vést zvlášť s jedním, pak s druhým rodičem.

Spolupracovat více s jedním rodičem	2	3 %	Většinou je výhodná dohoda o komunikaci pouze s jedním z nich, ať si informace vzájemně předají.	Osvědčilo se vytipovat rodiče, u kterého má dítě větší klid a je úspěšnější a s tím rodičem více spolupracovat.
Poskytnout rodičům doporučení	4	6 %	Rodičům jsem doporučila (ve prospěch dítěte), aby se dohodli na jednotném postupu výchovy.	Vyslechli si doporučení. Souhlasili s nutností spolupráce se školou.
- Jednotný postup výchovy	1	1,5 %		
- Zlepšení komunikace kvůli dítěti	1	1,5 %		
- Lepší spolupráce se školou	1	1,5 %		
- Dávat dítěti najevo zájem, věnovat se mu každý den	1	1,5 %		
Respektovat rozhodnutí rodičů	1	1,5 %	Respektovat rozhodnutí rodičů a neznevažovat ho.	Respektovat rozhodnutí rodičů a neznevažovat ho.
Nezasahovat do soukromí rodičů	1	1,5 %	Brát je jako rodiče, do jejich soukromí nám víceméně nic není.	Brát je jako rodiče, do jejich soukromí nám víceméně nic není.
Zůstat nestranný	5	7 %	Je-li to možné, měřit oběma stranám stejně.	Nenechat se vtáhnout do jejich osobních sporů.
Být důsledný	1	1,5 %	Je dobré být důsledná i k rodičům.	Je dobré být důsledná i k rodičům.
Nerozvádět problémy rodičů, soustředit se při rozhovoru na dítě, být stručný	2	3 %	Osvědčilo se mi být stručná, nerozvádět jejich problémy a soustředit se na dítě.	Osvědčilo se mi neustále směřovat diskuzi, v zájmu dítěte by bylo dobré...
Doporučení výhradní péče	1	1,5 %	Doporučuji péči pouze u jednoho rodiče.	Doporučuji péči pouze u jednoho rodiče.
Informovat rodiče v žákovské knížce	1	1,5 %	Podrobné informace o cílech, požadavcích, úkolech v Deníku dítěte (žákovská knížka).	Podrobné informace o cílech, požadavcích, úkolech v Deníku dítěte (žákovská knížka).
Nenahlížet na situaci jako na problém	1	1,5 %	V první řadě se netvářit, že jde o problém, pokud skutečně nenastal (v rámci školy).	V první řadě se netvářit, že jde o problém, pokud skutečně nenastal (v rámci školy).
Požádat o pomoc vedení školy	1	1,5 %	Vždy jsem našla pomoc u vedení školy.	Vždy jsem našla pomoc u vedení školy.
Nic nepomáhá, učitel toho moc nezmůže	2	3 %	Většinou nic nepomáhá.	Nic moc, učitel toho moc nezmůže, pokud rodiče nechtějí.
Nevím	1	1,5 %	Nevím.	Nevím.

Tabulka 5 - Jaká jsou Vaše doporučení pro spolupráci s rodiči? Co se Vám osvědčilo, neosvědčilo?

Položka č. 7: Jaké způsoby podpory tohoto žáka se Vám osvědčily, neosvědčily? Jaká jsou Vaše doporučení?

Jednalo se o otevřenou položku. Respondent uvedl vlastní odpověď. Někteří respondenti v rámci své odpovědi uvedli více samostatných doporučení, jak podporovat děti ve střídavé péči. Tato doporučení proto byla rozdělena na jednotlivé možnosti. Ty byly následně vloženy do jednotlivých kategorií v tabulce. Z toho důvodu je u položky uvedeno více responzí, než bylo respondentů. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

Respondenti uvedli mnoho různých doporučení, jak podporovat žáky ve střídavé péči z pozice učitelů. Více respondentů doporučilo individuální (6) a laskavý přístup (3) k dítěti ve střídavé péči. Několik respondentů doporučilo být empatický, mít k situaci pochopení (9), být klidný, tolerantní, vstřícný (7), být důsledný, dbát na splnění stanovených požadavků (5). Respondentům se také často osvědčilo poskytovat dítěti ve střídavé péči podporu a zvýšenou pozornost (8), naslouchat mu (8), mluvit s ním (7), povzbuzovat ho, chválit (7), doučovat ho (3), vést ho k samostatnosti a odpovědnosti (4), netlačit na něj (3) a zařazovat pro něj do výuky aktivity osobnostní a sociální výchovy (dále jen OSV), zařazovat dramatickou výchovu (4). Větší množství respondentů doporučilo dítě ve střídavé péči motivovat, podpořit jeho sebepojetí (3), nerozebírat jeho rodinnou situaci, nevstupovat do rodinných vztahů, nehodnotit před ním jeho rodiče, neporovnávat je ani jejich přístup (5), spolupracovat a komunikovat s jeho rodiči (9), poskytnout rodičům rady ve prospěch dítěte (4), zřídit dítěti notýsek na domácí úkoly a povinnosti či používat žákovskou knížku (3), poskytnout dítěti dvoje učebnice a pomůcky či mít pomůcky ve třídě k půjčení (8), spolupracovat se speciální pedagožkou, školní psycholožkou a dalšími odborníky (3). Respondenti uvedli ještě mnoho dalších doporučení – ta jsou však zastoupena pouze jedním či dvěma respondenty. Objevily se však i 4 názory, že podpora těchto dětí není nutná či že se žádná podpora těchto dětí neosvědčila (2).

Kategorie - Subkategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Individuální přístup	6	4 %	Osvědčil se mi individuální přístup.	Poskytla jsem individuální konzultace po vyučování nebo během hodiny mimo třídy.
Citlivý přístup	2	1 %	Citlivý přístup.	Citlivější jednání.
Laskavý přístup	3	2 %	Laskavý přístup.	Vlídnost.

Taktický, obezřetný přístup	1	1 %	Vyžaduje to velmi taktický a obezřetný přístup.	Vyžaduje to velmi taktický a obezřetný přístup.
Být empatický, vyjádřit pochopení	9	6 %	Vyjádření pochopení s jeho situací.	Být empatický.
Být přirozený	1	1 %	Být přirozená.	Být přirozená.
Být klidný, tolerantní, vstřícný	7	5 %	Tolerance.	Vstřícnost.
Dbát na splnění stanovených požadavků, být důsledný	5	3 %	Důslednost.	Požadovat, aby to, co může být uděláno, uděláno bylo.
Poskytovat dítěti podporu, zvýšenou pozornost	8	5 %	Snažím se ho podpořit.	Věnovat mu zvýšenou pozornost.
Naslouchat mu	8	5 %	Dítě si vyslechnout.	Osvědčilo se aktivní naslouchání.
Mluvit s dítětem	7	5 %	Často s ním mluvit.	Osvědčilo se nechat dítě mluvit, pokud chtělo.
Povzbuzovat dítě, chválit ho	7	5 %	Ode mě více pochval.	Hodně povzbuzovat. A potom hlavně chválit a oceňovat za sebemenší úspěchy.
Důvěřovat	1	1 %	Ve většině případů, které jsem ve své praxi zažila, se mi skutečně osvědčila absolutní důvěra mezi mnou a žákem.	Ve většině případů, které jsem ve své praxi zažila, se mi skutečně osvědčila absolutní důvěra mezi mnou a žákem.
Netlačit na dítě	3	2 %	Ubrání běžného tlaku.	Zvýšený tlak je zbytečný.
Aktivity OSV ve výuce, dramatická výchova	4	3 %	Aktivity OSV ve výuce.	Dramatická výchova – ukázat, jak by se dalo v daných situacích jednat.
Doučování	3	2 %	Doučování.	Doučování.
Vést dítě k samostatnosti, odpovědnosti	4	3 %	Vést dítě k samostatnosti a větší zodpovědnosti.	Snaha, aby si povinnosti hlídal už sám.
Motivovat dítě, podpořit jeho sebepojetí	3	2 %	Motivace.	Podpořit jeho sebepojetí.
Poskytnout dítěti vysvětlení situace	2	1 %	V případě potřeby se pokusit vysvětlit situace, které dívka samozřejmě nemohla úplně chápat.	Snažit se mu vše vysvětlit a odpovídat na otázky.
Stanovit řád	2	1 %	Snaha o řád.	Žák musí mít řád.
Nerozebírat rodinnou situaci, nevstupovat do rodinných vztahů, nehodnotit rodiče před dítětem, neporovnávat je a jejich přístup	5	3 %	Nehodnotit před ním rodiče a neporovnávat dny, kdy je u otce a kdy u matky.	Nijak nerozebírat jeho rodinnou situaci.

Chránit dítě před boji rodičů	1	1 %	Nenechat rodiče používat dítě jako zbraň proti bývalému partnerovi.	Nenechat rodiče používat dítě jako zbraň proti bývalému partnerovi.
Spolupracovat a komunikovat s rodiči	9	6 %	Doporučení – spolupracovat s rodiči.	Zvýšená komunikace s rodiči.
Informovat každého rodiče zvlášť	2	1 %	Informovat každého rodiče zvlášť.	Nabídnout termíny konzultací pro každého rodiče zvlášť.
Informovat oba rodiče paralelně	2	1 %	Paralelní informování obou rodičů mailem.	Přímá komunikace s oběma rodiči.
S rodiči komunikovat pouze písemně	1	1 %	Nevzkazovat nic rodičům ústně, vše s rodiči řešit písemně.	Nevzkazovat nic rodičům ústně, vše s rodiči řešit písemně.
Doporučit rodičům - Aby uvážili vhodnost střídavé péče - Aby dítě žilo v jednom bytě a rodiče se u něj střídali po týdnu - Pravidelnou kontrolu plnění úkolů - Plán domácí přípravy	4 1 1 1 1	3 % 1 % 1 % 1 %	Doporučovala bych celkově uvážit vhodnost střídavé péče.	Dítě v jednom bytě a střídají se tam po týdnu rodiče.
Podpora učitelem závisí na spolupráci rodičů se školou	2	1 %	Podpora je omezena jen do té míry, do jaké je rodina či dva rozvedení rodiče ochotni spolupracovat se školou.	Pokud v 1. ročníku neprobíhá dobře spolupráce s rodiči a dítě je nemotivované, má jiné problémy než jen výukové, je působení učitele velmi nesnadné.
Dát dítěti více času na práci	1	1 %	Potřebovalo více času na vypracování úloh.	Potřebovalo více času na vypracování úloh.
Dlouhodobé úkoly vyvěsit na internet	1	1 %	Dlouhodobé úkoly vyvěsit na webové stránky třídy.	Dlouhodobé úkoly vyvěsit na webové stránky třídy.
Zřídít notýsek na domácí úkoly a povinnosti nebo používat Deník dítěte	3	2 %	Osvědčil se mi notýsek, kde jsme zapisovali domácí úkoly a další školní povinnosti.	Podrobné informace o cílech, požadavcích, úkolech v Deníku dítěte (žakovská knížka).
Dvoje - učebnice - pomůcky - pomůcky k půjčení ve třídě	8 5 1 2	5 % 3 % 1 % 1 %	Nabídnout dvoje učebnice.	Snažila jsem se mít pro dítě k půjčení pastelky, nůžky apod.
Obrázkové slovníky, encyklopedie	1	1 %	Obrázkové slovníky, encyklopedie.	Obrázkové slovníky, encyklopedie.
Spolupráce se speciální pedagožkou, školní psycholožkou a dalšími odborníky	3	2 %	Spolupráce se speciální pedagožkou.	Dítě předáno do péče odborníka.
Plán pedagogické podpory 1. stupně	1	1 %	Dítě mělo plán pedagogické podpory 1. stupně.	Dítě mělo plán pedagogické podpory 1. stupně.

Spolupráce s druhou ZŠ	1	1 %	Spolupráce s druhou ZŠ.	Spolupráce s druhou ZŠ.
Dítě prioritou	2	1 %	Mít za prioritu dítě.	Myslet na děti.
Pro dítě je podporou jistota stálosti prostředí třídy, kolektivu, učitele	2	1 %	Jediná podpora byla, že alespoň ve škole mělo dítě svou stálou lavici, učitelku a spolužáky.	Pro dítě jsem byla často jedinou jistotou, kterou mělo.
Seznámit ostatní děti se střídavou péčí, podpořit kolektiv třídy, aby se všichni chovali k dítěti opatrně	2	1 %	Zpracovat a seznámit i ostatní žáky s tím, co to znamená střídavá péče.	Podporovala jsem třídní kolektiv, aby se k dítěti chovali opatrně.
Pomoci dítěti s přesunem pomůcek	1	1 %	Osvědčila se mi dopomoc při odnášení školních pomůcek ze školy kvůli DÚ, aby si je dítě nezapomínalo.	Osvědčila se mi dopomoc při odnášení školních pomůcek ze školy kvůli DÚ, aby si je dítě nezapomínalo.
Kontrolovat dítě	1	1 %	Velmi důsledně dítě kontrolovat, že si zapisuje úkoly, že má učebnice, které potřebuje apod.	Velmi důsledně dítě kontrolovat, že si zapisuje úkoly, že má učebnice, které potřebuje apod.
Hodnotit dítě v daném týdnu	1	1 %	Osvědčilo – hodnotit v konkrétním týdnu.	Osvědčilo – hodnotit v konkrétním týdnu.
Nedávat úkoly, které přesahují do dalšího týdne	1	1 %	Nedávat úkoly přesahující do jiného týdne.	Nedávat úkoly přesahující do jiného týdne.
Dítěti neslevovat	1	1 %	Neslevovat z nároků.	Neslevovat z nároků.
Při výuce o rodině nutné uvádět i neúplné rodiny, při výuce o rodokmenu nabídnout fiktivní rodiny, nenutit dítě mluvit	1	1 %	Při diskuzi o rodině jsme museli dávat příklad i o rozvedené/neúplné rodině. Rozhodně bych toto dítě nenutila mluvit. Při výuce rodokmenu se osvědčuje nabízet fiktivní rodiny, aby i dítě, které nechce o své rodině mluvit, splnilo úkol.	Při diskuzi o rodině jsme museli dávat příklad i o rozvedené/neúplné rodině. Rozhodně bych toto dítě nenutila mluvit. Při výuce rodokmenu se osvědčuje nabízet fiktivní rodiny, aby i dítě, které nechce o své rodině mluvit, splnilo úkol.
Pozorovat dítě	1	1 %	Pozorovat.	Pozorovat.
Nezatěžovat dítě zbytečnostmi	1	1 %	Zatěžovat jen nezbytnostmi.	Zatěžovat jen nezbytnostmi.
Mít rozpis střídání	1	1 %	Mít rozpis, kdy je u koho, podle toho reagovat v případě starostí.	Mít rozpis, kdy je u koho, podle toho reagovat v případě starostí.
Podpora není nutná	4	3 %	Není potřeba žádné podpory.	Vše v pořádku.
Nic se neosvědčilo	2	1 %	Žádné.	Žádné konkrétní.
Nevím	1	1 %	Zatím tápu.	Zatím tápu.

Tabulka 6 - Jaké způsoby podpory tohoto žáka se Vám osvědčily, neosvědčily? Jaká jsou Vaše doporučení?

Položka č. 8: Jaký je Váš osobní názor na střídavou péči?

Jednalo se o otevřenou položku. Respondent uvedl vlastní odpověď. Každý respondent vyjádřil svůj osobní názor na střídavou péči. Vzniklo tedy 74 responzí, 74 samostatných názorů. Ty byly následně rozděleny do 4 kategorií a byly vloženy do tabulky. Respondenti v rámci svých responzí také popisovali důvody, které je vedou k danému názoru na střídavou péči, podmínky, za kterých je jejich názor platný a faktory ovlivňující průběh střídavé péče. Někteří respondenti uvedli těchto důvodů, podmínek či faktorů více. Proto byly následně rozděleny na jednotlivé možnosti a ty byly vloženy do jednotlivých subkategorií. Důvodů, podmínek a faktorů je tedy více než responzí, jejich číselné vyjádření vzájemně neodpovídá. Co se týče hodnot vyjádřených procenty – tentokrát jsou uvedeny pouze u jednotlivých kategorií, jelikož by procentuální vyjádření subkategorií, jak již bylo vysvětleno, neodpovídalo. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

Z výsledků vyplynulo, že mají respondenti na střídavou péči spíše negativní (31) než pozitivní (10) názor. Mnoho respondentů (27) se nepřiklonilo ani na jednu stranu – podle nich je střídavá péče velmi individuální, nelze na ni vyjádřit názor paušálně. Záleží podle nich na mnoha faktorech, které ovlivňují průběh a vhodnost střídavé péče. 6 respondentů bylo spíše proti střídavé péči. Souhlasili by s ní však v případě, kdy se rodiče střídají v jednom bydlišti dítěte.

Respondenti uvedli v rámci svých názorů také mnoho důvodů, proč zastávají svůj názor.

Uvedli také několik podmínek, za kterých je jejich názor platný.

Kategorie - Subkategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Jsem pro střídavou péči	10	14 %	Dítě ať má jedno bydliště a rodiče se střídají. Když budou rodiče rozumní, nebudou si zbytečně házet „klacky pod nohy“, tak i střídavá péče může dobře fungovat.	Myslím, že jsou případy, kdy to funguje a je to nejlepší řešení.
- Lepší než rozhádané prostředí	1			
- Někdy může být pro děti přínosem	1			
- Případy, kdy to funguje a je to nejlepší řešení	1			
- Děti ve střídavé péči bez problémů	1			
- ANO za podmínky střídání rodičů u dítěte v jednom bydlišti	5			
- ANO, ale pouze ve prospěch dítěte	1			
- ANO, ale rozumný interval střídání	1			
- ANO, pokud se rodiče domluví	2			
- ANO, pokud jsou rodiče rozumní, nebydlí daleko od sebe, nehází si klacky pod nohy	2			

<p>Jsem proti střídavé péči</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nevhodné pro děti (více negativních než kladných dopadů na dítě, způsobuje potíže, komplikace, dítě potřebuje stálost, klid, dítě musí mít vše dvakrát, neutváří si pevné vztahy, je ovlivněno dvojí výchovou, střídavá péče se na něm projeví v dospělosti, z dětí vyrábíme schizofreniky, pro dítě zatěžující, organizačně náročná, děti ji těžko snášejí) - Vhodné pouze pro rodiče 4 - Rodiče upřednostňují svůj zájem před zájmem dítěte 3 - Rodiče jsou málokdy rozumní 1 - Nejhorší – konflikty rodičů 1 - Problém – nové rodiny 2 - Zhoršený prospěch 2 - Nikdy nefunguje, funguje jen velmi zřídka 2 - Bere energii 1 - Neustálé stěhování 11 - Zmatek 1 - Složitě pro učitele 1 - Soudy nadužívají, je nařizována nevhodně 1 - Vhodnější výhradní péče 3 - Nevhodná jakákoliv péče v neúplné rodině 1 	<p>31 21</p>	<p>42 %</p>	<p>Nevidím jako vhodné pro většinu dětí.</p>	<p>Nejhorší varianta. Je to zločin na dětech a to doslova.</p>
<p>Jsem obecně proti střídavé péči, schvaluji ji ale v případě střídání rodičů v jednom bydlišti dítěte</p>	<p>6</p>	<p>8 %</p>	<p>Nevhodné. Ideální model – dítě v jednom bytě a střídání rodičů po týdnu u něj.</p>	<p>V jediném případě jsem nezaznamenala potíže, ovšem tam byly děti převážně u prarodičů a rodiče se střídali tam.</p>
<p>Je to individuální, nelze říct paušálně, záleží na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osobnosti dítěte 5 - Věku dítěte 1 - Zájmech a potřebách dítěte 1 - Komunikaci mezi rodiči, schopnosti se dohodnout 10 - Přístupu rodičů ke vzdělávání dítěte 1 - Komunikaci rodičů s učitelem 1 - Průběhu rozvodu 1 - Vztahu rodičů 11 - Přístupu rodičů k dítěti 5 	<p>27</p>	<p>36 %</p>	<p>Pokud jsou rodiče rozumní a dokáží se na všem rozumně domluvit, tak ani střídavá péče nemusí poškodit dítě. Žel, velmi často je komunikace mezi rodiči špatná a rodiče využívají dítě k dosažení určitých výhod od bývalého partnera...</p>	<p>Je výhodné, když rozvod probíhá v klidu a rodiče berou vzdělávání dítěte jako prioritu. Je nevhodné, když je dítě dlouho přetahováno mezi rodiči, kteří se o něj hádají.</p>

- Modelu střídavé péče (vhodnější - dítě na jednom místě a střídají se u něj rodiče)	4			
- Vzdálenosti bydlišť	1			

Tabulka 7 - Jaký je Váš osobní názor na střídavou péči?

Položka č. 9: Znáte kolegu/kolegyni z jiné školy, který/á pracuje na 1. stupni základní školy a má dítě ve střídavé péči ve třídě?

Jednalo se o uzavřenou dichotomickou položku. Respondent musel zvolit jednu možnost. Na tuto položku odpovídali respondenti, kteří se nikdy nesetkali ve třídě s dítětem ve střídavé péči. Vzhledem k tomu, že z výzkumu vyšlo těchto respondentů jen několik (celkem 4), obsahují následující položky velmi málo responzí.

3 respondenti uvedli, že znají kolegy z prvního stupně z jiné školy, kteří mají dítě ve střídavé péči ve třídě. Jen 1 respondent uvedl, že takového kolegu či takovou kolegyni nezná.

Položka č. 10: Četl/a jste někdy odbornou knihu či článek o problematice dětí ve střídavé péči nebo jste absolvoval/a školení o této problematice?

Jednalo se polouzavřenou položku. Respondent musel zvolit alespoň jednu z odpovědí nebo dopsat vlastní. Na tuto položku odpovídali respondenti, kteří se nikdy nesetkali ve třídě s dítětem ve střídavé péči.

Všichni respondenti (4) uvedli, že nemají s problematikou střídavé péče žádné zkušenosti.

Položka č. 11: Máte představu, jak se děti ve střídavé péči mohou projevovat, co je pro ně typické?

Jednalo se o uzavřenou dichotomickou položku. Respondent musel zvolit jednu možnost. Na tuto položku odpovídali respondenti, kteří se nikdy nesetkali ve třídě s dítětem ve střídavé péči.

Všichni respondenti (4) uvedli, že nemají představu o tom, jak se děti ve střídavé péči mohou projevovat, co je pro tyto děti typické.

Položka č. 12: Zkuste svou představu konkretizovat.

Jednalo se o otevřenou položku. Respondent měl uvést vlastní odpověď. Vzhledem k tomu, že všichni respondenti odpověděli, že nemají představu o projevech dětí ve střídavé péči, žádný z nich nebyl přeměřován na tuto položku. Proto zůstala bez odpovědi.

Položka č. 13: Jak byste s dítětem ve střídavé péči pracoval/a ve třídě?

Jednalo se o otevřenou položku. Respondent uvedl vlastní odpověď. Na tuto položku odpovídali respondenti, kteří se nikdy nesetkali ve třídě s dítětem ve střídavé péči. Někteří respondenti v rámci své odpovědi uvedli více samostatných nápadů, jak by pracovali s dítětem ve střídavé péči ve třídě. Jejich nápady byly proto rozděleny na jednotlivé možnosti. Ty byly následně vloženy do jednotlivých kategorií v tabulce. Z toho důvodu je u položky uvedeno více responzí, než bylo respondentů. Hodnoty v procentech jsou zaokrouhlené.

Z výsledků vyplynulo několik samostatných nápadů, jak by respondenti bez zkušeností s dětmi ve střídavé péči s těmito dětmi pracovali ve třídě. Na jedné možnosti se shodli 2 respondenti – a sice, že by k dětem ve střídavé péči přistupovali stejně jako k ostatním dětem.

Kategorie	Absolutní četnost	Průměr %	Typický výrok/Zástupný výrok	Zvláštní výrok
Poskytnutí náhradních pomůcek	1	14 %	Dát mu možnost 2 sad učebnic, aby je nemuselo neustále stěhovat.	Dát mu možnost 2 sad učebnic, aby je nemuselo neustále stěhovat.
Nenučení dítěte do popisování rodinných vztahů	1	14 %	Nenutit ho do popisování rodinných vztahů, pokud nechce sám.	Nenutit ho do popisování rodinných vztahů, pokud nechce sám.
Nezadávání domácích úkolů na víkend	1	14 %	Nedávat úkoly na víkend, kdy je pravděpodobné, že bude u druhého rodiče.	Nedávat úkoly na víkend, kdy je pravděpodobné, že bude u druhého rodiče.
Individuální přístup k dítěti	1	14 %	Individuálně podle jeho potřeb.	Individuálně podle jeho potřeb.
Stejný přístup jako k ostatním dětem	2	29 %	Jako se všemi ostatními.	Postupem času stejně jako s ostatními.
Ze začátku opatrnější přístup	1	14 %	Ze začátku opatrněji.	Ze začátku opatrněji.

Tabulka 8 - Jak byste s dítětem ve střídavé péči pracoval/a ve třídě?

Položka č. 14: Chtěl/a byste se o této problematice dozvědět více?

Jednalo se o uzavřenou dichotomickou položku. Respondent musel zvolit jednu možnost. Na tuto položku odpovídali respondenti, kteří se nikdy nesečkali ve třídě s dítětem ve střídavé péči.

3 respondenti uvedli, že by se o problematice střídavé péče chtěli dozvědět více. Jen 1 respondent uvedl, že se nové informace dozvědět nechce.

9 Shrnutí, interpretace a diskuze výsledků

V této kapitole se budu věnovat výsledkům výzkumu vzhledem ke stanoveným cílům výzkumu. Budu postupovat po jednotlivých dílčích cílech a hlavnímu cíli, který z nich vyplývá, se budu věnovat v závěru kapitoly. Ke každému z cílů shrnu výsledky, které přinesly konkrétní výzkumné metody směřující k jeho dosažení. V případě, kdy k cíli směřuje více výzkumných metod, výsledky porovnáám a sjednotím je do jedné odpovědi, do jednoho hlavního výsledku, který z jednotlivých částí vyvstal, jevil se jako nejčastější. Následně budu reflektovat naplnění předpokládaných výsledků a porovnáám výsledky výzkumu s poznatky teoretické části diplomové práce čerpající z odborné literatury. Další výsledky, které z výzkumu vplynuly, ale nejsou odpovědí na žádný z cílů, uvedu mimo jiné v kapitole Závěr empirické části.

Prvním z menších cílů empirického šetření bylo zjistit, jakým způsobem se projevují děti ve střídavé péči ve školním prostředí. Z rozhovorů s učitelkami primárních škol vplynulo, že přestože byly děti ve střídavé péči povahově rozdílné, projevovaly se ve školním prostředí často velmi podobně. Děti často zapomínaly pomůcky, měly psychické potíže, nedokázaly donést věci do druhého dne, chodily pozdě do školy, měly problémy s chováním (byly rozmazlené, jeden chlapec byl agresivní, jeden byl strůjcem kyberšikany, jeden dělal naschvály a manipuloval rodiči), byly citlivé, vyplašené, nejisté, měly problémy ve třídním kolektivu a s pozorností. Na některých dětech se projevila odlišná domácí příprava u matky a odlišná u otce. Střídavá péče také měla vliv na vnitřní prožívání dětí. Paní učitelky ale také zažily děti ve střídavé péči, které byly bez problémů, na dětech tato péče nebyla znát – těchto dětí však bylo méně než těch, na kterých se střídavá péče projevila. Podle paní psycholožky neexistují typické projevy pro děti ve střídavé péči, záleží podle ní pouze na tom, jak fungují rodiče – pak je jedno, o kterou péči se jedná. Z dotazníkového šetření vyšlo najevo, že děti ve střídavé péči často zapomínají věci, střídavá péče se na nich projevuje zhoršením domácí přípravy. Podle mnoha respondentů se také změnilo chování těchto dětí, děti měly potíže ve výuce a měly psychické potíže. Někteří respondenti u těchto dětí také zaznamenali pozdní příchody, potíže se školní docházkou, potíže ve třídním kolektivu a v komunikaci. Podle některých se děti zhoršily ve škole všeobecně. Respondenti si u dětí všimli i fyzických potíží v ojedinělých případech, projevů způsobených častým střídáním domácností

a odlišným přístupem rodičů a dalších nežádoucích projevů. Mnoho respondentů ale také uvedlo, že se tyto děti projevovaly standardně jako ostatní děti ve třídě. Dva respondenti dokonce uvedli, že se děti zlepšily ve škole či v domácí přípravě. Více však bylo dětí s problémovými projevy. V dotazníkovém šetření se této otázce věnovala ještě jedna položka, která žádala o konkrétnější popis projevů dětí ve střídavé péči. Zde se respondenti více rozepsali a nejvíce z nich odkazovalo na změny chování dětí ve střídavé péči, které byly různé – u některých dětí došlo ke zhoršení chování (děti byly vzteklé, hrubé, agresivní, vznětlivé či zlostné), některé často plakaly a byly smutné, některé byly přecitlivělé, hysterické, neklidné, lhaly, předváděly se, zneužívaly svého postavení, provokovaly ostatní či byly naopak unavené, zamklé, neaktivní, zmatené, podrážděné či apatické atd. I zde respondenti poukazovali na časté zapomínání pomůcek, úkolů a věcí. Mnoho respondentů u dětí ve střídavé péči zaznamenalo také nesoustředěnost a nepozornost, odlišný přístup rodičů projevující se na dítěti, zhoršení domácí přípravy. Někteří si všimli u dětí ztráty domova, jelikož byly neustále na cestách, problémů ve škole, pozdních příchodů, problémů ve třídním kolektivu, častých změn nálad, prožívání strachu, úzkosti a nejistoty a dalších projevů, které byly negativní – dítě se zhoršilo. Někteří respondenti i zde potvrdili, že se děti projevovaly ve třídě standardně jako ostatní děti, byly bez problémů, měly dobrý prospěch ve škole či jim střídavá péče prospěla. Těchto odpovědí však byla menšina. Při srovnání jednotlivých výsledků plynoucích z rozhovorů a dotazníkového šetření se ukazuje, že se děti ve střídavé péči projevují často velmi podobně. Podle získaných dat se na nich obvykle projevuje střídavá péče negativně, děti mají potíže. Velmi často zapomínají, dochází u nich ke změnám chování, mají psychické potíže, potíže s pozorností, projevuje se na nich odlišný přístup rodičů, zhoršená domácí příprava. Mají také často potíže ve třídním kolektivu, potíže s pozdními příchody a problémy ve škole při výuce. V některých případech se podle respondentů však děti ve střídavé péči projevují standardně jako ostatní děti, jsou bez problémů či se dokonce zlepší. Těchto dětí bylo však podle získaných dat mnohem méně než dětí s problémy. Předpokládaný výsledek byl tedy potvrzen – změnilo se chování dětí, děti byly opravdu častěji plačtivé, smutné, měly psychické i fyzické potíže, zapomínaly pomůcky, zhoršila se jejich domácí příprava, měly více pozdních příchodů a měly potíže ve třídním kolektivu. Potvrdilo se i to, že se některé děti projevovaly standardně jako ostatní děti. Na projevy dětí měla skutečně vliv střídavá péče v závislosti na různých faktorech,

kteře ovlivňovaly její průběh (příčiny problémů a příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče – o nich v dalších cílech). V případě působení negativních faktorů na průběh střídavé péče (nespolupráce rodičů, konflikty, nevhodný interval střídání, odlišný přístup rodičů...) skutečně došlo ke zhoršení projevů dítěte. Pokud na střídavou péči působily faktory pozitivní (spolupráce rodičů, vhodný model střídavé péče, zájem o dítě...), dítě bylo skutečně bez problémů či se zlepšilo. Výzkum potvrdil i další chování dětí po rozvodu rodičů, které bylo zanesené v odborné literatuře – a sice např. že děti často prožívají úzkost, strach, stres, mají potíže se soustředěním, jsou unavené či zlostné, vzteklé, předvádí se. Výzkum však např. nepotvrdil u těchto dětí sklony k přejídání, zdravotní problémy či sklony ke krádežím.

Druhým cílem bylo zjistit, zda se projevy dětí ve střídavé péči ve školním prostředí mění v průběhu času. Z rozhovorů s učitelkami primárních škol vyšlo najevo, že je to velmi individuální – v některých případech se projevy nezměnily, v některých případech došlo k jejich zhoršení a v některých případech k jejich zlepšení. Častěji však podle paních učitelek dochází ke zhoršení projevů, k jejich prohlubování. Záleželo na působení několika faktorů. O nich však v rámci následujících dvou cílů. Předpokládaný výsledek se zde potvrdil z části – ze získaných dat vyšlo najevo, že se projevy dětí opravdu mění v průběhu času, ale ne vždy – výzkum ukázal, že mohou zůstat i stabilní. Na změnu projevů mají však opravdu vliv faktory, které ovlivňují průběh střídavé péče. Z výsledků není patrné, zda se děti nejvýrazněji projevují během prvního roku střídavé péče – pouze jeden chlapec se po prvním roce zlepšil, zde to však bylo zapříčiněno působením faktorů.

Třetím cílem bylo popsat konkrétní příčiny problémů dětí ve střídavé péči. Z rozhovorů s učitelkami 1. stupně vyšlo najevo, že hlavní příčinou problémů dětí ve střídavé péči jsou jejich rodiče. Problémy dětem podle paních učitelek konkrétně způsobuje nesoulad rodičů, jejich neshoda, nespolupráce, odlišný přístup k dítěti, odlišná pravidla, konflikty a domácí násilí před dítětem, vzájemné nerespektování se a nedostatečná domácí příprava s dítětem do školy. Paní učitelky dále považovaly za příčinu problémů dětí ve střídavé péči změnu životního stylu, ztrátu pravidelnosti, jistoty a bezpečí a také rozvodovou situaci, interval střídání, zdravotní stav dítěte a věk dítěte. Problémy také podle paních učitelek může způsobit nový sourozenec. Podle paní psycholožky ovlivňují průběh střídavé péče rodiče, jejich vzájemná schopnost se dohodnout. Jednání rodičů přitom podle ní podmiňuje projevy

děti ve střídavé péči. Problémy podle paní psycholožky přináší dítěti ve střídavé péči také zakládání nových rodin rodiči. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že respondenti spatřují příčiny problémů dětí ve střídavé péči především ve střídání domácností – děti trpí přesuny mezi domácnostmi, nevědí, kam patří, ztrácí stabilitu prostředí. Mnoho respondentů vidí také příčinu problémů v nevhodné komunikaci rodičů, ve sporech a konfliktech mezi rodiči a někteří také v tom, že se rodiče dítěti dostatečně nevěnují, vzájemně nespolupracují, nedokáží se dohodnout a mají k dítěti odlišný přístup. Jiní příčiny nachází v rozvodové situaci a v osobnostních předpokladech dítěte atd. Při srovnání jednotlivých výsledků získaných z rozhovorů a dotazníkového šetření se ukazuje, že hlavní příčinou problémů dětí ve střídavé péči jsou podle respondentů rodiče a také střídání domácností. Rodiče přitom mají vliv i na projevy dětí a na jejich proměny v čase. Mezi další příčiny problémů pak podle respondentů patří osobnostní předpoklady dítěte, rozvodová situace, změna životního stylu, ztráta pravidelnosti, jistoty, bezpečí, nevhodný interval střídání, zdravotní stav dítěte, věk dítěte, nový sourozenec a vznikající nové rodiny. Předpokládaný výsledek byl potvrzen – příčina problémů byla opravdu v rodičích, v jejich neshodě, konfliktech, nespolupráci, odlišném přístupu k dítěti a také v nevhodně nastaveném intervalu střídání a ve vzdálenosti bydlišť. I když spíše než vzdálenost bydlišť bylo příčinou samotné střídání bydlišť. Výsledky se shodovaly s teoretickou částí diplomové práce, která čerpala z odborné literatury – z dostupných dat se dále potvrdilo, že je příčinou problémů skutečně věk dítěte, zdravotní stav dítěte, stoprocentní nenaplnění potřeb dítěte, nenaplnění funkcí rodiny, rodičovské odpovědnosti. Potvrdilo se také, že nevhodný přístup rodičů k dítěti a nevhodné chování rodičů k sobě navzájem po rozvodu a v průběhu střídavé péče má vliv na projevy dítěte a střídavou péči jako takovou, je příčinou problémů. Příčinou problémů byl také samotný rozvod. Výsledky naopak nepotvrdily, že by bylo příčinou problémů zaměstnání rodičů či např. kouření tabákových výrobků.

Čtvrtým cílem bylo popsat konkrétní příčiny zasazující se o to, že dítě ve střídavé péči problémy nemá. Podle paních učitelek mají i na bezproblémový průběh střídavé péče velký vliv rodiče. Bezproblémovému průběhu podle nich napomáhá komunikace rodičů, jejich spolupráce, vzájemná dohoda a také situace, kdy se rodiče přizpůsobí dítěti, snaží se mu vyjít vstříc, dítě cítí, že je pro oba rodiče důležité. Vhodné je podle paních učitelek také střídání rodičů v jednom bydlišti u dítěte. Z rozhovoru s paní psycholožkou vyplynulo, jak

již bylo zmíněno u předchozího cíle, že průběh střídavé péče podle ní ovlivňují rodiče dítěte – rodiče tedy mohou zapříčít jak problémovou, tak bezproblémovou střídavou péči. Záleží na jejich jednání a schopnosti se dohodnout. Paní psycholožka také mluvila o Cochemském modelu, který je podle ní vhodný – může pomoci bezproblémovému průběhu střídavé péče – vede rodiče k dohodě. Paní psycholožka hovořila také o tom, že je pro děti vhodnější taková střídavá péče, kdy se u dítěte střídají rodiče v jednom bydlíšti – tento model je podle ní nejšetrnější. Z výsledků dotazníkového šetření vyšlo najevo, že většina respondentů vidí příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče ve snaze o bezproblémový průběh střídavé péče. Někteří tím myslí všeobecnou snahu o bezproblémový průběh, jiní poukazují na vhodný přístup rodičů k dítěti, na vhodný přístup učitele k dítěti a na nastavení pravidel střídavé péče. Hodně respondentů nachází příčiny bezproblémového průběhu také ve vhodné komunikaci rodičů, ve spolupráci rodičů se školou, v poskytování informací oběma rodičům učitelem, ve schopnosti rodičů se dohodnout atd. Při srovnání dostupných dat se ukazuje, že respondenti vidí příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče v rodičích, jejich vhodné spolupráci, komunikaci, v jejich dohodě, přístupu k dítěti, v jejich spolupráci se školou a dále v modelu střídavé péče – vhodné je podle nich, když dítě bydlí na jednom místě a střídají se u něj rodiče. Rodiče mají vliv podle respondentů i na projevy dětí ve střídavé péči a na změny projevů těchto dětí. Jako další příčiny bezproblémového průběhu střídavé péče respondenti uvedli Cochemský model, snahu o bezproblémový průběh střídavé péče, vhodný přístup učitele k žákům, nastavení pravidel střídavé péče a informování obou rodičů učitelem. Výsledky potvrdily předpokládaný výsledek – mezi příčiny zasazující se o bezproblémový průběh střídavé péče skutečně patří podle dostupných dat dobrá spolupráce a komunikace rodičů a mezi rodiči a školou, zájem obou rodičů o dítě a model umožňující střídání rodičů v jednom bytě. Vzhledem k literatuře se také potvrdilo, že je velmi důležité chování rodičů po rozvodu a v průběhu střídavé péče, svou roli zde také hraje rodičovská odpovědnost, naplňování potřeb dítěte a funkcí rodiny, nastavení vhodného modelu střídání. Potvrdila se také důležitost vhodného přístupu učitele k dítěti ve střídavé péči a důležitost spolupráce s odborníky.

Pátým cílem bylo zjistit, jestli existuje typ dětí, který je více ohrožený dopady střídavé péče, či jestli existuje typ dětí, kterému střídavá péče přináší větší prospěch než ostatním dětem. Z rozhovoru s paní psycholožkou vyplynulo, že podle ní neexistuje žádný typ dětí, kterému

by prospěl jakýkoliv rozpad rodiny. Ve vztahu k dětem mladšího školního období hovořila o tom, že žádné takové dítě nevyřkne přání, aby se rodiče rozvedli, protože jsou rodiče pro dítě v tomto věku velmi důležití. Střídavá péče podle paní psycholožky zvláště neprospívá dětem s ADHD, které jsou sociálně slabší ve vztazích s vrstevníky, jsou emočně nezralé a nestabilní. Je pro ně velmi těžké udržet věci pohromadě v rámci dvou domácností. Předpokládaný výsledek se z větší části nepotvrdil. Z dostupných dat nevyplývalo, zda jsou dívky citlivější na průběh střídavé péče. Nepotvrdilo se ani, zda mají na intenzitu prožívání střídavé péče největší vliv osobnostní předpoklady. Z výsledků výzkumu však vyplývá, že věk hraje ve střídavé péči svou roli. Mladším dětem střídavá péče způsobuje větší problémy. Výsledky také poukázaly na děti s ADHD, kterým střídavá péče obzvlášť způsobuje potíže. Tyto děti patří mezi děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

Šestým cílem bylo zjistit, jakou cestou se učitelé nejčastěji dozvídají, že je dané dítě ve střídavé péči. Z rozhovorů s učitelkami primárních škol vyplynulo, že se paní učitelky ve většině případů dozvěděly o střídavé péči dětí přímo od jejich rodičů, často ještě před nástupem dítěte do prvního ročníku či během prvních týdnů školní docházky dítěte. Informace také poskytl odbor sociální péče. Jedna z paní učitelek získala informaci o střídavé péči dítěte od své kolegyně. Z odpovědí respondentů z dotazníkového šetření vyšlo najevo, že se respondenti většinou dozvěděli informace o tom, že je dítě ve střídavé péči od rodičů dětí. Menší množství respondentů informace získalo od vedení školy, od dítěte, od kolegů či vlastním pozorováním. Při porovnání získaných dat se respondenti – učitelé – nejčastěji dozvěděli o střídavé péči dětí přímo od jejich rodičů. Respondenti jmenovali ještě jiné možnosti a sice, že se o střídavé péči dětí dozvěděli od vedení školy, od samotného dítěte, od kolegů, od odboru sociální péče či vlastním pozorováním. Předpokládaný výsledek se potvrdil – učitelé se skutečně nejčastěji dozvěděli o střídavé péči dítěte od rodičů i vlastním pozorováním. Výsledky však přinesly i další možnosti.

Sedmým cílem bylo nashromáždit doporučení pro učitele primárních škol, jak pracovat s žáky ve střídavé péči, s kým spolupracovat a jakým způsobem – včetně spolupráce s rodiči. Nejprve k doporučením, jak pracovat s žáky ve střídavé péči ve třídě. Z rozhovorů s učitelkami 1. stupně vyšlo najevo, že paní učitelky nejčastěji přistupují k těmto dětem individuálně, citlivě a v klidu. Snaží se upozadovat či v rámci mezí tolerovat zapomínání,

snaží se hledat řešení. Jedna z paních učitelek poskytuje dětem náhradní pomůcky, jedna volí klidný osobní přístup a děti často chválí – v případech, kdy to jde, aby nebyla nespravedlivá k ostatním dětem. Paní učitelka upozornila také na to, že je důležité, aby se děti naučily vypořádávat s problémy i samy, protože není v silách učitelů být těmto dětem neustálou podporou. Třetí paní učitelka hovořila o tom, že je důležité děti netrestat a zjišťovat si nejprve od rodičů, zda se doma neděje něco výjimečného, s rodiči vše projednávat a snažit se najít řešení. Paní psychologka mluvila o tom, že asi neexistuje jeden jediný vhodný způsob, jak by učitelé měli pracovat ve třídě s dětmi ve střídavé péči. Učitel by ale podle ní měl být k dítěti tolerantní a měl by k němu přistupovat individuálně, pokud je to v jeho silách vzhledem k ostatním dětem. Měl by také brát ohled na rozpoložení dítěte, v jakém přijde ráno do třídy. Vhodné je podle ní, když si učitel vezme dítě stranou a vysvětlí mu, že chápe, že je to pro něj náročné a když bude potřebovat, že si ho rád vyslechne. Podle paní psychologky je velmi důležité, když je mezi učitelem a dítětem dobrý vztah – všechno lépe funguje a dítě prospívá. Z dotazníkového šetření vyplynulo mnoho různých doporučení, jak pracovat s dětmi ve střídavé péči, jak je podporovat. Několik respondentů doporučilo individuální a laskavý přístup k dětem ve střídavé péči, několik doporučilo být empatický, mít k situaci pochopení, být klidný, tolerantní, vstřícný, být důsledný, dbát na splnění stanovených požadavků. Jiní doporučovali poskytovat těmto dětem podporu, zvýšenou pozornost, naslouchat jim, mluvit s nimi, povzbuzovat je, chválit, doučovat je, vést je k samostatnosti a zodpovědnosti, netlačit na ně, motivovat je a podporovat jejich sebepojetí. Respondentům se také osvědčilo zařadit do výuky aktivity OSV a dramatickou výchovu, nerozebírat rodinnou situaci dětí, nehodnotit jejich rodiče, neporovnávat je, ale naopak s nimi spolupracovat a komunikovat, poskytovat jim rady ve prospěch dítěte, poskytovat dětem náhradní pomůcky a učebnice, zřídit dětem notýsek či používat na povinnosti žákovskou knížku. Osvědčilo se také spolupracovat s odborníky. Objevily se však i názory, že podpora těchto dětí není nutná či že se žádná podpora neosvědčila. Při srovnání dat se respondentům nejčastěji osvědčilo k dětem přistupovat individuálně. Také se respondentům často osvědčil klidný, laskavý a citlivý přístup, osvědčilo se děti chválit, poskytovat jim náhradní pomůcky, být k nim tolerantní. Dále se osvědčilo komunikovat a spolupracovat s rodiči, mluvit s dítětem a naslouchat mu, povzbuzovat ho a podporovat, věnovat mu zvýšenou pozornost, mít k situaci pochopení, být empatický atd.

Předpokládaný výsledek se potvrdil – respondentům se opravdu osvědčilo přistupovat k dětem individuálně a citlivě. Výsledky však přinesly ještě mnoho dalších doporučení, jak pracovat s dětmi ve střídavé péči ve třídě. Vzhledem k odborné literatuře výsledky dále potvrdily, že učitel může žáka svým přístupem skutečně podporovat, pomoci mu. Také se potvrdilo, že je důležité, aby učitelé spolupracovali s odborníky a s rodiči, dítěti naslouchali, byli k němu citliví, motivovali ho a podporovali jeho sebevyjádření, věnovali mu zvýšenou pozornost. Z dostupných dat se také potvrdilo, že je vhodné k dítěti ve střídavé péči přistupovat jako k dítěti se speciálními vzdělávacími potřebami, osvědčilo se mít rozpis střídání.

Co se týče spolupráce s rodiči dětí ve střídavé péči, dotazované učitelky 1. stupně základní školy se až na výjimky setkaly s obtížnou a náročnou komunikací. V některých případech bylo nutné s rodiči jednat zvlášť. Jedna paní učitelka se setkala s manipulací ze strany rodičů, pro jednu bylo těžké rodičům vysvětlit, že škola nechce řešit jejich problémy, ale potřebuje jejich spolupráci. V některých případech se projevila odlišná snaha o komunikaci a spolupráci ze strany maminky a tatínka. V jednom případě probíhala spolupráce bez problémů díky schopnostem rodičů se domluvit a komunikovat spolu. Z rozhovorů dále vyplynulo, že se paním učitelkám nejvíce osvědčil individuální přístup k rodičům, v případě konfliktů oddělené jednání s každým z rodičů, rozesílání a sdělování informací oběma rodičům. Dále se osvědčilo všechno připomínat dvojitě, nejednat s jedním rodičem za zády druhého, stát vně problémů rodičů, nenechat sebou manipulovat, zvat rodiče na konzultace, vyžadovat účast na třídních schůzkách, okamžitě řešit problémy telefonicky, komunikovat e-mailem, dojednat nápravu a netrestat dítě. Důležité je podle paních učitelek s rodiči spolupracovat, snažit se je přimět ke změnám. Z rozhovoru s paní psychologkou vyšlo najevo, že je důležité s rodiči komunikovat symetricky, podávat jim stejné informace, vysvětlit jim, že škola jedná v zájmu dítěte, je tu pro něj, a ne pro rodiče a jejich spory. Je vhodné, když se škola snaží dovést rodiče k lepší komunikaci, aby tím zlepšila podmínky dítěti. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že se více respondentů setkalo s dobrou spoluprací s rodiči. Špatnou spoluprací zažila menšina z nich. Někteří respondenti zažili spolupráci pouze s jedním z rodičů – většinou s matkou dítěte. Někteří respondenti se setkali s rodiči, kteří chodili na setkání do školy dohromady, někteří s těmi, co chodili zvlášť. Ve výsledcích se vyskytla i spolupráce, která byla velmi rozpačitá. Z výsledků dále

vyplývalo, že se většině respondentů osvědčilo komunikovat s oběma rodiči stejně (e- mailem, telefonicky i osobně). Některým respondentům se dále osvědčilo informovat rodiče pravidelně a pořádat pravidelná setkání, poskytovat rodičům doporučení v zájmu dítěte, být k nim vstřícný, citlivý, upřímný, tolerantní a uctivý, mít k situaci pochopení, být diskrétní a nestranný. Některým se osvědčilo vést setkání s oběma rodiči současně, jiným s každým z rodičů zvlášť atd. Při porovnání získaných výsledků se respondentům nejčastěji osvědčilo komunikovat s oběma rodiči stejně, podávat jim stejné informace. Také se osvědčilo v případě potíží jednat s rodiči odděleně, snažit se rodiče vést ke změnám, ke zlepšení komunikace ve prospěch dítěte, být nestranný, zvat rodiče na konzultace a komunikovat s nimi také telefonicky a e-mailem a další. Co se týče spolupráce a komunikace s rodiči, paní učitelky zažily spolupráci až na výjimky obtížnou a náročnou, zatímco respondenti z dotazníkového šetření zažili častěji spolupráci dobrou. Špatná spolupráce se v odpovědích však také vyskytla. V některých případech museli respondenti jednat s rodiči odděleně, v některých případech spolupracoval pouze jeden rodič či rodiče komunikovali rozdílně. Pro některé respondenty bylo obtížné rodičům vysvětlit, že je tu škola pro dítě, a ne pro rodiče a jejich spory. Jeden z respondentů zažil manipulaci ze strany rodičů. Předpokládaný výsledek se potvrdil – respondentům se skutečně osvědčilo komunikovat s oběma rodiči stejně a spolupracovat s nimi okamžitě v případě potíží. Výsledky však přinesly mnoho dalších doporučení a zkušeností učitelů. Ve vztahu k odborné literatuře se z dostupných dat také potvrdilo, že je důležité s rodiči spolupracovat a zvat oba rodiče na setkání. Výsledky následně přinesly dvě možnosti – učitel s rodiči na setkání může jednat dohromady nebo zvlášť, záleží na míře konfliktů mezi rodiči (to doporučuje i literatura). Vzhledem k literatuře se také potvrdilo, že rodiče se mohou snažit s učiteli manipulovat. Potvrdilo se, že je nejlepší zůstat nestranný, zůstat vně sporu rodičů.

Cílem bylo také získat doporučení, s kým dalším v této problematice z pozice učitelů spolupracovat (kromě rodičů dětí ve střídavé péči). Z rozhovorů s učitelkami primárních škol vyšlo najevo, že pokud mají paní učitelky ve třídě dítě ve střídavé péči, spolupracují se speciálním pedagogickým centrem, školním psychologem, pedagogicko-psychologickou poradnou, Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, s vychovatelkou, výchovným poradcem pro 1. stupeň základní školy či pro celou základní školu a s vedením školy. Předpokládaný výsledek se potvrdil – paní učitelky skutečně spolupracovaly s vedením školy,

s pedagogicko-psychologickou poradnou i s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Jmenovaly však i další možnosti, s kým je dobré spolupracovat. Dostupná data z výzkumu dále potvrdila vzhledem k teoretické části diplomové práce čerpající z odborné literatury, že je vhodné spolupracovat se školním psychologem, výchovným poradcem atd.

Osmým cílem bylo získat a porovnat osobní názory učitelů na střídavou péči. Z rozhovorů s učitelkami primárních škol vyplynulo, že ve většině případů střídavá péče dětem neprospívá, pro děti není vhodná. Shodly se na tom všechny tři paní učitelky. Děti podle nich ztratí svou jistotu, strádají a velmi často se na nich střídavá péče podepíše i celkově. Podle jedné z paní učitelek se však jedná o velmi těžko řešitelnou situaci, jelikož je třeba dbát i na práva rodičů. Jedné paní učitelce se nelíbí, že je střídavá péče nadužívaná, vyřeší problémy všech kromě dítěte, které by mělo stát na prvním místě. Nestaví se však přímo proti střídavé péči, ale s mnoha věcmi ohledně střídavé péče nesouhlasí. Podle paní učitelek ale existuje i možnost, kdy střídavá péče může fungovat. Je tomu tak v případě, kdy dítě bydlí v jednom bydlišti a rodiče se u něj střídají. Podle paní učitelek se jedná o nejlepší model střídavé péče. Je však podle nich méně častý, jelikož ho málokterý rodič dokáže realizovat. Dotazníkové šetření ukázalo osobní názor na střídavou péči 74 respondentů – 74 učitelů primárních škol. Z výsledků vyšlo najevo, že mají dotazovaní učitelé na střídavou péči spíše negativní názor, více jich se střídavou péčí nesouhlasí, než souhlasí. Mnoho dotazovaných učitelů se však nepřiklonilo ani na jednu názorovou stranu, jelikož je podle nich střídavá péče individuální, nelze na ni vyjádřit názor paušálně. Záleží podle nich na mnoha faktorech, které ovlivňují průběh a vhodnost střídavé péče. Několik respondentů bylo spíše proti střídavé péči. Souhlasili by s ní však v případě, kdy se rodiče střídají v jednom bydlišti dítěte. Respondenti uvedli v rámci svých názorů také mnoho důvodů, proč zastávají svůj názor. Uvedli také několik podmínek, za kterých je jejich názor platný. Při srovnání získaných výsledků se ukazuje, že mají respondenti – učitelé primárních škol – na střídavou péči spíše negativní názor, se střídavou péčí spíše nesouhlasí. Podle mnoha z nich není střídavá péče pro děti vhodná, dětem neprospívá – a to z mnoha důvodů. Našli se však i respondenti, kteří se střídavou péčí souhlasí, či s ní souhlasí za určitých podmínek. Často respondenti se střídavou péčí souhlasí v případě, kdy dítě bydlí v jednom bydlišti a střídají se u něj rodiče. Podle některých se jedná o nejlepší variantu střídavé péče. Našli se i respondenti, kteří se střídavou péčí obecně nesouhlasí, ale přiklonili by se k ní pouze právě

za této podmínky. Mnoho respondentů se nepřiklonilo ani na jednu názorovou stranu, podle nich je střídavá péče velmi individuální, její průběh a vhodnost je ovlivněn mnoha faktory. Předpokládaný výsledek se potvrdil – dotazovaní učitelé měli na střídavou péči skutečně spíše negativní názor. Mnoho z nich ale bylo také názorově nevyhraněných a někteří se střídavou péčí souhlasili. Ve vztahu k odborné literatuře se z dostupných dat potvrdila vhodnost modelu střídavé péče, kdy dítě bydlí na jednom místě a střídají se u něj rodiče. Dotazovaní učitelé se přiklonili spíše k odborníkům, kteří jsou proti střídavé péči, kteří v ní vidí negativa pro dítě. Mezi dotazovanými byli však i ti, kteří by potvrdili slova odborníků, kteří jsou pro střídavou péči, vidí v ní pozitiva pro rodiče i děti. Z výsledků se také potvrdilo, že na průběh a vhodnost střídavé péče má vliv řada faktorů – jako např. věk dítěte, zájmy a potřeby dítěte, schopnost rodičů se dohodnout a komunikovat, průběh rozvodu, přístup rodičů k dítěti, vzdálenost bydlišť atd.

Devátým cílem bylo získat osobní a odborný názor školní psycholožky na střídavou péči. Z rozhovoru s paní psycholožkou vyplynulo, že spíše než střídavou péči paní psycholožka upřednostňuje výhradní péči s rozšířeným stykem. K výhradní péči s rozšířeným stykem se přiklání proto, že podle ní tato péče umožňuje dítěti mít místo, kam se může vrátet s vědomím, že ho tam má někdo rád a že o něj bude postaráno. Vhodnější je podle ní také proto, že si rodič musí volit nového partnera s ohledem na dítě, jelikož je dítě součástí domácnosti. Osobně se střídavé péči chce vyhnout – podle ní by střídavá péče jejím dětem neprospívala. Pokud se tak však jednou stane, bude se snažit dětem průběh střídavé péče ulehčit. Podle paní psycholožky je střídavá péče náročná jak pro děti, tak pro rodiče. Děti podle ní ve střídavé péči pouze přežívají, navíc se jim také často stýská, což způsobuje komplikace. Co se týče rodičů, střídavá péče je podle paní psycholožky obzvlášť náročná pro matky, které mají s dětmi přirozeně užší vztah než otcové, děti je do určitého věku potřebují více než otce. To ovšem podle ní přehlíží jak společnost, tak soudci a dochází pak v rámci genetické spravedlnosti k deprivaci dětí. Podle paní psycholožky je střídavá péče často volbou rodičů z pohodlnosti – mají díky ní čas pro sebe i čas na dítě. Neuvědomují si však, že dítě nevidí, jak funguje domácnost, dítě se neučí překonávat překážky. To se podle ní může projevit v budoucím životě dítěte. V budoucnosti se na dětech podle ní může také projevit to, že jsou děti vlivem střídavé péče často vedeny k přizpůsobování se dospělým. Podle paní psycholožky existuje však více podob střídavé péče, mezi kterými jsou velké

rozdíly. Za nejvhodnější střídavou péči považuje paní psycholožka tu, kdy se u dítěte střídají rodiče, kteří nemají žádné nové rodiny. Nové rodiny podle ní dětem přináší velké potíže, jelikož jsou na neustálé cestě mezi nimi a jsou plonkové. I tak ale podle paní psycholožky střídavá péče působí problémy. Paní psycholožka proto na střídavou péči nahlíží spíše negativně jak z osobního, tak odborného pohledu. V extrémních případech střídavé péče hovoří až o týrání dítěte a nedodržování rodičovských práv. Potvrdilo se, že má paní psycholožka na střídavou péči podobný osobní i odborný názor. Paní psycholožka nahlížela na problematiku skutečně komplexněji, jmenovala i případy z praxe, srovnávala také střídavou péči s výhradní péčí s rozšířeným stykem, která je podle ní pro děti vhodnější. Paní psycholožka nahlížela na střídavou péči spíše negativně, nepotvrdila se tedy nevyhraněnost názoru. O znalostech z odborné literatury není pochyb. Z výsledků se zdá, že se paní psycholožka spíše přiklání k odborníkům, kteří mají na střídavou péči negativní názor. I ona se shoduje s odbornou literaturou, že je vhodnější střídavá péče, ve které se střídají rodiče u dítěte. Potvrdilo se, že nedostatek citů, který může způsobovat i střídavá péče, může vést k deprivaci dětí. Z rozhovoru se také potvrdilo, že noví partneři působí dětem potíže a rodiče by s nimi proto neměli spěchat.

Desátý cíl byl rozdělen na dvě části. První z částí měla za cíl zmapovat povědomí o střídavé péči u učitelů, kteří se se střídavou péčí již setkali ve své praxi. Z rozhovorů s učitelkami primárních škol vyplynulo, že mají všechny tři paní učitelky s dětmi ve střídavé péči ve třídě bohaté zkušenosti. Každá z paní učitelek zažila za dobu své praxe hned několik takových dětí, proto v rámci rozhovorů mluvily o mnoha svých zajímavých zkušenostech. Jejich odpovědi byly velmi zajímavé a bylo až překvapivé, že se v některých svých poznatcích a zkušenostech shodovaly. Paní učitelky uvedly také mnoho svých osobních doporučení. V problematice se orientovaly, bylo vidět, že jsou velmi zkušené, a to nejen v této oblasti. Dotazníkové šetření z dostupných dat ukázalo, že je v primárních školách poměrně dost učitelů, kteří se za dobu své praxe setkali s dětmi ve střídavé péči ve své třídě. Z celkového počtu 78 respondentů se s těmito dětmi ve třídě setkalo na 74 z nich. Jen 4 s nimi neměli žádné zkušenosti. Odpovědi respondentů byly často velmi obsáhlé a konkrétní, respondenti uvedli mnoho doporučení, uvažovali o příčinách problémů i o příčinách bezproblémového průběhu střídavé péče, popisovali podrobně projevy dětí, uvedli své osobní názory apod. Z jejich odpovědí bylo znát, že toho o problematice střídavé péče vědí skutečně hodně a že

mají s dětmi ve střídavé péči z praxe bohaté zkušenosti. Při srovnání výsledků je znát, že učitelé, kteří se s dětmi ve střídavé péči ve třídě setkali, s nimi mají bohaté zkušenosti, v problematice střídavé péče se orientují a vědí si rady. Předpokládaný výsledek se proto potvrdil. Druhá z částí měla za cíl zmapovat povědomí o střídavé péči u učitelů, kteří se střídavou péčí ve školním prostředí nemají žádné zkušenosti. Z dotazníkového šetření vyšlo najevo, že všichni 4 respondenti, kteří se nesetkali za dobu své praxe s dětmi ve střídavé péči, nemají s problematikou střídavé péče žádné zkušenosti – nikdy nečetli odbornou knihu či odborný článek, který by o ní pojednával ani nikdo z nich neabsolvoval žádné školení věnující se této problematice. Nikdo z nich ani neměl představu o tom, jak se děti ve střídavé péči mohou projevovat. 3 respondenti však znali alespoň kolegy z jiné školy, kteří mají dítě ve střídavé péči ve třídě a všichni dokázali uvést nějaký nápad, jak by s dítětem ve střídavé péči ve třídě pracovali. 3 ze 4 respondentů by se o problematice střídavé péče chtělo dozvědět více. Z výsledků proto vyplynulo, že dotazovaní učitelé, kteří se nikdy nesetkali s dětmi ve střídavé péči ve své třídě, se v problematice střídavé péče neorientují, nemají s ní žádné zkušenosti. Ukázalo se ale, že mají většinou alespoň kontakt na kolegy, kteří s těmito dětmi zkušenosti mají, navíc každý z nich vymyslel alespoň jeden způsob, jak by k dítěti přistupoval. Většina z nich měla o problematiku střídavé péče zájem. Předpokládaný výsledek se vzhledem k výzkumnému vzorku nepotvrdil.

Hlavním cílem empirického šetření bylo získat odpověď na otázku: „*Jaký má střídavá péče vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole?*“ Z rozhovorů s učitelkami primárních škol vyplynulo, že ve většině případů má střídavá péče negativní vliv na školní úspěšnost dětí. Projevilo se to na zhoršených známkách, nedostatečné domácí přípravě, děti nechtěly plnit úkoly, které jim nešly hned. Jedno dítě se potřebovalo v případě úzkosti ve třídě schovat, bylo svéhlavé. U některých dětí měla však střídavá péče na školní úspěšnost pozitivní vliv. Také podle paní psycholožky má střídavá péče, a i obecně situace, kdy dítě mění domácnosti, vliv na školní úspěšnost dětí – a i dle jejích slov spíše negativní. Příčinou je podle ní střídání prostředí – děti kvůli tomu často zapomínají a jsou obzvláště ze začátku unavené. Svou roli zde podle ní hraje také fakt, že dítě věnuje veškerou svou energii problémům v rodině, pokud střídavá péče nefunguje správně, a nemá už sílu se věnovat škole. Proto se může zhoršit jeho školní výkon. Dítě také musí být samostatnější, musí se umět srovnat a zorganizovat. Vše podle ní ale záleží na komunikaci a spolupráci rodičů. Z dotazníkového šetření vyplynulo,

že většina respondentů souhlasí či spíše souhlasí s tím, že má střídavá péče přímý vliv na školní úspěšnost – a sice negativní. Jen menšina respondentů s tvrzením spíše nesouhlasí nebo nesouhlasí. Několik respondentů se nepřiklonilo ani na jednu názorovou stranu. Při porovnání získaných výsledků se z dostupných dat zdá, že ve většině případů má střídavá péče vliv na školní úspěšnost – a sice negativní, dítě se zhorší. Aby bylo ale možné výsledek potvrdit, bylo by třeba provést další výzkumy, které by získaly názory více respondentů. Z dostupných výsledků vyplývá, že má střídavá péče negativní vliv na školní úspěšnost dítěte především z důvodu střídání domácností dítětem (to vede k zapomínání, a i k únavě dítěte), z důvodu obtížné komunikace a spolupráce rodičů či z důvodu konfliktů mezi nimi a z důvodu problémů v rodině, se kterými se dítě musí vypořádávat. Důvodem je také odlišný přístup rodičů k dítěti, z něhož pramení odlišná domácí příprava. Střídavá péče se na školní úspěšnosti projevila negativně ve zhoršeném školním výkonu, horších známkách, v chování dítěte ve třídě jak všeobecně, tak při vyučování, ve zhoršené domácí přípravě, ze které vyplynulo zaostávání za učivem, v únavě dítěte, v úzkosti dítěte, náročnosti na organizaci, samostatnost, srovnanost a v zapomínání pomůcek. Při nahlédnutí do výsledků dotazníkového šetření v oblasti projevů dětí ve střídavé péči, se na školní úspěšnosti zřejmě projevuje v rámci střídavé péče nesoustředěnost či nepozornost dítěte, která může pramenit z únavy ze střídání domácností, dále pozdní příchody, problémy v kolektivu třídy a problémy ve škole, při výuce, problémy se školní docházkou, stres a strach dítěte, střídání dvou škol apod. Několik respondentů také uvedlo, že se dítě ve střídavé péči zhoršilo ve škole všeobecně. V některých případech však měla střídavá péče na školní úspěšnost dítěte pozitivní vliv. Příčinou byla obvykle komunikace a spolupráce rodičů a vhodný model střídání, kdy dítě bydlelo na jednom místě a rodiče se u něj střídali. Tyto děti byly bez problémů, střídavá péče na nich nebyla znát, projevovaly se standardně jako ostatní děti, prospívaly a některé se dokonce vlivem střídavé péče či vlivem zlepšení průběhu střídavé péče zlepšily. Těchto dětí však bylo méně. Podle menšiny respondentů neměla střídavá péče na školní úspěšnost vliv. Někteří respondenti na tuto otázku nedokázali odpovědět. Co se týče předpokládaných výsledků – ze získaných dat se potvrdilo, že ve většině případů došlo vlivem střídavé péče ke zhoršení školní úspěšnosti dětí. V rámci výzkumu se také potvrdilo, že má ve většině případů střídavá péče přímý vliv na školní úspěšnost dítěte v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh – pokud došlo

ke zhoršení školní úspěšnosti, důvodem byla špatná spolupráce a komunikace rodičů, konflikty, problémy v rodině, střídání domácností, odlišný přístup rodičů..., které narušily průběh střídavé péče. V případech, kdy rodiče spolupracovali, přizpůsobili model střídavé péče dítěti, měla střídavá péče pozitivní vliv na školní úspěšnost, děti byly bez potíží a prospívaly či se zlepšily. Našlo se však i několik respondentů, podle nichž střídavá péče vliv na školní úspěšnost dítěte nemá. Nabízí se vysvětlení, že daný předpoklad buď neplatí vždy, za všech okolností a bylo by zajímavé se jím dále a hlouběji zabývat v navazujících výzkumech, nebo si respondenti vykládají vliv střídavé péče na školní úspěšnost, a i na projevy dítěte odlišným způsobem než diplomová práce, k čemuž se diplomová práce přiklání. Pravděpodobně k této otázce přistupují tak, že pokud dítě nastoupí do střídavé péče a je bez problémů, nadále prospívá, nemá podle nich střídavá péče vliv na školní úspěšnost a projevy dítěte – respondenti tak vnímají vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte pouze v negativním slova smyslu. Tato diplomová práce k této otázce však přistupuje odlišně. Vnímá 5 hlavních situací, které po vstupu do střídavé péče mohou nastat. Některé vyplynuly z výsledků, jiné předpokládá. A sice – případy, kdy dítě nastoupí do střídavé péče a vlivem negativních faktorů dojde k tomu, že střídavá péče neprobíhá tak, jak by měla, je problémová, dojde k negativnímu vlivu střídavé péče na projevy dítěte i na jeho školní úspěšnost a dítě se zhorší. Případy, kdy dítě vstupuje do střídavé péče a opouští tím tak pravděpodobně nefungující úplnou rodinu, ve střídavé péči zapůsobí pozitivní faktory, pro dítě se jedná o vhodnější péči, než byla původní péče v nefungující úplné rodině, střídavá péče probíhá vhodným způsobem a zapůsobí tak na projevy dítěte i školní úspěšnost dítěte pozitivním způsobem, dítě se zlepší. Případy, kdy se v průběhu střídavé péče změny faktory, které na ni působí, z negativních na pozitivní, zlepší se tím průběh střídavé péče a ten pozitivně ovlivní projevy dítěte i jeho školní úspěšnost – dítě se zlepší. Případy, kdy se v průběhu péče změny faktory z pozitivních na negativní, zhorší se průběh střídavé péče a tím se zhorší projevy dítěte i jeho školní úspěšnost. A případy, kdy dítě vstupuje do střídavé péče z fungující péče v úplné rodině, na niž působily pozitivní faktory, které se nezměnily ani vlivem rozvodu, ani změnou rodiny v rodinu neúplnou. Pokud na střídavou péči působí stále stejné pozitivní faktory jako na péči v úplné rodině, střídavá péče funguje jako pokračování rodiny. Je poté bezproblémová, a i ona má (stejně jako předchozí péče v úplné rodině) pozitivní vliv na projevy dítěte i jeho školní úspěšnost. Diplomová práce proto

nevnímá, že by střídavá péče neměla na školní úspěšnost vliv, jelikož se přiklání k tomu, že v případě, kdy dítě prospívá, chová se standardně jako ostatní děti, má střídavá péče na něj i jeho školní úspěšnost pozitivní vliv. Diplomová práce navíc vychází z předpokladů, které byly potvrzeny výsledky, že na střídavou péči vždy zapůsobí nějaké faktory. Ty jsou často zastoupeny či ovlivňovány rodiči, kteří se musí ke střídavé péči vždy nějak postavit – buď se budou snažit ve prospěch dítěte a střídavá péče bude bezproblémová s pozitivními vlivy, nebo se budou věnovat spíše svým problémům a pohodlnosti pro sebe a střídavá péče bude probíhat problémově s negativními vlivy. Proto předpokládá, že neexistuje situace, kdy by střídavá péče neměla na dítě a jeho školní úspěšnost žádný vliv. Zvláště v případě dětí mladšího školního období, pro které je vliv rodiny (včetně rodiny neúplné, která je realizována prostřednictvím střídavé péče) – jak ukázala odborná literatura i výsledky výzkumu – na jeho chování i školní úspěšnost poměrně zásadní. Tím se tedy odlišuje od interpretace této problematiky menšinou respondentů a vysvětluje tak svůj výsledek, že střídavá péče má přímý vliv na školní úspěšnost dítěte v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh (viz příloha 4 – graf). A sice většinou negativní. To samé ze získaných výsledků navíc platí i pro projevy dětí ve střídavé péči. Aby se však mohly tyto výsledky potvrdit, bylo by je třeba zkoumat hlouběji v rámci většího výzkumného vzorku v navazujících výzkumech. Z dostupných dat se vzhledem k odborné literatuře dále potvrdilo, že učitel a obecně spolupráce rodiny se školou mohou ovlivnit školní úspěšnost dětí ve střídavé péči (po působení jedné z paní učitelek došlo ke zlepšení spolupráce rodičů a ke změně přístupu k dítěti a dítě se následně zlepšilo). Dále se potvrdilo, že na školní úspěšnost dětí mají velký vliv kromě rodičů také problémy v rodině a možnosti bydlení. V jednom případě mohl mít na průběh střídavé péče vliv i socioekonomický status rodiny, v jednom osobnost dítěte. Jejich vliv však nebyl zcela potvrzen. Potvrdilo se také, že má na školní úspěšnost vliv věk dítěte a jeho věkové zvláštnosti – potvrdilo se, že většina dětí v 1. ročníku chce zažít úspěch ve škole. Výsledky také ukázaly, že na průběh střídavé péče a pravděpodobně i na školní úspěšnost může mít vliv samotný rozvod. Také se zdá, že střídavá péče působí na školní úspěšnost podobně jako rozvod samotný. Zda měly na školní úspěšnost vliv i jiné faktory lze z dostupných výsledků jen těžko posoudit.

10 Závěr empirické části

Účelem empirické části diplomové práce bylo pomocí empirického šetření dosáhnout hlavního cíle prostřednictvím dílčích cílů, získat na ně odpověď, na základě výsledků reflektovat své předpoklady a porovnat své výsledky s teoretickou částí čerpající z odborné literatury.

Empirické šetření vzhledem ke stanoveným cílům z odpovědí respondentů zjistilo, že se děti ve střídavé péči často projevují podobně, střídavá péče na ně častěji působí negativně, proto obvykle zapomínají, dochází u nich ke změnám chování, mají psychické potíže, potíže s pozorností, dochází u nich ke zhoršení domácí přípravy atd., jen řidčeji se děti projevují standardně jako ostatní děti. Dále z odpovědí zjistilo: že se projevy dětí ve střídavé péči mění v čase individuálně (záleží na působení faktorů), častěji však dochází ke zhoršení projevů; že hlavní příčinou problémů dětí ve střídavé péči jsou jejich rodiče a také střídání domácností a mezi další příčiny problémů patří např. osobnostní předpoklady dítěte, rozvodová situace, změna životního stylu atd.; že za bezproblémovým průběhem střídavé péče stojí nejčastěji rodiče dětí, jejich vzájemná spolupráce, komunikace, dohoda, přístup k dítěti, spolupráce se školou, vhodný model střídavé péče atd.; že neexistuje žádný typ dětí, kterému by rozpad rodiny prospěl a že střídavá péče obzvlášť neprospívá dětem s ADHD; že se učitelé nejčastěji dozvídají o tom, že je dítě ve střídavé péči, od rodičů dětí, dále např. od vedení školy, od samotného dítěte; že je vhodné z pozice učitelů mít k dětem ve střídavé péči individuální, klidný, laskavý a citlivý přístup, dále je důležité být tolerantní, osvědčuje se půjčovat dětem náhradní pomůcky, děti často chválit, být empatický atd.; že je důležité z pozice učitelů s oběma rodiči dětí ve střídavé péči komunikovat stejně, podávat jim stejné informace, být v jejich sporech nestranný, vést v případě konfliktů konzultace odděleně atd.; že je vhodné v otázce střídavé péče dětí ve třídě z pozice učitelů dále spolupracovat se školním psychologem, pedagogicko-psychologickou poradnou, výchovným poradcem, Orgánem sociálně-právní ochrany dětí atd. Empirické šetření také vzhledem ke svému výzkumnému vzorku zjistilo, že mají učitelé primárních škol na střídavou péči dětí spíše negativní názor, se střídavou péčí většinou nesouhlasí, protože podle nich není pro děti vhodná, neprospívá jim. Objevily se však i názory souhlasné se střídavou péčí, souhlasné za určitých podmínek či nevyhraněné – potvrdilo se, že se jedná o velmi kontroverzní téma, které budí

ve společnosti emoce (některé názory byly velmi rozhořčené, jiné naopak pochvalné). Dále empirické šetření získalo osobní a odborný názor školní psycholožky na střídavou péči – paní psycholožka má na střídavou péči také spíše negativní názor – a to jak osobní, tak odborný, upřednostňuje před střídavou péčí výhradní péči s rozšířeným stykem či společnou péči a v případě střídavé péče model, kdy se u dítěte střídají rodiče bez nových rodin; a zjistilo, že dotazovaní učitelé, kteří se s dětmi ve střídavé péči již někdy setkali ve své třídě, s nimi mají bohaté zkušenosti, v problematice střídavé péče se orientují velmi dobře a že dotazovaní učitelé, kteří se s dětmi ve střídavé péči za dobu praxe nesetkali, se v problematice střídavé péče neorientují, nemají s ní žádné zkušenosti, nečetli žádné odborné knihy ani články, neabsolvovali školení apod. Empirické šetření potvrdilo vzhledem ke své skupině respondentů předpokládaný výsledek – a sice že má střídavá péče přímý vliv na projevy dětí v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh. Ukázalo se, že mezi tyto faktory patří nejčastěji rodiče a jejich vzájemné chování, přístup k dítěti, interval střídání, rozvod, střídání domácností atd. A stejně tak potvrdilo přímý vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh (viz příloha 4 – graf). V tomto případě působily na střídavou péči stejné nebo podobné faktory jako v případě působení střídavé péče na projevy dětí – a sice přístup rodičů k dítěti, jejich komunikace a spolupráce, problémy v rodině, střídání domácností... Pokud tyto faktory působily na průběh střídavé péče negativně, docházelo ke zhoršení projevů dítěte a jeho školní úspěšnosti – obvykle ruku v ruce. Pokud však na průběh střídavé péče působily faktory pozitivní, dítě se projevovalo standardně, nemělo žádné problémy, prospívalo, či se dokonce ve škole zlepšilo. V převážné části případů plynoucích z výzkumného šetření však měla střídavá péče na školní úspěšnost negativní vliv, dítě se ve škole zhoršilo, mělo horší známky, změnilo se jeho chování ve škole, zhoršila se jeho domácí příprava atd. Negativní vliv měla ve většině případů i na projevy dětí ve střídavé péči.

Empirické šetření přineslo vzhledem ke své skupině respondentů i další poznatky, další výsledky, které se netýkaly žádného z cílů. Z odpovědí respondentů se zdá, že je ve společnosti poměrně hodně dětí ve střídavé péči. Jedna z paní učitelek poukazovala na to, že podle jejích zkušeností je v současné době v téměř každé třídě alespoň jedno nebo dvě děti ve střídavé péči. To v podstatě potvrdila i druhá paní učitelka, která se za svou praxi setkala s celkem 15 takovými dětmi. I z dotazníkového šetření vyplynulo, že je dětí

ve střídavé péči ve společnosti poměrně hodně – jen několik dotazovaných učitelů primárních škol v rámci dotazníkového šetření uvedlo, že se nikdy s těmito dětmi ve třídě nesetkali. Většina z nich ano, někteří hned několikrát. Vysoký počet dětí ve střídavé péči potvrdila i paní psychologka, která poukazovala na to, že dětí ve střídavé péči přibývá. Podle ní je tomu tak na základě zákonů, soudci by měli preferovat střídavou péči. Uvedla však zároveň, že nemá přehled o tom, kolik dětí je vlastně u nich ve škole ve střídavé péči, jelikož se zabývá pouze dětmi, které mají problém, které neprospívají. Pokud tyto děti problém nemají, nesetká se s nimi. Na vysoký počet dětí ve střídavé péči jedna z paních učitelek upozornila také tím, že je podle ní nadužívaná - soudy ji podle ní nařizují i v případech, kdy rodiče o dítě zápolí, což je problém. Svěření dítěte do střídavé péče podle ní vyřeší problémy rodičů a soudců, usnadní jim život. Ale dítěti ne. Přitom by to podle ní mělo být naopak – dítě by mělo být na prvním místě. Tento názor potvrdila i paní psychologka, podle ní se soudy zajímají místo o zájem dítěte o zájem rodičů, nařídít střídavou péči je pro ně jednodušší a rychlejší. I podle ní je střídavá péče proto nařizována spíše v zájmu rodičů a soudců. Střídavá péče pak podle ní rozseká život dítěti, což je nespravedlivé. Z výsledků výzkumu se dále zdá, že jsou děti svěřovány do střídavé péče poměrně velmi brzo – některé už v mateřské škole před vstupem do základní školy. To podle jedné z paních učitelek způsobuje dětem potíže, jedná se podle ní o zvláštní současný trend. Proto by se přikláněla k tomu, aby byly děti svěřovány do střídavé péče až od 10 let, čímž potvrdila názor některých odborníků. Z odpovědí respondentů také vyšlo najevo, s jakými modely střídavé péče se setkávají v praxi. Jako nejčastější model uváděli střídání dítěte u rodičů po týdnu. Dále jmenovali např. modely 2-2-3, model s intervalem střídání po 14 či 15 dnech... Z výsledků výzkumu vyplynulo také to, že se u dětí ve střídavé péči často objevují poruchy či problémy – obvykle problémy s pozorností. V rámci rozhovorů byla kromě střídavé péče zmíněna také společná péče a výhradní péče s rozšířeným stykem. Hovořila o nich paní psychologka, která je považovala za lepší typy porozvodové péče pro dítě, než je střídavá péče.

Všechny výsledky empirického šetření by však bylo třeba ověřit na jiném či větším výzkumném vzorku v navazujících výzkumech, jelikož je mohl ovlivnit výběr a velikost získaného výzkumného vzorku.

Vzhledem k odborné literatuře empirické šetření potvrdilo: poměrně velké množství rozvedených rodin, které mají děti svěřené do střídavé péče, věkové zvláštnosti dětí primární školy (tyto zvláštnosti se projevovaly i v rámci střídavé péče a školní úspěšnosti), vliv nedostatečně naplňované rodičovské odpovědnosti, nedostatečně naplňovaných potřeb dítěte a funkcí rodiny na průběh střídavé péče, vliv rozvodu a rodičovské odpovědnosti po rozvodu na průběh střídavé péče, podobnost projevů dětí po rozvodu rodičů s projevy dětí ve střídavé péči, preference střídavé péče u soudů, přímou souvislost faktorů ovlivňujících vhodnost střídavé péče s faktory (příčinami) ovlivňujícími průběh střídavé péče, vhodnost Cochemského modelu, frekventované užívání modelu střídání po týdnu (a výskyt dalších zmíněných modelů střídání v praxi), důležitost vhodného chování rodičů v průběhu střídavé péče, vhodnost modelu, kdy se střídají u dítěte rodiče, obtížnost střídavé péče pro matky, ve většině případů náročnost střídavé péče pro děti i jejich rodiče (komunikace, spolupráce)... Potvrdila se také doporučení, jak by měl učitel přistupovat k dětem ve střídavé péči i k jejich rodičům, fakt, že nastavení intervalu střídání a volba modelu střídavé péče ovlivňuje spokojenost dítěte ve střídavé péči a také to, že někteří dotazovaní učitelé pracují s dětmi ve střídavé péči jako s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. Ze získaných výsledků se vzhledem k odborné literatuře také potvrdil vliv rodiny, osobnosti učitele, školy a pravděpodobně i rozvodu a osobnosti dítěte na školní úspěšnost. V některých případech se potvrdilo současné působení více faktorů. Většina respondentů se svými názory přiklonila k odborníkům, kteří hovoří proti střídavé péči, vidí v ní negativa. Výsledky empirického šetření potvrdily většinu výsledků výzkumu diplomové práce Müllerové²⁴⁵. Výsledky se shodují: na vlivu střídavé péče na školní úspěšnost v závislosti na faktorech (např. odlišná domácí příprava u rodičů), na vlivu spolupráce a komunikace rodičů na průběh střídavé péče, v negativních projevech dětí ve střídavé péči (časté pozdní příchody, úzkost dětí, nejistota, touha být středem pozornosti...), v celkovém negativním názoru učitelů na střídavou péči a na preferenci modelu, kdy se u dítěte střídají rodiče. Výsledky se také shodují v tom, že jsou děti, kterým střídavá péče způsobuje problémy, ale i děti, kterým nečiní velké potíže, nezhoršuje jejich školní úspěšnost – často záleží na rodičích, jejich přístupu k dětem. Potvrdil se i výsledek, že v průběhu střídavé péče

²⁴⁵ MÜLLEROVÁ, Žofie. *Jak děti zvládají střídavou péči?*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Sociální práce. Vedoucí práce Oldřich Matoušek.

může dojít ke zlepšení projevů dítěte. Vzhledem k druhé vybrané diplomové práci²⁴⁶ se výsledky empirických šetření shodují: v některých projevech dětí ve střídavé péči (psychické a fyzické potíže, odlišná domácí příprava, manipulativní chování), na vlivu faktorů na průběh střídavé péče, projevy dítěte a školní úspěšnost, v důležitosti učitelů v problematice střídavé péče a také v tom, že v některých případech došlo v průběhu střídavé péče ke zlepšení školní úspěšnosti (v mých výsledcích však ojediněle). Výsledky se shodují také v tom, že se učitelé o situaci dítěte dozvídají jak od rodičů, tak i od kolegů.

Ze získaných výsledků však ve vztahu k odborné literatuře empirické šetření nepotvrdilo např. že by se děti ve střídavé péči často přejídaly, měly tendence ke krádežím, že by docházelo mezi dětmi a dospělými k odcizení, že by na průběh střídavé péče působilo kuřáctví rodičů či jejich problematické zaměstnání a že by střídání domácností dětem nezpůsobovalo potíže. Dále nepotvrdilo, že je střídavá péče pro děti vhodnější než jiné typy porozvodové péče a nepotvrdila, že střídavá péče není pro děti zátěží (ve většině případů střídavá péče byla pro děti zátěží). Výsledky jsou také v rozporu s výsledky diplomové práce Dvořákové²⁴⁷. Odporují si v celkovém náhledu na střídavou péči – výzkum Dvořákové hovoří spíše ve prospěch střídavé péče, děti se ve střídavé péči podle něj obvykle projevují podobně jako ostatní děti – a odporují si také v tom, že na školní úspěšnost mají podle výzkumu Dvořákové vedle rodiny velký vliv i rozumové schopnosti – to se v rámci mého výzkumného vzorku nepotvrdilo – ke zhoršení školní úspěšnosti došlo i u žáků ve střídavé péči, kteří byli mimořádně nadaní.

Empirická část naplnila prostřednictvím výzkumných metod (prostřednictvím hloubkových rozhovorů a dotazníkového šetření) všechny své cíle, získala na všechny z nich odpověď, odpověděla na hlavní cíl a získala i poznatky, které se cílů netýkaly. Potvrdila většinu svých předpokládaných výsledků a refletovala své výsledky vzhledem k teoretické části čerpající z odborné literatury. Potvrdila také důležitost kapitol v teoretické části – poznatky z jednotlivých kapitol teoretické části se projevily v rámci odpovědí respondentů.

²⁴⁶ DVOŘÁKOVÁ, Kateřina. *Vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte na prvním stupni základní školy*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Jana Straková.

²⁴⁷ Tamtéž.

Závěr

Diplomová práce se zabývala střídavou péčí dětí primární školy ve vztahu k jejich školní úspěšnosti. Hlavním cílem diplomové práce bylo odpovědět na otázku: „*Jaký má střídavá péče vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole?*” prostřednictvím dílčích cílů, které zjišťovaly: jakým způsobem se děti ve střídavé péči projevují ve školním prostředí, zda se tyto projevy dětí mění v průběhu času, jaké jsou konkrétní příčiny problémů dětí ve střídavé péči či jaké jsou příčiny zasazující se o to, že dítě ve střídavé péči problémy nemá. Jelikož bylo na problematiku nahlíženo očima učitelů na prvním stupni základní školy a očima školní psychologky, bylo dalším dílčím cílem shromáždit doporučení, jak pracovat s žáky ve střídavé péči a doporučení, s kým v otázce střídavé péče spolupracovat a jakým způsobem – včetně spolupráce s rodiči. V neposlední řadě bylo dílčím cílem práce získat osobní názory učitelů na střídavou péči, porovnat je a zmapovat všeobecné povědomí pedagogů o problematice střídavé péče (a to jak u učitelů, kteří se se střídavou péčí již setkali ve své praxi, tak u učitelů, kteří se střídavou péčí ve školním prostředí nemají žádné zkušenosti), získat osobní a odborný názor školní psychologky, zjistit, jak se učitelé nejčastěji dozvídají o střídavé péči dětí ve třídě a zjistit, zda existuje typ dětí, který je více ohrožený dopady střídavé péče, či zda existuje typ dětí, kterému střídavá péče přináší větší prospěch než ostatním dětem.

Teoretická část byla realizována prostřednictvím rešerše teoretických zdrojů. Postupovala od jádra, od hlavního aktéra problematiky – tedy od dítěte v primární škole a zabývala se jeho vývojovými změnami a charakteristikou, zaměřila se také na potřeby dítěte a následně na děti se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi něž můžeme zařadit i dítě ve střídavé péči. Následně se zajímala o rodinu, charakteristiku současné rodiny, o typy a funkce rodiny a také o práva a povinnosti rodiny se zaměřením na rodičovskou odpovědnost. Třetí kapitola teoretické části se věnovala rozpadu rodiny – tedy rozvodu. Zabývala se především porozvodovou situací – porozvodovou péčí o dítě, rodičovskou odpovědností po rozvodu a dítětem mladšího školního období zasaženým rozvodem. Čtvrtá kapitola teoretické části pojednávala přímo o střídavé péči, o její charakteristice, zakotvení v zákonech, o jejích podmínkách a podobách. Také charakterizovala faktory, které mají vliv na vhodnost střídavé péče. Dále porovnávala názory českých i světových odborníků na střídavou péči, hledala

výhody a nevýhody střídavé péče. Popisovala také výsledky vybraných diplomových prací zabývajících se stejným nebo podobným tématem a zajímala se o takové vlivy rodičů a učitelů na dítě, které dítěti ve střídavé péči pomáhají, poskytla doporučení od odborníků. Závěrečná kapitola se věnovala školní úspěšnosti a neúspěšnosti, jejich vymezení a faktorům, které je ovlivňují – včetně rozvodu. Každá kapitola obsahovala vlastní úvod a vymezení hlavního pojmu, teoretická část byla také shrnuta.

Empirická část byla realizována prostřednictvím tří hloubkových rozhovorů s učitelkami na prvním stupni základní školy doplněných o rozhovor se školní psycholožkou a prostřednictvím dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření bylo použito za cílem získat plošnější výsledky v oblasti zkušeností učitelů se střídavou péčí. Respondenty byli učitelé (až na výjimky) z pražských primárních škol. Dotazník vyplnilo na 78 z nich. Díky tomu bylo možné zmapovat problematiku střídavé péče v širším rozpětí. Hloubkové rozhovory měly za cíl získat konkrétnější informace, jít do detailů a přinést tedy hlubší poznatky a zkušenosti učitelů prvního stupně základní školy v oblasti střídavé péče. Rozhovor se školní psycholožkou doplňoval rozhovory s učiteli o odborné poznatky z oblasti psychologické. Empirické šetření hledalo odpovědi na dílčí cíle, hledalo odpověď na hlavní cíl a mimo to získalo také výsledky, které se cílů netýkaly. Dále ověřovalo předpokládané výsledky, reflektovalo výsledky výzkumu vzhledem k odborné literatuře. Prostřednictvím empirického šetření bylo dosaženo všech vytyčených cílů.

Empirické šetření ukázalo, že má střídavá péče přímý vliv na školní úspěšnost dítěte v závislosti na faktorech, které ji ovlivňují. Mezi vlivem a faktory existuje přitom přímá spojitost. Pokud je střídavá péče ovlivněna negativními faktory – mezi které především patří nevhodný model střídání, špatná komunikace rodičů, jejich vzájemné konflikty, nespolečenská spolupráce a odlišný přístup k dítěti, má střídavá péče negativní vliv na školní úspěšnost, dochází k jejímu zhoršení. Pokud však na střídavou péči působí faktory pozitivní – tzn. rodiče se o dítě zajímají, spolupracují mezi sebou a školou, dítě bydlí na jednom místě a rodiče se střídají u něj atd., střídavá péče má na školní úspěšnost pozitivní vliv – dítě prospívá nebo se dokonce jeho školní úspěšnost zlepšuje. Ve většině případů však na střídavou péči působily faktory negativní a průběh střídavé péče se odrazil na školní úspěšnosti dítěte, dítě se zhoršilo. Empirické šetření také ukázalo, že má střídavá péče přímý vliv na projevy dětí v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh. Děti se ve střídavé péči projevují

často podobným způsobem, a to většinou negativně – děti zapomínají věci, dochází u nich ke změnám chování, mají psychické potíže, potíže s pozorností, liší se jejich domácí příprava, když jsou u jednoho nebo druhého rodiče. Pokud však střídavá péče probíhá vlivem pozitivních faktorů bez problémů, děti se obvykle projevují jako ostatní děti a prospívají. Proměny projevů dětí ve střídavé péči v čase jsou individuální, záleží na působení faktorů, častěji se však zhoršují. Dále se ukázalo, že mezi nejčastější příčiny problémů dětí ve střídavé péči patří jejich rodiče a střídání domácností a mezi faktory, které mají vliv na bezproblémový průběh střídavé péče vhodný model střídavé péče a opět rodiče dětí. Ukázalo se také, že je střídavá péče obzvláště nevhodná pro děti s ADHD a že se učitelé o střídavé péči dětí ve třídě nejčastěji dozvídají od rodičů dětí. Výzkum také přinesl řadu různorodých doporučení učitelů a školní psycholožky. Co se týče komunikace s rodiči, nejvíce se dotazovaným osvědčilo komunikovat s oběma z nich stejně, být nestranný, v případě konfliktů rodičů vést setkání s každým z nich odděleně. V přístupu k dítěti se nejvíce osvědčil individuální přístup spolu s tolerancí, citlivostí a empatií. Dále také vybavenost třídy náhradními pomůckami pro dítě a časté chválení dítěte. V otázce odborné spolupráce vyšlo najevo, že učitelé nejčastěji spolupracují se školním psychologem, výchovným poradcem, pedagogicko-psychologickou poradnou a s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Empirické šetření také přineslo pohled na osobní názory učitelů a osobní a odborný názor školní psycholožky v otázce střídavé péče. Názory učitelů byly různorodé, nicméně převažovaly názory negativní, nesouhlasné se střídavou péčí. Učitelé obvykle uváděli, že střídavá péče dětem neprospívá a způsobuje jim velké problémy. Velmi překvapivé bylo zjištění, že většina dotazovaných učitelů se v průběhu své praxe setkala s dítětem ve střídavé péči, tudíž měla s dětmi ve střídavé péči bohaté zkušenosti. Učitelů, kteří se střídavou péčí ve třídě neměli žádné zkušenosti, bylo jen několik a o problematice střídavé péče neměli bohužel téměř žádné informace. Několik učitelů, kteří neměli se střídavou péčí osobní zkušenosti, vyjádřilo proto přání se o této problematice dozvědět více. Školní psycholožka měla na střídavou péči také spíše negativní osobní i odborný názor, preferovala výhradní péči s rozšířeným stykem či péči společnou. Diplomová práce se na základě svých výsledků přiklání spíše k odborníkům, kteří mají na střídavou péči negativní názor a vzhledem k vybraným diplomovým pracím spíše

k diplomové práci Müllerové²⁴⁸. Výsledky empirického šetření diplomové práce totiž vzhledem ke svému výzkumnému vzorku ukázaly, že ve většině dotazovaných případů střídavé péče došlo k působení negativních faktorů, které negativně působily na průběh střídavé péče a následně na projevy dítěte, i jeho školní úspěšnost. Většina respondentů také měla na střídavou péči negativní názor.

Práce jako celek přináší poměrně obsáhlou teoretickou základnu umožňující porozumění problematice empirické části, jelikož postupuje chronologicky od dítěte, jakožto středu, kolem kterého se celá situace točí, následně postupuje přes rodinu, jejíž je dítě součástí, přes rozvod znamenající rozpad rodiny a přechod do jiného typu rodiny, spouštějícího otázku porozvodové péče a nové životní situace jak ze strany rodičů, tak ze strany dítěte. Pokračuje střídavou péčí, která je klíčová pro tuto diplomovou práci a je typem porozvodové péče. Teoretická část je následně zakončena problematikou školní úspěšnosti a neúspěšnosti, jejíž spojitost se střídavou péčí zkoumala tato práce. Čtenář může v teoretické části nalézt poznatky důležité pro orientaci v problematice střídavé péče o dítě v primární škole.

Empirické šetření přineslo řadu zajímavých poznatků. Nashromáždilo doporučení učitelů a školní psycholožky pro práci s dítětem ve střídavé péči, která mohou být návodem či inspirací pro další učitele. Také zjistilo možnosti, s kým mohou učitelé spolupracovat, co se dotazovaným nejvíce osvědčilo. Získalo zkušenosti učitelů a školní psycholožky v otázce komunikace s rodiči. Zjistilo, že mezi střídavou péčí a školní úspěšností je přímý vztah, který je ovlivněn faktory působícími na průběh střídavé péče. Přineslo tedy poznatek umožňující předcházet školní neúspěšnosti a dalším problémům způsobených střídavou péčí – pokud budou rodiče realizovat střídavou péči v zájmu dítěte, dají přednost potřebám dítěte před svými, dokážou potlačit vzájemnou nevráživost a budou spolupracovat se školou, nemusí střídavá péče znamenat problém, a naopak může dítěti poskytnout možnost vídat se s oběma rodiči. Ukázalo také, že se děti ve střídavé péči projevují velmi podobně. Učitelé proto mohou tyto projevy považovat za určité vodítko upozorňující na možné rodinné potíže či přímo na střídavou péči.

Tato práce by tedy měla především sloužit jako podpora dalším učitelům v problematice střídavé péče. Učitelé v práci mohou nalézt jak informace důležité pro porozumění

²⁴⁸ MÜLLEROVÁ, Žofie. *Jak děti zvládají střídavou péči?*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Sociální práce. Vedoucí práce Oldřich Matoušek.

a pochopení situace, tak doporučení a praktické tipy do praxe, jejichž prostřednictvím mohou dítěti ve střídavé péči pomoci. Přestože je však tato práce určena primárně učitelům prvního stupně základní školy, čerpat z ní mohou i všichni ostatní, kdo se o tomto problému chtějí dozvědět více. Je proto vhodná i pro ostatní učitele a pedagogické pracovníky, rodiče a jiné rodinné příslušníky dětí ve střídavé péči, ale také pro veřejnost. Ti všichni v ní mohou nalézt informace a poznatky o střídavé péči a souvisejících oblastech a praktická doporučení. Na základě poznatků odborníků si také mohou na střídavou péči udělat vlastní názor. Čtenáři se navíc mohou na základě uvedených použitých zdrojů střídavou péči zabývat dál, navázat na výzkumné šetření diplomové práce a přinést tak do této problematické a poměrně kontroverzní oblasti další poznatky.

Seznam použitých informačních zdrojů

Knížní zdroje

1. BARTOŇOVÁ, Miroslava a Marie VÍTKOVÁ. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami: texty k distančnímu vzdělávání*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 9788073151584.
2. BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 9788073877033.
3. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 8071692549.
4. ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Přeložil Jiří ŠIMEK. Praha: Portál, c2015. ISBN 9788026207863.
5. GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, [1993]. ISBN 8085605287.
6. HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788031.
7. HELUS, Zdeněk, Vladimír HRABAL, Václav KULIČ a Jiří MAREŠ. *Psychologie školní úspěšnosti žáků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.
8. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402.
9. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024753263.
10. KENDÍKOVÁ, Jitka. *Školák se speciálními vzdělávacími potřebami*. Ilustroval Anna TROUSILOVÁ. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 9788074963056.
11. KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vzdělávání žáka s SVP*. Praha: Raabe, [2016]. Dobrá škola. ISBN 9788074962134.
12. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.
13. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673833.
14. KUBIČKA, Luděk. *Psychologie školního dítěte a jeho výchova v rodině*. 2., přeprac. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963.
15. LANGER, Stanislav. *Problémový žák na prvním stupni základní školy (školy obecné) s úvodem do problematiky školní zralosti dítěte*. Hradec Králové: Kotva, 1999. ISBN 8090025455.
16. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849.
17. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327.
18. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 8085467534.
19. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850249.

20. NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203421.
21. OLÁH, Michal. *Střídavá péče o dítě: Cochemská prax v EU - šance pro naše děti*. Praha: Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, 2016. ISBN 9788090637306.
22. POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 9788024720463.
23. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073676476.
24. RABUŠICOVÁ, Milada. *Škola a (versus) rodina*. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 8021035986.
25. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789062.
26. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
27. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673130.
28. TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074005961.
29. URBANOVSKÁ, Eva a Pavel ŠKOBRTAL. *Sociální a pedagogická psychologie pro speciální pedagogii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 9788024430669.
30. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.
31. WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. Rádcí pro život (Portál). ISBN 8071780898.

Elektronické zdroje

1. ADAMS, Christine B. L. Shared Physical Custody After Divorce: "Fair" to Children?: Divorce. *Psychology Today* [online]. Sussex Publishers, c2020 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-automatic/201908/shared-physical-custody-after-divorce-fair-children>
2. ADAMS, Christine B. L. Shared Physical Custody—What Children Discover and Suffer: A new perspective on 50/50 arrangements reveals eye-opening effects on children. *Psychology Today* [online]. c2020, 19.9.2019 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-automatic/201909/shared-physical-custody-what-children-discover-and-suffer>

3. BARVÍKOVÁ, Jana. Cochemská praxe. *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí* [online]. c2011-2020, 21.11.2016 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml#cochemska-praxe-v-ceske-republice>
4. BERGSTRÖM, Malin, Emma FRANSSON, Bitte MODIN, Marie BERLIN, Per A GUSTAFSSON a Anders HJERN. Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? *BMJ Journals* [online]. c2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://jech.bmj.com/content/69/8/769.short>
5. Cochemská praxe. *Cochemská praxe* [online]. c2016-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <http://www.cochem.pro/>
6. FRENČLOVÁ, Adéla. Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>
7. HODINA, Aleš. Informace o střídavé péči. *Střídavka* [online]. c2018 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/informace-o-stridave-peci/>
8. HODINA, Aleš. Kontakt. *Střídavka* [online]. c2018 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/kontakt/>
9. Child Custody and School Teachers. *Custody war* [online]. c1992 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: https://www.custodywar.com/child_custody_custody_and_school_teachers.html
10. Informace o NRP. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/informace-o-nrp>
11. Internetová jazyková příručka. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2020-01-23]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=rozvod>
12. KOHOUTEK, Rudolf. Školní neúspěšnost a její příčiny. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 4.11.2009 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/psychologie-skolni-uspesnosti-a-neuspesnosti>
13. KOHOUTEK, Rudolf. TEORIE VÝVOJE PSYCHIKY A OSOBNOSTI ČLOVĚKA. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 12. února 2010 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/vyvojove-psychologicke-teorie>
14. KUBÍKOVÁ, Kateřina. Příčiny neúspěšnosti: Konference: Dobrá praxe. In: *Vzdělávání bez bariér* [online]. 17.-18.10.2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://bezbarier.zcu.cz/images/Dobra-praxe/20181018/Priciny-neuspesnosti-pri-adaptaci-na-nove-prostredi.pdf>
15. KUCHARSKÁ, Anna. Školní neúspěšnost: Vzdělávací seminář pořádaný jako součást projektu ESF VIP-kariéra. In: *Institut pedagogicko-psychologického poradenství v ČR, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://www.ippp.cz/spp/download/studijni-materialy/skolni-ne-uspesnost.pdf>

16. *Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 1554/14, ze dne 30. 12. 2014.* In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezyl_I_US_1554_14_an.pdf
17. *Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 2482/13, ze dne 26. 5. 2014.* In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13
18. *Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3216/13, ze dne 25. 9. 2014.* In: *nalus.usoud.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3216-13_1
19. NĚMCOVÁ, Kateřina. Střídavá péče a její vliv na školní úspěšnost dítěte v primární škole. *Vyplňto.cz* [online]. c2008-2020 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://stridava-pece-a-jeji-vliv-na.vyplnto.cz>
20. NIELSEN, Linda. Shared Physical Custody: Does it Benefit Most Children. *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers* [online]. 2015, **2015**(1) [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jaaml28&div=9&start_page=79&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchr esults
21. NIKLOVÁ, Gabriela. Rozhodování soudu o střídavé péči. *Advokátní kancelář Janíková, Novák a partneři s.r.o.* [online]. [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: <https://janikovanovak.cz/rozhodovani-soudu-o-stridave-peci/>
22. O portálu. *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí.* [online]. c2011- 2020 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/o-portalu/o-portalu.shtml>
23. Obecně o rodinném právu. *Nový občanský zákoník* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/rodinne-pravo/obecne>
24. ONDŘEJOVÁ, Eva. Možnosti úpravy styku/péče s dětmi v praktické tabulce. *Ondřejová advokátní kancelář* [online]. c2014-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: https://www.ondrejova.cz/docs/170401_moznosti-upravy-styku-s-ditetem-v-kalendari.pdf
25. Parentalité positive et bienveillante en garde alternée. *Découvrir Montessori* [online]. c2017-2018 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://decouvrir-montessori.com/parentalite-positive-et-bienveillante-en-garde-alternee/>
26. Předběžné výsledky výzkumu. *MUNI European Values Study: Projekt Evropský výzkum hodnot* [online]. c2020 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/vyzkum-stridava-pece/predbezne-vysledky>
27. RUSÝ, Pavel. Asymetrické úpravy střídavé péče. *Střídavka* [online]. c2018, 27.2.2017 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://stridavka.cz/asymetricke-upravy-stridave-pece/>
28. SPOUSTOVÁ, Ivana. Střídavá péče - pro, proti a proč? *Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí.* [online]. c2011-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/stridava-pece-pro-proti-a-proc-217.html>

29. STRANDEN, Anne Lise. Shared physical custody kids less stressed: The children of divorced parents who reside permanently with just one of them are more likely to be stressed than those who take turns living with each parent, according to a Swedish study. *Science Nordic* [online]. 14.9.2017 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://sciencenordic.com/divorce-forskningno-society--culture/shared-physical-custody-kids-less-stressed/1449047>
30. Střídavá péče - situace v ČR. *Fórum 50 %* [online]. [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://padesatprocent.cz/cz/stridava-pece-situace-v-cr>
31. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *AZ Rodina* [online]. c2007-2020, 2005 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <http://www.azrodina.cz/1699-stridava-pece-o-deti-po-rozvodu-ocima-psychologa>
32. TOMEŠOVÁ, Jana. Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pece-o-nezletile-dite>
33. TOMEŠOVÁ, Jana. Úvaha o hranici mezi střídavou a výlučnou péčí o nezletilé dítě. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-uvaha-o-hranici-mezi-stridavou-a-vylucnou-peci-o-nezletile-dite>
34. TYL, Jiří. Střídavá péče je prokázane pro děti lepší: Výzkumy a statistiky porozvodové péče. *Iustitiam infantibus - Spravedlnost dětem: Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů* [online]. 2006 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://iustin.cz/art.asp?art=284>
35. *Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.* In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>
36. VAICENBACHEROVÁ, Soňa. Ideální střídavá péče? Dítě stále bydlí doma a střídají se u něj rodiče. *Český rozhlas Plzeň* [online]. c1997-2020 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/idealni-stridava-pece-dite-stale-bydli-doma-a-stridaji-se-u-nej-rodice-8077287>
37. VAŘEJKOVÁ, Zuzana a Tereza VYCHOPŇOVÁ. Faktory ovlivňující školní úspěšnost. In: *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1431/podzim2016/XS150/um/skolni_uspesnost.pdf
38. VEZZETTI, Vittorio. Společná péče: zájem dítěte v různých rodinných strukturách. *Iustin.cz: Iustitiam infantibus - Spravedlnost dětem* [online]. Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, 2012 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://iustin.cz/files/cvezzetti.pdf>
39. Vliv střídavé péče na dítě pohled výzkumů: Střídavá starostlivost o děti slovensko-česká společnost. In: *Iustitiam infantibus - Spravedlnost dětem* [online]. Spravedlnost dětem - sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: [www.iustin.cz › files › sembratfru \(ppt\)](http://www.iustin.cz/files/sembratfru.ppt)
40. Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. 2016. [online]. [cit. 2019-11-14]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Vyhlaska_c._272016_Sb._o_vzdelavani_zaku_se_specialnimi_vzdelavacimi_potrebami_a_zaku_nadaných.pdf
41. *Vyplnto.cz* [online]. c2008-2020 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.vyplnto.cz/>

42. VÝVOJOVÁ STÁDIA DĚTÍ. *Marielinhartova* [online]. 11.4.2013 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://marielinhartova.webnode.cz/news/vyvojova-stadia-deti/>
43. When Joint Physical Custody Works. *CustodyXChange: The Trusted Tool for Parenting Schedules* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.custodyxchange.com/articles/joint-physical-custody.php>
44. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. c2004 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEWj1uuyvxfHIAhXQZVAKHVgqADcQFjACegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F19741_1_1%2F&usg=AOvVaw1f2JTjPm7M5YqD0ZuUZMfS
45. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2019-12-11], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>
46. Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-29], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94>

Diplomové práce

1. DVOŘÁKOVÁ, Kateřina. *Vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte na prvním stupni základní školy*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Jana Straková.
2. MÜLLEROVÁ, Žofie. *Jak děti zvládají střídavou péči?*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Sociální práce. Vedoucí práce Oldřich Matoušek.

Seznam zkratek

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder = porucha pozornosti s hyperaktivitou
ADD	Attention Deficit Disorder = porucha pozornosti bez hyperaktivity
ZŠ	Základní škola
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
Žák s SVP	Žák se speciálními vzdělávacími potřebami
CEFL	Commission on European Family Law = Komise pro evropské rodinné právo
OSV	Osobnostní a sociální výchova

Seznam příloh

Příloha 1 – Rozhovor s učitelem na 1. stupni ZŠ (otázky)

Příloha 2 – Rozhovor se školní psycholožkou (otázky)

Příloha 3 – Dotazník

Příloha 4 – Graf znázorňující vliv střídavé péče na školní úspěšnost a projevy dětí ve střídavé péči v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Konkrétní projevy dětí ve střídavé péči 128

Tabulka 2 - Jaké byly konkrétní příčiny problémů tohoto dítěte ve střídavé péči?..... 131

Tabulka 3 - Co napomáhalo tomu, že dítě problémy ve školním prostředí nemělo? 132

Tabulka 4 - Jak probíhala spolupráce s rodiči? 134

Tabulka 5 - Jaká jsou Vaše doporučení pro spolupráci s rodiči? Co se Vám osvědčilo, neosvědčilo? 135

Tabulka 6 - Jaké způsoby podpory tohoto žáka se Vám osvědčily, neosvědčily? Jaká jsou Vaše doporučení? 139

Tabulka 7 - Jaký je Váš osobní názor na střídavou péči?..... 142

Tabulka 8 - Jak byste s dítětem ve střídavé péči pracoval/a ve třídě?..... 143

Seznam grafů

Graf 1 - Pohlaví respondentů..... 89

Graf 2 - Délka praxe respondentů..... 90

Graf 3 - Zkušenost respondentů se střídavou péčí ve třídě..... 90

Graf 4 - Provázanost výzkumných metod s cíli výzkumu..... 92

Graf 5 - Jak jste se dozvěděl/a, že je dítě vychováváno ve střídavé péči? 124

Graf 6 - Jak se dítě ve střídavé péči projevovalo? 125

Graf 7 - Vliv střídavé péče na školní úspěšnost dítěte 129

Přílohy

Příloha 1: Rozhovor s učitelem na 1. stupni ZŠ

Setkáváte se s dítětem ve střídavé péči ve své třídě poprvé?

Jak jste se dozvěděla, že je dítě vychovááno ve střídavé péči?

Jaké podle vás dítě je?

Jak dlouho je ve střídavé péči a jakou konkrétní podobu péče má?

Projevuje se na něm nějakým způsobem střídavá péče?

- Změnily se projevy dítěte v průběhu péče?

Jaké jsou konkrétní příčiny případných problémů tohoto dítěte ve střídavé péči?
Co napomáhá tomu, že dítě problémy ve školním prostředí nemá?

Jak probíhá spolupráce s rodiči?
Co se Vám osvědčilo/neosvědčilo?

S kým dalším spolupracujete?

Jaké způsoby podpory tohoto žáka se Vám osvědčily/ neosvědčily?

Jaký je Váš osobní názor na střídavou péči?

Příloha 2: Rozhovor se školní psycholožkou – zaměřeno na akutní fázi (do 1 roku od zahájení střídavé péče)

Setkáváte se ve své praxi často s dětmi ve střídavé péči?

Máte informace, kolik dětí ve škole je právě ve střídavé péči?

Jak se takové děti obvykle projevují?

Myslíte si, že střídavá péče ovlivňuje školní úspěšnost žáků? Jak?

Co si myslíte, že ovlivňuje průběh střídavé péče?

Myslíte si, že je nějaký typ dětí, který je ohrožený dopady střídavé péče více? Nebo naopak že je nějaký typ dětí, kterým střídavá péče přináší větší prospěch než ostatním dětem?

Existuje nějaký vhodný způsob, jak komunikovat s rodiči dítěte ve střídavé péči?

Existuje nějaký vhodný způsob, který byste poradila učitelům na prvním stupni ZŠ, jak pracovat s dětmi ve střídavé péči? Jak jim poskytnou podporu, jak jim pomoci?

Jaký je Váš odborný názor na tento druh péče z psychologického hlediska?

Jaký máte osobní názor na tento druh péče?

Příloha 3: Dotazník

1) Jsem

MUŽ-ŽENA

2) Jak dlouhá je Vaše praxe na 1. stupni základní školy?

0-5 let/5-10 let/ 10-20 let/ 20 a více let

3) Setkal/a jste se za dobu Vaší praxe ve třídě s dítětem ve střídavé péči?

ANO-NE

4) Jak jste se dozvěděl/a, že je dítě vychováváno ve střídavé péči? (*Pokud jste se setkal/a s více dětmi ve střídavé péči, vyberte si prosím jedno zajímavé dítě a odpovídejte nadále na základě zkušeností s tímto dítětem)

Získal/a jsem informace od vedení školy/ Získal/a jsem informace od rodičů/
Vlastním pozorováním/ Vlastní odpověď

5) Jak se dítě ve střídavé péči projevovalo? (*Pokud je to možné, zaměřte se prosím na projevy do 1 roku od zahájení střídavé péče)

Projevovalo se standardně jako ostatní děti ve třídě/Mělo psychické potíže/ Mělo fyzické potíže/ Mělo obtíže ve třídním kolektivu/ Mělo obtíže v komunikaci/ Změnilo se v chování/ Začalo mít potíže ve výuce/ Dítě se ve výuce zlepšilo/ Začalo zapomínat věci/ Začalo mít potíže s docházkou/ Docházka dítěte se zlepšila/ Začalo mít potíže s pozdními příchody/ Zhoršila se domácí příprava/ Zlepšila se domácí příprava/ Dítě se ve škole všeobecně zhoršilo/Dítě se ve škole zlepšilo/ Vlastní odpověď

6) Prosím uveďte projevy dítěte konkrétněji.

7) Odpovězte na výrok: Střídavá péče má přímý vliv na školní úspěšnost.

Souhlasím- Spíše souhlasím- Nevím- Spíše nesouhlasím- Nesouhlasím

8) Jaké byly konkrétní příčiny problémů tohoto dítěte ve střídavé péči? / Co napomáhalo tomu, že dítě problémy ve školním prostředí nemělo? Prosím uveďte a přiřipšte, na kterou z těchto dvou otázek odpovídáte. (Nápověda pro inspiraci: Komunikace mezi rodiči, vzájemné chování rodičů, přesuny dítěte mezi domovy, osobnostní předpoklady dítěte...)

9) Jak probíhala spolupráce s rodiči? Co se Vám osvědčilo, neosvědčilo? Jaká jsou Vaše doporučení?

10) Jaké způsoby podpory tohoto žáka se Vám osvědčily, neosvědčily? Jaká jsou Vaše doporučení?

11) Jaký je Váš osobní názor na střídavou péči?

12) Znáte kolegu/kolegyni z jiné školy, který/á pracuje na 1. stupni základní školy a má dítě ve střídavé péči ve třídě?

ANO-NE

13) Četl/a jste někdy odbornou knihu či článek o problematice dětí ve střídavé péči nebo jste absolvoval/a školení o této problematice?

Četl/a jsem knihu/ Četl/a jsem článek/ Absolvoval/a jsem školení/ Nemám s touto problematikou žádné zkušenosti/ Vlastní odpověď

14) Máte představu, jak se děti ve střídavé péči mohou projevovat, co je pro ně typické?

ANO-NE

15) Zkuste svou představu konkretizovat.

16) Jak byste s dítětem ve střídavé péči pracoval/a ve třídě?

17) Chtěl/a byste se o této problematice dozvědět více?

ANO-NE

Příloha 4: Graf znázorňující vliv střídavé péče na školní úspěšnost a projevy dětí ve střídavé péči v závislosti na faktorech, které ovlivňují její průběh

